

การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนใต้สะพานสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเอกพัฒนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัยและอสังหาริมทรัพย์ ภาควิชาเคหการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE CHANGES TO CURRENT HOUSING CONDITIONS OF ON NUT 14 RAI COMMUNITY
FROM UNDER-BRIDGE COMMUNITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Housing Development in Housing and Real Estate

Development

Department of Housing

FACULTY OF ARCHITECTURE

Chulalongkorn University

Academic Year 2022

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนใต้สะพานสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน
โดย	น.ส.วิจิตรา ยังมี
สาขาวิชา	การพัฒนาที่อยู่อาศัยและอสังหาริมทรัพย์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษณทิพย์ พานิชรักษ์ดี
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ยุวดี ศิริ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเคหะพัฒนศาสตรมหาบัณฑิต

	คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สรายุทธ ทรัพย์สุข)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต นิตยยะ)	
	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษณทิพย์ พานิชรักษ์ดี)	
	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(รองศาสตราจารย์ยุวดี ศิริ)	
	กรรมการ
(ดร.พัศพันธ์ ชาญวสุนันท์)	
	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร.ปริญญา มรรคศิริสุข)	

วิจิตร ยังมี : การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนใต้สะพานสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน. (THE CHANGES TO CURRENT HOUSING CONDITIONS OF ON NUT 14 RAI COMMUNITY FROM UNDER-BRIDGE COMMUNITY) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.กุลชลทิพย์ พาณิชภักดิ์, อ.ที่ปรึกษาร่วม : รศ.ยุวดี ศิริ

ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ได้รับยกย่องและได้รับรางวัล 'ชุมชนฯเล็งต้นแบบดีเด่น' ในอดีตเคยเป็นชุมชนบุกรุกอยู่อาศัยใต้สะพานมาก่อน ซึ่งมีสภาพที่อยู่อาศัยไม่มั่นคงและไม่ถูกสุขลักษณะ ปี พ.ศ.2536 คณะรัฐมนตรีมีมติแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนใต้สะพาน มีการเคหะแห่งชาติและกรุงเทพมหานครดำเนินโครงการร่วมกับมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย พัฒนาชุมชนโดยใช้แนวคิดการรื้อย้ายและพัฒนาชุมชนใหม่ (Relocation and Reconstruction) สู่พื้นที่ดิน 3 แห่ง และหนึ่งในนั้น คือ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ การเคหะแห่งชาติได้จัดสาธารณูปโภคพื้นฐานให้ชาวชุมชนสร้างบ้านด้วยตนเองบนแปลงที่ดินตามความสามารถทางเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือน ซึ่งช่วงย้ายมาใหม่มีบ้านทั้งหมด 95 หลัง

ปัจจุบันชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ หลังจากได้รับการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในครั้งนั้นมา 22 ปีแล้ว ได้มีการพัฒนาขึ้นจนได้รับรางวัล การศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรทำการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนใต้สะพานมาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น และปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน งานวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลกรณีศึกษา บ้าน 24 หลัง โดยสำรวจกายภาพบ้านและสัมภาษณ์เชิงลึก โดยแบ่งการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนใต้สะพานสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน เป็น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงที่ 1 จากชุมชนใต้สะพานมาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) และช่วงที่ 2 จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ มาสู่ปัจจุบัน (พ.ศ.2544-2566)

ผลการศึกษาพบว่า (1) การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย ช่วงที่ 1 พบว่า ที่อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้นมาก จากห้องใต้สะพานเป็นบ้านทั้งหลังที่มีองค์ประกอบครบถ้วน และมีความมั่นคงในการถือครองที่อยู่อาศัย และช่วงที่ 2 พบว่า ที่อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงดีขึ้น 18 หลัง คิดเป็น 75% ของกรณีศึกษา และไม่ดีขึ้น 6 หลัง คิดเป็น 25% (2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย ช่วงที่ 1 ปัจจัยสำคัญคือ การสนับสนุนภายนอก โดยพบมากที่สุดเรียง 3 ลำดับคือ การดำเนินโครงการของภาครัฐ เงินช่วยเหลือการรื้อย้าย และกระบวนการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม อาทิ การร่วมจัดหาที่ดินชุมชนใหม่ กลุ่มออมทรัพย์ การร่วมออกแบบผังบ้านและชุมชน และช่วงที่ 2 ปัจจัยสำคัญคือ ปัจจัยภายในครัวเรือนด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้สภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น โดยพบมากที่สุดเรียง 3 ลำดับคือ ความต้องการพื้นที่ใช้สอย สภาพแวดล้อม อาทิ แดด-ฝน ความปลอดภัย และอาชีพดีขึ้น ซึ่งทำให้เศรษฐกิจครัวเรือนดีขึ้น (3) ปัจจัยการรับรางวัลชุมชนพบว่า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยเพียง 1 หลัง คิดเป็น 4% ของกรณีศึกษา (4) ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน แม้บ้านส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้นมาก แต่ยังมีปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยมากถึง 80 รายการในกรณีศึกษาทั้งหมด เรียงลำดับจากมากไปน้อยคือ ปัญหาความคงทนของโครงสร้างและวัสดุ 56% ปัญหาสุขลักษณะในที่อยู่อาศัย 16% ปัญหาสภาพแวดล้อมการอยู่อาศัย 18% และปัญหาพื้นที่ใช้สอย 6% ของรายการปัญหา (5) กระบวนการพัฒนาชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงที่ 1 พบว่า มีการสนับสนุนทั้งการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และกายภาพที่อยู่อาศัย และช่วงที่ 2 พบว่า มีการสนับสนุนเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก ขาดการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพที่อยู่อาศัย ครัวเรือนจึงพัฒนาคุณภาพที่อยู่อาศัยด้วยตนเองตามศักยภาพและเศรษฐกิจครัวเรือน โดยบางส่วนขาดความเข้าใจมาตรฐานขั้นต่ำ มีข้อจำกัดเศรษฐกิจ สอดคล้องกับปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันที่พบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กายภาพที่อยู่อาศัยควรได้รับการเข้ามาสนับสนุนกำกับดูแลจากภาครัฐ และควรมีการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

จึงนำมาสู่ (1) ข้อเสนอแนะต่อชุมชน ควรมีการพัฒนาทักษะช่างของคนในชุมชนเพื่อสามารถปรับปรุงบ้านด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย และควรมีการสร้างทุนทรัพย์เพื่อปรับปรุงบ้าน ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือนให้ดีขึ้น (2) ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงาน (2.1) กระบวนการพัฒนาชุมชนควรบูรณาการการพัฒนาคุณภาพที่อยู่อาศัยร่วมด้วย โดยต้องมีการติดตามผลการพัฒนาสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยเป็นระยะ และควรส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้มีความสม่ำเสมอ ส่งเสริมความรู้มาตรฐานขั้นต่ำและสุขลักษณะที่ดีในที่อยู่อาศัยให้กับชุมชน (2.2) การบวนการพัฒนาคุณภาพที่อยู่อาศัย ควรมีการส่งเสริมการปรับปรุงบ้านโดยการรวมกลุ่มตามความสัมพันธ์ของชุมชนปัจจุบัน เพื่อลดต้นทุนปรับปรุงบ้านและส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น โดยใช้กระบวนการทำงานร่วมกัน

CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา การพัฒนาที่อยู่อาศัยและอสังหาริมทรัพย์
ปีการศึกษา 2565

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม

6472018925 : MAJOR HOUSING AND REAL ESTATE DEVELOPMENT

KEYWORD: Low-income housing, Under-bridge community, Community participation development, Housing Condition Changes, Relocation and Reconstruction

Wijitra Youngme : THE CHANGES TO CURRENT HOUSING CONDITIONS OF ON NUT 14 RAI COMMUNITY FROM UNDER-BRIDGE COMMUNITY. Advisor: Assoc. Prof. KUNDOLDIBYA PANITCHPAKDI, Ph.D. Co-advisor: Assoc. Prof. YUWADEE SIRI

Recently, the On Nut 14 Rai Community has received recognition and the prestigious award of "Outstanding Model Zaleng's Community". In the past, the community was once an informal settlement located under a bridge, characterized by unstable and poor housing conditions. In 1993, the Thai Cabinet decided to address the housing issue in the community. The National Housing Authority and the Bangkok Metropolitan Administration collaborated with the Housing Development Foundation to implement the Relocation and Reconstruction project. As part of the project, the community was relocated to three different land plots, one of which is the On Nut 14 Rai community. Basic infrastructure was provided by the government, allowing community members to build houses according to their economic capabilities. As a result, all 95 households in the community were able to move into new homes.

After 22 years of development, the On Nut 14 Rai community has received recognition and the "Outstanding Slum Model Community" award. The study aims to examine the changes of living conditions from the former under-bridge community to the present-day On Nut 14 Rai community. It analyzes the factors that contributed to the positive changes and the current challenges facing the community. The research methodology includes in-depth interviews and physical surveys of 24 houses, representing two periods: the relocation from under the bridge to On Nut 14 Rai (in 2001) and the subsequent development from then until the present (2001-2013).

The study findings indicate that during the first period, there was a significant improvement in housing conditions, with all houses transitioning from under-bridge rooms to complete and secure houses. In the second period, 18 out of 24 houses (75%) showed further improvements, while the remaining 6 houses (25%) did not experience significant changes. The factors that influenced the transformation in the first period included external support, such as government projects, financial aid for relocation, and community development processes. In the second period, important internal factors within households, such as economic conditions, social aspects, and the desire for better living conditions, contributed to the improved housing conditions.

Despite the overall improvement, the study identified some current housing issues. The main problems include structural and material durability, living environment quality (e.g., exposure to sunlight and rain), and limited living space. The study suggests several recommendations for the community and relevant authorities. The community should focus on developing the skills of community members to enable them to improve their houses and promote economic development. Authorities should integrate the process of improving housing conditions into the overall community development plan. Additionally, collaboration between community members can reduce renovation costs and strengthen community relationships.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study: Housing and Real Estate Development
Academic Year: 2022

Student's Signature
Advisor's Signature
Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่าย

ถึงคณาจารย์ ขอขอบคุณความกรุณาท่านอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รศ.ดร.กมลททิตย พานิชักดิ์ ที่คอยชี้แนะแนวทางการทำวิทยานิพนธ์ทั้งในด้านวิชาการ ด้านการลงมือปฏิบัติจริงในภาคสนาม และด้านการเรียนรู้หลักคิดของการทำงานที่เกี่ยวข้องกับสังคม ตลอดจนการให้กำลังใจ สติ และปัญญา ขอขอบคุณท่านอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รศ.ยุวดี ศิริ ที่คอยช่วยข้าพเจ้าขัดเกลาความคิดประเด็นที่น่าสนใจในการทำวิจัยจนนำมาสู่การทำงานวิจัยชิ้นนี้ รวมทั้งการชี้แนะการต้องทำให้ถูกต้องตามระเบียบวิธี ขอขอบคุณท่านอาจารย์ ดร.พัศพันธ์ ชาญวสุนันท์ ที่คอยให้คำชี้แนะแนวทางการเขียนเล่ม และร่วมขัดเกลาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาเคหกรรมที่คอยอบรมสั่งสอน ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบทุกท่าน ที่ชี้แนะประเด็นการทำวิทยานิพนธ์ตลอดจนการทำให้งานชิ้นนี้สำเร็จสมบูรณ์

และขอขอบคุณ รศ.ดร.ฉวีวรรณ เต๋นไพบุลย์ และคุณนิพนธ์ กลิ่นวิชิต (พี่แมว) ที่ให้การสนับสนุนความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและการพัฒนาที่อยู่อาศัยจากประสบการณ์ทำงาน

ถึงชาวชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ขอขอบคุณการให้โอกาสข้าพเจ้าลงทำการวิจัยในชุมชน สิ่งที่ได้รับจากชุมชนนี้ หากให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้บรรยายความรู้ทั้งหมดที่ได้รับจากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ คงไม่เพียงพอที่จะเขียนทั้งหมดลงไปได้ การได้รับโอกาสได้เรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมาของชาวชุมชน ซึ่งบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาจากในอดีตตั้งแต่สมัยที่ข้าพเจ้ายังไม่เกิดจนถึงปัจจุบัน ข้าพเจ้าซึ่งเป็นคนรุ่นหลัง ได้เข้าใจการต่อสู้และฝ่าฟันของชาวได้สะพานจนกว่าจะมาถึงชุมชนในทุกวันนี้ได้ ซึ่งไม่ได้มาโดยง่าย เป็นการเปิดประตูการเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่และเปิดประสบการณ์เรียนรู้ของข้าพเจ้านอกเหนือการเรียนในตำรา

ขอขอบคุณพี่น้อง ประธานชุมชนในปัจจุบัน ที่เอื้อเฟื้อ ให้การสนับสนุนการดำเนินวิจัยของข้าพเจ้าเสมอมา ขอขอบคุณคณะกรรมการชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ โดยเฉพาะคุณลุงสมบัติช่วยพาข้าพเจ้าแนะนำสมาชิกชุมชน และที่ขาดไม่ได้เลยคือ ขอขอบคุณความกรุณาของพี่ๆแกนนำร้านศูนย์บาท คือ พี่พิรธร์ เสนีย์วงศ์ ที่ทุ่มเทช่วยเหลือการให้ข้อมูลและการหากลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยข้าพเจ้า พาไปตามหาบ้านนอกชุมชน ขอขอบคุณ พี่อ้อม พี่รจนา พี่อ้วน และป้าสมพร ที่คอยต้อนรับข้าพเจ้าด้วยมิตรไมตรีเสมอมา

ถึงเพื่อนและครอบครัว ขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ รุ่น C34X โดยเฉพาะ จี๊ป พี่วาว ฟ้า ไมค์ ทาโร ขอขอบคุณน้องๆ รุ่น C34 โดยเฉพาะน้องเบงค์และน้องเกท น้องเมย์ C33 ที่คอยถามไถ่และให้ความช่วยเหลือเสมอมา ขอขอบคุณเพื่อนๆ สถาปัตย์ ศิลปากร โดยเฉพาะเกทและหลินที่เป็นเพื่อนรักและคอยสนับสนุนทั้งกำลังใจ และกำลังแรงเสมอมา

ขอขอบคุณบิดามารดาเป็นบุคคลสำคัญที่สนับสนุนและเป็นกำลังใจเสมอมา ขอขอบคุณน้องชายของข้าพเจ้าที่พาไปกินข้าวแสนอร่อย ขอขอบคุณแมวส์ม ที่วันนี้แมวน่ารักตัวนั้นกลับไปดาวแมวแล้ว และขอขอบคุณตัวเองที่ตั้งสติ เผชิญปัญหาจากสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดเสมอมา จนสามารถเอาตัวรอดได้ถึงบัดนี้

2.2.2. กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน (Community-Based Development)	12
2.3. มาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำและสุขลักษณะในที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย	12
2.3.1. มาตรฐานที่อยู่อาศัยการเคหะแห่งชาติ พ.ศ.2529.....	12
2.3.2. งานวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย พศ.2547	13
2.3.3. งานวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ในรัฐบาเยลซา ไนจีเรีย (Sustainable Low-Income Housing and Practicable Minimum Design Standards in Bayelsa State, Nigeria).....	15
2.3.4. ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน พ.ศ.2560-2564	16
2.3.5. กฎกระทรวง ฉบับที่ 4 พ.ศ.2554 ว่าด้วยการยกเว้น ผ่อนผัน หรือกำหนดเงื่อนไข ใน การปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคารสำหรับอาคารในโครงการที่รัฐจัดให้มี หรือพัฒนาเพื่อเป็นที่อยู่สำหรับผู้มีรายได้น้อย	18
2.4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยอื่นๆ	20
2.4.1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	20
2.4.2. งานวิจัยอื่นๆ.....	24
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	28
3.1. กรอบแนวคิดงานวิจัย.....	29
3.2. ระเบียบวิธีวิจัย.....	30
3.3. การคัดเลือกกรณีศึกษา	32
3.4. ขั้นตอนการวิจัย	40
3.5. ระยะเวลาในการวิจัย	44
3.6. ข้อจำกัดในงานวิจัย	44
บทที่ 4 กระบวนการพัฒนาชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่.....	46
4.1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่	46
4.2. สภาพทั่วไปของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566).....	49
4.3. การได้รับรางวัล 'ชุมชนชาเลี้ยงต้นแบบดีเด่น' และรางวัลอื่นๆ	55

4.4. พัฒนาการอ่อนนุช 14 ไร่ จากชุมชนใต้สะพาน มาสู่ ชุมชนในปัจจุบัน	57
บทที่ 5 การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง.....	63
5.1. สภาพที่อยู่อาศัย และลักษณะครัวเรือน	64
5.1.1. สภาพที่อยู่อาศัยใต้สะพาน.....	64
5.1.2. สภาพที่อยู่อาศัยชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544).....	77
5.1.3. สภาพที่อยู่อาศัยชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566).....	87
5.2. การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง.....	100
5.2.1. ช่วงที่ 1 การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากใต้สะพานมา สู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่.....	104
5.2.2. ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน.....	110
5.2.3. ปัจจัยการรับรางวัลชุมชนชาเล็งดีเด่น และผลลัพธ์ของการรับรางวัล	116
5.3. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ มาสู่ ปัจจุบัน (ช่วงที่ 2).....	119
5.3.1. วิเคราะห์สภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันกับมาตรฐานที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย.....	119
5.3.2. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น และปัจจัยที่ทำให้ที่อยู่อาศัยดีขึ้น..	124
5.4. สรุปผลการศึกษการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากชุมชนใต้สะพาน มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน	129
5.5. ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน	137
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	141
6.1. สรุปผลการวิจัย	142
6.1.1. การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จากชุมชนใต้สะพานมาสู่ ชุมชนในปัจจุบัน.....	142
6.1.2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย.....	147
6.1.3. กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่.....	152

6.1.4. ปัจจัยการรับรางวัลชุมชนชาเลี้ยงต้นแบบดีเด่น.....	154
6.1.5. ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน.....	155
6.1.6. ปัญหาสุขภาพลักษณะในที่อยู่อาศัย.....	156
6.1.7. การเข้าสู่ช่วงวัยผู้สูงอายุและสภาพที่อยู่อาศัยที่ไม่เหมาะสม.....	156
6.2. ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา.....	159
6.2.1. สิ่งที่ต้องดำเนินการ.....	159
6.2.2. ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงปัญหาสภาพที่อยู่อาศัย.....	163
6.2.3. ข้อเสนอแนะต่อชุมชน.....	169
6.2.4. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....	173
6.3. ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านที่อยู่อาศัย สถาปนิกชุมชน และผู้นำชุมชน.....	175
6.4. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	178
บรรณานุกรม.....	179
ภาคผนวก.....	184
ภาคผนวก ก.....	185
ภาคผนวก ข.....	193
ภาคผนวก ค.....	201
ภาคผนวก ง.....	226
ภาคผนวก จ.....	233
ประวัติผู้เขียน.....	244

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1.1 ตำแหน่งที่ตั้งบ้านใต้สะพาน ในเขตกรุงเทพมหานคร (แผนผังเก่า).....	3
ภาพ 1.2 สภาพกายที่อยู่อาศัยใต้สะพาน (ภาพเก่า)	3
ภาพ 3.1 แผนผังกรอบแนวคิดงานวิจัย.....	29
ภาพ 3.2 การสำรวจครัวเรือนพร้อมผู้นำชุมชน พ.ศ.2565.....	33
ภาพ 3.3 ตัวอย่างการบันทึกข้อมูลประชากรลงในผังชุมชน	34
ภาพ 3.4 ผังบริเวณชุมชน แสดงตำแหน่งของครัวเรือนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนใต้สะพานจนถึงชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ พ.ศ.2566	34
ภาพ 3.5 ผังบริเวณชุมชนแสดงครัวเรือนกรณีศึกษาการก่อสร้างที่อยู่อาศัยของครัวเรือนใต้สะพานชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่.....	36
ภาพ 3.6 ผังบริเวณชุมชนแสดงครัวเรือนกรณีศึกษาการใช้พื้นที่ที่อยู่อาศัยของครัวเรือนใต้สะพานชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่.....	36
ภาพ 3.7 ผังบริเวณชุมชน แสดงกรณีศึกษา 24 หลัง ของผู้วิจัย.....	39
ภาพ 3.8 แผนภูมิขั้นตอนการวิจัย	43
ภาพ 4.1 ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ และส่วนกลางชุมชน ย้ายใหม่ พ.ศ.2544 (ภาพเก่า).....	46
ภาพ 4.2 บ้านในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ พ.ศ.2544 (ภาพเก่า).....	47
ภาพ 4.3 กลุ่มผู้ดูแลร้านศูนย์บาทและกลุ่มอาชีพชาเลี้ยง (ภาพเก่า)	48
ภาพ 4.4 การรับรางวัล (ภาพเก่า)	48
ภาพ 4.5 แผนที่แสดงตำแหน่งชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในกรุงเทพมหานคร.....	49
ภาพ 4.6 แผนที่สังเคปแสดงการเข้าถึง ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่.....	49
ภาพ 4.7 ภาพถ่ายดาวเทียมชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ปี พ.ศ.2566	50
ภาพ 4.8 ภาพศาลาส่วนกลางชุมชน (01) (ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนใหม่ ใต้สะพานโซน 2 โซน 3).....	50
ภาพ 4.9 สนามกีฬาในชุมชน (02) และร้านค้าสวัสดิการ ร้านศูนย์บาท.....	50

ภาพ 4.10 แสดงการแบ่งพื้นที่แปลงที่ดิน และขนาดถนนภายในโครงการชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่	53
ภาพ 4.11 กองทุนแม่ของแผ่นดินชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่	54
ภาพ 4.12 บ้านเรือนในชุมชนในปัจจุบัน (ภาพใหม่)	54
ภาพ 4.13 ถนนภายในชุมชน 1) ถนนหลัก 2) ถนนรอง (ภาพใหม่)	55
ภาพ 4.14 ร้านศูนย์บาท และการสาธิตการคัดแยกขยะ (ภาพเก่า).....	56
ภาพ 4.15 การรับรางวัล และประกาศนียบัตรรางวัลชุมชนชาเล็งต้นแบบดีเด่น ปี 2560 จากมูลนิธิ 3R.....	56
ภาพ 4.16 พัฒนาการชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จากชุมชนใต้สะพาน สู่ ชุมชนในปัจจุบัน	58
ภาพ 5.1 ชุมชนใต้สะพานในอดีต (ภาพเก่า)	64
ภาพ 5.2 สภาพบ้านใต้สะพาน (ภาพเก่า).....	65
ภาพ 5.3 ชุมชนใต้สะพานในอดีต และภายในบ้านใต้สะพาน (ภาพเก่า).....	65
ภาพ 5.4 ห้องส้วม บ้านใต้สะพาน (ภาพเก่า).....	66
ภาพ 5.5 แสดงตัวอย่างผังพื้นบ้านใต้สะพาน	69
ภาพ 5.6 ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) (ภาพเก่า)	77
ภาพ 5.7 บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ โดยแบ่งตามขนาดกลุ่มกรณีศึกษา (ภาพเก่า)...	81
ภาพ 5.8 ผังพื้นบ้านในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ แบ่งตามขนาดกลุ่มกรณีศึกษา (ภาพเก่า)	81
ภาพ 5.9 ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ปัจจุบัน (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)	87
ภาพ 5.10 ที่อยู่อาศัยชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ปัจจุบัน (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่).....	90
ภาพ 5.11 บ้านเรือนชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ปัจจุบัน (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่).....	90
ภาพ 5.12 สภาพห้องน้ำ-ส้วม ในบ้าน ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ปัจจุบัน (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่).....	91
ภาพ 5.13 ตัวอย่างผังพื้นปัจจุบัน บ้านขนาดใหญ่ แปลง 026-027 (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)	92
ภาพ 5.14 ตัวอย่างผังพื้นปัจจุบัน บ้านขนาดใหญ่ แปลง 045-046 (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)	92
ภาพ 5.15 ตัวอย่างผังพื้นปัจจุบัน บ้านขนาดกลาง แปลง 100 (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)	93

ภาพ 5.16 ตัวอย่างผังพื้นที่ปัจจุบัน บ้านขนาดกลาง แปลง 062-051 (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)	93
ภาพ 5.17 ตัวอย่างผังพื้นที่ปัจจุบัน บ้านขนาดเล็ก แปลง 014 บ้านวัสดุไม่ถาวร (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)	94
ภาพ 5.18 ตัวอย่างผังพื้นที่ปัจจุบัน บ้านขนาดเล็ก แปลง 274 บ้านมีการเปลี่ยนจากไวรัสโคโรนา (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)	94
ภาพ 5.19 ตัวอย่างผังพื้นที่ปัจจุบัน บ้านขนาดเล็ก แปลง 284 ประกอบอาชีพชาเลี้ยง (พ.ศ.2566) (ภาพ ใหม่).....	95
ภาพ 5.20 ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ กรณีศึกษา บ้านขนาดใหญ่ (L)	100
ภาพ 5.21 ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ กรณีศึกษา บ้านขนาดกลาง (M)	101
ภาพ 5.22 ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ กรณีศึกษา บ้านขนาดเล็ก (S).....	101
ภาพ 5.23 สรุปข้อมูล การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ กลุ่มบ้านขนาดใหญ่ (L).....	102
ภาพ 5.24 สรุปข้อมูล การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ กลุ่มบ้านขนาดกลาง (M).....	103
ภาพ 5.25 สรุปข้อมูล การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ กลุ่มบ้านขนาดเล็ก (S)	103
ภาพ 5.26 ตัวอย่างกรณีศึกษา เปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้นมาก (แปลง 061-052)	125
ภาพ 5.27 ตัวอย่างกรณีศึกษา เปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้น (แปลง 026-027)	125
ภาพ 5.28 ตัวอย่างกรณีศึกษา เปลี่ยนแปลงสภาพไม่ดีขึ้น กรณี 1) สภาพเดิมมั่นคง (แปลง 040)...	126
ภาพ 5.29 ตัวอย่างกรณีศึกษา เปลี่ยนแปลงสภาพไม่ดีขึ้น กรณี 2) สภาพทรุดโทรม (แปลง 098) ..	126
ภาพ 5.30 สรุปการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยของกรณีตัวอย่างบ้าน 24 หลัง (ขนาด L M และ S)	127
ภาพ 5.31 สรุป การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 ของบ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้าน ขนาดเล็ก (S).....	130
ภาพ 5.32 สรุปการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 2 ของบ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาด เล็ก (S).....	133
ภาพ 5.33 ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน ของกรณีศึกษา 3 กลุ่ม.....	139
ภาพ 6.1 บ้าน M7 สภาพบ้านทั่วไปทรุดโทรม จากปัญหาปลวก และปัญหาปลวกในโครงสร้างไม้	160

ภาพ 6.2 บ้าน S3 สภาพบ้านทั่วไปทรุดโทรม และโครงสร้างหลังคาชำรุด (ภาพใหม่)	160
ภาพ 6.3 บ้าน S7 สภาพบ้านทั่วไปทรุดโทรมจากปัญหาการเสื่อมสภาพและโครงสร้างเสาไม้ชำรุด (ภาพใหม่).....	160
ภาพ 6.4 บ้าน S9 ปัญหาการติดตั้งและใช้วัสดุไม่ถูกต้อง หลังคารั่ว และบ้าน S6 ปัญหาใช้วัสดุไม่เหมาะสม.....	161
ภาพ 6.5 บ้าน M4 ปัญหาความชื้นและความแคบของลูกนอนบันได และบ้าน L3 ปัญหาพื้นที่ห้องน้ำไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ (ภาพใหม่)	162
ภาพ 6.6 บ้าน S4 ปัญหาความสะอาดครัว และปัญหาความสะอาดห้องน้ำ-ส้วม (ภาพใหม่).....	162
ภาพ 6.7 ผังพื้นที่ห้องน้ำ-ส้วม ในปัจจุบัน (ซ้าย) เปรียบเทียบกับ ผังพื้นที่ห้องน้ำ-ส้วม จากข้อเสนอการปรับปรุง (ขวา).....	169

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 2.1 แสดงการกำหนดรายการมาตรฐานตามเกณฑ์การเคหะแห่งชาติ พ.ศ.2529 และข้อเสนอ งานวิจัย มาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2547.....	14
ตาราง 2.2 แสดงตัวชี้วัด หมวดที่ 2 : สภาพแวดล้อม	17
ตาราง 2.3 แสดงข้อผ่อนผันโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยตาม กฎกระทรวง ว่าด้วย การยกเว้น ผ่อนผัน หรือกำหนดเงื่อนไข ในการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร สำหรับ อาคารในโครงการที่รัฐจัดให้มีหรือพัฒนาเพื่อเป็นที่อยู่สำหรับผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2554	19
ตาราง 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ด้านสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย และการ นำมาใช้ในงานวิจัย	23
ตาราง 2.4 สรุปงานวิจัยการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง... 27	
ตาราง 3.1 ระเบียบวิธีวิจัย แสดงแบบแผนการศึกษาตัวแปรตามวัตถุประสงค์ และวิธีการเก็บข้อมูล งานวิจัย.....	30
ตาราง 3.2 ตัวอย่างกรณีศึกษา ตามขนาดบ้านในปัจจุบัน ปี พ.ศ.2566.....	35
ตาราง 3.3 สรุปประเภทกรณีศึกษาตามการคัดเลือกจากเงื่อนไขต่างๆ	37
ตาราง 3.4 สัดส่วนจำนวนกรณีศึกษา และประชากรแบ่งตามขนาดบ้านปัจจุบัน 3 กลุ่ม	37
ตาราง 3.5 ภาพถ่ายกรณีศึกษา 24 หลัง แสดงสภาพบ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2566).....	38
ตาราง 3.6 ระยะเวลาการดำเนินวิจัย	44
ตาราง 4.1 แสดงการแบ่งพื้นที่อยู่อาศัย และถนนภายในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่.....	52
ตาราง 4.2 แสดงขนาดแปลงที่ดินภายในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่.....	52
ตาราง 5.1 สภาพบ้านได้สะพาน ของกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษา 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาด กลาง (M)	67
ตาราง 5.2 ลักษณะครัวเรือนได้สะพาน ของกลุ่มกรณีศึกษา 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาด กลาง (M) และ 3) บ้านขนาดเล็ก (S)	73

ตาราง 5.3 สภาพบ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ ของกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษา 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) และ 3) บ้านขนาดเล็ก (S).....	79
ตาราง 5.4 ลักษณะครัวเรือนชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ กลุ่ม 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) 3) บ้านขนาดเล็ก (S)	84
ตาราง 5.5 สภาพบ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน ของกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษา 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) และ 3) บ้านขนาดเล็ก (S)	88
ตาราง 5.6 ลักษณะครัวเรือนชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน ของกลุ่มกรณีศึกษา 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) และ 3) บ้านขนาดเล็ก (S).....	97
ตาราง 5.7 แสดงผังพื้นที่แสดงกรณีตัวอย่าง การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนใต้สะพาน มาสู่ ชุมชน อ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) ของ บ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และ บ้านขนาดเล็ก (S).....	106
ตาราง 5.8 แสดงผังพื้นที่แสดงกรณีตัวอย่าง การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ มาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน ของ บ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S).....	112
ตาราง 5.9 ปัจจัยที่พบทั้งหมด เรียงลำดับจากพบมากที่สุดไปสู่น้อยสุด ของกรณีศึกษา บ้าน 24 หลัง	114
ตาราง 5.10 สรุปรายการปัจจัยที่พบทั้งหมด ของกรณีศึกษา บ้าน 24 หลัง.....	115
ตาราง 5.11 รายการหัวข้อกายภาพบ้าน ข้อกำหนดที่ใช้ในการวิเคราะห์มาตรฐานขั้นต่ำที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย	121
ตาราง 5.12 สรุปผลการวิเคราะห์สภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันกับมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย	122
ตาราง 5.13 รายการปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน จากการสำรวจกรณีศึกษา บ้าน 24 หลัง..	137
ตาราง 6.1 ปัญหาสภาพโครงสร้างและวัสดุทรุดโทรมและแนวทางการปรับปรุงกายภาพ	164
ตาราง 6.2 ปัญหาสุขลักษณะห้องครัวและแนวทางการปรับปรุงกายภาพ.....	165
ตาราง 6.3 ปัญหาสุขลักษณะห้องน้ำ-ส้วม และแนวทางการปรับปรุงกายภาพ	166
ตาราง 6.4 ปัญหาสัตว์มีพิษ งู ตะขาและแนวทางการปรับปรุงกายภาพ	167

ตาราง 6.5 ปัญหาห้องน้ำ-ส้วมกั้บช้วงวัยผู้สูงอายุ และแนวทางการปรับปรุ้งกายภาพ 168

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเขตเมืองมีความสำคัญ เพราะทุกเมืองต้องการผู้มีรายได้น้อยเข้ามาทำงาน เพื่อช่วยสนับสนุนและขับเคลื่อนเศรษฐกิจทั้งในภาคทางการและไม่เป็นทางการ เมื่อผู้มีรายได้น้อยเข้ามาทำงานในเมืองจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีที่อยู่อาศัยใกล้แหล่งงาน เพื่อลดค่าใช้จ่ายการเดินทางและสามารถทำงานได้สะดวก แต่ที่อยู่อาศัยในเมืองมีราคาสูงเกินกว่าความสามารถในการจ่ายของผู้มีรายได้น้อย จึงเกิดการบุกรุกเข้าอยู่อาศัยในพื้นที่ต่างๆ ที่ใกล้แหล่งงานจนเกิดเป็นชุมชนแออัด ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้อยู่อาศัย และส่งผลกระทบต่อสภาพสังคม เศรษฐกิจและกายภาพของเมือง (สมสุข บุญญปัญญา, 2537)

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่มีปัญหาชุมชนแออัดมากที่สุดในประเทศถึง 695 ชุมชน (กองยุทธศาสตร์และสารสนเทศที่อยู่อาศัย ฝ่ายวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัย การเคหะแห่งชาติ, 2562) ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเติบโตด้านเศรษฐกิจ โดยขาดการวางแผนเตรียมการรองรับที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับระดับรายได้ให้เพียงพอกับความต้องการของประชากรทุกกลุ่มรายได้ จึงส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เกิดเป็นชุมชนแออัด ชุมชนบุกรุก กระจายตัวอยู่ตามแหล่งงาน (ทรงเดช ดารามาศ, 2537)

ปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย และเป้าหมายการพัฒนาชุมชน

แม้ผู้มีรายได้น้อยเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเมืองและเศรษฐกิจ แต่ผู้มีรายได้น้อยมีรายได้ต่ำและถูกละเลยสิทธิที่จะอยู่ในเมือง (Right to the City) ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็น อาทิ ที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกินในเขตเมือง การคมนาคมต้นทุนต่ำ สวนสาธารณะ เป็นต้น และถูกการไล่รื้ออยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้คนกลุ่มนี้จึงมีวิถีชีวิตอยู่ในชุมชนแออัดหรือบุกรุกที่ว่างเปล่า เผชิญปัญหาการไล่รื้อพื้นที่อยู่บ่อยครั้ง ซ้ำซ้อน และติดอยู่ในกับดักความยากจน ไม่มีโอกาสสร้างรายได้เป็นระยะเวลายาวนาน ผลสำรวจของการเคหะแห่งชาติ (กองยุทธศาสตร์และสารสนเทศที่อยู่อาศัย ฝ่ายวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัย การเคหะแห่งชาติ, 2562) พบว่า ปัญหาเร่งด่วนของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในกรุงเทพมหานคร เรียงลำดับมากที่สุดไปน้อยสุดมีดังนี้ 1) ปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัยเสื่อมโทรม มากถึง 522 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 24.95 2) ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติดมี 503 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 24.04 3) ปัญหาสภาพแวดล้อมภายในชุมชน (เช่น ขยะ แหล่งน้ำ) มี 456 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 21.8

4) ปัญหาการไล่ที่หรือความไม่มั่นคง มี 181 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 8.65 5) ปัญหาสาธารณูปโภคหรือสาธารณูปการ มี 117 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 8.46 6) ปัญหาหนี้สิน มี 104 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 4.97 7) ปัญหาปากท้องรายได้อาชีพ มี 81 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 3.87 8) ปัญหาหนี้ท่วมขัง มี 18 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 0.86 9) ปัญหามลภาวะ (อากาศ) มี 18 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 0.86 10) สุขภาพอนามัย มี 4 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 0.19 11) ปัญหาอื่นๆ มี 28 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 1.34 ปัญหาได้สะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยและชุมชนแออัด ดังนั้น เป้าหมายสำคัญของการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนผู้มีรายได้น้อยคือการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้น มีความปลอดภัยมั่นคงและถูกสุขลักษณะเพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยที่เป็นกำลังหลักสำคัญของเมืองและประเทศ มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้น

แนวทางการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย

เป้าหมายของการปรับปรุงพัฒนาชุมชนของผู้มีรายได้น้อยคือการยกระดับคุณภาพการอยู่อาศัยและสภาพกายภาพของที่อยู่อาศัยต้องดีขึ้น โดยชุมชนผู้มีรายได้น้อยจำนวนมากมีการปรับปรุงและฟื้นฟูชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ ตามกระบวนการปรับปรุงและฟื้นฟูของสถาบันองค์กรพัฒนาชุมชน (พอช.) โดยวิธีการพัฒนาชุมชนผู้มีรายได้น้อยรูปแบบต่างๆ ดังนี้ (สำนักงานโครงการบ้านมั่นคงสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2558)

- 1) การปรับปรุงสาธารณูปโภคในที่ดินเดิม
- 2) การจัดปรับผังที่ดินใหม่
- 3) การประสานประโยชน์การใช้ที่ดินหรือการแบ่งปันที่ดิน
- 4) การก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ในที่เดิม
- 5) การสร้างแฟลต หรืออาคารสูงมากกว่า 2 ชั้น
- 6) การรื้อย้ายและสร้างชุมชนใหม่ในที่ใหม่

เมื่อชุมชนผู้มีรายได้น้อยและชุมชนแออัดได้พัฒนาแบบมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการขั้นต้น ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในชุมชน ชาวชุมชนสามารถยืนขึ้นด้วยตนเอง และมีชุมชนจำนวนไม่น้อยที่ปรับปรุงฟื้นฟูจนได้รับการยกย่องและรับรางวัลในด้านต่างๆ เช่น ชุมชนบ้านครัวได้รับการยกย่องให้เป็นชุมชนบริหารจัดการโควิด-19 ดีเด่น ชุมชนคลองบางบัวได้รับยกย่องให้เป็นชุมชนต้นแบบการแก้ไขปัญหาบ้านรูก้ำลำคลอง ชุมชนบ้านมั่นคงหาดเล็ก จังหวัดตราด ได้รับการยกย่องให้เป็นชุมชนต้นแบบบนที่ดินกรมเจ้าท่า และชุมชนอื่นๆ อีกมากที่ได้รับการปรับปรุงจนได้รับการยกย่อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเข้ามาสนับสนุนและปรับปรุงชุมชนนำมาสู่พัฒนาการที่ดีขึ้น

การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนใต้สะพานจนนำมาสู่ชุมชนที่ได้รับรางวัล

ภาพ 1.1 ตำแหน่งที่ตั้งบ้านใต้สะพาน ในเขตกรุงเทพมหานคร (แผนผังเก่า)

ที่มา: ทรงเดช (2537)

ความเป็นมาของชุมชนใต้สะพานในกรุงเทพมหานคร พบว่าเกิดขึ้นมาแล้ว 60 กว่าปี คนรุ่นแรกมาจากภาคกลาง ล่องเรือมาทำมาหากินในกรุงเทพฯ โดยระหว่างนั้นได้แวะพักใต้สะพาน พอหลายครั้งจึงสร้างเป็นที่พักชั่วคราว ซึ่งสะดวกสบายในการอยู่อาศัย จนกลายเป็นที่พักถาวรในที่สุด จากนั้นการอยู่อาศัยใต้สะพานเติบโตขึ้นตามการเติบโตทางเศรษฐกิจ คนจนเมืองที่ประสบปัญหาค่าครองชีพเข้ามาอยู่อาศัยใต้สะพานเพิ่มขึ้น เนื่องจากไม่ต้องจ่ายค่าเช่า (มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย, 2546) ต่อมาชุมชนใต้สะพานมีการขยายและเติบโตขึ้นตามการเติบโตของเศรษฐกิจ มีความแออัดในการอยู่อาศัย มีสภาพที่อยู่อาศัยที่ไม่มั่นคงและไม่ถูกสุขลักษณะ ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้ที่อาศัย

ภาพ 1.2 สภาพกายที่อยู่อาศัยใต้สะพาน (ภาพเก่า)

ที่มา: ทรงเดช (2537)

ในปี พ.ศ. 2536 จากการสำรวจพบว่า มีผู้บุกรุกอาศัยอยู่ใต้สะพานในลักษณะชุมชนแออัดรวมทั้งหมด 20 เขต 63 สะพาน จำนวน 696 ครัวเรือน (ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ, 2545) และพบว่ามี การประกอบอาชีพหาของเก่า ซาเล้ง และเก็บขยะ เป็นส่วนใหญ่ (ทรงเดช ดารามาต, 2537)

วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ.2536 คณะรัฐมนตรีในช่วงเวลานั้นได้มีความพยายามแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยใต้สะพานในกรุงเทพมหานคร โดยมีมติคณะรัฐมนตรีในการจัดหาที่อยู่อาศัยให้ชุมชนใต้สะพานเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยเป้าหมายการพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนคือ 1) จัดให้มีที่อยู่อาศัยที่มีความมั่นคงในการถือครอง 2) จัดให้มีสภาพที่อยู่อาศัยที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อผู้อยู่อาศัย หน่วยงานภาครัฐผู้ดำเนินการคือ การเคหะแห่งชาติและกรุงเทพมหานครร่วมมือกับชุมชนใต้สะพานโดยมีมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยและกลุ่มเพื่อนร่วมงาน สนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนใต้สะพาน พัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการรื้อย้ายและสร้างชุมชนในที่แห่งใหม่ (Relocation and Re-construction) โดยชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการ ตั้งแต่การสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยใหม่ การค้นหาและเลือกที่ดินสำหรับตั้งชุมชนใหม่ ตลอดจนการออกแบบและวางผังชุมชนร่วมกัน โดยมีการแบ่งกลุ่มชุมชนใต้สะพานตามที่ตั้งสะพานเป็นโซนพื้นที่ เพื่อย้ายไปพื้นที่ตั้งที่อยู่อาศัยใหม่ทั้ง 3 แห่ง คือ 1) ชุมชนใต้สะพานโซน 1 ย้ายไป ชุมชนประชาอุทิศ 76 2) ชุมชนใต้สะพานโซน 2-3 ย้ายไปชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ และ 3) ชุมชนใต้สะพานโซน 4 ย้ายไปชุมชนเพิ่มสิน-ออเงิน

ปัจจุบันชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ มาจากชุมชนใต้สะพานโซน 2-3 (ในเขตราชเทวี ห้วยขวาง คลองเตย ดุสิต บางกะปิ บึงกุ่มและมีนบุรี) โดยมีการพัฒนาด้วยกระบวนการรื้อย้ายแบบมีส่วนร่วมมาแล้วเป็นระยะเวลา 22 ปี จนได้รับการยกย่องด้านการบริหารจัดการขยะ มี ‘ร้านศูนย์บาท’ และ ‘กลุ่มอาชีพซาเล้ง’ ขับเคลื่อนการพัฒนาในชุมชนจากการสนับสนุนของหน่วยงาน มูลนิธิและองค์กรต่างๆ จนได้รับรางวัลชุมชนซาเล้งต้นแบบดีเด่น ในปี พ.ศ.2560 และรางวัลอื่นๆ (ศูนย์พัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสากล, 2562)

จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่ศึกษาชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนนี้มากถึง 11 งานวิจัย มี 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพกายภาพ โดยเป็นงานวิจัยศึกษาสภาพกายภาพจำนวน 3 งาน และงานวิจัยที่ศึกษาสภาพสังคมและเศรษฐกิจ 1 งาน ดังนี้

- 1) เรื่อง **บ้านใต้สะพานในกรุงเทพมหานคร** ผู้วิจัยคือ ทรงเดช ดารามาต (2537) ทำการศึกษาช่วงก่อนการรื้อย้ายมาที่แห่งใหม่ พบว่า สภาพที่อยู่อาศัยใต้สะพานแออัด ไม่ถูกสุขลักษณะ และไม่มีความมั่นคงในการถือครองที่อยู่อาศัย

2) เรื่อง การก่อสร้างที่อยู่อาศัยของผู้ที่ย้ายจากชุมชนใต้สะพาน ผู้วิจัยคือ กรทิพย์ พฤกษ์ประเสริฐดี (2544) พบว่า ครั้วเรือนมีปัญหาขาดความรู้และขาดเงินทุนในการก่อสร้างบ้าน

3) เรื่อง การใช้พื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนที่ถูกรื้อย้ายจากบ้านใต้สะพานใน กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยคือ ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ (2545) พบว่า ครั้วเรือนสร้างบ้านตามความสามารถในการหาเงินมาใช้เพื่อสร้างบ้าน และพบว่า ลักษณะพื้นที่ใช้สอยของครั้วเรือนมีความสัมพันธ์กับลักษณะเศรษฐกิจและสังคมครั้วเรือน

4) เรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหลังรื้อย้ายจากชุมชนใต้สะพาน ผู้วิจัยคือ สินีนาฏ วงศ์สวัสดิ์ (2545) พบว่า เมื่อชาวชุมชนใต้สะพานย้ายมาอยู่ที่ชุมชนใหม่ที่อยู่อาศัยไกลจากแหล่งงานเดิมมากขึ้น จึงมีปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อต่อยอดงานวิจัยในอดีตข้างต้น ตามข้อเสนอแนะของผู้วิจัยในอดีต คือ กรทิพย์ พฤกษ์ประเสริฐดี (2544) ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ (2545) และสินีนาฏ วงศ์สวัสดิ์ (2545) เนื่องจากช่วงระยะเวลาการทำวิจัยในอดีต ครั้วเรือนใต้สะพานเพิ่งย้ายเข้าอยู่ในชุมชนใหม่ได้ไม่นาน ครั้วเรือนจึงอยู่ในช่วงกำลังปรับตัวกับสภาพแวดล้อมใหม่ จึงยังไม่สามารถเห็นผลของการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยได้ชัดเจน

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการติดตามผลการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยของคนใต้สะพานในระยะยาว โดยมีสมมติฐานว่า ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ผู้อยู่อาศัยในอดีตเคยเป็นชาวชุมชนใต้สะพานมาก่อน มีปัญหาสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย สังคมและเศรษฐกิจ แต่ในปัจจุบันชุมชนกลายเป็นหนึ่งในชุมชนผู้มีรายได้ต่ำที่ได้รับยกย่องเป็นชุมชนต้นแบบและได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย จึงอยากแสดงให้เห็นว่า ‘เมื่อชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ได้รับการพัฒนาดีขึ้นจนได้รับรางวัล ‘ชุมชนชาเล็งต้นแบบดีเด่น’ สภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนเปลี่ยนแปลงดีขึ้นด้วยหรือไม่ อย่างไร’

1.2. คำถามในงานวิจัย

1. เมื่อมีการรื้อย้ายจากชุมชนใต้สะพานมาสู่ชุมชนที่ได้รับรางวัลในปัจจุบัน เป็นระยะเวลา 22 ปี สภาพกายภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหรือไม่ อย่างไร
2. การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยเกิดขึ้นจากปัจจัยอะไร

1.3. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จากการอยู่อาศัยได้ สะพานมาสู่การอยู่อาศัยในชุมชนปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย
3. เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดีขึ้น และเพื่อศึกษาปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน
4. เพื่อสรุปข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย

1.4. นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **สภาพกายภาพที่อยู่อาศัย** หมายถึง รูปลักษณะของสถานที่สำหรับใช้อยู่อาศัย ได้แก่ วัสดุและโครงสร้าง ขนาดที่อยู่อาศัย ขอบเขตแปลงที่ดิน พื้นที่ใช้สอย แสงสว่าง การระบายอากาศ ความถูกสุขลักษณะ
2. **การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย** หมายถึง ความแตกต่างของรูปลักษณะของสถานที่สำหรับใช้อยู่อาศัย
3. **ชุมชนใต้สะพาน** หมายถึง ชุมชนใต้สะพานในพื้นที่โซน 2-3 ซึ่งเป็นชุมชนในเขตราชเทวี ห้วยขวาง คลองเตย ดุสิต บางกะปิ บึงกุ่มและมีนบุรี ซึ่งย้ายเข้าสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปี พ.ศ.2544
4. **คนใต้สะพาน** หมายถึง ผู้อยู่อาศัยในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ซึ่งย้ายมาจากชุมชนใต้สะพานในพื้นที่โซน 2-3 ในปี พ.ศ.2544 มาจากสะพานต่างๆ ได้แก่ สะพานพระโขนง สะพานราชวัตร สะพานระหัด สะพานศรีนครินทร์ สะพานแยกลำสาละ สะพานราม 43/1 สะพานราม 53 สะพานนานาเหนือ สะพานวัดอุทัยธาราม สะพานพระราม9 สะพานมีนบุรี สะพานลาดบัวขาว สะพานเพชรบุรี ตัดใหม่ สะพานมิตรภาพไทย-ลาว สะพานดุสิต และสะพานลาดพร้าว
5. **หาของเก่า** หมายถึง การหาเลี้ยงชีพวิธีหนึ่งของคนในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ โดยการหาสิ่งที่มีมูลค่าที่คนทั่วไปไม่ต้องการแล้ว ได้แก่ ขยะรีไซเคิล วัสดุมือสอง เศษวัสดุก่อสร้าง สิ่งของชำรุด สิ่งของที่ไม่ต้องการใช้ เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนเป็นทุนเพื่อการดำเนินชีวิต โดยมีทั้งวิธีการเก็บขยะตามพื้นที่สาธารณะ วิธีการขอรับจากร้านค้า ขอรับจากหอพัก จนถึงการติดต่อขอรับจากหน่วยงาน เป็นต้น
6. **อาชีพขี้เหล็ก** หมายถึง อาชีพรับซื้อของเก่า ซึ่งการรับซื้อของเก่าหมายถึงรวมถึงการซื้อ การขอรับ สิ่งของที่ไม่ใช้ การเก็บของที่ไม่ใช้แล้วจากพื้นที่ต่างๆ รวมถึงที่ทิ้งขยะ
7. **รางวัลชุมชนขี้เหล็กต้นแบบดีเด่น** หมายถึง รางวัลที่มูลนิธิการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน (3R) มอบให้ชุมชน เพื่อแสดงการยกย่องชุมชนในด้านการเป็นชุมชนต้นแบบการบริหารจัดการขยะให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.5. ขอบเขตงานวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ตั้งอยู่ที่ ถนนสุขาภิบาล 2 ซอย 15 แยก 2 แขวงดอกไม้ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนประเภทเคหะชุมชน เป็นโครงการในลักษณะจัดสรรที่ดินของการเคหะแห่งชาติให้เช่าระยะยาว 30 ปี ผู้อยู่อาศัยเช่าที่ดินและสร้างบ้านเอง ขนาดที่ดินชุมชนมีทั้งหมด 14-0-38 ไร่ (ฝ่ายพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร, 2563)

2. ขอบเขตระยะเวลา

- 2.1. ศึกษาสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยของชุมชนได้สะพาน พ.ศ. 2544 (ก่อนการรื้อย้าย)
- 2.2. ศึกษาสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ พ.ศ.2544 (ช่วงย้ายมาใหม่)
- 2.3. ศึกษาสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน พ.ศ.2566

1.6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. **ชุมชน** ได้รู้จุดอ่อนและจุดแข็งของตน และได้ความรู้จากงานวิจัยเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงที่อยู่อาศัยของชุมชนในอนาคต
2. **หน่วยงาน มูลนิธิและองค์กร** ที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนและพัฒนาชุมชน ทั้งภาครัฐ อาทิ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) การเคหะแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร และองค์กรเอกชน ได้แก่ มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย และมูลนิธิการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (3R) ได้รับรู้ผลลัพธ์ เข้าใจปัจจัยสำคัญและแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชน ซึ่งส่งผลให้คุณภาพชีวิตของผู้อาศัยดีขึ้น
3. **วิชาการ** เป็นการต่อยอดงานวิจัยในอดีต ซึ่งส่งเสริมการศึกษาวิจัยผลลัพธ์ของการปรับปรุงพัฒนาชุมชนด้วยวิธีการรื้อย้ายแบบมีส่วนร่วมของชุมชนได้สะพานสู่ที่แห่งใหม่ เพื่อนำความรู้มาต่อยอดแนวทางการพัฒนาชุมชนผู้มีรายได้น้อยในอนาคต

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวិทยานิพนธ์เรื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนใต้สะพานสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ จึงมีการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพและในเชิงปริมาณ ผู้วิจัยนำวัตถุประสงค์การศึกษามากำหนดการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี มาตรฐาน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในเรื่อง สภาพกายภาพที่อยู่อาศัย ลักษณะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนตัวแปรต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง โดยมีกรณีศึกษา คือ บ้านในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ที่ผู้อยู่อาศัยในปัจจุบันย้ายมาจากชุมชนใต้สะพาน มีรายการดังนี้

2.1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

- 2.1.1. ที่อยู่อาศัยที่เพียงพอ (Adequate housing)
- 2.1.2. ที่อยู่อาศัยที่สามารถจ่ายได้ (Affordable housing)
- 2.1.3. การพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยการจัดเตรียมที่ดินและสาธารณูปโภค (Sites-and-Services)

2.2. กระบวนการพัฒนาชุมชนและที่อยู่อาศัย

- 2.2.1. กระบวนการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย
- 2.2.2. กระบวนการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Community-Based Development)

2.3. มาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำและสุขลักษณะในที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย

- 2.3.1. มาตรฐานที่อยู่อาศัยการเคหะแห่งชาติ พ.ศ.2529
- 2.3.2. งานวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2547
- 2.3.3. งานวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ในรัฐบาเยลซา ไนจีเรีย (Sustainable Low-Income Housing and Practicable Minimum Design Standards in Bayelsa State, Nigeria)
- 2.3.4. ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน พ.ศ.2560-2564
- 2.3.5. กฎกระทรวง ฉบับที่ 4 พ.ศ.2554 ว่าด้วยการยกเว้น ผ่อนผัน หรือกำหนดเงื่อนไข ในการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคารสำหรับอาคารในโครงการที่รัฐจัดให้มีหรือพัฒนาเพื่อเป็นที่อยู่สำหรับผู้มีรายได้น้อย

2.4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยอื่นๆ

2.1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

2.1.1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง ที่อยู่อาศัยที่เพียงพอ (Adequate housing)

สิทธิมนุษยชนในที่อยู่อาศัย (The Right to Adequate Housing) เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องตระหนักสิทธิของทุกคนที่ต้องมีมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสมและเพียงพอทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับครอบครัว โดยต้องจัดให้มีที่อยู่อาศัยที่เพียงพอ (Adequate housing) เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกคน มีกำหนดข้อตกลง 7 ประการของสิทธิมนุษยชนในที่อยู่อาศัย (เนตรธิดา บุนนาค, 2565) หนึ่งในข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพที่อยู่อาศัยคือ ความเป็นอยู่อาศัยที่มีคุณภาพ หมายถึง ที่อยู่อาศัยต้องสามารถรับประกันความปลอดภัยทางกายภาพของผู้อยู่อาศัยหรือจัดให้มีพื้นที่เพียงพอ ที่อยู่อาศัยต้องสามารถป้องกันความหนาวเย็น ความชื้น ความร้อน ฝน ลม ภัยคุกคามอื่นๆ ต่อสุขภาพและอันตรายด้านโครงสร้าง ซึ่งเป็นแนวคิดหลักที่ผู้วิจัยนำมาพิจารณา

2.1.2. ที่อยู่อาศัยที่สามารถจ่ายได้ (Affordable Housing)

ความสามารถจ่ายค่าที่อยู่อาศัยได้ หมายถึง คร่าวเรือนที่สามารถจ่ายค่าที่อยู่อาศัยได้โดยมีเงินเหลือสำหรับรายจ่ายอื่นๆ ตามมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดี ซึ่งครอบคลุมทั้งผู้ที่กำลังผ่อนบ้าน ผู้ที่กำลังเช่าซื้อบ้าน รวมถึงผู้ที่เช่าที่อยู่อาศัยลักษณะต่างๆ เช่น บ้านเช่า ตึกแถวเช่า อพาร์ทเมนท์ หอพัก เป็นต้น โดยสัดส่วนค่าใช้จ่ายสำหรับที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมไม่ควรเกินร้อยละ 30 ของรายได้ครัวเรือน (เนตรธิดา บุนนาค, 2565)

2.1.3. การพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยการจัดเตรียมที่ดินและสาธารณูปโภค (Sites-and-Services)

1) ความหมายของคำว่า Sites-and-Services คือ การให้บริการแปลงที่ดินแก่ประชาชน โดยมีวิธีการให้สิทธิในการครอบครองโดยผ่านระบบการเช่าสิทธิในแปลง พร้อมจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างน้อยที่สุด ที่เพียงพอกับความต้องการพื้นฐาน ซึ่งโครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่ถูกสนับสนุนโดยภาครัฐ ซึ่งเป็นผู้ให้บริการที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย โดยสามารถแบ่งระดับของโครงการเป็น 3 ระดับ เรียงตามลักษณะการเตรียมโครงการ ดังนี้ (Zekri, 2012)

1.1) การจัดแบ่งแปลงที่ดินเปล่า (Surveyed Plot) ซึ่งเป็นระดับต่ำสุดของการเตรียม

1.2) แปลงที่ดินเปล่าพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก (Serviced Sites) ซึ่งสูงขึ้นมาเป็นระดับกลาง โดยสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบระบายน้ำเสีย เป็นต้น

1.3) บ้านสร้างบางส่วน (Core Housing) การเตรียมการระดับสูง โดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน มีการเชื่อมต่อกับบริการต่างๆ ของชุมชน โดยระดับของบริการขึ้นกับความสามารถและความเต็มใจของประชาชนผู้ซึ่งรู้ถึงประโยชน์ของการจ่ายเงินค่าบริการนั้น

2) การพัฒนาแบบก้าวหน้า (Progressive Development): ความสำเร็จด้านกายภาพ (A Physical Success)

ในปี ค.ศ.1970 ระยะเวลาต่อมาตามการประชุม เรื่อง ที่อยู่อาศัย ครั้งที่ 1 ในเมืองแวนคูเวอร์ ในปี ค.ศ.1976 และงาน “Housing by people” ของ John F.C Turner คำว่า 'การมีส่วนร่วม (Participation)' และ 'การช่วยเหลือตนเอง (Self-Help)' ได้กลายเป็นคำที่ถูกใช้กันอย่างแพร่หลายในการอภิปรายเรื่องเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยราคาประหยัด การปรับปรุงชุมชนแออัดโดยการยกระดับ (Slum upgrading) และการจัดให้มีที่ดินพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก (Sites-and-Services) เป็น 2 แนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน ซึ่งเป็นนโยบายที่นำไปสู่การลงมือปฏิบัติจริง

โดยแนวคิดนี้เป็นแนวทางแรกที่ถูกพัฒนาขึ้นโดยธนาคารโลก ซึ่งอยู่ในความสอดคล้องกับกระบวนการธรรมชาติในการครอบครองที่อยู่อาศัยและการนำเสนอของประชาชนที่ยากจนเอง โครงการที่มีการก้าวไปข้างหน้าในเรื่องนี้ มีการให้บริการแปลงที่ดินเพื่อที่จะสามารถควบคุมราคาที่เหมาะสมกับครอบครัวที่มีรายได้ต่ำถึงปานกลาง และสามารถเปิดโอกาสให้สามารถยกระดับฐานะและเปลี่ยนแปลงขึ้นเป็นลำดับไปตามเวลา ปัจจัยที่ทำให้โครงการเหล่านี้ประสบความสำเร็จคือ การลดต้นทุนในการที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภคลงมาจากระดับที่สูงและที่เกินควรของรัฐบาลในหลายแห่ง (Zekri, 2012)

2.2. กระบวนการพัฒนาชุมชนและที่อยู่อาศัย

2.2.1. กระบวนการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย

การแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเมือง รูปแบบการพัฒนาความมั่นคงในที่อยู่อาศัยสำหรับชุมชนผู้มีรายได้น้อยมีหลากหลายรูปแบบ เป็นไปตามความเป็นไปได้ในเรื่องที่ดิน ความสามารถในการผ่อนชำระคืน การจัดการของชุมชนเอง การ

ยอมรับร่วมกันในท้องถิ่นโดยให้ครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ ที่ดิน และการพัฒนาด้านอื่นๆ ดังนี้ (สำนักงานโครงการบ้านมั่นคง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2558)

ก) การพัฒนาความมั่นคงด้านกายภาพ มีความเป็นไปได้หลายรูปแบบ ดังนี้

1) การปรับปรุงชุมชนในที่ดินเดิม (On-site Improvement) เป็นการปรับปรุงชุมชนจากสภาพที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น แต่ยังคงรูปแบบของชุมชนเดิม อาศัยอยู่ในที่ดินเดิม เช่น การปรับปรุงสาธารณูปโภคทางเดินเท้า ไฟฟ้า ประปา และสภาพแวดล้อมในชุมชน

2) การปรับผังชุมชนในที่ดินเดิม (Re-blocking) เป็นการปรับปรุงชุมชนเดิมในที่ดินเดิมให้มีรูปแบบการวางผังและโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ดีขึ้น โดยมีการปรับรื้อย้ายบ้านบางส่วนเพื่อจัดผังชุมชนใหม่และพัฒนาสาธารณูปโภคและทางสัญจรให้ดีขึ้น ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขปัญหาที่ดินให้ถูกต้อง จากการบุกรุกอยู่เป็นทำสัญญาเช่าระยะยาวเพื่อให้เกิดความมั่นคงในกรรมสิทธิ์ที่ดิน

3) การแบ่งปันที่ดิน (Land-sharing) เป็นการแก้ไขปัญหาที่ดินโดยการเจรจาประสานประโยชน์ร่วมกัน เพื่อแบ่งปันที่ดินระหว่างเจ้าของที่ดินและชุมชน โดยเจ้าของที่ดินให้เช่าหรือขายที่ดินบางส่วนให้กับชุมชนในราคาที่เหมาะสมสามารถจ่ายได้ เพื่อแลกกับการย้ายออกจากที่ดินในส่วนที่เจ้าของที่ดินต้องการใช้ แนวทางนี้จึงเป็นการแก้ไขปัญหาที่ดินให้ถูกต้อง ชุมชนต้องมีการย้ายบ้านเรือนออก และมีการจัดผังใหม่ให้สอดคล้องกับจำนวนบ้านและจำนวนที่ดิน

4) การก่อสร้างใหม่ทั้งชุมชน (Re-construction) เป็นการรื้อย้ายภายในบริเวณเดิมจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง โดยชุมชนต้องก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ทั้งหมด และเป็นการแก้ไขปัญหาบุกรุกเป็นการมาเช่าที่ดินในระยะยาว ซึ่งมีข้อดีคือคนในชุมชนสามารถอาศัยอยู่ใกล้พื้นที่อาศัยเดิมและใกล้แหล่งงานเดิม

5) การจัดปรับแลกที่ดินและก่อสร้างใหม่ (Land Exchange หรือ Land Re-adjustment)

6) การรื้อย้ายไปอยู่ที่แห่งใหม่ (Slum Relocation) เป็นการรื้อย้ายชุมชนออกไปอยู่ในที่ใหม่ ซึ่งมีข้อดีที่ชุมชนได้ความมั่นคง แต่ทำให้ชุมชนต้องอยู่ไกลจากชุมชนเดิม ไกลจากแหล่งงาน สถานศึกษา เสียค่าเดินทางเพิ่ม ต้องสร้างชีวิตและสังคมใหม่ เกิดภาระค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงในการใช้ชีวิต ซื้อที่ดินและก่อสร้างบ้าน แต่ข้อดีคือชาวบ้านมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการอยู่อาศัย สามารถพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนใหม่ได้เต็มที่ โดยการซื้อที่ดิน มีทั้งชุมชนร่วมกันหาเงินเพื่อซื้อที่ใหม่และการอุดหนุนโดยภาครัฐ ซึ่งขึ้นกับข้อจำกัดของแต่ละชุมชน

ข) การสร้างความมั่นคงในที่ดิน ดำเนินการในรูปแบบของการทำสัญญาเช่าระยะยาวในที่ดินเดิมหรือที่ดินใหม่ หรือการซื้อที่ดินชุมชนแออัดที่มีอยู่เดิมเพื่อสร้างชุมชนใหม่

ค) การพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยต้องมีแผนที่แสดงถึงการพัฒนาความมั่นคงของชุมชนทางด้านสังคม อาชีพ การอยู่ร่วมกัน การจัดการด้านการเงิน การจัดการระบบสวัสดิการดูแลผู้ยากไร้ในชุมชน การปลอดภัยเสถียรและการพัฒนาอื่นๆ ควบคู่กับการพัฒนาทางกายภาพ

2.2.2. กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน (Community-Based Development)

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกมีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันในการที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม และมีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันในการเพิ่มอำนาจต่อรองทางการเมือง เศรษฐกิจ ตลอดจนปรับปรุงสถานภาพทางสังคมของกลุ่มในชุมชน

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน คือ การดำเนินการในอันที่จะก่อให้เกิดความมีส่วนร่วมซึ่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมร่วมที่ทำให้เกิดผลดีต่อชุมชน ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม ซึ่งเกิดจากความร่วมมือกันของหลายภาคส่วนตั้งแต่สมาชิกในชุมชน องค์กรชุมชน ท้องถิ่น และองค์กรภายนอก

กระบวนการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม หมายถึง ลำดับขั้นตอนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นสำหรับทั้งชุมชน โดยการร่วมมือกันจากหลายภาคส่วน องค์กรชุมชน ท้องถิ่น หน่วยงานในพื้นที่ และองค์กรภายนอก ในขั้นตอนต่างๆ นำไปสู่การเห็นปัญหาร่วมกัน คิดและแก้ไขปัญหา พัฒนาให้ลุล่วง (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2562)

2.3. มาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำและสุขลักษณะในที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย

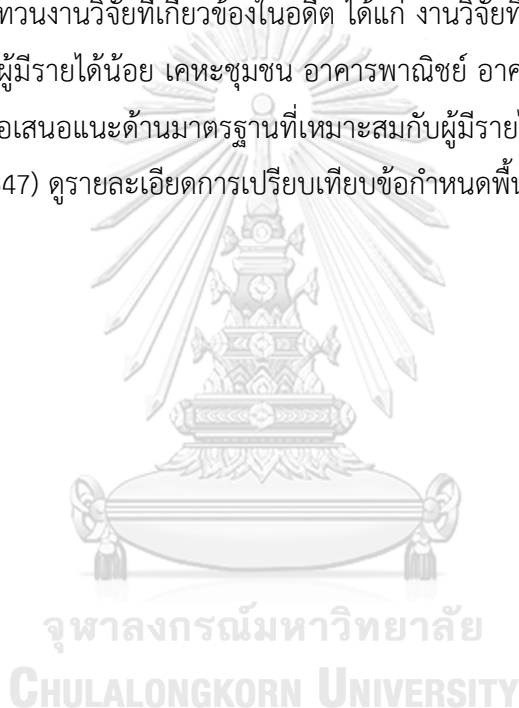
2.3.1. มาตรฐานที่อยู่อาศัยการเคหะแห่งชาติ พ.ศ.2529

บททวนวรรณกรรมในส่วนของ มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับสภาพกายภาพบ้าน คือ มาตรฐานพื้นที่ห้องและความกว้างต่ำสุด ที่อยู่อาศัยแต่ละหน่วยที่ภายในที่อยู่แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนมิดชิดและส่วน อเนกประสงค์ ส่วนมิดชิดประกอบด้วยห้องนอน ห้องน้ำ เป็นต้น ส่วนอเนกประสงค์ประกอบด้วยพื้นที่รวมสำหรับพักผ่อนรับประทานอาหาร พื้นที่ครัว (การเคหะแห่งชาติ, 2529)

2.3.2. งานวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย พศ.2547

ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนวรรณกรรมในส่วนของ มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย นำข้อกำหนดดังนี้มาใช้ในงานวิจัย 1) ขนาดพื้นที่อยู่อาศัยขั้นต่ำสำหรับครัวเรือนจำนวน สมาชิก 5 คน 2) การวางผังที่อยู่อาศัยต้องประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนมิดชิดและส่วนไม่มิดชิด 3) พื้นที่อยู่อาศัย ต้องจัดให้มีการระบายอากาศ ทั้งพื้นที่อยู่และพื้นที่ไม่ใช่อยู่

งานวิจัยนี้ทำการศึกษามาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำสำหรับผู้มีรายได้น้อย โดยมีการศึกษาและทบทวนวรรณกรรม ในเรื่อง กฎระเบียบ และมาตรฐานเกี่ยวกับชุมชนเดิม มาตรฐานที่อยู่อาศัยจากต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสิงคโปร์ ฮองกง ประเทศมาเลเซีย ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในอดีต ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแออัดและที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย เคหะชุมชน อาคารพาณิชย์ อาคารชุด หอพักหรืออพาร์ทเมนท์ เพื่อนำมาสู่ข้อเสนอแนะด้านมาตรฐานที่เหมาะสมกับผู้มีรายได้น้อย (บรรณโสภิษฐ์ เมฆวิชัย และคณะ, 2547) ดูรายละเอียดการเปรียบเทียบข้อกำหนดพื้นที่จากตาราง 2.1

ตาราง 2.1 แสดงการกำหนดรายการมาตรฐานตามเกณฑ์การเคหะแห่งชาติ พ.ศ.2529 และข้อเสนองานวิจัย
มาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2547

เกณฑ์มาตรฐาน	ข้อกำหนดการเคหะ พ.ศ. 2529		ข้อเสนองานวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัย ผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2547		
	พื้นที่น้อยสุด (ตารางเมตร)	ความกว้าง ต่ำสุด (เมตร)	พื้นที่น้อย สุด (ตาราง เมตร)	ความกว้าง ต่ำสุด (เมตร)	ขนาดพื้นที่ เฉลี่ยที่พบ (ตาราง เมตร)
การวางผังที่อยู่อาศัย					
(1) มาตรฐานพื้นที่และความกว้างต่ำสุด					
1. ส่วนมิดชิด					
1.1 ห้องนอนแรก	8.64	2.4	5.5-7.5	2.4	5.42
1.2 ห้องนอนต่อไป (ชนิด 2 เตียง)	7.2	2.4			
1.3 ห้องนอนต่อไป (ชนิด 1 เตียง)	5.76	2.4			
1.4 ห้องน้ำ-ส้วม (ที่อาบน้ำ-อ่างล้างหน้า-ส้วม)	2.88	1.2	2.16	1.2	2.3
1.5 ห้องน้ำ-ส้วม (ที่อาบน้ำ-ส้วม-ซักผ้า)	2.16	1.2			
1.6 ห้องส้วมแยกเดี่ยว	1.44	1.2			
1.7 ห้องน้ำแยกเดี่ยว	1.08	1.2			
2. ส่วนนอกประสงค์					
2.1 พื้นที่รวม รับแขก พักผ่อน รับประทานอาหาร เตรียมอาหาร	22.32	2.4			
2.2 พื้นที่รวม รับแขก พักผ่อน รับประทานอาหาร	18	2.4	18	2.4	18.25
2.3 พื้นที่รวม รับประทานอาหาร และครัว	12.96	2.4			
2.4 ห้องรับแขก พักผ่อน	14.4	2.4			
2.5 ห้องรับประทานอาหาร	8.32	2.4			
2.6 ห้องเตรียมอาหาร	4.32	1.8			
2.7 ห้องครัวแยกเดี่ยว	5.67	2.1			
3. ที่อยู่อาศัยที่ประกอบด้วย ห้องนอน ที่พักผ่อน รับประทานอาหาร ครัว ห้องน้ำส้วม (5 คน)	34 (6.80 ตร.ม./ คน)	-	24-28 (5.47 ตร. ม./คน)		-
(3) การระบายอากาศ					
3.1 ของพื้นที่อยู่อาศัย	มี	-	มี	-	
3.2 ของพื้นที่ไม่ใช่อยู่อาศัย	มี	-	มี	-	
3.3 ประตู (ภายนอก, ภายใน)	มี	-	มี	-	

ที่มา: งานวิจัย มาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2547

2.3.3. งานวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ในรัฐบาเยลซา ไนจีเรีย (Sustainable Low-Income Housing and Practicable Minimum Design Standards in Bayelsa State, Nigeria)

งานวิจัยมีเป้าหมายในการศึกษา มาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำสำหรับผู้มีรายได้น้อย เนื่องจากจากผู้มีรายได้น้อยไม่สามารถเข้าถึงมาตรฐานที่อยู่อาศัยทั่วไปได้เนื่องจากราคาค่าก่อสร้างและวัสดุที่สูงเกินกว่าความสามารถในการจ่าย จึงนำมาสู่แนวคิด '**ขั้นต่ำและสามารถเลื่อนระดับได้ (Low and Upgradable)**' โดยงานวิจัยได้กำหนดมาตรฐานที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยขั้นต่ำในด้านต่างๆ 11 รายการดังนี้ (Eugene Ehimatie Atamewan & Olagunju, 2017)

- 1) ทุกหน่วยพักอาศัยจะต้องมีห้องนั่งเล่นที่มีขนาดพื้นที่ไม่น้อยกว่า 12 ตารางเมตร
- 2) พื้นที่ทานอาหารถือเป็นพื้นที่ทางเลือกซึ่งจัดให้มีหรือไม่มีก็ได้ หากมีต้องมีขนาดพื้นที่ไม่น้อยกว่า 4 ตารางเมตร
- 3) ทุกหน่วยพักอาศัยจะต้องมีห้องอย่างน้อย 1 ห้อง ซึ่งขนาดพื้นที่ห้องต้องไม่น้อยกว่า 9 ตารางเมตร
- 4) ห้องทุกห้องในหน่วยพักอาศัยต้องมีการระบายอากาศโดยวิธีการธรรมชาติ ซึ่งหมายถึง ต้องมีช่องเปิดหรือหน้าต่างที่สามารถเปิดได้อย่างน้อย 1 บาน ซึ่งขนาดช่องเปิดที่เปิดได้ต้องมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 0.9×1 เมตร และเปิดตรงเข้าสู่ถนน หรือชอยสาธารณะ หรือลานโล่งที่อยู่บนแปลงที่ดินเดียวกัน
- 5) ห้องทุกห้องในหน่วยพักอาศัยต้องได้รับแสงสว่างโดยธรรมชาติ ซึ่งเปิดสู่ภายนอกอาคารโดยมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 0.9×1 เมตร
- 6) ทุกหน่วยพักอาศัยจะต้องจัดให้มีห้องส้วมและห้องน้ำอย่างน้อย 1 ห้อง ภายในหน่วยพักอาศัย โดยมีขนาดพื้นที่สำหรับส้วม 1.2 ตารางเมตร และให้มีอุปกรณ์ครบครัน ได้แก่ โถสุขภัณฑ์ Squatter WC ซึ่งใช้ปริมาณน้ำไม่มากในการชำระล้าง ส่วนขนาดพื้นที่สำหรับห้องน้ำให้มีอุปกรณ์เฉพาะฝักบัว หรืออ่างอาบน้ำสำหรับหน่วยพักอาศัยครอบครัวเดี่ยว
- 7) ห้องน้ำ ห้องส้วม และห้องที่คล้ายคลึงกันทั้งหมด จะต้องจัดให้มีการระบายอากาศโดยธรรมชาติ หมายถึงช่องเปิดที่สามารถเปิดออกสู่ภายนอกอาคาร ซึ่งมีพื้นที่ช่องเปิดไม่น้อยกว่า 0.36 ตารางเมตร
- 8) หน่วยพักอาศัยต้องมีแหล่งน้ำอยู่ภายในพื้นที่

9) ทุกหน่วยพักอาศัยจะต้องจัดให้มีพื้นที่ครัวภายใน หรือครัวภายนอกหน่วยพักอาศัย โดยมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 4 ตารางเมตร ครัวอาจไม่มีอ่างล้างจานอย่างเป็นทางการ หรือระบบน้ำร้อน-น้ำเย็น

10) ความกว้างของห้องทุกห้อง ยกเว้นห้องครัว ต้องกว้างไม่น้อยกว่า 2.4 เมตร

11) หน่วยพักอาศัย จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับขนาดของครอบครัว

2.3.4. ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน พ.ศ.2560-2564

ข้อมูลในระดับครัวเรือนที่แสดงถึงสภาพความจำเป็นพื้นฐานของคนในครัวเรือนในด้านต่างๆ เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่า คนไทยควรมีระดับความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตในแต่ละเรื่องไม่ต่ำกว่าระดับใดในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนสามารถทราบได้ด้วยตนเองว่าในขณะนี้คุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว รวมไปถึงหมู่บ้านหรือชุมชน อยู่ในระดับใด มีปัญหาในด้านใด เพื่อให้สามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีผ่านเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานโดยมีเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานเป็นเครื่องมือ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม อันเป็นนโยบายสำคัญในการพัฒนาประเทศ (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2559)

เครื่องชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) แบ่งออกเป็น 5 หมวด ได้แก่ หมวดที่ 1 สุขภาพดี, หมวดที่ 2 สภาพแวดล้อม, หมวดที่ 3 การศึกษา, หมวดที่ 4 การมีงานทำและรายได้ และหมวดที่ 5 ค่านิยม ผู้วิจัยได้ทำการเลือกตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องจาก 3 หมวดหลัก รวมทั้งหมด 11 ตัวชี้วัด เช่น ครัวเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพคงทนถาวร (พัฒนาสังคมฯ จังหวัด) ครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และถูกสุขลักษณะ (สาธารณสุขจังหวัด) รายได้เฉลี่ยของคนในครัวเรือนต่อปี (พัฒนาชุมชนจังหวัด) ครัวเรือนมีการเก็บออมเงิน (เกษตรและสหกรณ์จังหวัด) เป็นต้น

โดยตัวชี้วัดที่นำมาใช้ประกอบการวิจัยคือ ตัวชี้วัดที่ 11 ในหมวดที่ 2 เรื่องสภาพแวดล้อม ได้นำเรื่อง (1) สภาพบ้านมีความมั่นคงถาวร (2) สุขลักษณะในที่อยู่อาศัยเป็นตัวแปรในการศึกษา มาตรฐานขั้นต่ำในประเด็นของ ความมั่นคงแข็งแรงของโครงสร้างและวัสดุ และสุขลักษณะในที่พักอาศัย

ตาราง 2.2 แสดงตัวชี้วัด หมวดที่ 2 : สภาพแวดล้อม

ที่	ตัวชี้วัด ปี 2560-2564	หน่วย
8	ครัวเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และมีสภาพบ้านมั่นคงถาวร	ครัวเรือน
9	ครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปี อย่างน้อยคนละ 5 ลิตรต่อวัน	ครัวเรือน
10	ครัวเรือนมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี อย่างน้อยคนละ 45 ลิตร	ครัวเรือน
11	ครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดและถูกสุขลักษณะ	ครัวเรือน
14	ครัวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	ครัวเรือน

ที่มา: ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน พ.ศ.2560-2564

ตัวชี้วัดที่ 11 ครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และถูกสุขลักษณะ

ความหมายตัวชี้วัด : ครัวเรือนมีการจัดบริเวณบ้านและภายในบ้าน โดยมีที่ประกอบอาหาร มีที่เก็บน้ำสะอาด ไม่มีแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์หรือแมลงนำโรค มีอุปกรณ์กำจัดขยะมูลฝอย สภาพในบ้านสะอาด ไม่มีแหล่งน้ำเสียขัง มีส่วนถูกสุขลักษณะเป็นระเบียบ ครบทุกเรื่อง

คำอธิบายเพิ่มเติม : กำจัดบริเวณบ้านและภายในบ้านเป็นระเบียบ สะอาด และถูกสุขลักษณะ ได้แก่

- 1) สภาพในบ้านสะอาด ห้องนอนลมพัดผ่านสะดวก ไม่มีฝุ่นละอองและกลิ่นเหม็น อับชื้นที่หลังนอนข้าวของเครื่องใช้สะอาด มีการจัดเก็บเป็นระเบียบ ไม่รกรุงรัง
- 2) ที่ประกอบอาหารสะอาดเป็นระเบียบ มีตู้กับข้าวหรือฝาชี มีอุปกรณ์ล้างมือที่ใช้ งานได้ดี (เช่น สบู่หรือน้ำยาล้างจาน) และมีการกำจัดไขมันก่อนล้าง
- 3) ที่เก็บน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภคบริโภคสภาพดี มีฝาปิด
- 4) มีการกำจัดสัตว์ แมลงที่เป็นพาหะนำโรค ได้แก่ ยุงลาย หนูแมลงวัน แมลงสาบไม่ พบแหล่งเพาะพันธุ์ และที่หลบซ่อนอาศัยภายในบ้านหรือบริเวณบ้าน
- 5) มีการจัดการขยะ ดังนี้ (1) มีอุปกรณ์ อาทิ ไม้กวาด ถังขยะ ถุงใส่ขยะ (2) มีการ คัดแยกขยะออกเป็น 4 ประเภท คือ ของเสียอันตราย ขยะรีไซเคิล เศษอาหาร ขยะอื่นๆ (3) มีการกำจัดขยะ เช่น ส่งให้ อปท. กำจัด หรือการฝังหลุม
- 6) มีร่องระบายน้ำอยู่ในสภาพดี ไม่มีแหล่งน้ำเสียขังในบริเวณบ้าน และไม่มีการ ปล่อยน้ำเสียลงแหล่งน้ำสาธารณะ

7) มีส้วมใช้ที่มีสภาพแข็งแรงใช้งานได้สะอาด มีการระบายอากาศที่ดี ไม่มีรอยแตกร้าวที่หัวส้วม พื้นที่ตั้งส้วม และฝาปิด และมีอุปกรณ์ทำ ความสะอาด 8) มีการจัดเก็บ และแยกสารเคมีที่เป็นอันตรายออกจากเครื่องใช้อื่นๆ โดยจัดให้เป็นระเบียบและวางให้พ้นมือเด็ก

2.3.5. กฎกระทรวง ฉบับที่ 4 พ.ศ.2554 ว่าด้วยการยกเว้น ผ่อนผัน หรือกำหนดเงื่อนไข ในการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคารสำหรับอาคารในโครงการที่รัฐจัดให้มี หรือพัฒนาเพื่อเป็นที่อยู่สำหรับผู้มีรายได้น้อย

มีวัตถุประสงค์เพื่อผ่อนผันการควบคุมอาคารที่อยู่อาศัยของผู้รายได้น้อยในโครงการ รัฐจัด ("ราชกิจจานุเบกษา," 2554, 14 มกราคม) โดยระบุการควบคุม เป็น 4 ส่วน ดังนี้

- 1) บททั่วไป ระเบียบวาทะศัพท์และข้อกำหนดต่างๆ ได้แก่
 - 1.1) ความหมายของบ้านเดี่ยวสำหรับผู้มีรายได้น้อย
 - 1.2) ข้อห้ามการตัดแปลงและปรับเปลี่ยนการใช้งานอาคาร
 - 1.3) ข้อยกเว้นการจัดให้มีที่จอดรถของอาคาร
- 2) พื้นที่ภายในอาคาร ระบุควบคุมขนาดพื้นที่ชั้นต่ำภายในอาคาร เช่น พื้นที่ห้องนอน ความกว้างทางเดิน ความสูงของห้องพักอาศัย เป็นต้น
- 3) ที่ว่างภายนอกอาคาร ระบุควบคุมขนาดพื้นที่ว่างชั้นต่ำบนแปลงที่ดินภายนอกอาคารและที่ว่างชั้นต่ำหลังอาคาร
- 4) แนวอาคารและระยะต่างๆ ของอาคาร ระบุควบคุมระยะห่างระหว่างแนวผนังอาคารกับแนวเขตที่ดินด้านหน้า หรือถนน ระยะห่างระหว่างผนังอาคารกับแนวเขตด้านข้างที่ดิน ระยะห่างระหว่างผนังข้างบ้านหนึ่งกับผนังข้างบ้านของอีกบ้าน ดูข้อมูลรายละเอียดของขนาดพื้นที่ต่ำสุด และระยะความกว้างต่ำสุดของข้อกำหนดดูจากตาราง 2.3

ตาราง 2.3 แสดงข้อผ่อนผันโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยตาม กฎกระทรวง ว่าด้วยการยกเว้น ผ่อนผัน หรือกำหนดเงื่อนไข ในการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร สำหรับอาคารในโครงการที่รัฐจัดให้มี หรือพัฒนาเพื่อเป็นที่อยู่สำหรับผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2554

เกณฑ์มาตรฐาน	ข้อกำหนด กฎกระทรวง ผ่อนผันโครงการ ที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2554	
	พื้นที่น้อยสุด (ตารางเมตร)	ความกว้างต่ำสุด (ตารางเมตร)
การวางผังที่อยู่อาศัย		
(1) มาตรฐานพื้นที่และความกว้างต่ำสุด		
1.1 พื้นที่รวมภายในหน่วยพักอาศัย	15	
1.2 ห้องนอน	6	
1.3 ช่องทางเดินภายในอาคาร	-	1
1.4 ห้องน้ำ ห้องส้วมรวมกัน	1.5	-
1.5 ห้องน้ำ ห้องส้วมแยกกัน	0.9	0.9
(2) ความสูงของเพดาน		
2.1 ความสูงจากพื้นถึงเพดานของที่อยู่อาศัย	-	2.4
2.2 ความสูงจากพื้นถึงเพดานห้องน้ำ ห้องส้วม	-	1.8
(3) ที่ว่างภายนอกอาคาร		
3.1 พื้นที่ว่างนอกอาคารปราศจากสิ่งปกคลุม	ร้อยละ 10 ของพื้นที่ ชั้นใดชั้นหนึ่งที่มาก ที่สุด	-
3.2 บ้านเดี่ยวต้องมีระยะห่างระหว่างผนังภายนอกอาคาร กับริมรั้วหรือแนวเขตที่ดิน	-	1
(4) แนวอาคารและระยะต่างๆ ของอาคาร		
4.1 ผนังหน้าบ้าน มีระยะร่นจากแนวเขตที่ดิน	-	1
4.2 ผนังข้างบ้าน มีระยะร่นจากเขตที่ดิน	-	0.5
4.3 ผนังข้างบ้าน ที่ติดบ้านผู้มีรายได้น้อยหลังอื่น มีระยะร่น จากแนวผนังบ้านอื่น	-	1
4.4 ผนังอาคารที่มีช่องเปิด หน้าต่าง หรือระเบียง มีระยะร่น จากเขตที่ดิน	-	0.5
(5) แสงสว่างและการระบายอากาศ		
5.1 ห้องน้ำ ต้องมีช่องระบายอากาศ (หรือมีพัดลมระบาย อากาศ)	ร้อยละ 10 ของพื้นที่ห้อง	-
5.2 ห้องในอาคารต้องมีประตู หรือหน้าต่าง หรือช่องระบาย อากาศที่ติดภายนอก (*ไม่นับรวมช่องที่ติดห้องอื่นๆ หรือทางเดินในอาคาร)	ร้อยละ 10 ของพื้นที่ห้อง	-

ที่มา: การสรุปข้อมูลโดยผู้วิจัย (2566)

2.4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยอื่นๆ

2.4.1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก) บ้านใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานคร (ทรงเดช ดารามาต, 2537) เป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของที่อยู่อาศัยใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาเรื่อง ตำแหน่งที่ตั้งบ้านใต้สะพาน จำนวนบ้านใต้สะพาน ลักษณะกายภาพบ้านใต้สะพาน ได้แก่ ขนาดพื้นที่บ้านและความกว้างบ้าน ลักษณะการใช้พื้นที่บ้าน ลักษณะครัวเรือนใต้สะพานในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ ลักษณะครอบครัว การศึกษา ช่วงอายุ อาชีพ รายจ่ายและรายได้ การเก็บออมเงินและหนี้สิน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการโยกย้าย และแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์จากผู้อยู่อาศัยที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน

ผลการศึกษาลักษณะกายภาพที่อยู่อาศัยใต้สะพาน ดังนี้

1) ลักษณะรูปร่างบ้านใต้สะพาน แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1) บ้านที่มีลักษณะเป็นบ้านทิ้งหลัง มีองค์ประกอบของบ้านครบถ้วน เสาพื้น ผนังและหลังคา โดยบ้านนี้พบว่าตั้งอยู่ในตำแหน่งใกล้กับสะพาน ซึ่งอยู่ในระยะที่ต้องมีการโยกย้าย

1.2) บ้านที่ไม่มีลักษณะเป็นบ้านทิ้งหลัง ใช้ท้องสะพานแทนหลังคา พบว่าบ้านที่ตั้งอยู่ในสะพานที่มีผู้อยู่อาศัยหนาแน่นจะมีขนาดบ้านเล็ก ส่วนบ้านที่ตั้งอยู่ในสะพานที่มีผู้อยู่อาศัยน้อยจะมีขนาดบ้านใหญ่กว่า

2) ขนาดบ้าน พบว่า ขนาดบ้านโดยเฉลี่ยกว้าง 4 เมตร และยาว 4 เมตร

3) พื้นที่ใช้สอยในบ้าน พบว่า มีลักษณะเป็นห้องโล่ง มีการใช้งานอเนกประสงค์ ทำทุกกิจกรรมในบ้าน

4) ห้องน้ำ-ส้วม พบว่า มีทั้งบ้านที่มีห้องน้ำส้วม มีบ่อเกรอะ บ้านที่มีห้องน้ำ-ส้วม แต่ไม่มีบ่อเกรอะ ใช้วิธีเจาะแผ่นไม้กระดานและขับถ่ายลงลำคลองโดยตรง และบ้านที่ไม่มีห้องน้ำ-ส้วม ใช้การอาศัยจากเพื่อนบ้าน หรือการเข้าจากที่สาธารณะ

ข) การใช้พื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนที่ถูกรื้อย้ายจากบ้านใต้สะพานในกรุงเทพมหานคร (ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ, 2545) เป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้พื้นที่อยู่อาศัยและความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่อยู่อาศัยกับสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ย้ายมาจากชุมชนใต้สะพาน มาสู่พื้นที่ชุมชนใหม่ทั้ง 3 แห่ง คือ ชุมชนประชาอุทิศ

76 ชุมชนเพิ่มสิน-ออเงิน และชุมชนอ่อนนุช 3 (ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน) โดยศึกษาเรื่อง ลักษณะที่อยู่อาศัย จำนวนครัวเรือนที่ย้ายมาอยู่ การใช้พื้นที่ภายในบ้านและภายนอกบ้าน ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่อยู่อาศัยและสภาพเศรษฐกิจและสังคม โดยเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสำรวจสภาพชุมชนและที่อยู่อาศัยและสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัย

ผลการศึกษาลักษณะกายภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนย้ายใหม่ ดังนี้

1) ลักษณะบ้าน มีการเปลี่ยนแปลงจากสภาพบ้านใต้สะพาน คือ เปลี่ยนแปลงกายภาพพื้นที่บ้านเพิ่มขึ้น ลักษณะบ้านกึ่งเปิดโล่งและมีห้องน้ำ มีพื้นที่ใช้งานเป็นสัดส่วนสำหรับแต่ละกิจกรรมมากขึ้น เช่น ส่วนนอน ส่วนพักผ่อน ส่วนนั่งเล่น ทำครัว และส่วนใหญ่มีห้องน้ำของตนเอง ก่อสร้างมิดชิด แต่ยังคงมีลักษณะกายภาพคล้ายกับชุมชนผู้มีรายได้น้อยแห่งอื่นอย่างชัดเจน

2) ขนาดบ้าน พบว่า บ้านชั้นเดียวในชุมชนใหม่มีขนาดพื้นที่บ้านเฉลี่ย 32.81 ตร.ม./หลัง คิดเป็น 8.62 ตร.ม./คน โดยมีมิติตัวบ้านเฉลี่ย 4.87 x 6.51 เมตร บ้าน 2 ชั้นในชุมชนใหม่มีพื้นที่เฉลี่ย 79.01 ตร.ม./หลัง คิดเป็น 14.96 ตร.ม./คน มีมิติของตัวบ้านเฉลี่ย 5.83 x 6.85 เมตร

3) ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์ต่อการใช้พื้นที่อยู่อาศัยมากที่สุด คือ จำนวนสมาชิกครัวเรือน ลักษณะอาชีพ และการประกอบอาชีพ ความสามารถในการหาเงินมาใช้เพื่อที่อยู่อาศัย

ค) การก่อสร้างที่อยู่อาศัยของผู้ที่ย้ายจากชุมชนใต้สะพาน (กรทิพย์ พงษ์ประเสริฐดี, 2544) เป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กระบวนการในการก่อสร้างบ้านด้วยตนเองของครัวเรือน และเปรียบเทียบกระบวนการสร้างบ้านในรูปแบบต่างๆ ของครัวเรือนที่ย้ายมาจากชุมชนใต้สะพานมาสู่ที่อยู่อาศัยแห่งใหม่ ทั้ง 3 แห่ง คือ ชุมชนประชาอุทิศ 76 ชุมชนเพิ่มสิน-ออเงิน และชุมชนอ่อนนุช 3 (ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน) โดยศึกษาเรื่อง ลักษณะที่อยู่อาศัย การก่อสร้างที่อยู่อาศัย ระยะเวลาการก่อสร้าง งบประมาณที่ใช้ก่อสร้าง วิธีการก่อสร้างและวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง โดยเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสำรวจสภาพชุมชนและที่อยู่อาศัย ติดตามผลการก่อสร้างในช่วงระยะเวลาต่างๆ และสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัย

ผลการศึกษาลักษณะกายภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนย้ายใหม่ ดังนี้

- 1) อาคารส่วนใหญ่ที่พบเป็นบ้านพักอาศัย รูปแบบมั่นคงถาวร วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างบ้าน คือ วัสดุของใหม่ วัสดุเก่ามือสอง และวัสดุเหลือใช้ที่ไปเก็บมา
- 2) รูปแบบการก่อสร้าง มีทั้งหมด 6 รูปแบบ ดังนี้
 - 2.1) ก่อสร้างโดยใช้เฉพาะคนในครอบครัว (มีผู้มีความรู้งานช่างก่อสร้างในครัวเรือน)
 - 2.2) ก่อสร้างโดยครอบครัวดำเนินการเอง และมีเพื่อนหรือญาติมาช่วย
 - 2.3) ก่อสร้างโดยการรวมกลุ่มหลายบ้าน
 - 2.4) ก่อสร้างโดยจ้างเฉพาะแรงงานที่มีความรู้การก่อสร้าง
 - 2.5) ก่อสร้างโดยจ้างเฉพาะผู้รับเหมาเฉพาะบางส่วน
 - 2.6) ก่อสร้างโดยจ้างผู้รับเหมาทั้งหมด จากรูปแบบทั้งหมดข้างต้น พบว่าแบบที่พบมากที่สุดคือ การจ้างผู้รับเหมาทั้งหมด เนื่องจากครัวเรือนขาดผู้มีความรู้และความสามารถด้านงานก่อสร้างบ้าน
- 3) เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการสร้างบ้านของครัวเรือนที่ย้ายมาจากใต้สะพาน มาจากความรู้ท้องถิ่นที่มาจาก การประกอบอาชีพและประสบการณ์ในอดีตที่เคยทำ
- 4) การรวมกลุ่มกันก่อสร้างจากความสัมพันธ์อันดีต่อกันส่งผลให้ต้นทุนค่าก่อสร้างลดลง ลดต้นทุนค่าแรงในการก่อสร้าง
- 5) การก่อสร้างบ้านด้วยตนเองของครัวเรือน ทำให้ครัวเรือนมีรายได้ลดลงเนื่องจากต้องมุ่งเน้นสร้างบ้านให้เสร็จ และหาเงินเพื่อมาสร้างบ้าน ส่งผลต่อเศรษฐกิจของครัวเรือน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ง) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหลังรื้อย้ายจากชุมชนใต้สะพาน (ลินินาฏ วงศ์สวัสดิ์, 2545) เป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความเป็นอยู่ สภาพสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนใต้สะพานที่ย้ายมาสู่ชุมชนในที่แห่งใหม่ ทั้ง 3 แห่ง คือ ชุมชนประชาอุทิศ 76 ชุมชนเพิ่มสิน-ออเงิน และชุมชนอ่อนนุช 3 (ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน) โดยศึกษาเรื่อง การดำเนินชีวิตของชาวชุมชน ค่าใช้จ่ายและรายได้ครัวเรือน ลักษณะอาชีพ โดยเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ครัวเรือน และสังเกต

ผลการศึกษาลักษณะครัวเรือนที่มาจากชุมชนใต้สะพานด้านสังคมและเศรษฐกิจ ดังนี้ 1) การย้ายชุมชนมาสู่ที่แห่งใหม่ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของชาวชุมชน โดยชาวชุมชนต้องเดินทางไปทำงานในเมืองไกลขึ้น ส่งผลให้ใช้ระยะเวลามากขึ้น และค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูงขึ้น 2) รายจ่ายครัวเรือนสูงขึ้นทำให้เดินทางไปทำงานในที่เดิมไม่ไหว เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพที่สามารถทำได้ในชุมชน เกิดอาชีพในชุมชนใหม่คือ เปิด

ร้านค้าในชุมชนซึ่งให้ผลตอบแทนไม่มาก ชักรถแท็กซี่ ชักรถจักรยานยนต์รับจ้างเป็นอาชีพที่ผลตอบแทนมากที่สุด ค่าใช้จ่ายครัวเรือนที่สูงขึ้นส่งผลให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือน

3) ปัจจัยที่ส่งผลให้เศรษฐกิจครัวเรือนดีขึ้น คือ อาชีพและแหล่งงาน 4) สภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนดีขึ้นตามวัตถุประสงค์การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของโครงการ แต่พบว่า ยังมีปัญหาด้านเศรษฐกิจครัวเรือนที่เกิดขึ้นจากการย้ายตำแหน่งที่อยู่อาศัยมาสู่พื้นที่นอกเมือง ทำให้ไม่สามารถเดินทางไปทำงานหาเงินในพื้นที่เดิมได้ คนในชุมชนจึงต้องดิ้นรนในการเลี้ยงชีพ โดยผู้ที่ประกอบอาชีพค้าปลีกมีการกลับไปปลูกพื้นที่ได้สะพานเดิมเพื่อใกล้ที่ทำงานหาเงิน ที่หาของเก่าและขยะรีไซเคิล และมีบางส่วนเดินทางจากชุมชนไปแหล่งงานเดิมซึ่งตั้งอยู่ห่างไกล ส่งผลให้เศรษฐกิจครัวเรือนและความสัมพันธ์ในชุมชนให้แย่ง ต่างคนต่างอยู่ เกิดปัญหาการอยู่ร่วมกันในที่สุด

ตาราง 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ด้านสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย และการนำมาใช้ในงานวิจัย

งานวิจัย (ผู้วิจัย, ปี)	วัตถุประสงค์งานวิจัย	การนำมาใช้ในงานวิจัยนี้
บ้านได้สะพานในเขตกรุงเทพมหานคร (ทรงเดช ดารามาต, 2537)	ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบ้านได้สะพานในกรุงเทพมหานคร ที่ตั้ง ลักษณะและขนาดครัวเรือน สถานะเศรษฐกิจและสังคม	สภาพกายภาพที่อยู่อาศัยได้สะพานลักษณะที่อยู่อาศัย ได้แก่ ทำเลที่ตั้ง ขนาดพื้นที่ วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง ลักษณะการใช้สอยพื้นที่
การใช้พื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนที่ถูกรื้อย้ายจากบ้านได้สะพานในกรุงเทพมหานคร (ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ, 2545)	ศึกษาการใช้พื้นที่ของชุมชนได้สะพานในที่ตั้งใหม่และศึกษาความสัมพันธ์การใช้พื้นที่กับสภาพสังคมและเศรษฐกิจ	สภาพกายภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ (ช่วงรื้อย้ายใหม่) และผังพื้นที่บ้านของกลุ่มตัวอย่าง
การก่อสร้างที่อยู่อาศัยของผู้ที่ย้ายจากชุมชนได้สะพาน (กรทิพย์ พฤกษ์ประเสริฐดี, 2544)	ศึกษากระบวนการในการก่อสร้างบ้านและเปรียบเทียบกระบวนการสร้างบ้านในรูปแบบต่างๆของผู้ที่ย้ายจากชุมชนได้สะพาน	สภาพกายภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ (ช่วงรื้อย้ายใหม่) ผังพื้นที่บ้านของกลุ่มตัวอย่าง วัสดุก่อสร้างและวิธีการก่อสร้าง
สินีนานู วงศ์สวัสดิ์ (2545) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหลังรื้อย้ายจากชุมชนได้สะพาน	ศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคมของผู้รื้อย้ายได้สะพานและศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหลังรื้อย้าย	สภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)

ที่มา: การสรุปข้อมูลโดยผู้วิจัย (2565)

2.4.2. งานวิจัยอื่นๆ

ก) พัฒนาการของการต่อเติมที่อยู่อาศัยแบบสร้างบางส่วน กรณีศึกษา: ที่อยู่อาศัยแบบ A ในโครงการเมืองใหม่บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ (วรชาติ คำแก้วฟู, 2543)
ผลการศึกษางานวิจัย มีดังนี้

1) แนวทางการจัดสรรที่ดิน-สาธารณูปโภคพร้อมที่อยู่อาศัยแบบสร้างบางส่วน (Site and Services with Core House) เป็นแนวทางการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย โดยให้ราคาที่อยู่อาศัยสอดคล้องกับที่ผู้มีรายได้น้อยสามารถจ่ายได้ โดยมีแนวคิดที่ว่าที่อยู่อาศัยจะเติบโตตามการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือน

2) กลุ่มตัวอย่างจะต่อเติมที่อยู่อาศัยมากที่สุด 3 ครั้ง โดยเป็นการต่อเติมชั้นเดียวมากกว่า 2 ชั้น มักจะต่อเติมที่ว่างด้านหลังบ้านก่อนและมักจะย้ายห้องน้ำส้วมจากหน้าบ้านไปหลังสุดของแปลงที่ดิน พร้อมการทำระบบประปาและสุขาภิบาลใหม่

3) ปัจจัยทางสังคม ด้านการเพิ่มขึ้น/ลดลงของสมาชิกครัวเรือน ไม่ใช่เหตุผลเพียงอย่างเดียวที่ทำให้เกิดการต่อเติม ยังมีปัจจัยด้านของอายุและเพศของสมาชิกในครัวเรือนด้วย กล่าวคือ ครอบครัวที่มีบุตรสาวที่เริ่มเข้าสู่วัยรุ่นมักจะต่อเติมด้วยการกั้นผนังห้องให้เป็นสัดส่วน หากเป็นบุตรชายหากต้องการต่อเติมจะทำเพียงการนำตุ่มมาขึ้น หรือการติดม่านเป็นเครื่องกั้นเท่านั้น

4) ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน พบว่า รายได้ครัวเรือนมีแนวโน้มสูงขึ้นและมีเงินออมเหลือเก็บบ้าง ซึ่งเป็นสาเหตุให้มีการต่อเติมแต่ละครั้ง

ข) การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยของครัวเรือนพนักงานรัฐวิสาหกิจ: กรณีศึกษาพนักงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยสาขาส่งกำลังการผลิตขนาดใหญ่ (ธนีสร วรฉัตรธาร, 2556)

ผลการศึกษางานวิจัย มีดังนี้

1) แนวคิดลักษณะวัฏจักรชีวิตครอบครัว (Family Life Cycle) นำไปสู่การพัฒนาที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับความต้องการของครัวเรือน

2) การวิเคราะห์ผลแบบสอบถาม ใช้การแบ่งตามช่วงอายุของผู้อยู่อาศัยในครัวเรือนแบ่งเป็น 4 ช่วงอายุ ได้แก่ ช่วงที่ 1 อายุ 21-30 ปี ช่วงที่ 2 อายุ 31-40 ปี ช่วงที่ 3 อายุ 41-50 ปี และช่วงที่ 4 อายุ 51 ปี ขึ้นไป พบว่า ช่วงที่ 2 ระดับต้นส่วนใหญ่ลักษณะครัวเรือนจะมีสถานภาพโสด ช่วงระดับรายได้ครัวเรือนจะสูงขึ้นตามอายุ และมากที่สุดในช่วงสุดท้าย ใน

ส่วนของลักษณะที่อยู่อาศัยไม่แตกต่างกันมาก คือมีลักษณะบ้านเดี่ยว แต่มีระดับราคาที่แตกต่างกันตามลักษณะรายได้ของแต่ละช่วงอายุ

3) ตัวแปรด้านครัวเรือน ได้แก่ สถานภาพยังไม่แต่งงาน/แต่งงาน/แต่งงานมีบุตรแล้ว จำนวนบุตร จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้เฉลี่ยครัวเรือน/เดือน

4) ตัวแปรด้านที่อยู่อาศัย ได้แก่ ประเภทที่อยู่อาศัย ทำเลที่ตั้ง ระดับราคาที่อยู่อาศัย ระยะเวลาอยู่อาศัย

5) การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย มี 2 ลักษณะ ดังนี้

5.1) การย้ายที่อยู่อาศัย

5.2) การต่อเติมที่อยู่อาศัย โดยเหตุผลการย้ายที่อยู่อาศัยได้แก่ (1) แต่งงาน (2) ย้ายเข้าใกล้ที่ทำงาน เหตุผลการต่อเติมที่อยู่อาศัย คือ ต้องการพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น และส่วนมากต่อเติมครัว โดยช่วงอายุที่มีการย้ายที่อยู่อาศัยบ่อยสุด คือ ช่วงต้น 21-30 ปี ซึ่งย้ายมากกว่า 2 ครั้ง และมีสาเหตุการย้ายอื่นนอกเหนือจากการแต่งงานและเข้าใกล้แหล่งงาน คือ การย้ายตามบิดา-มารดา

ค) การใช้พื้นที่ภายในบ้านและชุมชนก่อนและหลังกระบวนการบ้านมั่นคง: กรณีศึกษาโครงการบ้านมั่นคงไทยมุสลิมสามัคคี (พิมพ์กนก รินชะ, 2564)

ผลการศึกษางานวิจัย มีดังนี้

1) บ้านมั่นคงเป็นกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมโดยชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา

2) แบบบ้านมั่นคงต้องมีความเหมาะสมกับความสามารถในการจ่ายของครัวเรือนและสามารถตอบสนองการใช้พื้นที่ของผู้อยู่อาศัยได้ดี

3) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้งานพื้นที่ใน 3 ด้าน ดังนี้

3.1) ลักษณะครัวเรือน มีการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพในพื้นที่บ้านเพิ่มขึ้น รายได้ครัวเรือนและค่าใช้จ่ายที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น ซึ่งยังอยู่ในระดับที่สามารถจ่ายได้

3.2) ลักษณะกายภาพบ้าน เปลี่ยนแปลง คือ (1) พื้นที่เพิ่มขึ้น/เกินความต้องการ และ (2) พื้นที่ลดลง/ไม่เพียงพอความต้องการ

3.3) การออกแบบพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้งาน

3.4) ลักษณะการใช้พื้นที่ (1) การใช้พื้นที่แบบเดิม เช่น การนั่ง นอน กินบนระดับพื้นบ้าน (2) การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ เช่น การจอดรถหน้าบ้านเป็นเช่าที่

จอctrนอกโครงการ การประกอบอาหารบริเวณระเบียบเป็นประกอบอาหารบริเวณ ส่วนต่อเติมหลังบ้าน

4) แบบบ้านจากกระบวนการบ้านมั่นคงไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมการอยู่อาศัย ทำให้ ผู้อยู่อาศัยปรับตัว 2 รูปแบบ ดังนี้

4.1) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้พื้นที่ เช่น พื้นที่รับประทานอาหาร นั่ง นอน ต้องทำความสะอาดบ่อยขึ้น และห้องนอนที่กว้างจึงแบ่งพื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่ รีดผ้า

4.2) การปรับเปลี่ยนลักษณะทางกายภาพบ้าน (ปรับเปลี่ยน/ต่อเติม/ ดัดแปลง บ้านจากกระบวนการบ้านมั่นคง)

ง) จาก “คนเก็บขยะ” สู่อำเภอ “กลุ่มอาชีพชาเล้ง” : การสร้างการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ ทัศนศึกษา ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร (วไลยพร สายเสมา, 2560) เป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ของสมาชิกในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ มีการส่งผลในด้านต่างๆ ทั้งในระดับครัวเรือน ระดับชุมชนและระดับสังคมภายนอก ซึ่งมีพื้นเพเดิมมาจากใต้สะพาน เลี้ยงชีพโดยการเก็บ ขยะและหาของเก่า เปลี่ยนแปลงมาสู่กลุ่มอาชีพชาเล้งที่ได้รับการรู้จักและยอมรับในวงกว้าง โดยมีการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ ผู้นำการ ทำกิจกรรมต่างๆ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับร้านศูนย์บาท และสมาชิกชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรม การสังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรม และการสังเกตโดยไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม

ผลการศึกษาลักษณะครัวเรือนและลักษณะชุมชนด้านสังคมและเศรษฐกิจ ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงลักษณะอาชีพของชาวชุมชน จากคนเก็บขยะ ที่ไม่มีความมั่นคงด้าน รายได้ ไม่มีสวัสดิการที่ดี มีการเปลี่ยนแปลงมั่นคงมากขึ้น โดยมีร้านศูนย์บาท และการ รวมกลุ่มอาชีพชาเล้งในชุมชน 2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพ คือ การสนับสนุน จากการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน มีความรู้ในด้านการจัดการขยะ มี ต้นทุนในการประกอบอาชีพ มีการรวมกลุ่มเข้มแข็งมีอำนาจในการต่อรองกับภายนอก 3) ผลการสนับสนุนทำให้เกิด ร้านศูนย์บาทและกลุ่มอาชีพชาเล้ง เกิดการแก้ไขปัญหา เศรษฐกิจของครัวเรือนในชุมชน และการสร้างความมั่นคงในชีวิตจากการมีรับสวัสดิการ ของชุมชน การดูแลค่ารักษาการเจ็บป่วย การปันผลเป็นรายได้เสริม การมีรายได้และเลี้ยง ปากท้องโดยใช้ขยะแทนเงินสด

ผลการศึกษาพัฒนาการชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ พบว่า ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนใต้สะพาน ซึ่งมีปัญหาสภาพที่อยู่อาศัย มีปัญหาสังคมและ

เศรษฐกิจ กลายเป็นชุมชนต้นแบบด้านการบริหารจัดการขยะ ผ่านการดำเนินการของร้าน ศูนย์บาทและกลุ่มอาชีพชาเล้ง ส่งผลให้เกิดแหล่งเรียนรู้การจัดการทรัพยากรขยะภายใน ชุมชน ซึ่งเป็นต้นแบบให้กับสังคมและภายนอก

ตาราง 2.5 สรุปงานวิจัยการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง

งานวิจัย (ผู้วิจัย, ปี)	วัตถุประสงค์	การนำมาปรับใช้กับงานวิจัยนี้
พัฒนาการของการต่อเติมที่อยู่อาศัยแบบสร้างบางส่วน กรณีศึกษา : ที่อยู่อาศัยแบบ A ในโครงการเมืองใหม่บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ (วรชาติ คำแก้วฟู, 2543)	ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของที่อยู่อาศัยแบบ A ของโครงการเมืองใหม่บางพลีกับการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือน	ตัวแปรในงานวิจัย 1. ตัวแปรกายภาพ ได้แก่ จำนวนครั้งการปรับปรุง ส่วนที่ปรับปรุง 2. ตัวแปรสังคม ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของสมาชิกช่วงวัยสมาชิกและเพศ ตัวแปรเศรษฐกิจ ได้แก่ แนวโน้มการเพิ่มรายได้ครัวเรือน การมีเงินออม
การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยของครัวเรือนพนักงานรัฐวิสาหกิจ : กรณีศึกษา พนักงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สาขาสำนักงานใหญ่ (ธนีสร วรฉัตรธาร, 2556)	ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยของพนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบันและความต้องการในอนาคต และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยกับลักษณะครัวเรือนแต่ละช่วงอายุของครัวเรือน	ตัวแปรในงานวิจัย 1. ตัวแปรกายภาพ ได้แก่ ความต้องการพื้นที่ใช้สอย 2. ตัวแปรสังคม ได้แก่ จำนวนสมาชิกครัวเรือน การแต่งงาน
การใช้พื้นที่ภายในบ้านและชุมชนก่อนและหลังกระบวนการบ้านมั่นคง : กรณีศึกษาโครงการบ้านมั่นคงไทยมุสลิมสามัคคี (พิมพ์กนก รินชะ, 2564)	ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของบ้านก่อนกระบวนการบ้านมั่นคง บ้านจากกระบวนการบ้านมั่นคงและบ้านหลังกระบวนการบ้านมั่นคง	ตัวแปรในงานวิจัย 1. ตัวแปรกายภาพ ได้แก่ ความต้องการพื้นที่ใช้สอย 2. ตัวแปรเศรษฐกิจ ได้แก่ ความสามารถในการจ่ายที่อยู่อาศัย วิธีการศึกษา 1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง 2. การสำรวจ สังเกต บันทึกแบบร่างและถ่ายภาพ
จาก “คนเก็บขยะ” สู่ “กลุ่มอาชีพชาเล้ง” : การสร้างการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์กรณีศึกษา ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร (วลัยพร สายเสมา, 2560)	การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ได้ตอบสนองต่อความต้องการในด้านต่างๆ ของสมาชิกชุมชนอย่างไร	การเปลี่ยนแปลงอาชีพและชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จากอดีตมาสู่การรวมกลุ่มอาชีพชาเล้ง และร้านศูนย์บาท และสาเหตุที่ทำให้เกิดการพัฒนา

ที่มา: การสรุปข้อมูลโดยผู้วิจัย (2565)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งเน้นการศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย และปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม โดยใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพและการวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยมีวิธีรวบรวมข้อมูลจาก 1) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร โดยการทบทวนวรรณกรรมเอกสารและงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้อง และ 2) เก็บข้อมูลภาคสนาม จากการสำรวจและสัมภาษณ์เชิงลึก กรณีศึกษาทั้งหมด 24 กรณี โดยผู้วิจัยมีการกำหนดหัวข้อการดำเนินวิจัยดังนี้

- 3.1. กรอบแนวคิดงานวิจัย
- 3.2. ระเบียบวิธีวิจัย
- 3.3. การคัดเลือกกรณีศึกษา
- 3.4. ขั้นตอนการวิจัย
- 3.5. ระยะเวลาในการวิจัย
- 3.6. ข้อจำกัดในงานวิจัย

3.1. กรอบแนวคิดงานวิจัย

กรอบแนวคิดงานวิจัยประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ (ดูภาพ 3.1 ประกอบ)

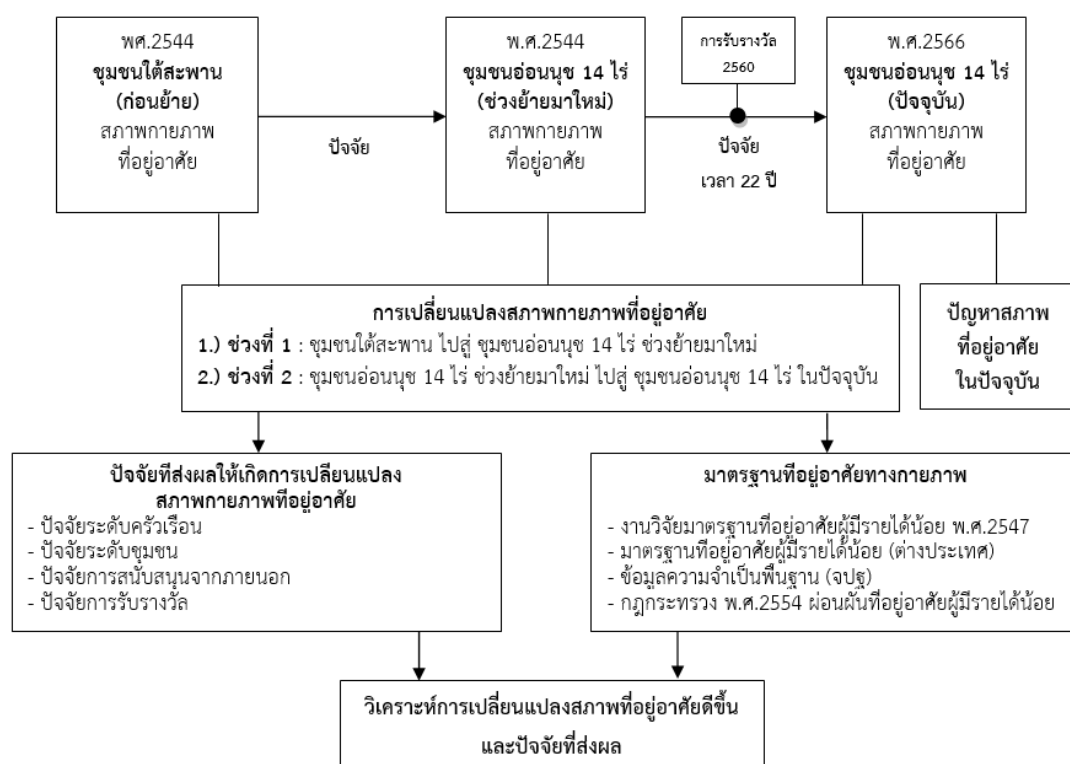
1) ศึกษาสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ใน 3 ช่วงเวลา คือ ชุมชนได้สะพาน ก่อนการรื้อย้าย (พ.ศ.2544) ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) และชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566) ซึ่งได้รับรางวัลชุมชนชาเล็งต้นแบบดีเด่น (ในปี พ.ศ.2560)

2) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย ใน 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ชุมชนได้สะพาน มาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) และช่วงที่ 2 ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาอยู่ใหม่ มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2544 – 2566) เป็นระยะเวลาการเปลี่ยนแปลง 22 ปี

3) ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย

4) วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้นและปัจจัยที่ส่งผล

5) ศึกษาปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

ภาพ 3.1 แผนผังกรอบแนวคิดงานวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย (2565)

3.2. ระเบียบวิธีวิจัย

ตาราง 3.1 ระเบียบวิธีวิจัย แสดงแบบแผนการศึกษาตัวแปรตามวัตถุประสงค์ และวิธีการเก็บข้อมูลงานวิจัย

ตัวแปรหลัก	ตัวแปรรอง	วิธีการ	แหล่งข้อมูล		
			เอกสาร	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
วัตถุประสงค์ 1: เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จากการอยู่อาศัยในชุมชนได้สะพานมาสู่การอยู่อาศัยในชุมชนปัจจุบัน					
สภาพกายภาพที่อยู่อาศัย (ชุมชนได้สะพาน)	ลักษณะที่อยู่อาศัย	- ค้นคว้าเอกสาร - สัมภาษณ์ - วาดภาพร่างจากการสัมภาษณ์	งานวิจัยภาพถ่ายเอกสารต่างๆ	บ้าน 85 หลัง (ที่เคยอาศัยอยู่ได้สะพานมาก่อน)	บ้าน 24 หลัง (ที่เคยอาศัยอยู่ได้สะพานมาก่อน)
	ขนาดที่อยู่อาศัย				
	ลักษณะพื้นที่ใช้สอย				
	ห้องน้ำ-ส้วม				
โครงสร้างและวัสดุ					
สภาพกายภาพที่อยู่อาศัย (เริ่มรื้อย้ายใหม่)	ลักษณะที่อยู่อาศัย	- ค้นคว้าเอกสาร - สัมภาษณ์ - วาดภาพร่างจากการสัมภาษณ์	งานวิจัยภาพถ่ายเอกสารต่างๆ	บ้าน 85 หลัง (ที่เคยอาศัยอยู่ได้สะพานมาก่อน)	บ้าน 24 หลัง (ที่เคยอาศัยอยู่ได้สะพานมาก่อน)
	ขนาดที่อยู่อาศัย				
	ลักษณะพื้นที่ใช้สอย				
	ห้องน้ำ-ส้วม				
โครงสร้างและวัสดุ					
สภาพกายภาพที่อยู่อาศัย (ปัจจุบัน)	ลักษณะที่อยู่อาศัย	- สสำรวจ - สัมภาษณ์ - บันทึกภาพถ่าย - วาดภาพร่างจากการสำรวจ - สัมภาษณ์ และภาพถ่าย		บ้าน 85 หลัง (ที่เคยอาศัยอยู่ได้สะพานมาก่อน)	บ้าน 24 หลัง (ที่เคยอาศัยอยู่ได้สะพานมาก่อน)
	ขนาดที่อยู่อาศัย				
	ลักษณะพื้นที่ใช้สอย				
	ห้องน้ำ-ส้วม				
โครงสร้างและวัสดุ					
วัตถุประสงค์ 2: เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย					
ปัจจัยสังคมระดับครัวเรือน	ขนาดครัวเรือน	- ค้นคว้าเอกสาร - สัมภาษณ์	งานวิจัย	บ้าน 85 หลัง (ที่เคยอาศัยอยู่ได้สะพานมาก่อน)	บ้าน 24 หลัง (ที่เคยอาศัยอยู่ได้สะพานมาก่อน)
	การเปลี่ยนช่วงวัย				
	อาชีพ				ผู้นำชุมชน
	ความต้องการพื้นที่ใช้สอย				
	ระยะเวลาการอยู่อาศัย				
กรรมสิทธิ์ที่อยู่อาศัย					
ปัจจัยเศรษฐกิจระดับครัวเรือน	จำนวนผู้หารายได้	- ค้นคว้าเอกสาร - สัมภาษณ์	งานวิจัย	บ้าน 85 หลัง (ที่เคยอาศัยอยู่ได้สะพานมาก่อน)	บ้าน 24 หลัง (ที่เคยอาศัยอยู่ได้สะพานมาก่อน)
	รายได้ครัวเรือน				
	เงินออม				ผู้นำชุมชน
	รายจ่ายเกี่ยวกับบ้าน				

ปัจจัยระดับ ชุมชน	ความเป็น เครือข่าย	- คั่นคว่าเอกสาร - สัมภาษณ์	งานวิจัย เอกสารต่างๆ	บ้าน 85 หลัง (ที่เคยอาศัย อยู่ได้สะพาน มาก่อน)	บ้าน 24 หลัง (ที่เคยอาศัย อยู่ได้สะพาน มาก่อน)
	การรวมกลุ่ม ภายในชุมชน				ผู้นำชุมชน
การสนับสนุน จากภายนอก	การดำเนินงาน ภาครัฐ	- คั่นคว่าเอกสาร - สัมภาษณ์	งานวิจัย เอกสารต่างๆ	บ้าน 85 หลัง (ที่เคยอาศัย อยู่ได้สะพาน มาก่อน)	บ้าน 24 หลัง (ที่เคยอาศัย อยู่ได้สะพาน มาก่อน)
	การดำเนินงาน ของมูลนิธิ				ผู้นำชุมชน
การได้รับรางวัล ชุมชน ชาเล็ง ต้นแบบ ดีเด่น	ผลลัพธ์ของการ ได้รับรางวัล ที่ส่งผลกับชุมชน	- คั่นคว่าเอกสาร - สัมภาษณ์	งานวิจัย เอกสารต่างๆ	บ้าน 85 หลัง (ที่เคยอาศัย อยู่ได้สะพาน มาก่อน)	บ้าน 24 หลัง (ที่เคยอาศัย อยู่ได้สะพาน มาก่อน)
					ผู้นำชุมชน
วัตถุประสงค์ 3: เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และศึกษา ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน					
สภาพกายภาพ ที่อยู่อาศัยดีขึ้น	ผลลัพธ์ จาก วัตถุประสงค์ 1	วิเคราะห์ ความสัมพันธ์ ระหว่างการ เปลี่ยนแปลง ที่อยู่อาศัยและ ปัจจัย ที่ส่งผลต่อสภาพ ที่อยู่อาศัย	ผลลัพธ์ จาก วัตถุประสงค์ ข้อ 1	บ้าน 85 หลัง (ที่เคยอาศัย อยู่ได้สะพาน มาก่อน)	
ปัจจัยที่ส่งผลให้ สภาพ กายภาพที่อยู่ อาศัยดีขึ้น	ผลลัพธ์ จาก วัตถุประสงค์ 2		ผลลัพธ์ จาก วัตถุประสงค์ ข้อ 2	บ้าน 85 หลัง (ที่เคยอาศัย อยู่ได้สะพาน มาก่อน)	
วัตถุประสงค์ 4: เพื่อสรุปข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัย					
แนวทางการ ส่งเสริมชุมชน ให้ปรับปรุง สภาพ กายภาพที่อยู่ อาศัย	กระบวนการ พัฒนาชุมชน	ยกร่างข้อเสนอแนะ (ผู้วิจัย)	ผลการศึกษา (ผู้วิจัย)		ผู้นำชุมชน
		นำข้อเสนอแนะ (ผู้วิจัย) และผลการศึกษา มาสัมภาษณ์			ผู้เชี่ยวชาญและ สถาปนิกชุมชน 1. ผู้เชี่ยวชาญ ด้านที่อยู่อาศัย 2. สถาปนิก ชุมชน

ที่มา: ผู้วิจัย (2565)

การกำหนดตัวแปรสภาพกายภาพบ้านในงานวิจัยมาจาก มาตรฐานที่อยู่อาศัยการเคหะแห่งชาติ พ.ศ.2529 งานวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2547 งานวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยประเทศไทยในจีเรีย กฎกระทรวงผ่อนผันที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2554 และข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน พ.ศ.2560-2564 โดยมีการนำมาพิจารณาในหัวข้อดังนี้

- 1) สภาพโครงสร้างและวัสดุ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (2561) ให้นิยามว่า ที่อยู่อาศัยต้องมีลักษณะสภาพคงทนถาวร หมายถึง บ้านมีโครงสร้าง มีหลังคาผนังกระเบื้องหรือสังกะสี และมีฝาครอบทั้ง 4 ด้านมีประตู-หน้าต่างที่อยู่ในสภาพดี แข็งแรง ไม่ชำรุด อยู่คงทนสามารถอยู่ต่อไปได้ไม่น้อยกว่า 5 ปี
- 2) ขนาดพื้นที่บ้าน บ่งบอกสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย
- 3) ห้องน้ำ-ส้วม โดยมาตรฐานที่อยู่อาศัยการเคหะแห่งชาติ และกฎกระทรวงพ.ศ.2554 ผ่อนผันที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย มีการกำหนดขนาดพื้นที่ใช้งานขั้นต่ำของห้องทั่วไป และห้องน้ำ

3.3. การคัดเลือกกรณีศึกษา

เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง จึงต้องศึกษาลักษณะกายภาพของที่อยู่อาศัย ประชากรในการศึกษาคือ บ้านในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566) ทั้งหมด 85 หลัง (จากการรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัย) จากบ้านในชุมชนทั้งหมด 151 หลัง (ฝ่ายพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร, 2563) ที่เคยอยู่อาศัยได้สะพาน โดยการคัดเลือกนี้ ใช้วิธีการเลือกกรณีศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบงานวิจัยที่มีการรวบรวมข้อมูลกายภาพของกรณีศึกษาในช่วง 22 ปี ก่อน การคัดเลือกมีขั้นตอนดังนี้

1) สํารวจจํานวนบ้านในปัจจุบัน ที่ผู้อยู่อาศัยเคยอาศัยอยู่ได้สะพาน โดยใช้วิธีการดังนี้

1.1) ข้อมูลเอกสารการสำรวจครัวเรือนของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ พ.ศ.2557 (ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่, 2557)

1.2) ติดต่อชุมชน ขออนุญาตทำวิจัยจากประธานชุมชน และแกนนำร้านศูนย์บาท โดยเริ่มต้นเข้าพบจาก งานกิจกรรมตรวจสุขภาพของสมาชิกชุมชนที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนใหม่ได้สะพาน โซน 2-3 (ศาลาส่วนกลางชุมชนในปัจจุบัน) และที่ร้านศูนย์บาท (แหล่งเรียนรู้การจัดการขยะชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่)

1.3) การเดินสำรวจในชุมชนพร้อมกรรมการชุมชน และผู้นำชุมชน โดยผู้วิจัยจะทำการถ่ายภาพและระบุตำแหน่งในผังบริเวณชุมชนที่ใช้แสดงตำแหน่งบ้านและขอบเขตพื้นที่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ทั้งหมด โดยมีการสำรวจมากถึง 3 รอบ จึงครบทั้งชุมชน (ครั้งที่ 1 วันที่ 17 กันยายน พ.ศ.2565 ครั้งที่ 2 วันที่ 25 กันยายน พ.ศ.2565 และครั้งที่ 3 วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2565) (ดูภาพ 3.2, 3.3 และภาพ 3.4 ประกอบ)

ภาพ 3.2 การสำรวจครัวเรือนพร้อมผู้นำชุมชน พ.ศ.2565

ที่มา: ผู้วิจัย และพิรธ เสนีย์วงศ์ (2565)

ภาพ 3.3 ตัวอย่างการบันทึกข้อมูลประชากรลงในผังชุมชน
ที่มา: ผู้วิจัย (2565)

ภาพ 3.4 ผังบริเวณชุมชน แสดงตำแหน่งของครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชนได้สะพานจนถึงชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ พ.ศ.2566
ที่มา: ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนและเอกสารสำรวจครัวเรือนของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ปี พ.ศ.2557 (2565)

2) นำข้อมูลจากการสำรวจมาวิเคราะห์แยกประเภทบ้าน โดยวิเคราะห์ขนาดบ้าน จากภาพถ่ายบ้านที่เคยอยู่ได้สะพานจำนวน 85 หลัง โดยการสังเกตสภาพภายนอกและหาความคล้าย นำมาสู่การใช้ขนาดพื้นที่บ้าน ซึ่งบ่งบอกความสามารถในการหาเงินเพื่อใช้สำหรับสร้างที่อยู่อาศัย (ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ, 2545) เป็นตัวกำหนดการแบ่งกลุ่มกรณีศึกษา แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1) บ้านขนาดใหญ่ (L) หมายถึง บ้าน 2 ชั้น บนที่ดินจำนวน 2 แปลง

ผู้วิจัยเลือกกรณีศึกษา บ้านขนาดใหญ่ 3 กรณี

2.2) บ้านขนาดกลาง (M) หมายถึง บ้าน 1 ชั้น บนที่ดินจำนวน 2 แปลง

หรือบ้าน 2 ชั้น บนที่ดินจำนวน 1 แปลง

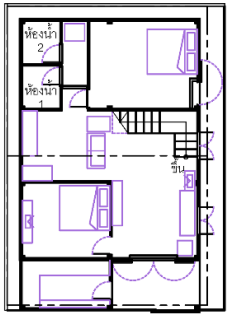
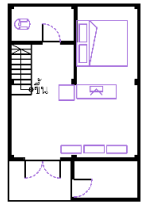

ผู้วิจัยเลือกกรณีศึกษา บ้านขนาดกลาง 9 กรณี

2.3) บ้านขนาดเล็ก (S) หมายถึง บ้าน 1 ชั้น บนที่ดินจำนวน 1 แปลง

ผู้วิจัยเลือกกรณีศึกษา บ้านขนาดเล็ก 12 กรณี

รวมกรณีศึกษาทั้งหมด จำนวน 24 หลัง คิดเป็นร้อยละ 28 ของประชากรงานวิจัย ซึ่งใกล้เคียงกับร้อยละ 30 ซึ่งเป็นตัวแทนประชากรงานวิจัยที่เหมาะสม รูปภาพประกอบการแบ่งกลุ่มตามขนาดบ้านจากตาราง 3.2 ซึ่งถ่ายภาพและเขียนผังโดยผู้วิจัย

ตาราง 3.2 ตัวอย่างกรณีศึกษา ตามขนาดบ้านในปัจจุบัน ปี พ.ศ.2566

บ้านขนาดใหญ่ (L)	บ้านขนาดกลาง (M)	บ้านขนาดเล็ก (S)
ผังพื้นที่ 1 (ปัจจุบัน) บ้าน 2 ชั้น 2 แปลงที่ดิน บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 8	ผังพื้นที่ 1 (ปัจจุบัน) บ้าน 2 ชั้น 1 แปลงที่ดิน บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5	ผังพื้นที่ 1 (ปัจจุบัน) บ้าน 1 ชั้น 1 แปลงที่ดิน บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 8

ที่มา: ข้อมูลโดยผู้วิจัย (2565)

3) คัดเลือกกรณีศึกษาของผู้วิจัยในอดีต (ช่วงชุมชนย้ายมาใหม่) โดยทำการศึกษกรณีศึกษาของผู้วิจัยในอดีตที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย ในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จากกรณีพิพัย พฤษชัยประเสริฐดี (2544) และศุภชัย ถาวรสุภเจริญ (2545) โดยเก็บข้อมูลมาได้ทั้งหมด 12 กรณีศึกษา จาก 24 กรณีศึกษา

ภาพ 3.5 ผังบริเวณชุมชนแสดงครัวเรือนกรณีศึกษาการก่อสร้างที่อยู่อาศัยของครัวเรือนได้สะพาน ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่
ที่มา: กรณีพิพัย พฤษชัยประเสริฐดี (2545)

ผังแสดงกลุ่มตัวอย่างชุมชนอ่อนนุช 3

ภาพ 3.6 ผังบริเวณชุมชนแสดงครัวเรือนกรณีศึกษาการใช้พื้นที่ที่อยู่อาศัยของครัวเรือนได้สะพาน ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่
ที่มา: ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ (2545)

4) **คัดเลือกกรณีศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับร้านศูนย์บาทและกลุ่มอาชีพชาเล้ง** โดยพบว่า 1) กรณีศึกษาเดิมของผู้วิจัยในอดีต มีจำนวน 5 กรณีที่เกี่ยวข้อง และ 2) กรณีศึกษาใหม่ ที่เกี่ยวข้อง มีจำนวน 3 กรณีศึกษา ซึ่งการเกี่ยวข้องนี้ ดูจากรายชื่อที่ปรากฏในเอกสารเกี่ยวกับร้านศูนย์บาท และการสังเกตจากพฤติกรรมกรเข้าร่วมกลุ่มของครัวเรือนในปัจจุบัน

5) **คัดเลือกกรณีศึกษาทดแทน** เมื่อลงภาคสนามผู้วิจัยได้เข้าไปพบกรณีศึกษาผ่านการแนะนำของกรรมการชุมชนและผู้นำชุมชน ซึ่งมีทั้งที่สะดวกให้สัมภาษณ์และไม่สะดวกให้สัมภาษณ์ จึงเกิดการคัดเลือกกรณีศึกษาอื่นๆ ที่มีความสะดวกขึ้นทดแทน โดยเป็นคนที่เคยอาศัยอยู่ได้สะพาน จำนวนกรณีศึกษาคัดเลือกทดแทน 9 กรณีศึกษา

สรุปกรณีศึกษา จากขั้นตอนการคัดเลือกกรณีศึกษา สามารถสรุปจำนวนกรณีศึกษาดังนี้

- 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) จำนวน 3 หลัง
- 2) บ้านขนาดกลาง (M) จำนวน 9 หลัง
- 3) บ้านขนาดเล็ก (S) จำนวน 12 หลัง

รวมกรณีศึกษาทั้งหมด 24 หลัง ซึ่งประกอบด้วยกรณีศึกษาของผู้วิจัยในอดีตจำนวน 12 หลัง กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับร้านศูนย์บาทและกลุ่มอาชีพชาเล้ง ที่เป็นกรณีใหม่ จำนวน 3 หลัง และกรณีศึกษาทดแทน จำนวน 9 หลัง (ดูข้อมูลในตาราง 3.3)

ตาราง 3.3 สรุปประเภทกรณีศึกษาตามการคัดเลือกจากเงื่อนไขต่างๆ

ลำดับ	เงื่อนไขการคัดเลือก	จำนวนกรณีศึกษา (หลัง)	สัดส่วนกรณีศึกษา
1	กรณีศึกษาของผู้วิจัยในอดีต ช่วงย้ายมาใหม่	12 (เป็นศูนย์บาท 6)	50%
2	กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับร้านศูนย์บาท (กลุ่มอาชีพชาเล้ง) และเป็นกรณีศึกษาใหม่	3	12.5%
3	กรณีศึกษาทดแทน	9	37.5%
รวม	กรณีศึกษาทั้งหมด	24	100%

ที่มา: ข้อมูลโดยผู้วิจัย (2565)

ตาราง 3.4 สัดส่วนจำนวนกรณีศึกษา และประชากรแบ่งตามขนาดบ้านปัจจุบัน 3 กลุ่ม

ขนาด/สภาพ	รวมจำนวนประชากร	สัดส่วนจำนวนประชากร	รวมจำนวนตัวอย่าง
บ้านขนาดใหญ่ (L)	5	6%	3
บ้านขนาดกลาง (M)	28	33%	9
บ้านขนาดเล็ก (S)	52	61%	12
รวม	85	100%	24

ที่มา: ข้อมูลโดยผู้วิจัย (2565)

ซึ่งจากผลการสำรวจประชากรงานวิจัย (ผู้อยู่อาศัยปัจจุบันมาจากใต้สะพาน) พบว่า บ้านขนาดเล็กมีมากที่สุด จำนวน 52 หลัง รองลงมาบ้านขนาดกลาง จำนวน 28 หลัง และน้อยสุดคือ บ้านขนาดใหญ่ จำนวน 5 หลัง (ดูตาราง 3.4 ประกอบ)

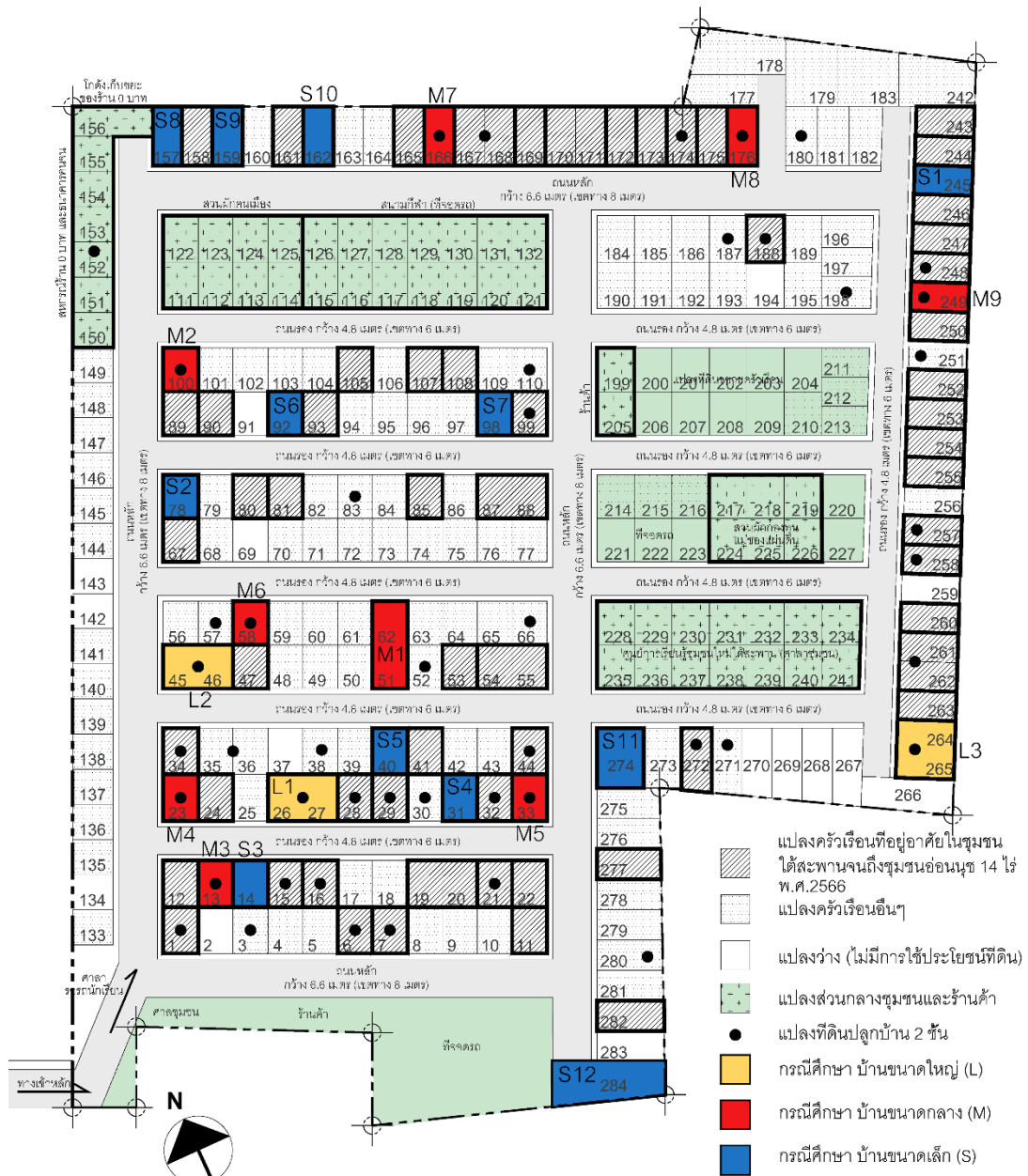
ตาราง 3.5 ภาพถ่ายกรณีศึกษา 24 หลัง แสดงสภาพบ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2566)

บ้านขนาดใหญ่ (L) (จำนวน 3 หลัง)	บ้านขนาดกลาง (M) (จำนวน 9 หลัง)			บ้านขนาดเล็ก (S) (จำนวน 12 หลัง)		
L1 (แปลง 026-027) ● □	M1 (แปลง 062-051) ▲	M6 (แปลง 58) ●	S1 (แปลง 245) ▲	S6 (แปลง 092) ▲	S11 (แปลง 274) ●	
L2 (แปลง 045-046) ● □	M2 (แปลง 100) ●	M7 (แปลง 166) ● □	S2 (แปลง 078) ▲	S7 (แปลง 098) ● □	S12 (แปลง 284) ● □	
L3 (แปลง 264-265) ●	M3 (แปลง 13) ▲	M8 (แปลง 176) ▲	S3 (แปลง 014) ▲	S8 (แปลง 157) □		
	M4 (แปลง 23) ● □	M9 (แปลง 249) ●	S4 (แปลง 031) ▲	S9 (แปลง 159) □		
	M5 (แปลง 33) ▲		S5 (แปลง 040) ●	S10 (แปลง 162) □		

หมายเหตุ: 1) ● = กรณีศึกษาผู้วิจัยในอดีต คือ กรทิพย์ พฤกษ์ประเสริฐดี (2544), ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ (2545)
2) □ = กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับร้านศูนย์บาทและกลุ่มอาชีพชาเล้ง
3) ▲ = กรณีศึกษาเลือกทดแทน จากข้อ 1) และข้อ 2)

หมายเหตุ2: กรณีศึกษา M9 ปัจจุบันตั้งบ้านในแปลง 249 ย้ายตำแหน่งจากแปลงเดิม 250 เพื่อสร้างบ้านใหม่ที่มา: สำรวจโดยผู้วิจัย (2566)

ดูภาพตัวอย่างกรณีศึกษาจากตาราง 3.5 และตำแหน่งของกรณีศึกษาแต่ละขนาดในชุมชน ดูภาพ 3.5 ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ของกรณีศึกษากับข้อมูลของผู้วิจัยในอดีต และร้านศูนย์บาท (กลุ่มอาชีพชาเล็ก) ซึ่งร้านศูนย์บาทเป็นกำลังในการขับเคลื่อนให้ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ได้รับรางวัลชุมชนชาเล็กต้นแบบดีเด่น จึงถูกนำมาพิจารณาเป็นเงื่อนไขในการคัดเลือกประชากรงานวิจัย

ภาพ 3.7 ผังบริเวณชุมชน แสดงกรณีศึกษา 24 หลัง ของผู้วิจัย
จำแนกเป็น บ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S)
ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

3.4. ขั้นตอนการวิจัย

งานวิจัยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้ (ดูภาพ 3.6 ประกอบ)

1) **ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง** รวบรวมข้อมูลเอกสาร ทบทวนวรรณกรรมแนวคิดและทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ทั้งหมดจำนวน 11 งานวิจัย และงานวิจัยสภาพกายภาพอื่นๆ

2) **สำรวจสภาพกายภาพชุมชนและภาพรวมที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน** โดยเริ่มต้นจากการติดต่อ ผู้นำชุมชนทั้ง 2 ท่าน คือ ประธานชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ (จากการแนะนำของเจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตประเวศ) และแกนนำใต้สะพาน (ผู้ดูแลร้านศูนย์บาท) เพื่อขออนุญาตศึกษาและทำวิจัยใน ชุมชน ผู้นำได้นัดผู้วิจัยเพื่อให้แนะนำตัวกับชาวชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ และเป็นผู้พาสำรวจภาพรวมชุมชน ทั้งหมดในช่วงเริ่ม

โดยเมื่อผู้วิจัยได้กรอบแนวคิดของงานวิจัย ผู้วิจัยจึงสำรวจเฉพาะบ้านที่มีผู้เคยอยู่อาศัยใต้สะพาน มาก่อนและยังอยู่อาศัยในชุมชนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพกายภาพและลักษณะครัวเรือนในช่วงที่ ชุมชนยังอยู่ใต้สะพาน นำข้อมูลครัวเรือนที่ได้มาแบ่งกลุ่มคัดเลือกกรณีศึกษา โดยแบ่งกรณีศึกษาจาก ขนาดบ้านเป็น 3 ขนาด ตามขนาดพื้นที่บ้านในปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2566) โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

2.1) **บ้านขนาดใหญ่ (L)** คือบ้าน 2 ชั้น 2 แปลงที่ดิน

2.2) **บ้านขนาดกลาง (M)** คือบ้าน 1 ชั้น 2 แปลงที่ดิน หรือบ้าน 2 ชั้น 1 แปลงที่ดิน

2.3) **บ้านขนาดเล็ก (S)** คือบ้าน 1 ชั้น 1 แปลงที่ดิน

3) **การพัฒนาเครื่องมือการเก็บข้อมูล** โดยนำกลุ่มตัวแปร เรื่อง สภาพกายภาพบ้าน การ ปรับปรุงบ้าน ลักษณะสังคมและเศรษฐกิจครัวเรือน 3 ช่วงเวลาของชุมชน คือ 1) ชุมชนใต้สะพานใน (พ.ศ. 2544) 2) ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ. 2544) และ 3) ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ใน ปัจจุบัน (พ.ศ. 2566) พัฒนาเป็นเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูล ดังนี้ 1) แบบสำรวจสำหรับเขียนผังบ้าน และ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง

4) **การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม** 1) เก็บข้อมูลกรณีศึกษา สำรวจบ้าน และสัมภาษณ์ผู้อยู่ อาศัยที่เคยอยู่ใต้สะพานมาก่อน จำนวน 24 หลัง 2) การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ความเป็นมาของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ และร้านศูนย์บาท ในระยะเวลา 2 เดือน ตั้งแต่วันที่ 10 กุมภาพันธ์ - 10 เมษายน พ.ศ.2566

โดยผู้วิจัยเดินแนะนำตัวรายบ้านพร้อมผู้นำชุมชน และทำการนัดหมายวันเวลาที่กรณีศึกษา แต่ละท่านสะดวกให้ข้อมูล โดยนัดล่วงหน้า 3-7 วัน และแจ้งเนื้อหาข้อมูลที่จะขอสัมภาษณ์ล่วงหน้า เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน และเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์เตรียมตัวก่อนการให้สัมภาษณ์ เมื่อถึงเวลา สัมภาษณ์ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาสัมภาษณ์รวมกับการสำรวจและเขียนผังพื้นที่บ้านทั้ง 3 ช่วงเวลา ใช้

ระยะเวลากรณีศึกษาละ 3-6 ชั่วโมง โดยขึ้นกับหลายปัจจัย ได้แก่ ความสามารถในการให้ข้อมูล การทบทวนความจำ และความสะดวกของผู้ให้สัมภาษณ์

วิธีการเก็บข้อมูลสภาพบ้าน

การเก็บข้อมูลสภาพกายภาพบ้านของผู้วิจัย ใน 3 ช่วงเวลา มีความแตกต่างกัน โดยมีลำดับขั้นตอนเบื้องต้นคือ อันดับแรก หลังจากที่ผู้วิจัยพูดคุยและสัมภาษณ์ลักษณะคร่าวๆ เร็วแล้ว ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์เบื้องต้นให้เจ้าของบ้านและผู้วิจัยคุ้นเคยกัน ผู้วิจัยได้ขอสำรวจสภาพบ้านในปัจจุบัน และเขียนผังบ้านปัจจุบัน โดยในการวัดขนาดบ้านทำโดยผู้วิจัยคนเดียวด้วย **เครื่องมือมิโนเลเซอร์วัดระยะ** ทำให้การทำงานวัดขนาดบ้านคนเดียวเป็นไปได้ด้วยดี

หลังจากได้ภาพร่างสภาพบ้านปัจจุบัน ผู้วิจัยสอบถามเจ้าของคร่าวๆ ว่า บ้านในช่วงย้ายมาใหม่ มีสภาพเป็นอย่างไร และแตกต่างจากปัจจุบันอย่างไร มีการต่อเติมจุดไหนเพิ่มขึ้นบ้าง ทำให้ทราบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงสภาพ ช่วงที่ 2 และนำภาพร่างปัจจุบัน ระบุตำแหน่งที่มีการเปลี่ยนแปลงมาจากช่วงย้ายมาอยู่ใหม่ เพื่อไม่ต้องวาดซ้ำ แต่สำหรับบางกรณีที่บ้านเปลี่ยนแปลงสภาพทั้งหลัง ผู้วิจัยวาดขึ้นใหม่ทั้งหมดตามลักษณะของมูลจริงที่พบในการสำรวจและสัมภาษณ์

หลังจากได้ภาพร่างสภาพบ้าน ช่วงย้ายมาใหม่และช่วงปัจจุบัน เจ้าของคร่าวๆ มีความเข้าใจว่าผู้วิจัยต้องการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพที่อยู่อาศัยมากขึ้น ผู้วิจัยจึงขอสัมภาษณ์ถึงสภาพที่อยู่อาศัยในช่วงที่ยังอาศัยอยู่ได้สะพานของคร่าวๆ เร็ว โดยให้เล่าถึงสภาพช่วงระยะเวลาก่อนย้ายมาที่ใหม่ ซึ่งจากคำสัมภาษณ์ จะทราบถึงลักษณะบ้าน ลักษณะโครงสร้างและวัสดุ ลักษณะการใช้พื้นที่ ห้องน้ำ-ส้วม และในส่วนของขนาดบ้าน ผู้วิจัยใช้วิธีการให้เจ้าของคร่าวๆ เร็ว เทียบระยะกับบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน และระบุตำแหน่งประตู - หน้าต่าง และสภาพรอบๆ บ้าน ผู้วิจัยร่างภาพ และนำรูปผังสอบถามในช่วงเวลานั้นเลย จึงได้เป็น ภาพร่างสภาพบ้าน ช่วงอาศัยอยู่ได้สะพาน

ผู้วิจัยได้รับการดูแลจากชาวชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ เป็นอย่างดี ชาวชุมชนเอื้อเฟื้อน้ำดื่ม ขนมของฝากจากชุมชนหลังจากลงศึกษาข้อมูล ชักชวนผู้วิจัยทานส้มตำปลาร้ารสจัดจ้าน และชวนทานข้าวกับน้ำพริกปลาร้าตอนเย็นหลังสัมภาษณ์ ให้ต้นกวมรดกที่ชาวชุมชนเป็นผู้ปลูกเอง ชื้อลูกชิ้นให้ผู้วิจัยทานจำนวนมากกว่าที่ชาวชุมชนทานเอง และขับรถจักรยานยนต์ รถซาเล้งไปส่งผู้วิจัยที่ตลาดโรงถ่าน ซึ่งอยู่ใกล้กับหอพักชั่วคราวที่ผู้วิจัยเช่า เพื่อลงเก็บข้อมูลภาคสนาม รวมทั้งคุณพิรธ เสนีย์วงศ์ และพี่ๆ ร้านศูนย์บาท ชักชวนข้าพเจ้าไปงานทำบุญชุมชนได้สะพานประจำปี ซึ่งในปี 2566 นี้ ชุมชนประชาอุทิศ 76 เป็นเจ้าภาพในการจัดงานบุญ รวมทั้งแนะนำให้รู้จักแกนนำในชุมชนประชาอุทิศ และแกนนำในอดีต ผู้ซึ่งล่องลับไปแล้ว ซึ่งเป็นผู้ร่วมต่อสู้กับชาวชุมชนได้สะพานจนมีที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน (ผ่านภาพถ่ายที่นำมาร่วมงาน) ซึ่งในการจัดงานนี้ ชาวชุมชนได้แลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างทั้ง 3 ชุมชน โดยชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ มีการนำอาชีพใหม่ของชุมชน คือ การทำยาสมุนไพร ยามหอม การตั้งยางรถจักรยานยนต์ มาร่วมสาธิต

5) **วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล** 1) จากเอกสารและการสัมภาษณ์ใช้ ‘การถอดคำสำคัญ’ 2) แบบสำรวจใช้การ ‘เขียนผังพื้นบ้าน’ นำมาเปรียบเทียบในตาราง ข้อมูลเชิงปริมาณจากการสัมภาษณ์ใช้วิธีการทางสถิติเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาสรุปร่วมกัน โดยวิเคราะห์เกณฑ์การเปลี่ยนแปลงสภาพบ้านของกลุ่มกรณีศึกษา L M และ S เป็น 3 ระดับ คือ สภาพดีขึ้นมาก สภาพดีขึ้น และสภาพไม่ดีขึ้น ร่วมกับการวิเคราะห์สภาพบ้านในปัจจุบันกับมาตรฐานทางกายภาพของที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย

6) **สรุปผลการศึกษาและยกโครงสร้างข้อเสนอ** เพื่อนำไปสัมภาษณ์ความเที่ยงตรงของการพัฒนาชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ และสัมภาษณ์ความคิดเห็นต่อผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ โดยทำการสัมภาษณ์ทั้ง 4 ท่าน ดังนี้

6.1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย และเคยทำงานการเคหะแห่งชาติในช่วงโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยของคนได้สะพาน

- จำนวน 1 ท่าน คือ *รศ.ดร.ฉวีวรรณ เด่นไพบูลย์*

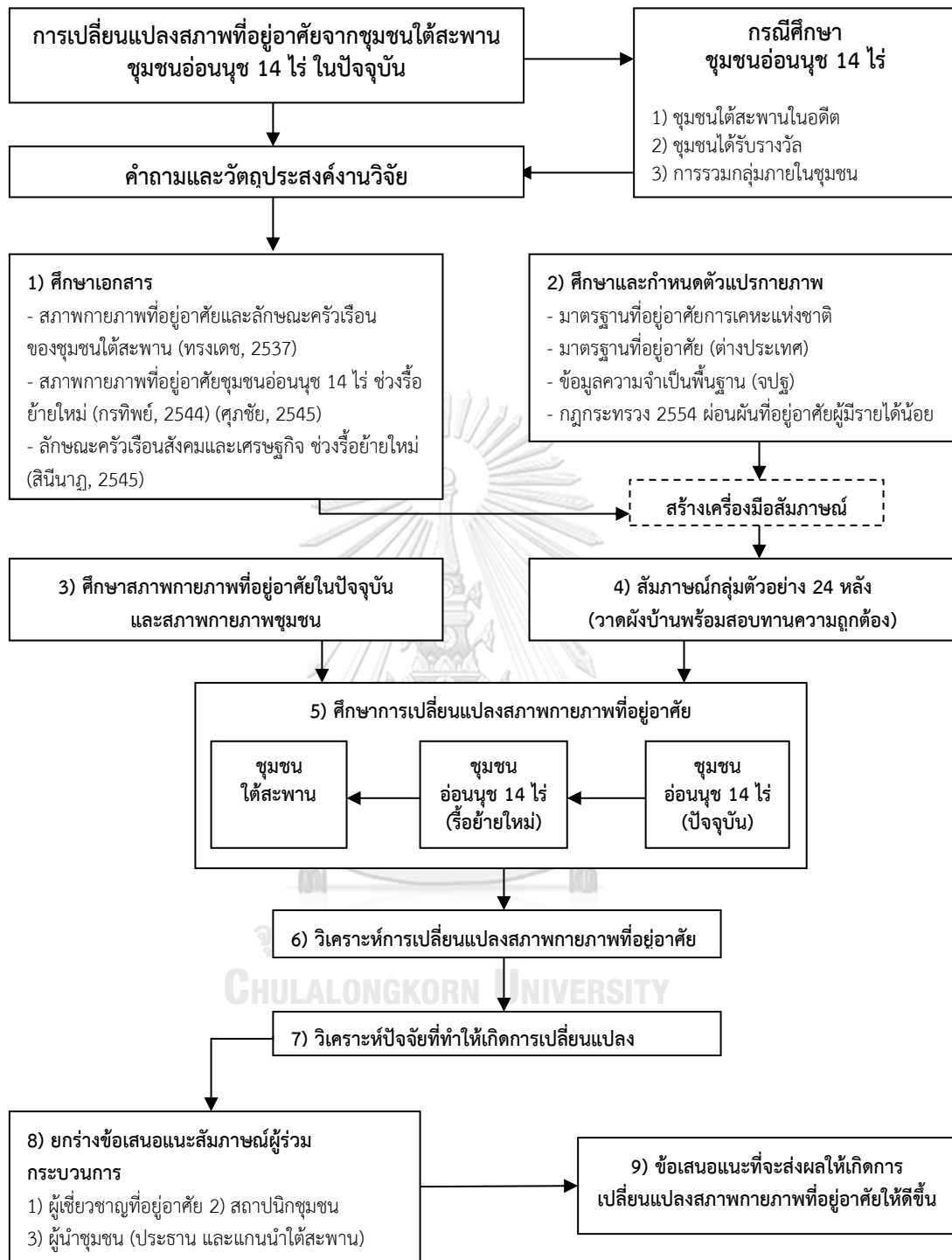
6.2) สถาปนิกชุมชน ซึ่งเป็นที่ปรึกษาโครงการบ้านมั่นคงในปัจจุบัน และเคยเป็นสถาปนกร่วมในกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนได้สะพาน เมื่อ 22 ปีก่อน (ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำให้สัมภาษณ์ท่านนี้ จากอดีตแกนนำได้สะพาน คุณประทุม จันทร์จรัส)

- จำนวน 1 ท่าน *คุณนิพนธ์ กลิ่นวิชาติ*

6.3) ผู้นำชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จำนวน 2 ท่าน

- ประธานชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน คือ *คุณนงนุช คำนวนฤทธิ*

- แกนนำชุมชนได้สะพาน ผู้ซึ่งอยู่ในขั้นตอนกระบวนการพัฒนามาจากชุมชนได้สะพาน จนถึงการพัฒนาชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน คือ *คุณพีรธร เสนีย์วงศ์*

ภาพ 3.8 แผนภูมิขั้นตอนการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

3.5. ระยะเวลาในการวิจัย

การวิจัยมีระยะเวลา 1 ปี โดยเริ่มต้นจากการค้นคว้าข้อมูลเพื่อทำโครงร่างหัวข้อวิจัย จนถึงขั้นตอนสอบวิทยานิพนธ์และแก้ไขเล่มวิทยานิพนธ์จนจบ ผู้วิจัยดำเนินงานวิจัยล่าช้ากว่าแผนการที่กำหนด อันเนื่องจากในขั้นตอนการสรุปรอยอดข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ใช้เวลานานกว่าที่ค่านิจจากปัจจัยด้านภาษาที่ไม่เป็นทางการ ต้องมีการวิเคราะห์ถอดความ ดังนั้นจึงใช้วิธีการลดทอนข้อมูล โดยการมองภาพรวมงานวิจัยและเป้าหมายผลลัพธ์การศึกษาที่ต้องการ จากนั้นทำกระบวนการย้อนกลับจากข้อสรุปไปสู่ผลการศึกษาและไปสู่ตัวแปร เพื่อช่วยลดทอนให้สรุปเฉพาะตัวแปรสำคัญ ที่ต้องใช้ในการวิเคราะห์เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ในส่วนข้อมูลอื่นๆที่เหลือ จัดเป็นข้อมูลประกอบเพื่อความเข้าใจ จึงสามารถดำเนินงานวิจัยต่อได้

ตาราง 3.6 ระยะเวลาการดำเนินงานวิจัย

ข้อ	ขั้นตอนดำเนินงานวิจัย	ก.ค. 65	ส.ค. 65	ก.ย. 65	ด.ค. 65	พ.ย. 65	ธ.ค. 65	ม.ค. 66	ก.พ. 66	มี.ค. 66	เม.ย. 66	พ.ค. 66	มิ.ย. 66	ก.ค. 66
										-15 16-30	-15 16-30	-15 16-30	-15 16-30	-15 21
1	ประสานงานขออนุญาตทำวิจัยในชุมชน													
2	การรวบรวมข้อมูลโดยภูมิ													
3	ทบทวนวรรณกรรมแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง													
4	ศึกษาและกำหนดตัวแปรกายภาพจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัย													
5	พัฒนาโครงร่างหัวข้อวิทยานิพนธ์													
6	สอบโครงร่างหัวข้อวิทยานิพนธ์													
7	สร้างเครื่องมือสำรวจและสัมภาษณ์													
8	สำรวจกายภาพชุมชนเพื่อจัดทำผัง & คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง													
9	สำรวจและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 24 หลัง													
10	สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน แกนนำได้สะพานในอดีตและปัจจุบัน													
11	สรุปผลการศึกษากลุ่มตัวอย่าง													
12	วิเคราะห์และอภิปรายผล													
13	โครงร่างข้อเสนอแนะ													
14	จัดทำบทความวิชาการ (ส่งบทความ 30 เม.ย. *มาน 9 หลัง)													
15	ยกร่างข้อเสนอแนะ (ผู้วิจัย) เพื่อสัมภาษณ์ผู้ร่วมกระบวนการ													
16	สรุปผลงานวิจัยและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ													
17	จัดทำเล่มวิทยานิพนธ์ และ Slide นำเสนอสอบวิทยานิพนธ์													
18	สอบวิทยานิพนธ์ (1 มิ.ย.)													
19	แก้ไข และส่งเล่มวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ (ไม่เกิน 15 กค)													

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

3.6. ข้อจำกัดในงานวิจัย

1) ข้อจำกัดในการสัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์มีข้อจำกัดในทักษะการสื่อสาร จากการเป็นผู้สูงอายุ และการไม่ได้โอกาสเข้ารับการศึกษา ซึ่งทำให้บางท่านไม่มีระบบในการคิดและอธิบายตอบคำถาม ผู้วิจัยจึงต้องช่วยสรุปข้อมูลเป็นประเด็นๆ ในระหว่างการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย รวมทั้งการสัมภาษณ์เป็นการถามถึงอดีตทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องใช้เวลาในการทบทวนความคิด ทำให้เวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์นานกว่าที่กำหนดไว้

2) ข้อจำกัดในการขออนัดสัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วน ทำอาชีพรับจ้างทั่วไป ลักษณะงานไม่มีความแน่นอนของงาน ไม่รู้ว่าจะมีงานเมื่อไหร่ จึงไม่สามารถทำนัดนานเกิน 3 วัน หรือบางครั้งทำนัดแล้วแต่เมื่อมีโอกาสในการทำงาน ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์จำเป็นต้องไปทำงานก่อน เมื่อมีงานเข้ามา

เพราะไม่รู้ว่าจะมีงานอีกครั้งเมื่อไหร่ มีความไม่แน่นอนสูง จึงทำให้บางกลุ่มไม่สามารถสัมภาษณ์ได้ ผู้วิจัยทำนัดและถูกยกเลิกบ่อยครั้ง จึงมีการปรับใช้กลยุทธ์เฉพาะหน้า โดยไปขอสัมภาษณ์และสำรวจครัวเรือนที่สะดวกในวันนั้นๆ ทดแทน หรือขอสัมภาษณ์เฉพาะข้อมูลครัวเรือนก่อน เพื่อสร้างความคุ้นเคยและขอสำรวจกายภาพบ้านในภายหลัง ซึ่งทำให้เก็บเก็บข้อมูลผ่านได้ด้วยดี และขอข้อแนะนำจากทาง

3) ข้อจำกัดด้านกลุ่มตัวอย่างของผู้วิจัยในอดีต กลุ่มตัวอย่างของ ศุภชัย (2545) กรทิพย์ (2544) และสินีนากู (2545) ในปัจจุบันผ่านมาแล้ว 22 ปี ทำให้บางส่วนไม่ได้อยู่ในชุมชนแล้ว อันจากเหตุผลต่างๆ เช่น การย้ายไปใกล้แหล่งงาน การย้ายกลับไปดูแลบิดา-มารดาที่ต่างจังหวัด และบางส่วนมีปัญหาสุขภาพ จึงไม่สามารถเป็นกรณีศึกษาให้กับผู้วิจัย

4) ข้อจำกัดด้านข้อมูลลักษณะครัวเรือน มีจำกัดจากการสัมภาษณ์ข้อมูลบางอย่างจากช่วงเวลาในอดีตไม่สามารถทำได้ เช่น ข้อมูลรายได้ของกลุ่มตัวอย่างบางส่วน 1) ไม่มีความแน่นอนเนื่องจากลักษณะงานเป็นซาเล้ง เก็บขยะ หาของเก่า บางทีเก็บ 2-3 วันขาย บางทีนานกว่านั้น ทำให้การคำนวณหายาก 2) ข้อมูลรายได้ในอดีต ในกรณีที่บางครัวเรือนผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวเสียชีวิต ทำให้คนปัจจุบันที่เหลือไม่ทราบข้อมูลในช่วงนั้น และ 3) ความไม่แน่นอนของรายได้ เช่น อาชีพรับจ้างก่อสร้าง พอมีงานจะมีต่อเนื่องเป็นเดือน พอไม่มีงานจะว่างนานเป็นอาทิตย์จนถึงเดือน และสถานการณ์ปัจจุบันเพิ่งผ่านพ้นวิกฤติโควิด 19 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ชาวชุมชนที่มีอาชีพ รับจ้างรายวันว่างงานเป็นระยะยาว เป็นจำนวนมาก

5) การลงพื้นที่ภาคสนามในชุมชน ผู้วิจัยได้รับแจ้งจากผู้นำชุมชนว่าในการสำรวจและลงพื้นที่ในชุมชน ให้แจ้งทุกครั้งเพื่อจะได้ประสานงานแจ้งกับสมาชิกชุมชน เนื่องจากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ เป็นชุมชนทำยซอย พื้นที่ในชุมชนนอกเหนือจากบริเวณร้านศูนย์บาท ไม่ค่อยมีการเข้ามาของบุคคลภายนอก ซึ่งอาจทำให้สมาชิกในชุมชนหลายท่านไม่เกิดความคุ้นเคย อาจนำไปสู่การเข้าใจผิดอุปสรรคในการเข้ามาในชุมชนของผู้วิจัยผิด ซึ่งนำมาสู่การไม่สบายใจของสมาชิกชุมชน และความไม่ไว้วางใจในการดำเนินงานของผู้วิจัย การวิจัยนี้ผู้นำชุมชนจึงได้พาผู้วิจัยแนะนำตัวกับสมาชิกชุมชนนัดแนะช่วงเวลาก่อนเข้าสำรวจด้วยตนเอง

บทที่ 4

กระบวนการพัฒนาชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่

4.1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่

ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ เป็นชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2544 แรกเริ่มครัวเรือนในชุมชนเคยอาศัยอยู่ได้สะพาน ในเขตเมืองชั้นในและชั้นกลางของกรุงเทพมหานครมาก่อน หรือสามารถเรียกว่า ‘ชุมชนใต้สะพาน’ สมาชิกชุมชนใต้สะพานนั้นมาจากหลากหลายพื้นที่ในภูมิภาคของประเทศไทย โดยส่วนใหญ่เป็นคนที่มิถิฐานในภาคกลาง ผลภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐานของแรงงานขึ้น ดังนั้นจึงมีการโยกย้ายเข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานคร ผ่านการเดินทางด้วยระบบคมนาคมในสมัยนั้น คือ เรือ โดยใช้แม่น้ำ คูคลอง เมื่อมีการเข้ามาทำงานหลายครั้งมากขึ้น จึงหยุดพักใต้สะพาน และสร้างเป็นที่พักชั่วคราว จนกลายเป็นที่พักถาวรในเวลาต่อมา สาเหตุที่เป็นใต้สะพานเนื่องจากผู้อยู่อาศัยใช้ห้องสะพานแทนการกันแดดกันฝน จนเมื่อเศรษฐกิจของประเทศไทยเติบโตขึ้น ชุมชนใต้สะพานจึงมีการขยายตัวมากขึ้นตามเศรษฐกิจ (ทรงเดช ดารามาศ, 2537)

ต่อมาในวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ.2536 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้แก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนใต้สะพาน โดยกระบวนการรื้อย้ายสู่ที่แห่งใหม่แบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหนึ่งในแผนการพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์ของกรุงเทพมหานคร มีกรุงเทพมหานครและการเคหะแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการร่วมกับชุมชน มีมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยและกลุ่มเพื่อนร่วมงานเข้ามาร่วมสนับสนุนการรวมกลุ่ม เพื่อต่อรองกับภาครัฐในด้านการจัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ โดยมีพื้นที่รองรับ 3 แห่ง คือ ชุมชนประชาอุทิศ 76 ชุมชนเพิ่มสิน-ออเงิน และชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ โดยผลจากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากงานวิจัยในอดีตของกรทิพย์ พลฤกษ์ประเสริฐดี (2544) ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ (2545) และสินีนานา วงศ์สวัสดิ์ (2545) พบว่า มติคณะรัฐมนตรีได้มอบหมายให้ การเคหะแห่งชาติเป็นผู้จัดซื้อที่ดินและเตรียมสาธารณูปโภคพื้นฐานให้ชุมชน

ภาพ 4.1 ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ และส่วนกลางชุมชน ย้ายใหม่ พ.ศ.2544 (ภาพเก่า)

ที่มา: ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ (2545)

ภาพ 4.2 บ้านในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ พ.ศ.2544 (ภาพเก่า)

ที่มา: ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ (2545)

ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ตั้งอยู่ที่เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ.2544 ชาวชุมชนเริ่มย้ายเข้ามาอยู่ สร้างบ้านและร่วมกันปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ส่วนกลางในชุมชน ผลของการย้ายมาอยู่ดังนี้

1) มีปัญหาเศรษฐกิจในชุมชนอย่างมาก เนื่องจากการย้ายมาใหม่ ทำให้ชาวชุมชนต้องว่างงาน จากการหยุดเพื่อสร้างบ้าน และจากการไกลจากแหล่งงานเดิม ส่งผลให้ขาดรายได้และมีปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือนตามมา และในด้านของตำแหน่งที่ตั้ง ชุมชนแห่งใหม่ตั้งห่างจากแหล่งงานในเมืองมาก ทำให้ครัวเรือนที่ต้องการทำงานในแหล่งเดิมมีการเดินทางเข้าไปทำงานในเมืองมีความลำบาก ใช้ระยะเวลานานขึ้น ชาวชุมชนมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูงขึ้น ซึ่งส่งผลต่อเศรษฐกิจครัวเรือนแย่ง (สินีนานู วงศ์สวัสดิ์, 2545) นอกจากนี้ในกลุ่มของครัวเรือนที่ประกอบอาชีพหาของเก่า หรืออาชีพขาล้างแต่เดิม การย้ายคนได้สะพานที่ครัวเรือนมีอาชีพหาของเก่ามาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเดียวกันจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาการทำมาหากินทับที่ทางกัน เนื่องจากขาล้างจะมีลักษณะการทำอาชีพโดยมีขอบเขตพื้นที่ของตนเองในการหาของเก่า การทับที่ทางส่งผลให้รายได้จากการหาของเก่าลดลง รวมทั้งเมื่อครัวเรือนที่ว่างงานมีจำนวนมากขึ้น หันมาประกอบอาชีพหาของเก่าในชุมชนเพิ่ม ผลกระทบจึงมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้ผู้ที่ทำอาชีพหาของเก่าในชุมชน กลับไปหาของเก่าในพื้นที่ได้สะพานเดิมที่คุ้นเคย และมีการกลับไปบุกกรุกอาศัยอยู่ได้สะพานอีกครั้ง (สินีนานู วงศ์สวัสดิ์, 2545)

2) มีปัญหาสังคมและความสัมพันธ์ในชุมชน เนื่องจากแม้ว่าจะเป็นคนที่เคยอยู่อาศัยได้สะพานเหมือนกัน แต่ต่างคนมาจากต่างสะพาน ทำให้การอยู่อาศัยร่วมกันต้องมีการปรับตัวมาก และชาวชุมชนใช้เวลาในชีวิตส่วนมากในการเดินทางเข้าสู่แหล่งงานในเมือง จึงทำให้ไม่มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน และเกิดปัญหาความสัมพันธ์ในที่สุด (สินีนานู วงศ์สวัสดิ์, 2545)

ระยะเวลาผ่านไป มีโครงการส่งเสริมอาชีพขาล้างที่จัดขึ้นโดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กระทรวง พม.) ให้ทำการอบรมการจัดการขยะที่บริษัท วงษ์พาณิชย์ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งผู้เข้าร่วมอบรมมาจากชุมชนหลายแห่งแตกต่างกัน หนึ่งในนั้นคือ แกนนนำชุมชนได้สะพานในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ คุณพิรธร เสนีย์วงศ์ ได้เข้าร่วมการอบรม จึงได้ทุนความรู้มาต่อยอด

อาชีพหาของเก่าเดิม ซึ่งเคยทำในสมัยอยู่ใต้สะพาน และได้รับทุนทรัพย์ในการต่อยอดอาชีพจากโครงการ จำนวน 2,000 บาท จากนั้นทางภายนอกได้ส่งเสริมให้ชาวชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนศึกษาดูงานในพื้นที่หลายครั้งในที่สุดเมื่อได้เห็นโครงการของชุมชนคลองเตย โครงการขยะแลกไข่ไก่ ผนวกกับการใช้ชีวิตประจำวันที่คุณพิรธรและครอบครัวต้องไปจ่ายตลาด จึงเกิดแนวความคิดการทำร้านค้าขยะแลกของขึ้น และนำไปทดลองใช้กับพื้นที่ต่างๆ จนประสบความสำเร็จ และนำมาทดลองทำกับครัวเรือนในชุมชนต่อมา เกิดเป็น ‘ร้านศูนย์บาท’ ขยะแลกของใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นร้านค้าที่คนในชุมชนสามารถนำขยะมาแลกของใช้ในครัวเรือนได้ การตั้งขึ้นของร้านศูนย์บาทในตอนนั้น สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน คนขาดรายได้ไม่มีเงิน สามารถนำขยะมาแลกของกินใช้ และเมื่อมีการซื้อของเกิดขึ้น ทำให้เริ่มรู้จักกันมากขึ้น คนในชุมชนเริ่มมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีการขายหุ้นปันผลเพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้มีรายได้เพิ่มขึ้นอีกช่องทางหนึ่ง ต่อมาเริ่มมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพชาแล้งในชุมชน ซึ่งชาแล้งจะนำขยะที่หามาได้มาขายให้ร้านศูนย์บาท และได้รับเงินปันผล ข้อดีอีกอย่างคือ การรวมกลุ่มกันของชาแล้ง ช่วยให้มีอำนาจในการต่อรองราคาขยะจากโรงงานใหญ่มากขึ้น ทำให้ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพหาของเก่าและชาแล้งในชุมชนมีรายได้ดีขึ้น

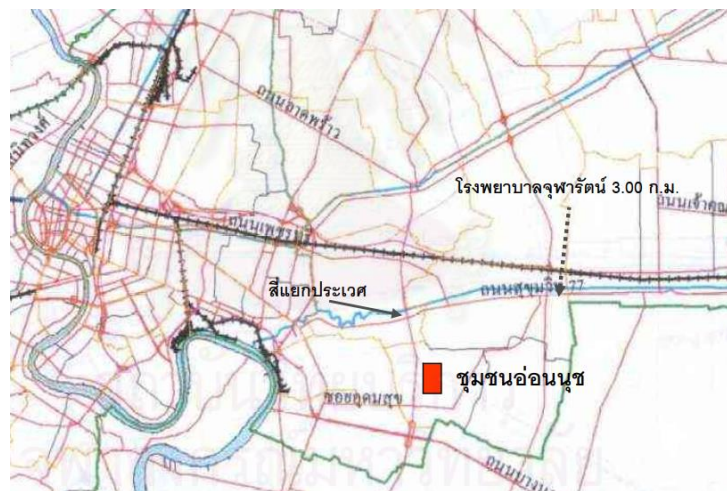
ภาพ 4.3 กลุ่มผู้ดูแลร้านศูนย์บาทและกลุ่มอาชีพชาแล้ง (ภาพเก่า)
ที่มา: วลัยพร สายเสมา (2560)

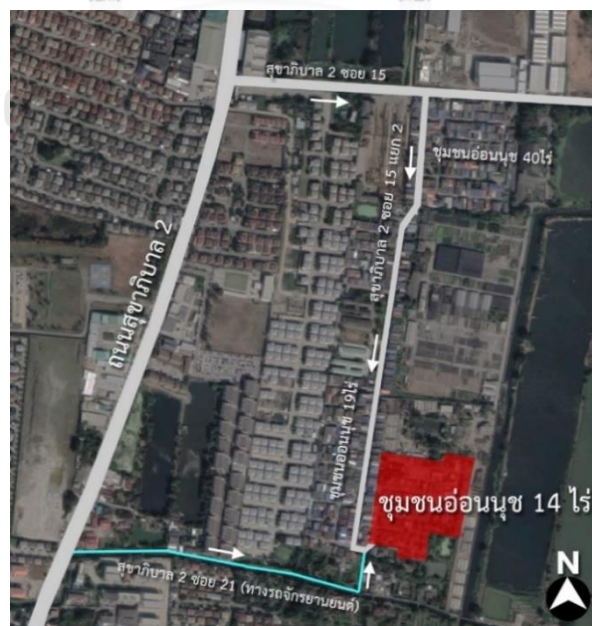
ภาพ 4.4 การรับรางวัล (ภาพเก่า)
ที่มา: วลัยพร สายเสมา (2560)

เมื่อระยะเวลาผ่านมาร้านศูนย์บาทและกลุ่มอาชีพชาเลี้ยงในชุมชน ขยายโครงการ มีการทำต่างๆ มากขึ้น เช่น การออมทรัพย์ การทำแปลงผัก การทำธนาคารคนจน โดยมีการส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ ส่งเสริมให้ ร้านศูนย์บาทและชาเลี้ยงเป็นวิทยากรในการสอนการคัดแยกขยะและการบริหารจัดการขยะในชุมชน จนเป็นที่รู้จักกันของคนทั่วไปในวงกว้าง จนได้รับการยกย่อง ได้รางวัลชุมชนชาเลี้ยงต้นแบบดีเด่น และรางวัลอื่นๆ อีกมากในที่สุด (ศูนย์พัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสากล, 2562)

4.2. สภาพทั่วไปของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

ภาพ 4.5 แผนที่แสดงตำแหน่งชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในกรุงเทพมหานคร
ที่มา: สินีนาฏ (2545)

ภาพ 4.6 แผนที่สังเขปแสดงการเข้าถึง ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่
ที่มา: ภาพถ่ายดาวเทียมจาก google map สรุปลงโดย ผู้วิจัย (2565)

ภาพ 4.7 ภาพถ่ายดาวเทียมชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ปี พ.ศ.2566

ที่มา: google earth อัปเดตข้อมูล ธันวาคม 2565

ภาพ 4.8 ภาพศาลาส่วนกลางชุมชน (01) (ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนใหม่ ได้สะพานโชน 2 โชน 3)

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ภาพ 4.9 สนามกีฬาในชุมชน (02) และร้านค้าสวัสดิการ ร้านศูนย์บาท

ที่มา: ผู้วิจัย (2565)

ที่ตั้งชุมชน : ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ถนนสุขาภิบาล 2 ซอย 15 แยก 2 (ท้ายซอย) แขวงดอกไม้

เขตประเวศ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ขนาดที่ดินโครงการ : 14-0-98 ไร่

จำนวนแปลงที่ดินย่อยทั้งหมด : 284 แปลง

โดยแบ่งการใช้งานที่ดินย่อยเป็น 3 ส่วน

- 1) แปลงส่วนกลางชุมชน
- 2) แปลงรองรับครัวเรือนขยาย (ปัจจุบันให้ครัวเรือนในชุมชนยืมใช้งานได้)
- 3) แปลงบ้านพักอาศัย สำหรับครัวเรือนจำนวน 151 หลังคาเรือน (ฝ่ายพัฒนาชุมชน

สำนักงานเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร, 2563)

ขนาดแปลงที่ดินย่อย : ส่วนใหญ่ 12 ตร.วา

เจ้าของโครงการ : การเคหะแห่งชาติ

กรรมสิทธิ์ที่ดินของผู้อยู่อาศัย : เช่าระยะยาว 30 ปี

ขอบเขตที่ดิน

ทิศเหนือ	มีพื้นที่ติดกับ	ชุมชนอ่อนนุช 40 ไร่
ทิศใต้	มีพื้นที่ติดกับ	คลองชั้นแตกและชุมชนริมคลอง
ทิศตะวันออก	มีพื้นที่ติดกับ	คลองตาฟูก โรงเรียนสุนัขอของกรุงเทพมหานคร และสระเลี้ยงปลา
ทิศตะวันตก	มีพื้นที่ติดกับ	ชุมชนอ่อนนุช 19 ไร่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะทั่วไปของชุมชนเป็นเป็นบ้านที่ปลูกขึ้นเองมีทั้งบ้านชั้นเดียว และบ้านสองชั้น โดยเป็นการเช่าที่ดินของการเคหะแห่งชาติ มีลักษณะจัดสรรผังเพื่อให้ผู้อยู่อาศัยจัดสิทธิ์แบ่งเช่ากันเองตามโครงการพัฒนาชุมชนได้สะพาน เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนผู้มีรายได้น้อย โดยลักษณะบ้านจะปลูกชิดกัน จำนวนบ้านทั้งหมดในชุมชน 151 หลัง มีประชากรจำนวน 542 คน (ฝ่ายพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร, 2563)

วัตถุประสงค์โครงการ

เพื่อรองรับการรื้อย้ายของชุมชนใต้สะพานโชน 2 โชน 3 เขตตะวันออก กรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2544 (ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ, 2545)

1. การใช้ที่ดิน

ตาราง 4.1 แสดงการแบ่งพื้นที่อยู่อาศัย และถนนภายในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่

การใช้ที่ดิน	พื้นที่		ร้อยละ
	ไร่	ตารางวา	
1. ถนนภายในโครงการ	4,753	1,901.2	33.37
2. ลานอเนกประสงค์และที่ว่าง	0.700	280	4.91
3. แปลงที่ย่อย 284 แปลง	8,792	3,516.8	61.72
รวม	14,245	5,698.0	100

ที่มา: ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ (2545)

2. ขนาดและจำนวนแปลงพักอาศัย

ตาราง 4.2 แสดงขนาดแปลงที่ดินภายในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่

ประเภทแปลง	เนื้อที่ (ตารางวา)	จำนวนแปลง	ร้อยละ
แปลงติดถนนสายหลัก	10.80	20	6.14
	11.60	7	2.31
	12.00	28	9.55
	12.30	23	8.04
	13.25	3	1.13
	17.75	1	0.50
	แปลงติดถนนสายรอง	12.00	152
11.25		3	0.96
11.60		2	0.66
12.40		3	1.06
12.85		9	3.29
13.00		2	0.74
13.25		15	5.65
14.25		3	1.22
14.60		2	0.83
15.00		2	0.86
16.20		3	1.38
21.00		4	2.39
25.00		2	1.42
รวม		284	100.00

ที่มา: ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ (2545)

3. ระบบสาธารณูปโภค

3.1. ถนนภายในโครงการ

3.1.1. ถนนสายหลัก (A) มีลักษณะคือ ขนาดเขตทางกว้าง 8.0 เมตร

ผิวจราจรแอสฟัลท์ติก รวบรวมวี คอนกรีตเสริมเหล็กกว้าง 6.60 เมตร พร้อมท่อระบายน้ำ บ่อพัก

3.1.2. ถนนสายรอง (B) มีลักษณะคือ ขนาดเขตทางกว้าง 6.5 เมตร

ผิวจราจรแอสฟัลท์ติก รวบรวมวี คอนกรีตเสริมเหล็กกว้าง 4.80 เมตร พร้อมท่อระบายน้ำ บ่อพัก

3.2. ระบบน้ำใช้

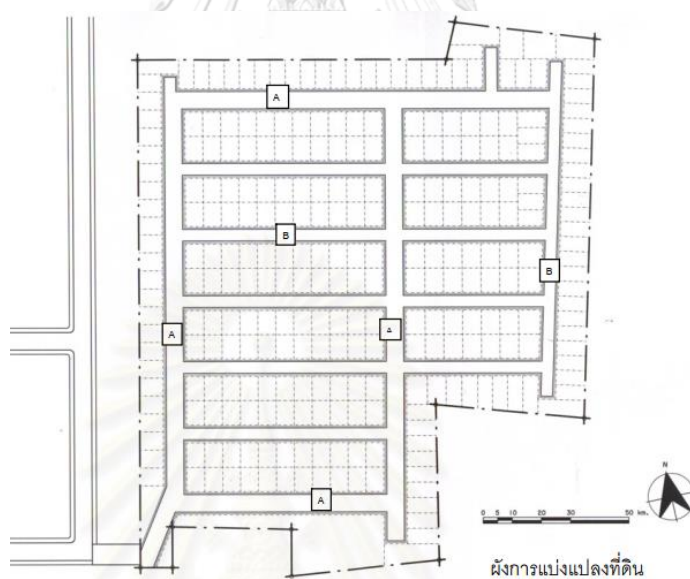
การประปานครหลวง

3.3. ระบบไฟฟ้า

การไฟฟ้านครหลวง

3.4. ระบบบำบัดน้ำเสีย

น้ำใช้จากครัวเรือนจะต่อลงท่อระบายน้ำ และไหลไปบำบัดน้ำเสีย บริเวณระบบบำบัดน้ำเสียของโครงการ ก่อนจะระบายลงสู่คลองธรรมชาติต่อไป

ภาพ 4.10 แสดงการแบ่งพื้นที่แปลงที่ดิน และขนาดถนนภายในโครงการชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่

ที่มา: ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ (2545)

4. สาธารณูปการ

4.1. การคมนาคม ในปัจจุบันมีรถจักรยานยนต์รับจ้างบริเวณปากทางเข้าแยก 2 และบริเวณหน้าศูนย์ชุมชนอ่อนนุช 19 ไร่ (เป็นชุมชนที่ถึงก่อนชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จากทางเข้า) และรถสองแถวบนถนนสุขาภิบาล 2 ไปสู่นิคมอุตสาหกรรมอัญธานี (เจมโมโพลิส) ซึ่งเป็นแหล่งงานขนาดใหญ่ในโซนนี้

4.2. สถานพยาบาล มีโรงพยาบาลสิรินธร ตั้งอยู่บริเวณสามแยกมาสด้า (จุดบรรจบของถนน สุขุมวิท 77 แลถนนสุขาภิบาล 2)

การประกอบอาชีพ (ฝ่ายพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร, 2563)

ข้อมูลการประกอบอาชีพในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ทั้งหมด จากการสำรวจของฝ่ายพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตประเวศ เรียงลำดับมากที่สุดไปน้อยสุด 1) รับจ้างทั่วไป 301 คน 2) ประกอบอาชีพอื่น ๆ 129 คน 3) รับราชการ 37 คน 4) ไม่มีงานทำ 35 คน 5) ค้าขาย 21 คน และ 6) พนักงานรัฐวิสาหกิจ 19 คน

ภาพ 4.11 กองทุนแม่ของแผ่นดินชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่
ร่วมเดินรณรงค์เนื่องในวันต่อต้านยาเสพติดโลก 23 มิถุนายน 2563
ที่มา: ฝ่ายพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตประเวศ (2563)

ภาพ 4.12 บ้านเรือนในชุมชนในปัจจุบัน (ภาพใหม่)
ที่มา: ผู้วิจัย 2565

ภาพ 4.13 ถนนภายในชุมชน 1) ถนนหลัก 2) ถนนรอง (ภาพใหม่)

ที่มา: ผู้วิจัย 2565

4.3. การได้รับรางวัล 'ชุมชนชาเล้งต้นแบบดีเด่น' และรางวัลอื่นๆ

ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ มีร้านศูนย์บาทและกลุ่มอาชีพชาเล้งเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชน โดยการดำเนินการของร้านศูนย์บาทและกลุ่มอาชีพชาเล้ง ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย สภาอุตสาหกรรม สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพฯ สำนักงานเขตประเวศ กรุงเทพฯ มูลนิธิการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน (มูลนิธิ 3R) และหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งส่งผลให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนร้านศูนย์บาทและกลุ่มอาชีพชาเล้งกลายเป็นจุดแข็งของชุมชน การประกอบอาชีพของเก่าและชาเล้งในชุมชน มีการยกระดับมีมาตรฐานโดยการจดทะเบียนเป็นกลุ่มอาชีพที่ดำเนินงานถูกต้องตามกฎหมายกับสำนักงานเขตประเวศ (วลัยพร สายเสมา, 2560)

จุดเด่น : หมู่บ้านต้นแบบการจัดการขยะชุมชน (ศูนย์พัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสากล, 2562)

- 1) **ศูนย์วัสดุรีไซเคิล** บริหารจัดการในรูปแบบของการถือหุ้น โดยการนำขยะมูลค่าเทียบเท่ามาลงมูลค่าหุ้น
- 2) **กองทุนสวัสดิการ** จัดทำสวัสดิการและส่งเสริมให้สมาชิกมีการออม โดยใช้วัสดุรีไซเคิลมาออมมูลค่าวันละ 1 บาท โดยการใช้สิทธิ์ต้องส่งเงินออม เป็นระยะเวลา 6 เดือนต่อเนื่องขึ้นไป ซึ่งสมาชิกจะได้สิทธิประโยชน์
- 3) **แปลงเกษตรผสมผสาน หรือ สวนผักคนเมือง** ดำเนินการโดยสมาชิกชุมชน ซึ่งมีการปลูกผักปลอดสารพิษ พืชผักสวนครัว และเลี้ยงปลา (เสนอโครงการ สสส. เพื่อของบทพสวนผัก)
- 4) **ธนาคารคนจน** เกิดจากแนวความคิดการปลูกฝังจิตสำนึกด้านการออมควบคู่ไปกับการดูแลสิ่งแวดล้อมโดยใช้ขยะแทนเงิน
- 5) **ร้านศูนย์บาท** ขยะใช้แทนเงินสดแลกสินค้า และสามารถขายขยะให้ทางร้านเพื่อแลกเงินสด

6) แปรรูปวัสดุรีไซเคิลเป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริมสำหรับแขกที่เดินทางมา
ศึกษาดูงานในชุมชน

ภาพ 4.14 ร้านศูนย์บาท และการสาธิตการคัดแยกขยะ (ภาพเก่า)

ที่มา: วลัยพร สายเสมา (2560)

ภาพ 4.15 การรับรางวัล และประกาศนียบัตรรางวัลชุมชนชาเล้งต้นแบบดีเด่น ปี 2560 จากมูลนิธิ 3R

ที่มา: วลัยพร สายเสมา (2560)

ปัจจัยความสำเร็จ : การใช้ขยะเป็นตัวขับเคลื่อน

ดำเนินการภายใต้ 3 แนวทาง คือ 1) สร้างรายได้จากขยะ 2) พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 3) กองทุน
สวัสดิการ (ศูนย์พัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสากล, 2562)

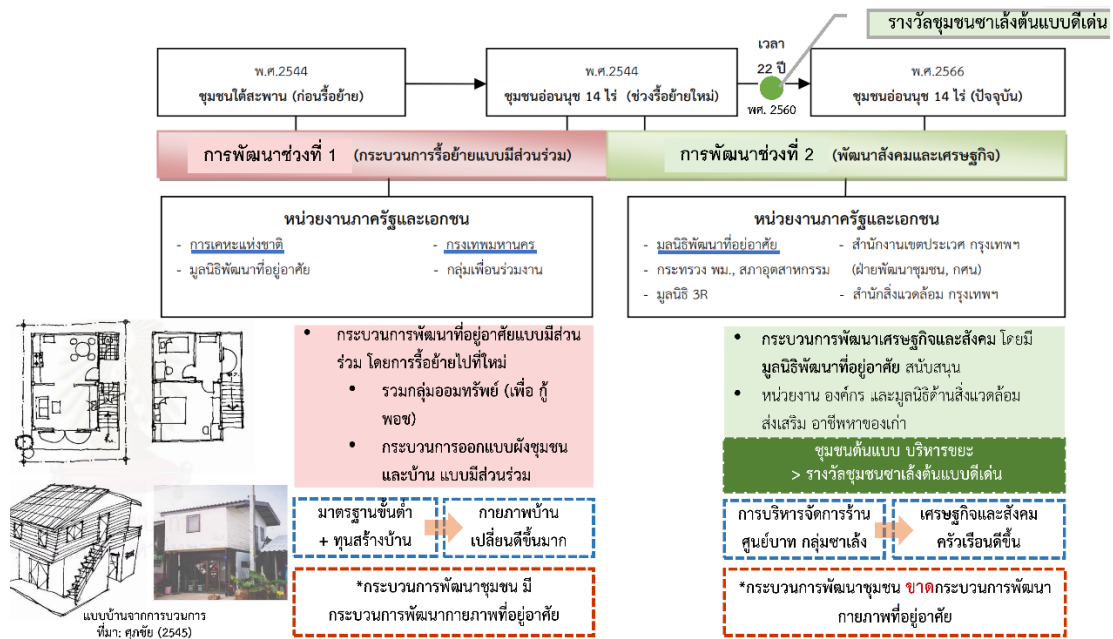
รางวัลเชิดชูเกียรติ

- 1) พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชา ทินัดตามาตุ ประทานรางวัล “ประชาชนดี” และเข็มเชิดชู ปี 2558 และปี 2561
- 2) รางวัล “คนจิตอาสาตามรอยพ่อ” 2559 (นาย พีรธร เสนีย์วงศ์) ปี 2559 สภานิติบัญญัติ
- 3) ต้นแบบชุมชนการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน ปี 2552-2555 กรุงเทพมหานคร
- 4) บุคคลสาธารณะต้นแบบ (นางบัวรินทร์ เสนีย์วงศ์) กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคง มนุษย์ วันที่ 9 พฤศจิกายน 2558
- 5) ชุมชนชาเล้งต้นแบบดีเด่น จากมูลนิธิการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน วันที่ 9 มกราคม 2560
- 6) รางวัล “ปราชญ์ด้านการจัดการขยะ” ในงาน TIMPSE Recycle Award 2012 จัดโดย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สถาบันบรรจุมันต์และรีไซเคิลเพื่อสิ่งแวดล้อม
- 7) ร้านศูนย์บาท ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ เป็นภาคีเครือข่าย กรุงเทพฯ เมืองสีเขียว (Bangkok Green City) วันที่ 22 มีนาคม 2557 จากกรุงเทพมหานคร
- 8) เครือข่ายถ่ายทอดความรู้ แหล่งเรียนรู้การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน จาก มูลนิธิการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน สถาบันการจัดการบรรจุมันต์และรีไซเคิลเพื่อสิ่งแวดล้อม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย วันที่ 7 เมษายน 2559
- 9) การปลูกจิตสำนึกการใช้ชีวิตแบบพอเพียงให้กับชุมชน (นายพีรธร เสนีย์วงศ์) ในการริเริ่ม โครงการร้านศูนย์บาท คณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2556

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

4.4. พัฒนาการอ่อนนุช 14 ไร่ จากชุมชนใต้สะพาน มาสู่ ชุมชนในปัจจุบัน

พัฒนาการของชุมชนแบ่งเป็น 2 ช่วงสำคัญคือ ช่วงที่ 1 พัฒนาการชุมชนด้วยกระบวนการรื้อย้ายแบบมีส่วนร่วม จากชุมชนใต้สะพานมาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาอยู่ใหม่ และช่วงที่ 2 พัฒนาการชุมชนหลังการรื้อย้ายจากช่วงชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่มาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (การรับรางวัลชุมชนชาเล้งต้นแบบดีเด่น) เป็นเวลา 22 ปี (ดูภาพ 4.16 ประกอบ)

ภาพ 4.16 พัฒนาการชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จากชุมชนได้สะพาน สู่ ชุมชนในปัจจุบัน (ช่วงที่ 1 สีแดง, ช่วงที่ 2 สีเขียว) ทีมฯ: ผู้วิจัย (2566)

ผู้อยู่อาศัยในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในอดีตเคยเป็นคนใต้สะพานมาก่อนหรือรู้จักในชื่อเรียก 'คนรู' สาเหตุที่เรียกเช่นนี้มาจากลักษณะที่อยู่อาศัย ซึ่งอยู่ใต้สะพานข้ามคลองแห่งต่างๆ ใน กรุงเทพมหานคร ใช้ห้องสะพานแทนหลังคา และเวลาเข้าบ้านต้องก้มตัวมุดลงใต้สะพานเนื่องจากมีขอบคานสะพาน คล้ายเป็นการลงไปโนรู เมื่ออยู่ในบ้านต้องค่อมตัว ไม่สามารถยืนเต็มตัวได้ (มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย, 2546) สภาพที่อยู่อาศัยใต้สะพานไม่มีความมั่นคงในการถือครอง สภาพกายภาพไม่ถูกสุขลักษณะ พื้นและผนังมาจากเศษวัสดุก่อสร้าง บำบาทเสียง นำมาปิดล้อมให้พออยู่ได้ ไม่มีไฟฟ้า และประปาของตัวเองอาศัยต่อพ่วงจากชุมชนข้างสะพาน ใช้เทียนไขให้แสงสว่างและใช้น้ำใช้จากลำคลอง ห้องน้ำ-ห้องส้วมของคนใต้สะพาน มีลักษณะเป็นห้องส้วมและอาบน้ำที่ดุ่มหน้าบ้านหรือชานริมน คลองเป็นส่วนใหญ่ มีทั้งห้องน้ำของตัวเอง ห้องน้ำใช้ร่วมกับเพื่อนบ้าน และกรณีที่แย่มากคือ ไม่มีห้องน้ำ ต้องขออาศัยปั้มน้ำมันและห้องน้ำของเพื่อนบ้าน ไม่มีระบบสุขาภิบาล มีบางส่วนขบถายลงลำคลอง คนใต้สะพานเลี้ยงชีพหลายรูปแบบ อาทิ ลูกจ้างรายเดือน รับจ้างทั่วไป ซึ่งมักจะเลือกอยู่ใต้สะพานใกล้แหล่งงาน เนื่องจากความสะดวกในการเดินทางและความประหยัดค่าใช้จ่าย อาชีพที่เป็นส่วนหนึ่งของคนใต้สะพานคือ ชาเล้ง หาของเก่าและเก็บขยะ (ทรงเดช ดารามาต, 2537) เหตุผลการเข้าอยู่ใต้สะพานมาจากปัญหาด้านเศรษฐกิจครัวเรือน มีรายได้ไม่เพียงพอค่าเช่าที่อยู่อาศัยในเมือง ทำให้ต้องย้ายมาอยู่เพื่อลดค่าใช้จ่ายให้เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต

4.4.1. พัฒนาการ ช่วงที่ 1 จากชุมชนใต้สะพาน (พ.ศ.2544) มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมา อยู่ใหม่ (พ.ศ.2544)

พัฒนาการ ช่วงที่ 1 พัฒนาการชุมชนด้วยกระบวนการรื้อย้ายแบบมีส่วนร่วม วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2536 คณะรัฐมนตรีมีมติฟื้นฟูกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนใต้สะพาน มอบหมายการเคหะแห่งชาติและกรุงเทพมหานคร เป็นหน่วยงานดำเนินโครงการ พัฒนาร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน คือ มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยและกลุ่มเพื่อนร่วมงาน มีบทบาทสนับสนุนการรวมกลุ่มคนใต้สะพานจนก่อตั้งเป็น 'กลุ่มพัฒนาชุมชนใต้สะพาน' เพื่อให้เกิดอำนาจในการต่อรองกับภาครัฐ ให้ได้ที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม โดยโครงการนี้ใช้กระบวนการรื้อย้ายชุมชนไปสร้างในที่แห่งใหม่ ผนวกกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้ชุมชนแสดงความคิดเห็น สำรวจความต้องการลักษณะที่อยู่อาศัยแห่งใหม่ จัดหาที่ดินที่และวางผังชุมชนร่วมกัน การตั้งกฎเกณฑ์พิจารณาสิทธิเข้าอยู่ ตลอดจนการร่วมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อกู้เงินสร้างบ้านจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ, 2545) โดยการเคหะแห่งชาติเป็นผู้จัดเตรียมโครงการเพื่อรองรับชุมชนใต้สะพาน โดยใช้ **วิธีการพัฒนารูปแบบโครงการ Sites-and-Services** ซึ่งมีการเตรียมสาธารณูปโภคพื้นฐาน ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบระบายน้ำ ทางสัญจร เป็นต้น รวมทั้งมีการประระดับดิน และการแบ่งแปลงย่อยภายในชุมชน และให้ครัวเรือนเป็นผู้สร้างบ้านบนแปลงที่ดินที่ได้รับสิทธิ์ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการพัฒนาสภาพกายภาพบ้านแบบค่อยเป็นค่อยไป ตามศักยภาพและการเติบโตของฐานะเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือน

ขั้นตอนโครงการ ดังนี้

- (1) สำรวจครัวเรือนใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานครและความต้องการที่อยู่อาศัยพบว่า คนใต้สะพานต้องการที่อยู่อาศัยใหม่ใกล้แหล่งเดิม
- (2) ทุกภาคส่วนประชุมร่วมกับชุมชนถึงแนวทางจัดหาที่อยู่อาศัยใหม่โดย 'การรื้อย้ายชุมชนแบบกระจายกลุ่ม' เพื่อใกล้แหล่งที่อยู่อาศัยเดิม (มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย, 2546)
- (3) ที่ดินชุมชนใหม่ การเคหะแห่งชาติได้รับมอบหมายให้เตรียมโครงการเพื่อรองรับชุมชนใต้สะพาน กระบวนการจัดหาที่ดิน ชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการหาที่ดินและการเคหะแห่งชาติเป็นผู้จัดซื้อ (ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ, 2545) และสร้างสาธารณูปโภคบนที่ดิน
- (4) การเตรียมการก่อนรื้อย้าย โดยทุกภาคส่วนประชุมร่วมกับชุมชน ได้ข้อสรุปว่า จัดให้ค่าชดเชยรื้อย้ายครัวเรือนละ 10,000 บาท สถาปนิกชุมชนอบรมการออกแบบและสร้างบ้านราคาประหยัดในงบ 100,000 บาท และเทคนิคการก่อสร้างโดยใช้วัสดุเดิมจากใต้สะพาน

(กฤษณททพย พาณิชกัณฑ์, 2543) ผึกอาชีพ เตรียมสถานศึกษาและการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อสินเชื่อสร้างบ้าน โดย พอช. (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งในช่วงเวลานี้ เป็นส่วนหนึ่ง ในหน่วยงานของการเคหะแห่งชาติ ก่อนจะแยกออกมาก่อตั้งในปี พ.ศ.2546) ให้กู้ 10 เท่า ของเงินฝาก ดอกเบี้ยร้อยละ 2 แต่กู้ได้ครัวเรือนละไม่เกิน 200,000 บาท

(5) เตรียมการระหว่างการรื้อย้าย มีกรุงเทพมหานครเป็นผู้ดำเนินการ ได้แก่ มอบหมายสำนักงานเขตช่วยขนย้าย จัดเตรียมที่พักและสาธารณูปโภคชั่วคราวในชุมชนใน ระหว่างสร้างบ้านใหม่ และสำนักงานเขต เป็นผู้มอบเงินชดเชยการรื้อย้ายให้กับครัวเรือน

(6) สร้างบ้านบนแปลงที่ดินที่รับสิทธิ์ในชุมชนใหม่ และร่วมกันปรับปรุง สภาพแวดล้อมในชุมชน อาทิ สร้างอาคารศูนย์การเรียนรู้ โดยมีเจ้าหน้าที่มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย สถาปนิกชุมชน และกรุงเทพมหานคร คอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำ (ประทุม จันทร์จรัส, 2566)

4.3.2. พัฒนาการ ช่วงที่ 2 จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาอยู่ใหม่ (พ.ศ.2544) มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

พัฒนาการ ช่วงที่ 2 พัฒนาการชุมชนหลังการรื้อย้าย หลังจากชาวชุมชนย้ายมา อยู่ใหม่ ประสบปัญหา 2 ด้าน ดังนี้

(1) ปัญหาความสัมพันธ์ในชุมชน เพราะแต่ละครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์กันมาก่อน ขาดความคุ้นเคย ทำให้มีความขัดแย้งการอยู่ร่วมกัน

(2) ปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือน เนื่องจากไม่มีการเตรียมแหล่งงานใกล้ที่อยู่อาศัยใหม่ เพื่อรองรับ ชาวชุมชนที่เคยทำอาชีพรับจ้างทั่วไปในเมืองว่างงาน จากปัญหาการเดินทาง ลำบากเพราะที่ทำงานไกลจากชุมชน ทำให้ต้องเปลี่ยนมาทำอาชีพที่สามารถทำในชุมชน คือ หาของเก่า ซาเล้งและเก็บขยะ ซึ่งเป็นอาชีพคุ้นเคยของคนได้สะพาน ไม่ต้องใช้ทุน (สมพร โหงวลีน, 2566) จึงการปัญหาการทับที่ทางของอาชีพหาของเก่าในชุมชน ส่งผลให้เกิดปัญหา เศรษฐกิจครัวเรือน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีโครงการส่งเสริม อาชีพซาเล้งและหาของเก่าได้ให้ทุนอบรมการค้าแยกขยะที่ บริษัท วงษ์พาณิชย์ อินเตอร์ เนชั่นแนล จำกัด จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นภาคเอกชนที่ประสบความสำเร็จในธุรกิจจัดการ ขยะ ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญที่ชาวชุมชนได้เรียนรู้ เมื่ออบรมเสร็จ ได้รับทุนในการทำอาชีพคนละ 2,000 บาท (วลัยพร สายเสมา, 2560) และมีการแลกเปลี่ยนหมุนเวียนดูงานในชุมชนอื่นๆ

ผลการส่งเสริมอาชีพ ครั้งนั้นทำให้ พิรธร เสนีย์วงศ์ อดีตแกนนำชุมชนได้สะพาน มี ต้นทุนความรู้และเงินทุนในการทำอาชีพ ร่วมกับการส่งเสริมแลกเปลี่ยนดูงาน และเห็น โครงการขยะแลกไข่ของชุมชนคลองเตย ทดลองทำร้านของชำขยะแลกไข่ในชุมชน โดย

ร่วมทุนกับครัวเรือนอื่นๆ มีผลตอบรับดี เกิดเป็น 'ร้านศูนย์บาท' ในปี 2557 ร้านเปิดให้สมาชิกชุมชนซื้อหุ้่นปันผลได้โดยใช้ขยะมาแลกหุ้่นและได้รับเงินปันผล ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นการแก้ไขปัญหาคเศรษฐกิจของครัวเรือน และปัญหาความสัมพันธ์ในชุมชนด้วยชุมชน (พิรธร เสนีย์วงศ์, 2565)

สภาพแวดล้อมชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในช่วงย้ายมาใหม่ ครัวเรือนในชุมชนมีการขนย้ายวัสดุบ้านเดิมและสิ่งของต่างๆ ซึ่งเมื่อมาถึงมีสิ่งของที่ชำรุดระหว่างการขนย้าย รวมทั้งเมื่อมีการสร้างบ้านจึงเกิดขยะเหลือใช้จากการก่อสร้าง ไม่มีที่ทิ้งขยะในชุมชนในสมัยนั้นจึงมารวมกันเป็นกองขยะในตำแหน่งท้ายชุมชน (แปลงผักของร้านศูนย์บาทในปัจจุบัน) ทำให้พิรธรและครัวเรือนที่บ้านตั้งอยู่บริเวณใกล้กองขยะ มีความคิดอยากปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้มีความน่าอยู่ขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนกองขยะเป็นแปลงผักและเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ร้านศูนย์บาท (รจนา แสนมิตร, 2566) โดยงบประมาณการจัดทำแปลงผักมาจากการทำโครงการของเข้าร่วมโครงการสวนผักคนเมือง ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) นำมาเริ่มต้นแปลงผักที่ตั้งอยู่ตรงข้ามร้านศูนย์บาทในปัจจุบัน (พิรธร เสนีย์วงศ์, 2565)

ปี 2551 สถาบันจัดการบรรจุกุณธ์แห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมร่วมกับสำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพฯ สำนักงานเขตประเวศและมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยจัดตั้ง ศูนย์คัดแยกขยะวัสดุรีไซเคิลของกลุ่มอาชีพชาเล้ง ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ขยายผลร้านศูนย์บาท มีความพยายามแก้ปัญหาคเศรษฐกิจของชุมชน ทำโครงการนำร่องโดยมีเป้าหมายเพื่อ สร้างรายได้พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และตั้งกองทุนสวัสดิการ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตคนในชุมชน ส่งเสริมร้านศูนย์บาทและชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบการจัดการขยะ เพื่อให้เกิดงานและรายได้ในการดำรงชีพ ยกระดับมาตรฐานอาชีพชาเล้งและหาของเก่าในชุมชนจนได้รับรางวัล 'ชุมชนชาเล้งต้นแบบดีเด่น' โดยมูลนิธิการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน (3R) (มูลนิธิการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน, 2562)

ผลการศึกษาพัฒนาการชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จากชุมชนใต้สะพานมาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน สรุปได้ว่า พัฒนาการชุมชน ช่วงที่ 1 การพัฒนาผ่านกระบวนการรื้อย้ายแบบมีส่วนร่วมจากชุมชนใต้สะพานมาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ มีการสนับสนุนการพัฒนาใน 3 ด้าน โดยมีโครงการแก้ไขปัญหาคที่อยู่อาศัยของชุมชนใต้สะพานของรัฐ เป็นแกนหลักดังนี้

1) **ด้านสังคม** คือการสนับสนุนการร่วมกลุ่มกันของคนใต้สะพานจนเกิด 'กลุ่มพัฒนาชุมชนใต้สะพาน' โดยมีกำลังสนับสนุนสำคัญจากองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Governmental Organizations) คือ มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยและกลุ่มเพื่อนร่วมงาน

2) **ด้านเศรษฐกิจ** มีการฝึกอาชีพ โดยสำนักงานเขต กรุงเทพมหานคร

3) **ด้านกายภาพด้านที่อยู่อาศัย** มีการจัดเตรียมโครงการรองรับ โดยการเคหะแห่งชาติ มีการมีการตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสร้างบ้าน การเตรียมงบประมาณให้สินเชื่อสร้างบ้าน และให้กู้สร้างบ้านจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) การอบรมการออกแบบบ้านที่มีมาตรฐานและถูกสุขลักษณะที่ดี ในงบประมาณที่ผู้อยู่อาศัยสามารถจ่ายได้ร่วมกับสถาบันชุมชน และการออกแบบวางผังชุมชนร่วมกันของชาวชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางการอยู่อาศัยและมีคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต

จึงทำให้สภาพชุมชนและที่อยู่อาศัยมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีจากชุมชนได้สะพานอย่างมาก

ในขณะที่พัฒนาการชุมชนช่วงที่ 2 มุ่งเน้นการพัฒนา 2 ด้าน เป็นหลัก คือ **ด้านสังคม** และ **ด้านเศรษฐกิจ เป็นหลัก** แม้มีความพยายามจากมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยพยายามดูแลเรื่องสิทธิของที่อยู่อาศัยให้เป็นของคนได้สะพานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การย้ายมาที่ใหม่ of ชุมชน และการแก้ไขปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยที่เสื่อมโทรมและไม่ถูกสุขลักษณะของครัวเรือนที่มีปัญหา แต่พบว่าการส่งเสริมครัวเรือนมีเงื่อนไขที่ทำให้ครัวเรือนไม่ยินยอมที่จะรับการปรับปรุง อันเนื่องมาจากทัศนคติในการมองที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน ดังนั้นปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยที่เสื่อมโทรมในชุมชนจึงยังไม่สามารถแก้ไขได้ และในด้านการแก้ไขปัญหาสภาพที่อยู่อาศัย ยังเป็นการแก้ไขสำหรับบ้านที่มีปัญหาเร่งด่วน ซึ่งไม่ครอบคลุมทั้งหมดในชุมชน ดังนั้นจึงสามารถสรุปว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงที่ 2 ขาดการส่งเสริมพัฒนาด้านกายภาพของที่อยู่อาศัยที่ครอบคลุมสภาพที่อยู่อาศัยทั้งชุมชน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการรูปแบบ Sites-and-Services ที่ให้ผู้อยู่อาศัยค่อยๆ ปรับเปลี่ยนที่อยู่อาศัยตามการเติบโตของเศรษฐกิจครัวเรือน

บทที่ 5

การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ในการศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนใต้สะพานสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน แบ่งการศึกษาเป็น 3 ส่วน ดังนี้

- 5.1. สภาพที่อยู่อาศัย และลักษณะครัวเรือน
- 5.2. การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
- 5.3. ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

การศึกษาแบ่งช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยเป็น 2 ช่วงเวลาดังนี้

- 1) ช่วงที่ 1 การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากใต้สะพานมาสู่ที่อยู่อาศัยในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ พ.ศ.2544
- 2) ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่มาสู่ปัจจุบัน พ.ศ.2544-2566 เป็นระยะเวลา 22 ปี

กรณีศึกษาในงานวิจัยคือ บ้าน จำนวน 24 หลัง โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ตามขนาดพื้นที่บ้านในปัจจุบันดังนี้ 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) คือ บ้าน 2 ชั้น บนที่ดินจำนวน 2 แปลง 2) บ้านขนาดกลาง (M) คือ บ้าน 2 ชั้น บนที่ดินจำนวน 1 แปลง หรือบ้าน 1 ชั้น บนที่ดินจำนวน 2 แปลง และ 3) บ้านขนาดเล็ก (S) คือ บ้าน 1 ชั้น บนที่ดินจำนวน 1 แปลง

5.1. สภาพที่อยู่อาศัย และลักษณะครัวเรือน

5.1.1. สภาพที่อยู่อาศัยได้สะพาน

สภาพชุมชนใต้สะพาน ลักษณะกายภาพของที่อยู่อาศัยใต้สะพาน มีการตั้งถิ่นฐานกระจายตามสะพานข้ามคลองสายต่างๆ ในเขตเมืองชั้นในและชั้นกลางของกรุงเทพมหานคร โดยแต่ละสะพานมีทั้ง สะพานที่มีผู้อยู่อาศัยหนาแน่นมากที่สุดถึง 77 ครัวเรือน และสะพานที่มีผู้อยู่อาศัยเพียงไม่กี่ครัวเรือน หรือบางสะพานมีเพียงหนึ่งครัวเรือน ลักษณะสังคมของชุมชนใต้สะพาน เป็นลักษณะต่างคนต่างอยู่ โดยครัวเรือนที่มีความสัมพันธ์กันส่วนใหญ่จะเป็นครัวเรือนที่เป็นญาติกัน หรือญาติผ่านการตองกัน (ทรงเดช ดารามาศ, 2537)

การตั้งถิ่นฐานของบ้านใต้สะพานขึ้นกับ 1) ลักษณะภูมิศาสตร์ของสะพาน เช่น ความกว้างของสะพาน ลักษณะพื้นดินตลิ่งใต้สะพาน ที่เอื้อให้ตั้งบ้านเรือนได้ง่าย ความสูงของสะพาน 2) ลักษณะเศรษฐกิจ คือ ท่าเลที่ตั้งนั้นอยู่ใกล้แหล่งงาน เช่น ย่านการค้า ตลอด เป็นต้น ซึ่งทำให้ผู้อยู่ในระยะเหมาะสมในการอยู่อาศัยและหาเลี้ยงชีพ

สภาพกายภาพชุมชน มีความใกล้เคียงกับชุมชนแออัด กล่าวคือ พื้นที่ใต้สะพานมีสภาพไม่ถูกสุขลักษณะ มีน้ำขังข้างใต้ มีความอับชื้นและสกปรก มีการตั้งบ้านเรือนและมีผู้อยู่อาศัยอย่างแออัด สภาพแวดล้อมจึงไม่เหมาะสมกับการอยู่อาศัย และการตั้งบ้านบุกรุกบนที่สาธารณะ ทำให้ครัวเรือนใต้สะพานขาดความมั่นคงในการอยู่อาศัย

ภาพ 5.1 ชุมชนใต้สะพานในอดีต (ภาพเก่า)

ที่มา: มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย

ภาพ 5.2 สภาพบ้านได้สะพาน (ภาพเก่า)
 ที่มา: ทรงเดช ดารามาศ (2537)

ภาพ 5.3 ชุมชนได้สะพานในอดีต และภายในบ้านได้สะพาน (ภาพเก่า)
 ที่มา: มุลินธิพัฒนาที่อยู่อาศัย

ก. สภาพที่อยู่อาศัย

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมพบ ลักษณะกายภาพของบ้านได้สะพาน จากผลการศึกษาของทรงเดช ดารามาศ (2537) มีข้อค้นพบดังนี้

1) รูปร่างของตัวบ้าน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1.1) บ้านที่มีลักษณะเป็นบ้านทิ้งหลัง ตั้งอยู่บริเวณใกล้ตัวสะพาน มีองค์ประกอบของบ้านครบ คือ เสา คาน พื้น ผนัง

ประตู-หน้าต่าง ครบถ้วน 1.2) บ้านที่มีลักษณะไม่เป็นบ้านทั้งหลัง ใช้สะพานเป็นหลังคา (ห้องใต้สะพาน) ใช้พื้นดินใต้สะพานเป็นพื้นบ้าน ใช้สิ่งของกันผนัง

2) **ขนาดพื้นที่บ้าน** แตกต่างตามลักษณะชุมชนของสะพานนั้นๆ หากใต้สะพานใดมีผู้อยู่อาศัยจำนวนมาก ขนาดของบ้านยิ่งแคบ โดยเฉพาะพบว่า บ้านใต้สะพานมีขนาดพื้นที่กว้าง 4 เมตร และยาว 4 เมตร

3) **การใช้พื้นที่บ้าน** พบว่า มีการใช้พื้นที่เป็นห้องโถง อเนกประสงค์ ทำกิจกรรมต่างๆ ในห้องเดียว เช่น รับแขก นอน ประกอบอาหาร ในบางหลังพบว่ามีระเบียงโถงก่อนเข้าถึงตัวบ้าน พื้นที่ที่แยกออก คือ ห้องส้วม

4) **ห้องน้ำ-ส้วม** พบว่า มีลักษณะห้องส้วมแยก เป็นส้วมนั่งยอง มีบ่อเกรอะ บางหลังเป็นพื้นไม้เจาะปล่อยลงคลองโดยตรง และบางหลังไม่มีห้องส้วม ต้องอาศัยบ้านอื่น หรือห้องส้วมในบริเวณใกล้เคียง (ดูภาพ 5.4 ประกอบ)

ภาพ 5.4 ห้องส้วม บ้านใต้สะพาน (ภาพเก่า)

ที่มา: ทรงเดช ดารามาศ (2537)

จากการสัมภาษณ์กรณีศึกษาบ้าน 24 หลังพบ สภาพกายภาพของบ้านใต้สะพาน โดยรายงานข้อมูลตามการแบ่งกลุ่มบ้านในปัจจุบัน คือ 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) 3) บ้านขนาดเล็ก (S) ดังนี้ (ดูตาราง 5-1 ประกอบ)

ตาราง 5.1 สภาพบ้านใต้สะพาน ของกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษา 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) และ 3) บ้านขนาดเล็ก (S)

1. บ้านขนาดใหญ่ (L)	2. บ้านขนาดกลาง (M)	3. บ้านขนาดเล็ก (S)
1) รูปร่างของตัวบ้าน กันห้องกำบังสายตา ลักษณะห้องโล่ง โดยใช้ห้องสะพานเป็นหลังคา ตั้งอยู่บนฝั่ง	1) รูปร่างของตัวบ้าน กันห้องกำบังสายตา ลักษณะห้องโล่ง โดยใช้ห้องสะพานเป็นหลังคา โดย 1) ตั้งอยู่บนฝั่ง 2) ตั้งยื่นล้ำในลำคลอง	1) รูปร่างของตัวบ้าน มี 2 ลักษณะ คือ 1) ห้องใต้สะพาน กันห้องกำบังสายตา ลักษณะห้องโล่ง ใช้ห้องสะพานเป็นหลังคา โดย 1.1) ตั้งอยู่บนฝั่ง 1.2) ตั้งยื่นล้ำในลำคลอง และ 2) บ้านทิ้งหลัง ตั้งชิดขอบสะพาน อยู่ข้างนอกสะพาน บ้านมีองค์ประกอบเสา พื้นผนังและหลังคาครบถ้วน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นห้องใต้สะพาน มี 1 บ้าน ที่เป็นบ้านทิ้งหลัง
2) ขนาดพื้นที่บ้าน ขนาดพื้นที่บ้าน 10.5-36 ตร.ม. โดยมีขนาดเฉลี่ย 23.2 ตร.ม./หลัง	2) ขนาดพื้นที่บ้าน ขนาดพื้นที่บ้าน 11.5-28 ตร.ม. โดยมีขนาดเฉลี่ย 14.1 ตร.ม./หลัง	2) ขนาดพื้นที่บ้าน ขนาดพื้นที่บ้าน 6.7-36.5 ตร.ม. โดยมีขนาดเฉลี่ย 16.7 ตร.ม./หลัง
3) การใช้พื้นที่บ้าน มี 2 ลักษณะ คือ 1) บ้านที่มีขนาดเล็ก มีการใช้งานพื้นที่แบบอนอกประสงค์ นอน/พักผ่อน/กินข้าว เป็นส่วนที่พบมาก 2) บ้านที่มีขนาดใหญ่ มีการแบ่งส่วนพื้นที่ใช้งานชัดเจน แต่ไม่กันห้อง เช่น ส่วนนอน ส่วนครัว	3) การใช้พื้นที่บ้าน มี 2 ลักษณะ คือ 1) บ้านที่มีขนาดเล็ก มีการใช้งานพื้นที่แบบนอกประสงค์ นอน/พักผ่อน/กินข้าว และใช้พื้นที่หน้าบ้านทำกิจกรรม ซึ่งเป็นส่วนที่พบมาก 2) บ้านที่มีขนาดใหญ่ มีการแบ่งส่วนพื้นที่ใช้งานชัดเจน ไม่กันห้อง เช่น ส่วนนอน ส่วนครัว มีเพียงบ้านที่มีห้องน้ำ-ส้วม หรือห้องส้วม จะกันผนัง/ผ้าใบให้มิดชิด	3) การใช้พื้นที่บ้าน มี 2 ลักษณะ คือ 1) บ้านที่มีขนาดเล็ก มีการใช้งานพื้นที่แบบนอกประสงค์ นอน/พักผ่อน/กินข้าว และหากหน้าบ้านมีพื้นที่พอทำกิจกรรม จะมีการใช้พื้นที่หน้าบ้าน ซึ่งเป็นส่วนที่พบมาก 2) บ้านที่มีขนาดใหญ่ มีการแบ่งส่วนพื้นที่ใช้งานชัดเจน แบ่งผนังเป็นสัดส่วน เช่น ส่วนนอน ส่วนครัว บ้านที่มีห้องน้ำ-ส้วม หรือห้องส้วม จะกันผนัง/ผ้าใบให้มิดชิด
4) โครงสร้างและวัสดุ วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ผ้าใบ นำมาปิดล้อม ในบางส่วนที่เป็นไม้ระแนง เพื่อระบายอากาศ	4) โครงสร้างและวัสดุ วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ผ้าใบ นำมาปิดล้อม โดยส่วนใหญ่ทำมิดชิด มีเฉพาะทางเข้า ไม่มีการระบายอากาศ โดยส่วนน้อยบางส่วนเป็นไม้ระแนง เพื่อระบายอากาศ *มี 1 ครัวเรือนที่ใช้วัสดุถาวร อิฐ ปูน ปรับปรุง	4) โครงสร้างและวัสดุ วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ผ้าใบ นำมาปิดล้อม ส่วนใหญ่ทำมิดชิด มีเฉพาะทางเข้า มีทั้งที่มีประตูและใช้แผ่นไม้อัดบัง ไม่มีการระบายอากาศ มีเพียง 1 บ้านที่ทำหน้าต่าง
5) ห้องน้ำ-ส้วม โดยส่วนใหญ่ไม่มีส้วม และส่วนน้อยมีส้วม 1) บ้านที่มีส้วม เป็นห้องส้วมแยกห่างในระยะเดินถึง และอาบน้ำหน้าบ้าน ในส่วนของ 2) บ้านไม่มีส้วม ใช้การขออาศัยเพื่อนบ้าน และการเข้าห้องน้ำสาธารณะ เช่น ปิมน้ำมัน	5) ห้องน้ำ-ส้วม โดยส่วนใหญ่มีส้วม และส่วนน้อยไม่มีส้วม 1) บ้านที่มีส้วม มี 2 ลักษณะ คือ 1.1) ห้องน้ำ-ส้วม / ห้องส้วม ในตัวบ้าน และ 2.2) ห้องน้ำ-ส้วม / ห้องส้วม / ห้องส้วม / ห้องส้วม และห้องอาบน้ำ แยกจากตัวบ้าน ซึ่งพบลักษณะห้องน้ำ-ส้วม ในตัวบ้านมากที่สุด ในส่วนของ 2) บ้านไม่มีส้วม อาศัยห้องน้ำของญาติ	5) ห้องน้ำ-ส้วม โดยส่วนใหญ่มีส้วม และส่วนน้อยไม่มีส้วม 1) บ้านที่มีส้วม มี 2 ลักษณะ คือ 1.1) ห้องน้ำ-ส้วม / ห้องส้วม ในตัวบ้าน และ 2.2) ห้องน้ำ-ส้วม / ห้องส้วม / ห้องส้วม และห้องอาบน้ำ แยกจากตัวบ้าน ซึ่งพบลักษณะห้องน้ำ-ส้วม แยกจากตัวบ้านมากที่สุด ในส่วนของ 2) บ้านไม่มีส้วม อาศัยห้องน้ำของญาติ

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

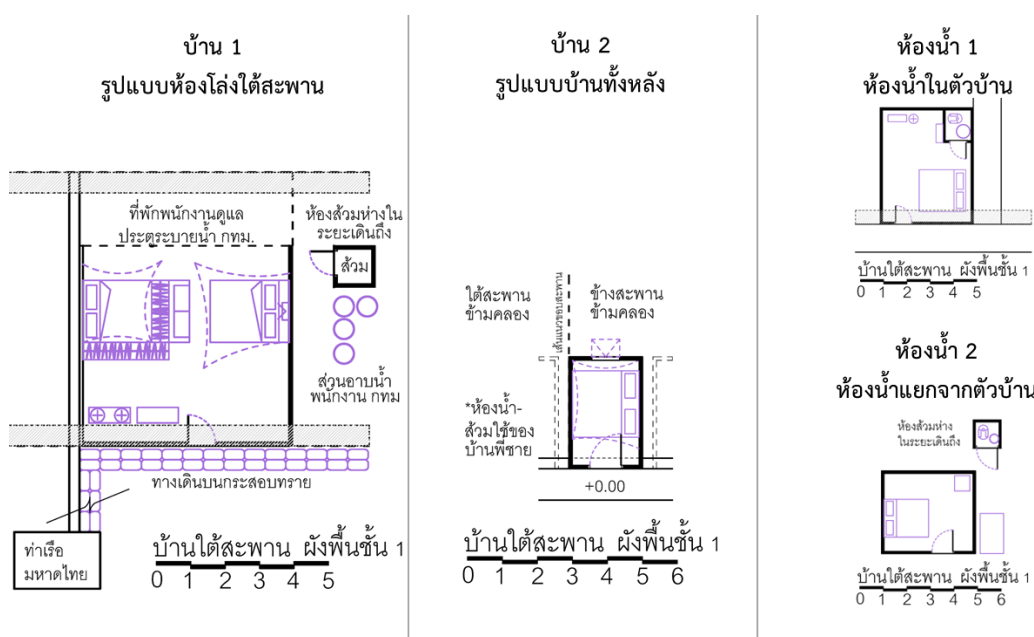
รายงานผลสภาพบ้านใต้สะพานของกรณีศึกษา ทั้ง 3 กลุ่ม จากผลสัมภาษณ์กรณีศึกษา 24 หลัง ในตารางดังนี้

1) บ้านขนาดใหญ่ (L) มีลักษณะบ้านเป็นห้องใต้สะพาน ภายในเป็นห้องโล่ง กั้นผนังด้วยวัสดุไม่ถาวรเพื่อบังสายตา โดยใช้ห้องสะพานแทนหลังคาและตั้งบ้านบนฝั่ง มีขนาดพื้นที่บ้านเฉลี่ย 23.2 ตร.ม. การใช้งานพื้นที่ในบ้าน มี 2 ลักษณะ โดยส่วนใหญ่ใช้งานแบบอเนกประสงค์ คือ ในห้องมีการใช้ทำกิจกรรมหลากหลาย เช่น นั่งเล่น พักผ่อน กินข้าว นอนหลับ เป็นต้น มีเฉพาะบ้านที่มีขนาดใหญ่สุดที่ใช้พื้นที่ในห้องโล่งแบบเป็นสัดส่วน มีการใช้เฟอร์นิเจอร์กำหนดกิจกรรม เช่น ตู้เสื้อผ้า โซฟา เตียงนอน เป็นต้น โครงสร้างและวัสดุของบ้านใช้วัสดุไม่ถาวร ได้จากการเก็บเศษวัสดุก่อสร้าง เศษไม้กระดาน ไม้อัด นำมาทำให้ออกอยู่ในส่วนของห้องน้ำ-ส้วม 2/3 หลัง ไม่มีห้องน้ำ-ส้วมของตัวเอง อาศัยเพื่อนบ้าน และ 1/3 หลังมีห้องน้ำ-ส้วมที่แยกจากตัวบ้าน ตั้งอยู่ในระยะเดินถึง

2) บ้านขนาดกลาง (M) มีลักษณะบ้านเป็นห้องใต้สะพาน ภายในเป็นห้องโล่ง กั้นผนังด้วยวัสดุไม่ถาวรเพื่อบังสายตา โดยใช้ห้องสะพานแทนหลังคา โดยมีการตั้งบ้านอยู่บนฝั่งเป็นส่วนใหญ่ และมีบ้าน 1 หลัง ตั้งอยู่บนลำคลอง มีขนาดพื้นที่บ้านเฉลี่ย 14.1 ตร.ม. การใช้งานพื้นที่ในบ้าน โดยส่วนใหญ่ใช้งานแบบอเนกประสงค์ คือ ในห้องมีการใช้ทำกิจกรรมหลากหลาย เช่น นั่งเล่น พักผ่อน กินข้าว นอนหลับ เป็นต้น และในบ้านที่มีพื้นที่หน้าบ้านเหลือมาก จะมีการใช้งานภายนอกบ้านทำกิจกรรมต่างๆ คือ นั่งเล่น ทำครัว โครงสร้างและวัสดุของบ้านใช้วัสดุไม่ถาวร ได้จากการเก็บเศษวัสดุก่อสร้าง เศษไม้กระดาน ไม้อัด นำมาทำให้ออกอยู่ในส่วนของห้องน้ำ-ส้วม บ้านส่วนใหญ่ 8/9 หลัง มีส้วม มีเพียง 1 บ้าน ไม่มีส้วมซึ่งขออาศัยบ้านญาติ ลักษณะส้วมของบ้านที่พบ ส่วนมากเป็นห้องน้ำ-ส้วมในตัวบ้าน ส่วนน้อยเป็นรูปแบบแยกจากตัวบ้านในระยะเดินถึง โดยมีทั้งรูปแบบห้องน้ำ-ส้วมรวมอยู่ด้วยกัน รูปแบบห้องส้วมแยกเป็น 1 ห้องและห้องอาบน้ำ 1 ห้อง และรูปแบบที่มีเฉพาะห้องส้วม ส่วนอาบน้ำใช้คลอง อาบที่โถงหน้าบ้าน หรืออาบที่ชานบ้าน ในส่วนบ้านที่ไม่มีส้วม อาศัยห้องน้ำของญาติ

3) บ้านขนาดเล็ก (S) พบว่าบ้านโดยส่วนใหญ่ มีลักษณะบ้านเป็นห้องใต้สะพาน ภายในเป็นห้องโล่ง กั้นผนังด้วยวัสดุไม่ถาวรเพื่อบังสายตา โดยใช้ห้องสะพานแทนหลังคา พบว่ามีบ้าน 1 หลัง ที่มีรูปแบบเป็นบ้านทั้งหลัง ซึ่งตั้งอยู่ชัตรีมสะพาน บริเวณข้างนอกสะพาน มีองค์ประกอบของบ้านครบ คือ เสา ผนัง หลังคา มีขนาดพื้นที่บ้านเฉลี่ย 16.7 ตร.ม. การใช้งานพื้นที่ในบ้าน มี 2 ลักษณะ คือ การใช้งานแบบอเนกประสงค์ พบในบ้านที่มีขนาดพื้นที่เล็ก ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้งานสำหรับรองรับกิจกรรมได้

หลากหลาย เช่น นั่งเล่น พักผ่อน กินข้าว นอนหลับ เป็นต้น และหากบ้านขนาดเล็กหลังใดมีพื้นที่หน้าบ้านมาก จะมีการใช้งานพื้นที่ภายนอก เช่น การพักผ่อน การทำครัว และการทำอาชีพ เช่น ร้อยดอกไม้ เป็นต้น โครงสร้างและวัสดุของบ้านใช้วัสดุไม่ถาวร ได้จากการเก็บเศษวัสดุก่อสร้าง เศษไม้กระดาน ไม้อัด นำมาทำให้ออxygen ลักษณะส้วมของบ้านที่พบ ส่วนมากเป็นห้องน้ำ-ส้วมแบบแยกจากตัวบ้าน มีทุกรูปแบบตั้งบ้านขนาดกลาง ในส่วนบ้านที่ไม่มีส้วมอาศัยห้องน้ำของญาติ

ภาพ 5.5 แสดงตัวอย่างผังพื้นบ้านใต้สะพาน

ที่มา: ผู้วิจัย 2566 (วาดภาพร่างจากคำสัมภาษณ์สภาพในอดีต)

สรุปผลการศึกษา: สภาพที่อยู่อาศัยใต้สะพาน จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยของ ทรงเดช ดารามาต (2537) และผลการสัมภาษณ์กรณีศึกษา 24 หลัง สามารถแบ่งเป็น 5 หัวข้อ ดังนี้

1) **รูปร่างของตัวบ้าน** แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1.1) บ้านที่มีลักษณะเป็นบ้านทั้งหลัง ตั้งอยู่บริเวณใกล้ตัวสะพาน มีองค์ประกอบของบ้านครบถ้วน 1.2) บ้านที่มีลักษณะไม่เป็นบ้านทั้งหลัง ใช้สะพานเป็นหลังคา (ห้องใต้สะพาน) มีเสา พื้นและผนังบ้าน หรือบางบ้านใช้พื้นดินเป็นพื้น

2) **ขนาดของตัวบ้าน** มีขนาดพื้นที่ตั้งแต่ 6.7 – 36.5 ตารางเมตร ขนาดพื้นที่บ้านเฉลี่ยจากกรณีศึกษา 17.6 เมตร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทรงเดช ดารามาต (2537) ความกว้างและความยาวในบ้านโดยส่วนมากที่พบ เฉลี่ย 4 เมตร ผลการศึกษาของผู้วิจัย

พบว่า บางบ้านในสะพานที่คนอยู่อาศัยน้อย ความกว้างและยาวขึ้นกับระยะช่วงเสาของสะพาน ส่งผลให้มีขนาดพื้นที่บ้านใหญ่กว่าทั่วไป

3) การใช้พื้นที่บ้าน มี 2 รูปแบบ แบ่งตามพฤติกรรมครัวเรือนและข้อจำกัดของสภาพกายภาพบ้าน

3.1) บ้านขนาดเล็กใช้พื้นที่ในบ้านและนอกบ้าน เนื่องจากขนาดพื้นที่จำกัด ทำให้ต้องใช้งานพื้นที่แบบเนกประสงค์ ใช้พักผ่อน กินข้าว และนอนหลับ เนื่องจากมีลักษณะกายภาพเป็นห้องขนาดเล็ก พอหลับนอน ในบางครั้ง ด้วยความที่บ้านไม่เอื้อให้เกิดความสบายในการอยู่อาศัย ทำให้ผู้อยู่อาศัยเลือกใช้พื้นที่ภายนอกในบางกิจกรรมและบางช่วงเวลา เช่น การทำอาหาร การอาบน้ำ (โถงน้ำหน้าบ้าน) การพักผ่อน การนอนในหน้าร้อนนอกบ้าน (สะพานคอนกรีตคายความร้อนจนไม่เกิดสภาวะสบาย) และการประกอบอาชีพ เช่น ร้อยดอกไม้ ที่นั่งรวมกันทำกับบ้านญาติพี่น้อง ภายนอกบ้าน ซึ่งการทำกิจกรรมนอกบ้านจะขึ้นกับสภาพแวดล้อมว่ามีพื้นที่ภายนอกบ้านเพียงพอใช้งาน

3.2) บ้านขนาดใหญ่ใช้พื้นที่ในบ้านอย่างเดียว ทำกิจกรรมทุกอย่าง เนื่องจากข้อจำกัดพื้นที่ขนาดเล็กและสภาพแวดล้อมตำแหน่งที่ตั้งบ้าน ทำให้ในบ้านมีลักษณะเป็นห้องโถง และใช้งานเนกประสงค์ กินข้าว ทำอาหาร พักผ่อน และนอนหลับ

4) โครงสร้างและวัสดุ วัสดุของบ้านใต้สะพานขึ้นกับเศรษฐกิจครัวเรือนผู้อยู่อาศัย ผู้อยู่อาศัยใต้สะพานส่วนใหญ่เข้ามาตั้งถิ่นฐานและสร้างบ้านเอง แต่มีบางส่วนที่ครัวเรือนพอจะมีทุน เข้าอยู่โดยซื้อต่อจากคนเดิมและปรับปรุงให้เหมาะสมดังนี้ จึงแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

4.1) วัสดุไม่มั่นคงและไม่ถาวร มาจากเศษไม้ แผ่นป้ายตามที่ทิ้งเศษวัสดุก่อสร้างและลอยมาตามน้ำ นำมาสร้างบ้านให้พออยู่อาศัย

4.2) วัสดุคงทน เช่น การลาดปูนพื้น การก่อผนังอิฐ พบเพียง 1 หลัง จากกรณีศึกษา 24 หลัง ซึ่งเป็นส่วนน้อย

5) ห้องน้ำ-ส้วม แบ่งเป็นดังนี้

5.1) ห้องน้ำ-ส้วมในตัวบ้าน

5.2) ห้องน้ำ-ส้วม แยกจากตัวบ้าน

5.3) ห้องส้วม แยกจากตัวบ้าน อาบน้ำจากโถงน้ำหน้าบ้าน ชานบ้านหรือทำน้ำ หรือคลองน้ำ

5.4) ห้องส้วม ห้องอาบน้ำ แยกจากตัวบ้าน

5.5) ห้องน้ำ-ส้วม หรือห้องส้วม ใช้ร่วมกันกับบ้านหลายหลัง โดยมีความสัมพันธ์ต่อกัน เช่น ญาติพี่น้อง ญาติจากการดองกัน (สมรส)

5.6) ไม่มีห้องน้ำ-ส้วม ขออาศัยกับเพื่อนบ้าน ขออาศัยปืมน้ำมัน หรือบริเวณข้างเคียง วัสดุสำหรับกันห้องส้วมมีลักษณะไม่ถาวร เป็นแผ่นป้าย สังกะสี หรือผ้าใบ พบว่าตำแหน่งที่มักตั้งห้องส้วมจะอยู่ห่างจากบ้านพักอาศัยในระยะเดินถึง เช่น พื้นที่สวนข้างสะพาน หรือ ช่องว่างตรงกลางระหว่างถนนของสะพาน เนื่องจากเป็นตำแหน่งที่ไม่มีหลังคาป้องกันแดดฝน จึงเป็นพื้นที่หลีกเลี่ยงการใช้งาน ที่คนไม่เข้าไปสร้างบ้านอยู่ ส้วมของบ้านใต้สะพานไม่มีระบบสุขาภิบาล มีเพียงการติดตั้งบ่อเกรอะเพื่อเก็บสิ่งปฏิกูล และการก่อสร้างมีทั้งการใช้บล็อกคอนกรีตชุดหลุมฝัง และการใช้ถังน้ำ 200 ลิตร มาประยุกต์ใช้แทนบ่อเกรอะ

ข. ลักษณะครัวเรือน

จากการทบทวนวรรณกรรม **ลักษณะสังคมครัวเรือนใต้สะพาน** ผลการศึกษาของ ทรงเดช ดารามาต (2537) มีข้อค้นพบดังนี้

- 1) **ความสัมพันธ์ในชุมชนใต้สะพาน** ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีลักษณะต่างคนต่างอยู่
- 2) **ความสัมพันธ์ในครัวเรือน** ผู้อยู่อาศัยในครัวเรือนเดียวกัน คือ พ่อ แม่ ลูก มีความเป็นสถาบันครอบครัวอย่างเหนียวแน่น มีลักษณะการอยู่ร่วมกันอย่างถาวร ไม่ผสมปนเปกัน
- 3) **การศึกษาและช่วงอายุ** คนใต้สะพานมีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ ผู้ที่เรียนชั้นประถมศึกษา มีร้อยละ 66.8 ผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ มีร้อยละ 22.7 รวมเป็นร้อยละ 89.5 ส่วนน้อยมีการศึกษาสูงกว่าประถม ร้อยละ 10.4 และช่วงอายุที่พบมากที่สุด คือ วัยทำงาน 20-59 ร้อยละ 54.2 และวัยเด็ก 5-9 ปี

จากการทบทวนวรรณกรรม **ลักษณะเศรษฐกิจครัวเรือนใต้สะพาน** ผลการศึกษาของ ทรงเดช ดารามาต (2537) และสินีนาฏ วงศ์สวัสดิ์ (2545) มีข้อค้นพบดังนี้

- 1) **การทำงานเลี้ยงชีพ** มีลักษณะงานที่ไม่ต้องใช้ความรู้มาก เป็นงานใช้แรงงาน โดยเป็นงานรับจ้าง ที่ไม่มีรายได้ประจำ ไม่มีความแน่นอน ไม่มีสวัสดิการจากการประกอบอาชีพ โดยอาชีพกลุ่มใหญ่ที่คนใต้สะพานทำ คือ รับจ้างทั่วไป ค่าขายเล็กน้อย รับซื้อของเก่า มีรถซาเล้ง หรือสามล้อถีบไปหาของตามที่ต่างๆ หรือรับซื้อจากที่แห่งต่างๆ คนใต้สะพานบางส่วนมีอาชีพไม่แน่นอน คือ งานได้ทุกอย่างเพื่อให้มีรายได้มาเลี้ยงชีพ คนใต้สะพานที่ต้องหาเลี้ยงชีพ มีทุกช่วงวัยตั้งแต่ วัย 0-4 ปี จนถึงวัยชรา อายุมากกว่า 65 ปี ซึ่งในชีวิตโดยทั่วไปของ

ครัวเรือนในประเทศไทย วัยเด็กควรเป็นวัยที่ได้เรียนหนังสือ และวัยชราควรได้พักผ่อน ใน ส่วนของที่ทำงานของคนได้สะพานพบว่าอายุไม่ห่างจากแหล่งงานมากนัก เพื่อลดเวลาและ ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง (ทรงเดช ดารามาศ, 2537)

2) รายได้และรายจ่ายของครัวเรือน รายได้ของคนได้สะพานอยู่ในเกณฑ์ต่ำ เฉลี่ย ครัวเรือนละ 3,000 บาท และรายจ่ายครัวเรือนละไม่เกิน 3,000 บาท พบว่ามีการเก็บออม แต่เป็นส่วนน้อยมาก และพบว่าส่วนใหญ่มีหนี้สินเพราะหารายได้มาไม่พอใช้ ต้องกู้ยืมกระบบ อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 20

3) ค่าใช้จ่ายเพื่อที่อยู่อาศัย ไม่พบว่ามี การเสียค่าใช้จ่ายเพื่อที่อยู่อาศัยขณะที่อยู่ได้ สะพาน ผลการศึกษาพบว่าก่อนที่ครัวเรือนย้ายมาอยู่ได้สะพาน เคยอยู่บ้านเช่าในกรุงเทพฯ ถึงร้อยละ 71.6 และเคยอยู่บ้านในภูมิภาคอื่นเพิ่มถึงร้อยละ 28.4 (สินีนาน วังศ์สวัสดิ์, 2545)

จากการสัมภาษณ์กรณีศึกษาบ้าน 24 หลัง พบว่า **ลักษณะสังคมและเศรษฐกิจครัวเรือนได้ สะพาน** โดยรายงานข้อมูลตามการแบ่งกลุ่มบ้านในปัจจุบัน คือ 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) และ 3) บ้านขนาดเล็ก (S) ดังนี้ (ดูตาราง 5.2 ประกอบ)

ตาราง 5.2 ลักษณะครัวเรือนใต้สะพาน ของกลุ่มกรณีศึกษา 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) และ 3) บ้านขนาดเล็ก (S)

1. บ้านขนาดใหญ่ (L)	2. บ้านขนาดกลาง (M)	3. บ้านขนาดเล็ก (S)
ลักษณะสังคม	ลักษณะสังคม	ลักษณะสังคม
1) จำนวนสมาชิก มีครัวเรือน 2 ประเภท คือ 1) ครัวเรือนขยาย 2) ครัวเรือนเดี่ยว มีจำนวนสมาชิก ตั้งแต่ 4-10 คน คิดเป็นเฉลี่ย 6 คน/ครัวเรือน โดยส่วนมากเป็นครัวเรือนเดี่ยว	1) จำนวนสมาชิก มีลักษณะเป็นครัวเรือนเดี่ยว มีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ 2-6 คน คิดเป็นเฉลี่ย 4 คน/ครัวเรือน	1) จำนวนสมาชิก มีครัวเรือน 2 ประเภท คือ 1) ครัวเรือนขยาย 2) ครัวเรือนเดี่ยว มีจำนวนสมาชิก ตั้งแต่ 2-8 คน คิดเป็นเฉลี่ย 4 คน/ครัวเรือน โดยส่วนมากเป็นครัวเรือนเดี่ยว
ลักษณะเศรษฐกิจ	ลักษณะเศรษฐกิจ	ลักษณะเศรษฐกิจ
1) การหาเลี้ยงชีพ มีลักษณะดังนี้ 1) อาชีพหาของเก่าเป็นหลัก และรับจ้างทั่วไป 2) อาชีพค้าขายอาหารและเครื่องดื่ม 3) อาชีพพนักงานบริษัทเอกชนเป็นหลัก อาชีพหาของเก่าและรับจ้างโรงงานวัสดุรีไซเคิล สรุพบว่า ครัวเรือนมีการประกอบอาชีพที่มีรายได้ประจำ มีช่องทางอาชีพหลักและอาชีพรอง และมีรายได้ค่อนข้างดี อาชีพหาของเก่าถูกทำเป็นช่องทางรายได้เสริมควบคู่กับงานอื่นๆ	1) การหาเลี้ยงชีพ มีลักษณะดังนี้ 1) อาชีพรายได้รายเดือน เช่น ลูกจ้างประจำ พนักงานขับรถ ลูกจ้างหน่วยงานราชการ แม่บ้านประจำ 2) อาชีพใช้ทักษะ เช่น ช่างก่อสร้าง 3) มีโอกาสการทำงานพิเศษ เช่น แม่บ้านนอกเวลา (คอนโดมิเนียม) การวิ่งมอเตอร์ไซด์รับจ้างหลังเวลางาน เป็นต้น สรุพบว่า ครัวเรือนมีการประกอบอาชีพที่มีรายได้ประจำ และมีรายได้ค่อนข้างดี มีโอกาสหารายได้เสริม	1) การหาเลี้ยงชีพ มีลักษณะดังนี้ 1) อาชีพหาของเก่า และชาเล็ง 2) อาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น ลูกจ้างรายวัน รับจ้างร้อยมาลัย กรรมกรก่อสร้าง ช่างก่อสร้าง 3) อาชีพรับจ้างรายเดือน เช่น พนักงานขับรถส่งของ พนักงานเสิร์ฟ แม่บ้านรายเดือน 4) ค้าขายเล็กน้อย ร้อยดอกไม้ขายสี่แยกไฟแดง หาบเร่ ทำขนมขาย 5) รายได้เสริม พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่มีโอกาการทำงานพิเศษน้อย สรุพบว่า ครัวเรือนมีการทำอาชีพที่รายได้ไม่แน่นอนเป็นส่วนมากมาก เช่น หาของเก่า รับจ้างรายวัน มีบางส่วนทำรับจ้างประจำ และส่วนน้อยทำค้าขาย ครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่พบการทำอาชีพเสริม
2) รายได้และค่าใช้จ่าย มีรายได้เพียงพอรายจ่าย ครัวเรือนโดยส่วนมากมีการเก็บออมเงิน ด้วยวิธีการออมเงินสด และการเข้าพระ	2) รายได้และค่าใช้จ่าย โดยส่วนมากมีรายได้เพียงพอรายจ่าย โดยส่วนมากมีการเก็บออมเงิน ด้วยการออมเงินสด การเล่นวงแชร์ในที่ทำงาน หักเก็บในระบบสหกรณ์ที่ทำงาน และการซื้อสร้อย และมีบางส่วนรายได้ไม่เพียงพอเก็บออม บางครัวเรือนต้องกู้ยืมระบบร้อยละ 20 ซึ่งเป็นส่วนน้อย มีที่มาจากภาระค่าใช้จ่าย ส่งเสียบุตร ส่งเสียบิดา-มารดา และเป็นทุนประกอบอาชีพ	2) รายได้และค่าใช้จ่าย มีรายได้เพียงพอรายจ่าย ส่วนการออมเงินพบว่า ร้อยละ 50 ของครัวเรือนมีการเก็บออม แต่เป็นปริมาณไม่มาก ส่วนอีกร้อยละ 50 ไม่มีการเก็บออม

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

รายงานผลลักษณะครัวเรือนใต้สะพานของกรณีศึกษา ทั้ง 3 กลุ่ม จากผลการสัมภาษณ์กรณีศึกษา 24 หลัง ในตาราง 5.2 ดังนี้

1) บ้านขนาดใหญ่ (L) มีผลการศึกษาดังนี้

1.1) ลักษณะสังคม มีลักษณะครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเดี่ยว และมีครัวเรือนขยาย มีจำนวนสมาชิกครัวเรือนตั้งแต่ 4-10 คน มีความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว การหาเลี้ยงชีพ พบว่า ครัวเรือนมีการประกอบอาชีพหลักและอาชีพรอง เช่น ครัวเรือนอาชีพหลักเป็นพนักงานบริษัทเอกชนและมีอาชีพรองหาของเก่า-รับจ้างวัสดุรีไซเคิล ส่วนอีกครัวเรือนมีการประกอบอาชีพหลักเป็นรับจ้างทั่วไป แม่บ้านรายวันและมีอาชีพรองหาของเก่า ส่วนอีกครัวเรือนประกอบอาชีพค้าขาย โดยอาชีพหลักขายอาหาร-ข้าวแกง อาชีพรองขายเครื่องดื่มบริเวณมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้น

1.2) ลักษณะเศรษฐกิจ ครัวเรือนมีรายได้เพียงพอใช้และเก็บออม โดยมีการออมเงินสด และออมโดยการเช่าพระ ส่วนครัวเรือนที่ไม่มีออมมีเงินเพียงพอใช้และเริ่มออมเมื่อเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัย เพื่อให้มีความสามารถในการกู้สร้างบ้านจาก พอช.

2) บ้านขนาดกลาง (M) มีผลการศึกษาดังนี้

2.1) ลักษณะสังคม มีลักษณะเป็นครัวเรือนเดี่ยว มีจำนวนสมาชิกครัวเรือนตั้งแต่ 2-6 คน มีความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว การหาเลี้ยงชีพ พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่มีรายได้ประจำ และมีโอกาสสร้างรายได้เสริม เช่น อาชีพแม่บ้านรายเดือน มีงานเสริมคือรับจ้างทำความสะอาดห้องของลูกบ้าน คอนโดมิเนียม และได้ค่าบริการจากลูกบ้านชาวต่างชาติ อีกครัวเรือนมีอาชีพลูกหน่วยงานราชการ มีรายได้ประจำ มีรายได้เสริมจากการขับจักรยานยนต์รับจ้างหลังเลิกงาน และหารายได้จากมารับซื้อต่อขยะของหน่วยงานเพื่อไปขายให้ร้านของเก่า เป็นต้น มีส่วนน้อยที่ทำค้าขาย

2.2) ลักษณะเศรษฐกิจ ครัวเรือนโดยส่วนมากมีรายได้เพียงพอใช้จ่ายและมีการเก็บออมเงิน มีเพียงส่วนน้อยที่ไม่เพียงพอ ต้องกู้ยืมระบบเพื่อใช้ในการเป็นทุนค้าขาย

3) บ้านขนาดเล็ก (S) มีผลการศึกษาดังนี้

3.1) ลักษณะสังคม มีลักษณะครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเดี่ยว และมีครัวเรือนขยาย มีจำนวนสมาชิกครัวเรือนตั้งแต่ 2-8 คน มีความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว การหาเลี้ยงชีพ พบว่า ครัวเรือนประกอบอาชีพรายได้ไม่แน่นอนเป็นส่วนใหญ่ เช่น รับจ้างรายวัน รับจ้างก่อสร้าง อาชีพหาของเก่า อาชีพค้าขายเล็กน้อย เช่น หาบเร่ขนม ร้อยดอกไม้ขาย เป็นต้น และพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพรองและงานเสริม ครัวเรือนส่วนน้อยที่ทำงานรายได้ประจำ

3.2) ลักษณะเศรษฐกิจ ครัวเรือนมีรายได้เพียงพอใช้จ่าย การออมเงินพบว่า ครึ่งหนึ่งของครัวเรือนมีการเก็บออม ในจำนวนเงินไม่มาก ส่วนอีกครึ่งหนึ่งพบว่าไม่มีเงินเหลือพอเก็บออม หารายได้และใช้รายวัน ไม่พบการกักขังนอกระบบ เนื่องจากรายได้ที่ไม่แน่นอนทำให้ไม่มีผู้ให้สินเชื่อ

สรุปผลการศึกษา: ลักษณะครัวเรือนได้สะพาน จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยของทรงเดช ดารามาศ (2537) และสินีนานู วงศ์สวัสดิ์ (2545) และผลการสัมภาษณ์กรณีศึกษา 24 หลัง ดังนี้

ครัวเรือนในชุมชนได้สะพานโดยส่วนใหญ่มีพื้นเพมาจากภาคกลาง เคยเช่าที่อยู่อาศัยและประสบปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือนจึงย้ายมาอยู่ได้สะพาน สภาพสังคมในชุมชนได้สะพานมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์กันเฉพาะในกลุ่มเครือญาติ และเพื่อนที่มาจากบ้านเดิม

1) ลักษณะสังคม โดยส่วนมากเป็นครัวเรือนเดี่ยว มีบางส่วนที่เป็นครัวเรือนขยาย จำนวนสมาชิกครัวเรือนพบตั้งแต่ 2-10 คน ภายในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว การหาเลี้ยงชีพ พบว่า ข้อจำกัดด้านการศึกษาที่มีระดับต่ำทำให้การประกอบอาชีพของครัวเรือนเป็นอาชีพใช้แรงงานเป็นหลัก พบว่าอาชีพกลุ่มใหญ่ที่ครัวเรือนทำ คือ 1) รับจ้างทั่วไป 2) ค้าขายเล็กน้อย 3) หาของเก่า และมีอาชีพอื่นๆ ที่เป็นส่วนน้อย คือ ลูกจ้างประจำหน่วยงานราชการ พนักงานประจำ พนักงานบริษัทเอกชน เป็นต้น

2) ลักษณะเศรษฐกิจ รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนได้สะพานจากกรณีศึกษา 21 กรณี 9000 บาท/เดือน ครัวเรือนโดยส่วนใหญ่ สามารถหารายได้เพื่อใช้จ่าย มีทั้งครัวเรือนเก็บออม ครัวเรือนไม่ได้เก็บออม และครัวเรือนที่มีหนี้สินนอกระบบ ร้อยละ 20 ลักษณะงานใช้แรงงานทำให้มีข้อจำกัดเรื่องการเพิ่มขึ้นของรายได้ ซึ่งเป็นไปได้ยาก ความสามารถในการหารายได้พบว่า บ้านขนาดใหญ่และบ้านขนาดกลาง ทำงานที่มีรายได้ประจำ ทำให้มีความสม่ำเสมอของรายได้แม้จะไม่สูงมาก และมีช่องทางการสร้างรายได้ หลายทาง เช่น การทำงานประจำ

การหารายได้เสริมหลังเลิกงาน การทำมาค้าขายหลักและรองควบคู่กัน ซึ่งมีครวัเรียนที่เก็บ
ออมมากกว่าบ้านขนาดเล็ก ที่โดยส่วนใหญ่มีงานเพียงงานเดียว คือ ใช้แรงงานโดยการรับจ้าง
รายวัน ซึ่งเป็นงานรายได้ไม่สูง ทำให้การเก็บออมเป็นไปได้ยากและต้องหารายได้แบบทำไป
กินไป ครวัเรียนขนาดเล็กที่สามารถเก็บออมได้จะเป็นส่วนที่ทำงานประจำ เพราะมีรายได้
แน่นอน

5.1.2. สภาพที่อยู่อาศัยชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)

สภาพชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) จากการทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยของ ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ (2545) พบว่า สภาพแวดล้อมภายในชุมชน มีการตั้ง บ้านเรือนอยู่หลายกลุ่ม มีพื้นที่โล่ง เตรียมการเพื่อใช้เป็นพื้นที่ส่วนกลางชุมชนในการทำ กิจกรรมต่างๆ และจัดสรรสิทธิ์ที่อยู่อาศัยในภายหลัง สภาพสาธารณูปโภคของบ้านในชุมชน พบว่า มีมิเตอร์น้ำประปา ร้อยละ 60.9 และมีที่ยังไม่มีมิเตอร์น้ำประปา ใช้การต่อพ่วงจาก เพื่อนบ้าน ร้อยละ 39.1 มีมิเตอร์ไฟฟ้าร้อยละ 73.9 และที่ไม่มีมิเตอร์ไฟฟ้า ใช้การต่อพ่วง จากเพื่อนบ้าน ร้อยละ 26.1

ภาพ 5.6 ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) (ภาพเก่า)

ที่มา: ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ (2545)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ก. สภาพที่อยู่อาศัย

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมของ กรทิพย์ พฤกษ์ประเสริฐดี (2544) มีข้อค้นพบดังนี้

- 1) ลักษณะกายภาพบ้าน จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยของ กรทิพย์ พฤกษ์ประเสริฐดี (2544) ผลการศึกษาพบว่า จากการสำรวจชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปี พ.ศ.2544 จำนวนบ้านทั้งหมด 131 หลัง แบ่งเป็น 6 ลักษณะ ดังนี้
 - 1.1) บ้านไม้ชั้นเดียว จำนวน 29 หลัง คิดเป็นร้อยละ 22.1
 - 1.2) บ้านไม้ 2 ชั้น จำนวน 2 หลัง คิดเป็นร้อยละ 1.5
 - 1.3) บ้านปูน 1 ชั้น จำนวน 31 หลัง คิดเป็นร้อยละ 23.7
 - 1.4) บ้านปูน 2 ชั้น จำนวน 2 หลัง คิดเป็นร้อยละ 1.5

1.5) บ้าน 2 ชั้น ครึ่งไม้ครึ่งปูน จำนวน 40 หลัง คิดเป็นร้อยละ 30.5

1.6) บ้านจากเศษวัสดุ จำนวน 27 หลัง คิดเป็นร้อยละ 20.6

สรุปประเภทบ้านในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ โดยแบ่งเป็นประเภทใหญ่ เรียงลำดับมากที่สุดไปน้อยสุด ดังนี้ 1) บ้านเดี่ยวชั้นเดียว จำนวน 60 หลัง คิดเป็นร้อยละ 45.8 2) บ้าน 2 ชั้น จำนวน 44 หลัง คิดเป็นร้อยละ 33.5 และ 3) บ้านจากเศษวัสดุ จำนวน 27 หลัง คิดเป็นร้อยละ 20.6 (กรทิพย์ พฤกษ์ประเสริฐดี, 2544)

ดังนั้นบ้านที่มีสภาพคงทนถาวร มีจำนวน 104 หลัง คิดเป็นร้อยละ 79.4 และบ้านสภาพไม่มั่นคงถาวร 27 หลัง คิดเป็นร้อยละ 20.6

2) ขนาดพื้นที่บ้าน แบ่งเป็น 2 หัวข้อดังนี้

2.1) ภาพรวมขนาดพื้นที่บ้าน โดยแบ่งตามลักษณะบ้าน 2 ประเภท ดังนี้

(1) บ้านชั้นเดียว มีพื้นที่เฉลี่ย 32.81 ตร.ม. มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเฉลี่ย 8.62 ตร.ม./คน มีจำนวนสมาชิกในบ้านเฉลี่ย 4 คน/หลัง

(2) บ้าน 2 ชั้น มีพื้นที่เฉลี่ย 79.01 ตร.ม. มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเฉลี่ย 14.96 ตร.ม./คน มีจำนวนสมาชิกในบ้านเฉลี่ย 5 คน/หลัง

2.2) บ้านที่มีขนาดเล็กที่สุด ดังนี้

(1) บ้านชั้นเดียว มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านคิดเป็น 5.11 ตร.ม./คน

(2) บ้าน 2 ชั้น มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านคิดเป็น 7.36 ตร.ม./คน

3) โครงสร้างและวัสดุ จากผลการศึกษาของกรทิพย์ พฤกษ์ประเสริฐดี (2545) พบว่ามีการใช้วัสดุดังนี้

3.1) วัสดุเดิมจากบ้านใต้สะพาน เช่น โครงไม้เก่า เศษไม้

3.2) วัสดุซื้อใหม่ ได้แก่ วัสดุสำหรับทำงานปูน (ปูน หิน ทราย) คอนกรีต บล็อก บล็อกช่องลม กระเบื้องแผ่นใหญ่บุผนังภายนอก (แผ่นสมาร์ทบอร์ดในปัจจุบัน) เหล็กเสริมในคานคอนกรีต ไม้ไผ่ (สำหรับบางบ้านใช้แทนเหล็กเสริมเพื่อประหยัดต้นทุน)

3.3) วัสดุซื้อมือ 2 เช่น ไม้ โดยนำมาเสหน้าใหม่ ในส่วนขององค์ประกอบ ประตู บ้านหน้าต่าง และโครงสร้างส่วนต่างๆ

3.4) วัสดุรีไซเคิลและเศษวัสดุ ได้แก่ ปิ๊ป โดยใช้เป็นแม่แบบ วัสดุทำผนัง หน้าต่างและช่องแสง ขวดเบียร์แก้ว (ใช้รับแรงเพิ่มในส่วนฐานราก)

4) ห้องน้ำ-ส้วม จากผลการศึกษา บ้านร้อยละ 82.6 มีห้องน้ำ-ห้องส้วม แต่มีบ้านที่ไม่มีห้องน้ำ- ห้องส้วม ร้อยละ 13.1 ที่ขออาศัยห้องน้ำเพื่อนบ้าน

จากการสัมภาษณ์กรณีศึกษาบ้าน 24 หลัง พบว่า สภาพกายภาพของบ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) โดยรายงานข้อมูลตามการแบ่งกลุ่มบ้านในปัจจุบัน คือ 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) และ 3) บ้านขนาดเล็ก (S) ดังนี้ (ดูตาราง 5.3)

ตาราง 5.3 สภาพบ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ ของกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษา 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) และ 3) บ้านขนาดเล็ก (S)

1. บ้านขนาดใหญ่ (L)	2. บ้านขนาดกลาง (M)	3. บ้านขนาดเล็ก (S)
1) ลักษณะบ้าน บ้าน 2 ชั้น รูปแบบครึ่งปูนครึ่งไม้ ตั้งอยู่บนแปลงที่ดินจำนวน 2 แปลง มีองค์ประกอบบ้านครบถ้วน	1) ลักษณะบ้าน บ้านโดยส่วนใหญ่เป็นบ้าน 2 ชั้น วัสดุถาวร จำนวน 7 ใน 9 หลัง และโดยส่วนน้อย เป็นบ้านเดี่ยวชั้นเดียว วัสดุไม่มั่นคงถาวร จำนวน 2 ใน 9 หลัง ตั้งอยู่บนแปลงที่ดิน 1 แปลง ทั้งหมดมีองค์ประกอบบ้าน ครบถ้วน	1) ลักษณะบ้าน ทั้งหมดเป็นบ้านชั้นเดียว โดยส่วนใหญ่เป็น บ้านมั่นคงถาวร 8 ใน 12 หลัง และส่วน น้อยเป็นบ้านไม่มั่นคงถาวร จำนวน 4 ใน 12 หลัง
2) ขนาดพื้นที่บ้าน ขนาดพื้นที่บ้าน 103 - 157 ตร.ม. โดยมีขนาดเล็ก 123.7 ตร.ม.	2) ขนาดพื้นที่บ้าน ขนาดพื้นที่บ้าน 32.8 - 89.5 ตร.ม. โดยมีขนาดเล็ก 61.2 ตร.ม.	2) ขนาดพื้นที่บ้าน ขนาดพื้นที่บ้าน 26.4 - 44.5 ตร.ม. โดยมีขนาดเล็ก 33.8 ตร.ม.
3) โครงสร้างและวัสดุ ทั้งหมดเป็นวัสดุถาวร โครงสร้างปูน ผสมโครงสร้างไม้ วัสดุใช้ไม้กระดาน มีการใช้ชนิดวัสดุ ถูกต้องตาม องค์ประกอบของบ้าน	3) โครงสร้างและวัสดุ โดยส่วนใหญ่เป็นวัสดุถาวร สร้างด้วยปูน และไม้ฝา ไม้กระดาน โดยส่วนน้อยเป็น วัสดุไม่ถาวร ที่มาจากบ้านใต้สะพาน หรือ มาจากการเก็บเศษวัสดุก่อสร้าง เช่น เศษ ไม้ชิ้นเล็ก ไม้อัด และบ้านวัสดุถาวร ผสม วัสดุรีไซเคิล เช่น การนำปิ๊ปมาสร้างบ้าน	3) โครงสร้างและวัสดุ 1) การใช้วัสดุของบ้านมั่นคงถาวร 1.1) บ้านปูน โครงหลังคาเหล็ก 1.2) บ้านปูน โครงหลังคาไม้ 1.3) บ้านปูนจากวัสดุ รีไซเคิล 2) การใช้วัสดุของบ้านไม่มั่นคงถาวร จะ ใช้เสาและโครงหลังคา ส่วนต่างๆ เช่น กระเบื้องหลังคา ผนัง ใช้กระเบื้องมือ สอง/สังกะสีมือ 2 ไม้อัด แผ่นป้าย วัสดุที่ หาเก็บได้ เป็นต้น
4) ห้องน้ำ-ส้วม ทั้งหมดมีห้องน้ำ-ส้วม โดยมีการกันพื้นที่มิดชิด สุขภัณฑ์ ลักษณะนั่งยอง มี 1 บ้านตั้งสุขภัณฑ์ บนฝาของ บ่อเกรอะ	4) ห้องน้ำ-ส้วม โดยส่วนมากมีห้องน้ำ-ส้วม จำนวน 8 ใน 9 หลัง โดยมีการกันพื้นที่มิดชิด มีเพียง 1 หลัง ที่ไม่มีห้องน้ำ-ส้วมอาศัยบ้านญาติ	4) ห้องน้ำ-ส้วม โดยส่วนมากมีห้องน้ำ-ส้วม จำนวน 10 ใน 12 หลัง มีการกันพื้นที่มิดชิด โดย ส่วนน้อยพบ 2 ลักษณะคือ 1) มีส่วน อาบน้ำ-ส้วม 1 หลัง และ 2) ไม่มีห้องน้ำ- ส้วม อาศัยบ้านญาติ

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

รายงานผลสภาพบ้านในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) ของ
กรณีศึกษา ทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า ภาพรวมขนาดพื้นที่บ้าน มีพื้นที่เฉลี่ย 55.3 ตร.ม. โดยมีขนาด
 พื้นที่บ้านตั้งแต่ 26.4 - 157.5 ตร.ม. รายงานผลทั้ง 3 กลุ่ม จากผลการสัมภาษณ์กรณีศึกษา
 24 หลัง ในตาราง 5.3 ดังนี้

1) บ้านขนาดใหญ่ (L) มีลักษณะบ้านเป็นบ้าน 2 ชั้น รูปแบบครึ่งปูนครึ่งไม้ บนพื้นที่
 ที่ดินจำนวน 2 แปลง ทั้งหมดมีสภาพมั่นคงถาวร มีขนาดพื้นที่บ้านตั้งแต่ 103 - 157 ตร.ม.
 ขนาดพื้นที่เฉลี่ย 123.7 ตร.ม. โครงสร้างและวัสดุมีความมั่นคงถาวร เป็นโครงสร้างปูนผสม
 โครงสร้างไม้ วัสดุซื้อใหม่เป็นส่วนใหญ่ มีบางส่วนมาจากใต้สะพาน เช่น ไม้กระดาน พื้นชั้น 2
 มีห้องน้ำ-ส้วม ก่อสร้างมิดชิดเป็นสัดส่วนและอยู่ในตัวบ้าน

2) บ้านขนาดกลาง (M) มีลักษณะดังนี้

2.1) ลักษณะบ้านเป็น (1) บ้าน 2 ชั้น รูปแบบครึ่งปูนครึ่งไม้ บนพื้นที่ดิน
 จำนวน 1 แปลง มีสภาพมั่นคงถาวร ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ และ (2) บ้านเดี่ยวชั้นเดียว
 บนที่ดิน 1 แปลง มีสภาพไม่มั่นคงถาวร ซึ่งเป็นส่วนน้อย มีขนาดพื้นที่บ้านตั้งแต่
 32.8 - 89.5 ตร.ม. ขนาดพื้นที่เฉลี่ย 61.2 ตร.ม.

2.2) โครงสร้างและวัสดุมี 2 ลักษณะ คือ (1) สภาพมั่นคงถาวร คือก่อสร้าง
 มั่นคงโดยการใช้วัสดุก่ออิฐฉาบปูนผสมวัสดุไม้ หรือผสมวัสดุรีไซเคิล ซึ่งเป็นส่วนใหญ่
 ที่พบ และ (2) สภาพไม่มั่นคงถาวร คือก่อสร้างให้มีความแข็งแรงพออยู่ สำหรับอยู่
 ชั่วคราวโดยใช้วัสดุถาวรเป็นโครงหลัก และใช้เศษวัสดุที่ได้จากใต้สะพาน หรือเก็บ
 จากกองขยะก่อสร้าง

2.3) ห้องน้ำ-ส้วม พบว่ามีห้องน้ำ-ส้วม จำนวน 8 ใน 9 หลัง ซึ่งเป็นส่วน
 ใหญ่ ก่อสร้างมิดชิดเป็นสัดส่วนและอยู่ในตัวบ้าน และพบว่ามีเพียง 1 ใน 9 หลัง ที่
 ไม่มีห้องน้ำ โดยใช้การอาศัยบ้านญาติ

3) บ้านขนาดเล็ก (S) มีลักษณะเป็นบ้านดังนี้

3.1) ลักษณะบ้านชั้นเดียว ตั้งบนที่ดินจำนวน 1 แปลง โดยส่วนใหญ่มี
 สภาพมั่นคงถาวร มีเพียงส่วนน้อยที่ไม่มั่นคงถาวร มีขนาดพื้นที่บ้านตั้งแต่ 26.4 -
 44.5 ตร.ม. ขนาดพื้นที่เฉลี่ย 33.8 ตร.ม.

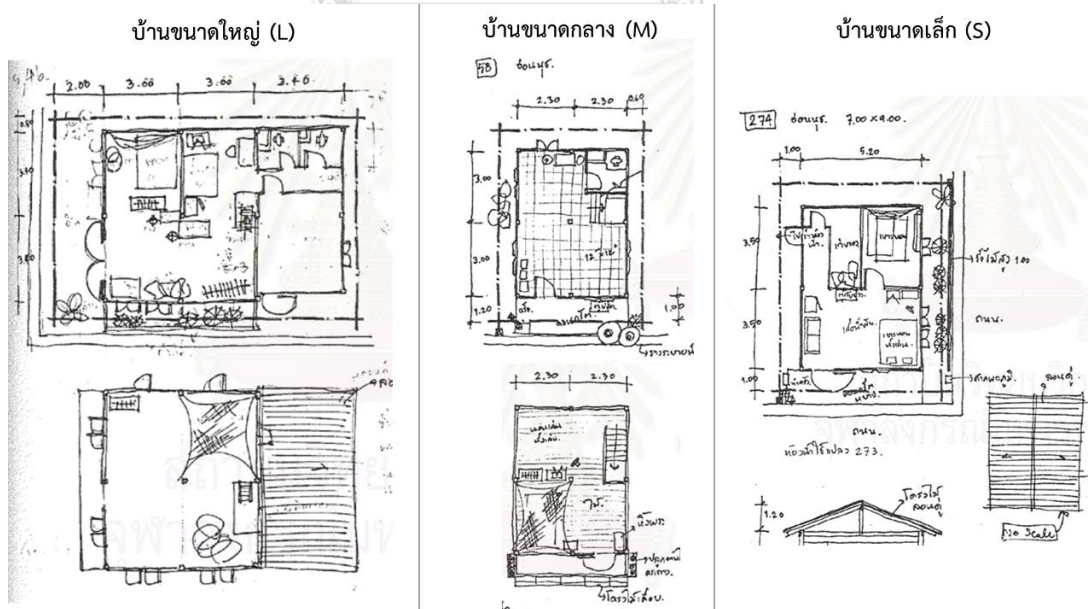
3.2) โครงสร้างและวัสดุ พบว่าเป็นวัสดุคงทนถาวร 8 ใน 12 หลัง ซึ่งเป็น
 ส่วนมาก ได้แก่ ปูน ปูนผสมโครงหลังคาไม้ ปูนผสมวัสดุรีไซเคิล ส่วนวัสดุไม่คงทน
 ถาวร 4 ใน 12 หลัง ซึ่งเป็นส่วนน้อย ได้แก่ เศษไม้ ไม้อัด แผ่นป้าย

3.3) ห้องน้ำ-ส้วม พบว่า มีห้องน้ำ-ส้วม จำนวน 10 ใน 12 หลัง ซึ่งเป็นส่วนมาก ก่อสร้างมิดชิดเป็นสัดส่วนและอยู่ในตัวบ้าน มีส่วนอาบน้ำ-ส้วม (ไม่มิดชิด อยู่ในตัวบ้าน) จำนวน 1 ใน 12 หลัง และไม่มีห้องน้ำ-ส้วม จำนวน 1 ใน 12 หลัง ซึ่งเป็นส่วนน้อย โดยใช้การอาศัยบ้านญาติ

ภาพ 5.7 บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ โดยแบ่งตามขนาดกลุ่มกรณีศึกษา (ภาพเก่า)

ที่มา: ศุภชัย ถาวรสุกเจริญ (2545)

ภาพ 5.8 ผังพื้นบ้านในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ แบ่งตามขนาดกลุ่มกรณีศึกษา (ภาพเก่า)

ที่มา: ศุภชัย ถาวรสุกเจริญ (2545)

สรุปผลการศึกษา: สภาพที่อยู่อาศัยชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)

จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยของกรทิพย์ พฤกษ์ประเสริฐดี (2545) และผลการสัมภาษณ์กรณีศึกษา 24 หลัง สามารถแบ่งเป็น 4 หัวข้อ ดังนี้

1) ลักษณะบ้าน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ บ้าน 2 ชั้น และบ้านเดี่ยวชั้นเดียว โดยส่วนใหญ่มีสภาพมั่นคงถาวร และส่วนน้อยมีสภาพไม่มั่นคงถาวร การดัดแปลงที่ดิน พบว่าบ้านขนาดใหญ่ (L) ซึ่งเป็นบ้าน 2 ชั้น ดัดแปลงที่ดินจำนวน 2 แปลง ส่วนบ้านขนาดกลาง (M) ซึ่งเป็นบ้าน 1, 2 ชั้น และบ้านขนาดเล็ก (S) บ้านเดี่ยวชั้นเดียว ดัดแปลงที่ดินจำนวน 1 แปลง

2) ขนาดพื้นที่บ้าน มีขนาดพื้นที่ตั้งแต่ 26.4-157 ตารางเมตร ขนาดพื้นที่บ้านเฉลี่ย 55.3 ตารางเมตร

3) โครงสร้างและวัสดุ พบว่าโดยส่วนใหญ่ของกรณีศึกษามีความมั่นคงถาวร สอดคล้องกับผลการศึกษาของกรทิพย์ พฤกษ์ประเสริฐดี (2545) โดย บ้านขนาดใหญ่ (L) มีความมั่นคงถาวรทั้งหมด เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นวัสดุใหม่ บ้านขนาดกลาง (M) โดยส่วนใหญ่ วัสดุมั่นคงถาวร มีเพียงส่วนน้อยที่ไม่มั่นคง เป็นเศษวัสดุ นำมาก่อสร้างเพื่อพอกอยู่ และบ้านขนาดเล็ก (S) โดยส่วนใหญ่วัสดุมั่นคงถาวร

วัสดุของบ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ สามารถแบ่งออกเป็น ประเภท ดังนี้ 1) วัสดุเดิมจากบ้านได้สะพาน 2) วัสดุซื้อใหม่ 3) วัสดุซื้อมือสอง และ 4) วัสดุรีไซเคิล และเศษวัสดุ โดยพบว่า ในบ้านที่มีความมั่นคงถาวรส่วนใหญ่จะใช้วัสดุซื้อใหม่ และวัสดุมือ 2 บางส่วน ส่วนบ้านที่มีสภาพไม่มั่นคงถาวร มีการใช้วัสดุซื้อใหม่ ได้แก่ เสาปูนสำเร็จรูป โครงหลังคาไม้ใหม่ กระเบื้องหลังคาใหม่ นำมาผสมกับเศษวัสดุ ซึ่งมีอายุใช้งานสั้น และอยู่ในสภาพที่ไม่คงทน ใช้งานเพียงชั่วคราว ไม่เหมาะสมเท่าวัสดุก่อสร้างทั่วไป

4) ห้องน้ำ-ส้วม บ้านโดยส่วนใหญ่มีห้องน้ำ-ส้วมของตัวเอง ตำแหน่งตั้งอยู่ในตัวบ้าน มีเพียงส่วนน้อยที่ไม่มีห้องน้ำ-ส้วมของตัวเอง ซึ่งอาศัยบ้านญาติ และมีเพียง 1 หลัง ที่มีเป็นส่วนอาบน้ำและส้วม ซึ่งตั้งในบ้าน มิติดชิดแต่วัสดุที่ใช้ไม่คงทนถาวร มีลักษณะเป็นแผ่นป้าย แผ่นไม้อัด สุขภัณฑ์เป็นแบบนั่งยอง พบการติดตั้งสุขภัณฑ์แตกต่างจากบ้านอื่นๆ 2 ใน 24 หลัง คือ ตัวสุขภัณฑ์นั่งยองติดตั้งบนฝาคอนกรีตของบ่อเกรอะ ซึ่งมีความสูงจากระดับพื้นปกติประมาณ 45 ซม.

ข. ลักษณะครัวเรือน

จากการทบทวนวรรณกรรม **ลักษณะสังคมครัวเรือนชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่** ผลการศึกษาของ สินีนาฏ วงศ์สวัสดิ์ (2545) มีข้อค้นพบดังนี้

1) **ความสัมพันธ์ในชุมชนได้สะพาน** เป็นรูปแบบต่างคนต่างอยู่ เนื่องจากต่างต้องดิ้นรนเพื่อหาเลี้ยงปากท้อง พบว่าการทำกิจกรรมในชุมชนร่วมกันน้อย เนื่องจากมีความขัดแย้งกัน และครัวเรือนต้องทำมาหากิน ส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเฉพาะกลุ่ม ซึ่งย้ายมาจากสะพานเดียวกัน

2) **ความสัมพันธ์ในครัวเรือน** เป็นครัวเรือนขนาดเล็ก สมาชิก 2-4 คน มีความสัมพันธ์กันเป็นสถาบันครอบครัว มีลักษณะเหมือนตอนอยู่ได้สะพาน

3) **ค่าใช้จ่ายเพื่อที่อยู่อาศัย** มีรายการที่พบคือ 1) ค่าเช่าแปลงที่ดินอยู่อาศัย 2) ค่าประปาและไฟฟ้า

จากการทบทวนวรรณกรรม **ลักษณะเศรษฐกิจ ครัวเรือนชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่** ผลการศึกษาของ สินีนาฏ วงศ์สวัสดิ์ (2545) มีข้อค้นพบดังนี้

1) **การหาเลี้ยงชีพ** ผลการศึกษามีการประกอบอาชีพของคนในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ คือ รับอาชีพจ้างทั่วไปมากที่สุด ร้อยละ 43.2 อาชีพหาบเร่ หาของเก่าและชาเล้ง ร้อยละ 18.9 และลูกจ้างโรงงาน ร้อยละ 13.5 นอกเหนือจากนี้มีการประกอบอาชีพใหม่ในชุมชน คือ เปิดร้านขายของ ขับรถแท็กซี่ และรถจักรยานยนต์รับจ้าง มีเพียงส่วนน้อยที่ทำงานเป็นหลักแหล่งมั่นคงในภาคทางการ ซึ่งประกอบด้วย รับราชการ ลูกจ้างหน่วยงานราชการ พนักงานบริษัท พนักงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งนำมาสุรรายได้ครัวเรือนที่แตกต่างกัน

2) **รายได้และค่าใช้จ่ายครัวเรือน** พบว่าครัวเรือนในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ มีรายได้เฉลี่ย 5,748 บาท/เดือน ลักษณะการรับรายได้ที่พบมากที่สุดคือ การรับรายได้รายวัน คิดเป็นร้อยละ 70 รองลงมาคือรับรายเดือน คิดเป็นร้อยละ 24.3 รายจ่ายเฉลี่ย 3,876 บาท/เดือน การออมของครัวเรือน พบว่ามีการออมถึงร้อยละ 47.8 ซึ่งเป็นการออมโดยกลุ่มออมทรัพย์ถึงร้อยละ 83.4 รองลงมาคือ เล่นแชร์และฝากธนาคาร ร้อยละ 8.3 เท่ากัน

จากการสัมภาษณ์กรณีศึกษาบ้าน 24 หลังพบ **ลักษณะสังคมและเศรษฐกิจครัวเรือน ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่** โดยรายงานข้อมูลตามการแบ่งกลุ่มบ้านในปัจจุบัน คือ 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) 3) บ้านขนาดเล็ก (S) ดังนี้

ตาราง 5.4 ลักษณะครัวเรือนชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ กลุ่ม 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) 3) บ้านขนาดเล็ก (S)

1. บ้านขนาดใหญ่ (L)	2. บ้านขนาดกลาง (M)	3. บ้านขนาดเล็ก (S)
ลักษณะสังคม	ลักษณะสังคม	ลักษณะสังคม
1) จำนวนสมาชิก มีครัวเรือน 2 ประเภท คือ 1) ครัวเรือนขยาย 2) ครัวเรือนเดี่ยว มีจำนวนสมาชิก ตั้งแต่ 4-10 คน คิดเป็นเฉลี่ย 7 คน/ครัวเรือน โดยส่วนมากเป็นครัวเรือนขยาย	1) จำนวนสมาชิก มีลักษณะเป็นครัวเรือนเดี่ยว มีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ 2-7 คน คิดเป็นเฉลี่ย 4 คน/ครัวเรือน	1) จำนวนสมาชิก มีครัวเรือน 2 ประเภท คือ 1) ครัวเรือนขยาย 2) ครัวเรือนเดี่ยว มีจำนวนสมาชิก ตั้งแต่ 1-5 คน คิดเป็นเฉลี่ย 4 คน/ครัวเรือน โดยส่วนมากเป็นครัวเรือนเดี่ยว
ลักษณะเศรษฐกิจ	ลักษณะเศรษฐกิจ	ลักษณะเศรษฐกิจ
1) การหาเลี้ยงชีพ อาชีพส่วนใหญ่ที่ทำคือ หาของเก่า และพนักงานบริษัท อาชีพที่ทำรองลงมา คือ รับจ้างทั่วไป	1) การหาเลี้ยงชีพ อาชีพส่วนใหญ่ที่ทำคือ ลูกจ้างประจำ หน่วยงานราชการ ลูกจ้างรายเดือน บริษัทเอกชน ค้าขายและช่างก่อสร้าง อาชีพที่ทำรองลงมา คือ แพทย์แผนไทย มีบางครัวเรือนไม่ประกอบอาชีพ เนื่องจากย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ ต้องสร้างบ้าน	1) การหาเลี้ยงชีพ อาชีพส่วนใหญ่ที่ทำคือ หาของเก่าด้วยรถซาเล้ง รับจ้างรายวัน ลูกจ้างรายเดือน (ขับรถ, แม่บ้าน) ช่างก่อสร้าง ค้าขาย (ของชำ ขนม) มีบางครัวเรือนไม่ประกอบอาชีพ เนื่องจากย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ หางานใหม่
2) รายได้และค่าใช้จ่าย (ไม่สามารถหาข้อมูลตัวเลข) มีรายได้เพียงพอรายจ่าย สามารถผ่อนชำระการกู้ พอช. และจ่ายค่าเช่าที่ดิน	2) รายได้และค่าใช้จ่าย (n=7) รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 11,500 บาท/เดือน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้เพียงพอค่าใช้จ่ายจากงานที่มีความมั่นคง แต่พบว่าครัวเรือนส่วนน้อยรับผลกระทบ หารายได้ยากขึ้น ไม่พอรายจ่าย	2) รายได้และค่าใช้จ่าย (n=9) รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 5,100 บาท/เดือน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอรายจ่าย เนื่องจากต้องหยุดเพื่อสร้างบ้าน ทำให้ไม่มีรายได้จากการทำอาชีพ

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

รายงานผลลักษณะครัวเรือน ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ ของกรณีศึกษา ทั้ง 3 กลุ่ม จากผลการสัมภาษณ์กรณีศึกษา 24 หลัง ในตาราง ดังนี้

1) บ้านขนาดใหญ่ (L) มีผลการศึกษาดังนี้

1.1) **ลักษณะสังคม** มีลักษณะครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเดี่ยว และมีครัวเรือนขยาย มีจำนวนสมาชิกครัวเรือนตั้งแต่ 4-10 คน คิดเป็นจำนวนเฉลี่ย 7 คน/ครัวเรือน มีความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว การหาเลี้ยงชีพ พบว่า อาชีพส่วนใหญ่ที่ทำคือ หาของเก่า และพนักงานบริษัท อาชีพที่ทำรองลงมา คือ รับจ้างทั่วไป

1.2) **ลักษณะเศรษฐกิจ** มีรายได้เพียงพอรายจ่าย สามารถผ่อนชำระการกู้ พอช. และจ่ายค่าเช่าที่ดิน

2) บ้านขนาดกลาง (M) มีผลการศึกษาดังนี้

2.1) ลักษณะสังคม มีลักษณะเป็นครัวเรือนเดี่ยว มีจำนวนสมาชิกครัวเรือน ตั้งแต่ 2-7 คน คน คิดเป็นจำนวนเฉลี่ย 4 คน/ครัวเรือน มีความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว การหาเลี้ยงชีพ พบว่า อาชีพส่วนใหญ่ที่ทำคือ ลูกจ้างประจำหน่วยงานราชการ ลูกจ้างรายเดือนบริษัทเอกชน ค้าขายและช่างก่อสร้าง อาชีพที่ทำรองลงมาคือ แพทย์แผนไทย มีบางครัวเรือนไม่ประกอบอาชีพ เนื่องจากย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ ต้องสร้างบ้าน

2.2) ลักษณะเศรษฐกิจ รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 11,500 บาท/เดือน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้เพียงพอค่าใช้จ่ายจากงานที่มีความมั่นคง แต่พบว่า ครัวเรือนส่วนน้อยรับผลกระทบ หารายได้ยากขึ้น ไม่พอรายจ่าย

3) บ้านขนาดเล็ก (S) มีผลการศึกษาดังนี้

3.1) ลักษณะสังคม มีลักษณะครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเดี่ยว และมีครัวเรือนขยายเป็นส่วนน้อย จำนวนสมาชิกครัวเรือน 1-5 คน คิดเป็นเฉลี่ย 4 คน/ครัวเรือน มีความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว การหาเลี้ยงชีพ พบว่า อาชีพส่วนใหญ่ที่ทำคือ หาของเก่าด้วยรถซาเล้ง รับจ้างรายวัน ลูกจ้างรายเดือน (ขับรถ, แม่บ้าน) ช่างก่อสร้าง ค้าขาย (ของชำ ขนม) มีบางครัวเรือนไม่ประกอบอาชีพ เนื่องจากย้ายเข้ามาอยู่ใหม่และกำลังหางานใหม่

3.2) ลักษณะเศรษฐกิจ รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 5,100 บาท/เดือน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอรายจ่าย เนื่องจากต้องหยุดเพื่อสร้างบ้าน ทำให้ไม่มีรายได้จากการทำอาชีพ

สรุปผลการศึกษา: ลักษณะครัวเรือนชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)

จากการทบทวนวรรณกรรม และผลการสัมภาษณ์กรณีศึกษา 24 หลัง ดังนี้

ลักษณะสังคมในชุมชน ในช่วงย้ายมาอยู่ใหม่ มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ อันเนื่องจากต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพ ทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนแย่ง มีการขัดแย้งในการอยู่ร่วมกัน เนื่องจากพื้นที่ต่างคนต่างมาจากคนละสะพาน โดยส่วนใหญ่ครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์อันดีในเฉพาะกลุ่มที่มาจากสะพานเดียวกัน ซึ่งมีความคุ้นเคยกันอยู่ก่อน ส่วนในลักษณะครัวเรือน มีรายละเอียดดังนี้

1) ลักษณะสังคมครัวเรือน โดยส่วนมากเป็นครัวเรือนเดี่ยว มีบางส่วนที่เป็นครัวเรือนขยาย จำนวนสมาชิกครัวเรือนพบตั้งแต่ 2-10 คน จำนวนสมาชิกเฉลี่ย 5 คน/ครัวเรือน ภายในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว การหาเลี้ยงชีพของครัวเรือนยังคงมีอาชีพที่ทำแต่เดิมจากใต้สะพาน เป็นอาชีพกลุ่มใหญ่ คือ (1) รับจ้างทั่วไป (2) หาของ

เก่า และมีอาชีพอื่นๆ ที่เป็นส่วนน้อย คือ ลูกจ้างประจำหน่วยงานราชการ ลูกจ้างประจำบริษัทเอกชน พนักงานบริษัทเอกชน ค้าขาย และช่างก่อสร้าง เป็นต้น และมีบางส่วนที่ไม่ได้ทำอาชีพ เนื่องจากเมื่อย้ายมาใหม่ต้องมุงสร้างบ้านให้เสร็จ ทำให้ไม่มีเวลาที่จะไปประกอบอาชีพและส่งผลกับรายได้ครัวเรือน

2) ลักษณะเศรษฐกิจครัวเรือน รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนจากกรณีศึกษา 21 กรณี คือ 6700 บาท/เดือน ครัวเรือนโดยส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากการทำอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นหลัก และการประกอบอาชีพหาของเก่า ซึ่งมีสาเหตุดังนี้

2.1) เมื่อย้ายมาใหม่ครัวเรือนต้องสร้างบ้านเอง จึงทำให้ไม่สามารถทำงานหารรายได้

2.2) เมื่อทำงานทางการไม่ได้ อาชีพหาของเก่าเป็นลักษณะงานที่ทุกคนสามารถทำได้ โดยไม่มีข้อจำกัด ดังนั้นคนในชุมชนที่มีพื้นเพจากใต้สะพาน จึงหันมาหาของเก่าเพื่อเลี้ยงปากท้อง ส่งผลให้มีของเก่าไม่เพียงพอ และไม่เกิดรายได้ที่มากเพียงพอเลี้ยงชีพ จึงมีบางส่วนกลับไปหาของเก่าในพื้นที่เดิมก่อนย้ายมาชุมชนใหม่ ในส่วนของครัวเรือนที่ทำงานราชการ และทำงานลูกจ้างประจำ พบว่าส่วนใหญ่ไม่มีผลกระทบรายได้ ยังสามารถทำงานปกติ แต่จะมีผลกระทบรายจ่ายในครัวเรือนที่ต้องเดินทางเข้าไปทำงานในเมือง ซึ่งทำให้ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนสูงขึ้นจากค่าเดินทาง

5.1.3. สภาพที่อยู่อาศัยชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

ก. สภาพที่อยู่อาศัยในชุมชน

ผลการศึกษาจากการสำรวจของผู้วิจัย พบว่า ปัจจุบันสภาพภายในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ประกอบด้วย พื้นที่ส่วนกลางชุมชน ได้แก่ ถนน ศาลาส่วนกลางชุมชนและแปลงผักแม่ของแผ่นดิน สนามกีฬา ร้านศูนย์บาทและสวนผักคนเมือง ที่อยู่อาศัยในชุมชน ประกอบด้วย บ้าน 1 ชั้น และบ้าน 2 ชั้น โดยส่วนใหญ่มีสภาพถาวรมั่นคง ส่วนของแปลงที่ดินรองรับครัวเรือนขยาย

มีการจัดสรรสิทธิ์เพิ่มให้ลูกหลานของครัวเรือนได้สะพานได้เข้าอาศัย และมีการแบ่งที่ขยายบางส่วน ให้ครัวเรือนอื่นๆ ที่ไม่ใช่ได้สะพานเดิม จัดสรรสิทธิ์ให้ได้อยู่ โดยผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการชุมชน กลุ่มพัฒนาได้สะพาน และการเคหะแห่งชาติ (พีรธร เสนีย์วงศ์, 2565)

ภาพ 5.9 ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ปัจจุบัน (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)

ที่มา: ผู้วิจัย (2565-2566)

จากการสัมภาษณ์กรณีศึกษาบ้าน 24 หลังพบ สภาพกายภาพของบ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน โดยรายงานข้อมูลตามการแบ่งกลุ่มบ้านในปัจจุบัน คือ 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) 3) บ้านขนาดเล็ก (S) ดังนี้

ตาราง 5.5 สภาพบ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน ของกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษา 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) และ 3) บ้านขนาดเล็ก (S)

1. บ้านขนาดใหญ่ (L)	2. บ้านขนาดกลาง (M)	3. บ้านขนาดเล็ก (S)
1) ลักษณะบ้าน บ้าน 2 ชั้น รูปแบบครึ่งปูนครึ่งไม้ ตั้งอยู่บนแปลงที่ดินจำนวน 2 แปลง มีองค์ประกอบบ้านครบถ้วน	1) ลักษณะบ้าน บ้านทั้งหมดมั่นคงถาวร โดยส่วนใหญ่เป็นบ้าน 2 ชั้น โดยเป็นบ้านครึ่งปูนครึ่งไม้ 5 ใน 9 หลัง บ้านปูน 1 หลัง และบ้านวัสดุถาวรผสมวัสดุรีไซเคิล 2 หลัง และมีเพียง 1 หลังเป็นบ้านปูนชั้นเดียว *ไม่พบบ้านที่สร้างจากวัสดุไม่ถาวร	1) ลักษณะบ้าน ทั้งหมดเป็นบ้านชั้นเดียว โดยส่วนใหญ่เป็นบ้านมั่นคงถาวร 9 ใน 12 หลัง และส่วนน้อยเป็นบ้านไม่มั่นคงถาวร จำนวน 3 ใน 12 หลัง
2) ขนาดพื้นที่บ้าน ขนาดพื้นที่บ้าน 119.5-191.0 ตร.ม. โดยมีขนาดเฉลี่ย 150.2 ตร.ม.	2) ขนาดพื้นที่บ้าน ขนาดพื้นที่บ้าน 58.5-134.7 ตร.ม. โดยมีขนาดเฉลี่ย 81.5 ตร.ม.	2) ขนาดพื้นที่บ้าน ขนาดพื้นที่บ้าน 26.4-77 ตร.ม. โดยมีขนาดเฉลี่ย 44.3 ตร.ม.
3) โครงสร้างและวัสดุ ทั้งหมดเป็นวัสดุมั่นคงถาวร โครงสร้างปูนผสมโครงสร้างไม้ วัสดุใช้ไม้กระดาน มีการใช้ชนิดวัสดุถูกต้องตามองค์ประกอบของบ้าน	3) โครงสร้างและวัสดุ ทั้งหมดเป็นวัสดุมั่นคงถาวร สร้างด้วยปูนผสมไม้ หรือสร้างด้วยปูนทั้งหลัง และโดยส่วนน้อย เป็นบ้านสร้างจากวัสดุถาวรผสมวัสดุรีไซเคิลจากการใช้อื่นๆ เช่น การนำปื้มาสร้างบ้าน	3) โครงสร้างและวัสดุ 1) การใช้วัสดุของบ้านมั่นคงถาวร 1.1) บ้านปูน โครงหลังคาเหล็ก 1.2) บ้านปูน โครงหลังคาไม้ 1.3) บ้านปูนผสมวัสดุรีไซเคิล 2) การใช้วัสดุของบ้านไม่มั่นคงถาวร จะใช้เสาและโครงหลังคา ส่วนต่างๆ เช่น กระเบื้องหลังคา ผนัง ใช้กระเบื้องมือสอง/สังกะสีมือสอง ไม้อัด แผ่นป้าย วัสดุที่หาเก็บได้ เป็นต้น
4) ห้องน้ำ-ส้วม ทั้งหมดมีห้องน้ำ-ส้วม โดยมีการกั้นพื้นที่มิดชิด สุขภัณฑ์โดยส่วนใหญ่เป็นนั่งยอง มีส่วนน้อยนั่งราบ	4) ห้องน้ำ-ส้วม ทั้งหมดมีห้องน้ำ-ส้วม โดยมีการกั้นพื้นที่มิดชิด มี 2 บ้าน มีโดยส่วนใหญ่สุขภัณฑ์นั่งราบ มีนั่งยองเป็นส่วนน้อย	4) ห้องน้ำ-ส้วม โดยส่วนมากมีห้องน้ำ-ส้วม จำนวน 11 ใน 12 หลัง มีการกั้นพื้นที่มิดชิด โดยส่วนน้อยพบคือ มีส่วนอาบน้ำ-ส้วม 1 หลัง ไม่มีการกั้นประตู ใช้ผ้ามาแทนผนังและประตู

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

รายงานผลสภาพบ้านในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566) ของกรณีศึกษา ทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า ภาพรวมขนาดพื้นที่บ้าน มีพื้นที่เฉลี่ย 55.3 ตร.ม. โดยมีขนาดพื้นที่บ้านตั้งแต่ 26.4 - 157.5 ตร.ม. รายงานผลทั้ง 3 กลุ่ม จากผลการสัมภาษณ์กรณีศึกษา 24 หลัง ในตาราง ดังนี้

1) บ้านขนาดใหญ่ (L) มีลักษณะบ้านเป็นบ้าน 2 ชั้น รูปแบบครึ่งปูนครึ่งไม้ บนพื้นที่ดินจำนวน 2 แปลง ทั้งหมดมีสภาพมั่นคงถาวร มีขนาดพื้นที่บ้านตั้งแต่ 119.5-191.0 ตร.ม. ขนาดพื้นที่เฉลี่ย 150.2 ตร.ม. โครงสร้างและวัสดุมีความมั่นคงถาวร เป็นโครงสร้างเดิมจากเมื่อ 22 ปีก่อน คือ เป็นโครงสร้างปูนผสมโครงสร้างไม้ วัสดุซื้อใหม่เป็นส่วนใหญ่ มีบางส่วนมาจากใต้สะพาน เช่น ไม้กระดาน พื้นชั้น 2 มีห้องน้ำ-ส้วม มีทุกหลัง เป็นห้องน้ำเดิมจากเมื่อ 22 ปีก่อน สร้างมิดชิดเป็นสัดส่วนและอยู่ในตัวบ้าน

2) บ้านขนาดกลาง (M) มีลักษณะบ้านเป็นดังนี้

2.1) บ้าน 2 ชั้น วัสดุครึ่งปูนครึ่งไม้ บนพื้นที่ดินจำนวน 1 แปลง มีสภาพมั่นคงถาวร ซึ่งเป็นส่วนใหญ่

2.2) บ้าน 2 ชั้น วัสดุปูน บนพื้นที่ดินจำนวน 1 แปลง

2.3) บ้านเดี่ยวชั้นเดียว วัสดุปูน บนพื้นที่ดินจำนวน 2 แปลง

มีขนาดพื้นที่บ้านตั้งแต่ 58.5-134.7 ตร.ม. มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 81.5 ตร.ม. โครงสร้างและวัสดุมีความมั่นคงถาวร

บ้านส่วนใหญ่ 7 ใน 9 หลัง เป็นโครงสร้างเดิมจากเมื่อ 22 ปีก่อน และบ้านส่วนน้อย 2 ใน 9 หลัง เป็นวัสดุปูน ก่อสร้างใหม่ ห้องน้ำ-ส้วม มีทุกหลัง ห้องน้ำของบ้าน 7 ใน 9 หลัง เป็นห้องน้ำเดิมจากเมื่อ 22 ปีก่อน ก่อสร้างมิดชิดเป็นสัดส่วนและอยู่ในตัวบ้าน และห้องน้ำของบ้าน 2 ใน 9 หลัง เป็นห้องน้ำสร้างใหม่และปรับปรุงใหม่

3) บ้านขนาดเล็ก (S) มีลักษณะเป็นบ้านชั้นเดียว ตั้งบนที่ดินจำนวน 1 แปลง โดยบ้านส่วนใหญ่มีสภาพมั่นคงถาวร มีเพียงส่วนน้อยที่ไม่มั่นคงถาวร มีขนาดพื้นที่บ้านตั้งแต่ 26.4-77 ตร.ม. มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 44.3 ตร.ม. โครงสร้างและวัสดุ พบว่าเป็นวัสดุคงทนถาวร 9 ใน 12 หลัง ซึ่งเป็นส่วนมาก ได้แก่ ปูน ปูนผสมโครงหลังคาไม้ ปูนผสมวัสดุรีไซเคิล ส่วนวัสดุไม่คงทนถาวร 3 ใน 12 หลัง ซึ่งเป็นส่วนน้อย ได้แก่ เศษไม้ ไม้อัด แผ่นป้าย ห้องน้ำ-ส้วม

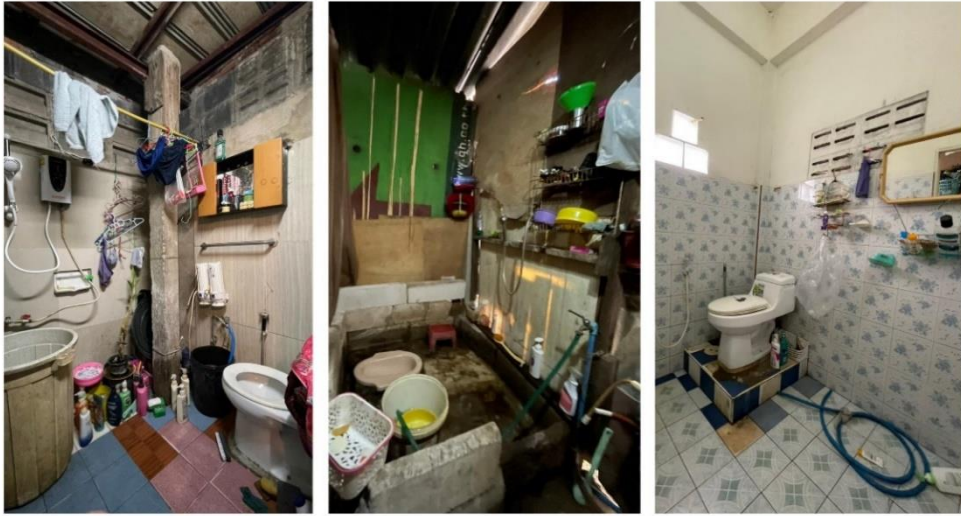
มีทุกหลัง จำนวน 11 ใน 12 หลัง ซึ่งเป็นส่วนมาก ก่อสร้างมิดชิดเป็นสัดส่วนและอยู่ในตัวบ้าน มีเพียง 1 ใน 12 หลัง ยังคงเป็นส่วนอาบน้ำ-ส้วม (ไม่มีมิดชิด อยู่ในตัวบ้าน)

ภาพ 5.10 ที่อยู่อาศัยชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ปัจจุบัน (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)
ที่มา: ผู้วิจัย (2565-2566)

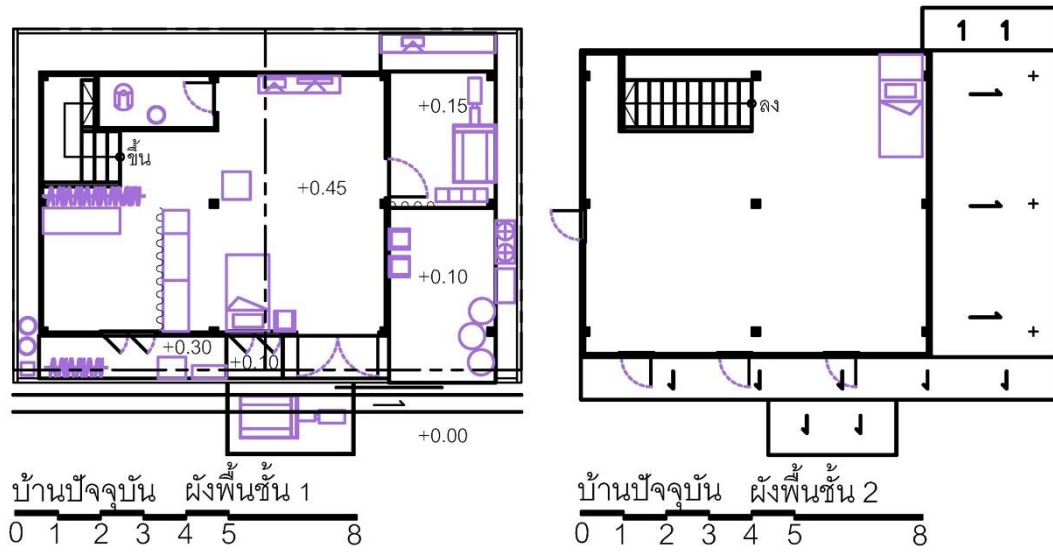
ภาพ 5.11 บ้านเรือนชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ปัจจุบัน (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)
ที่มา: ผู้วิจัย (2565-2566)

ภาพ 5.12 สภาพห้องน้ำ-ส้วม ในบ้าน ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ปัจจุบัน (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)

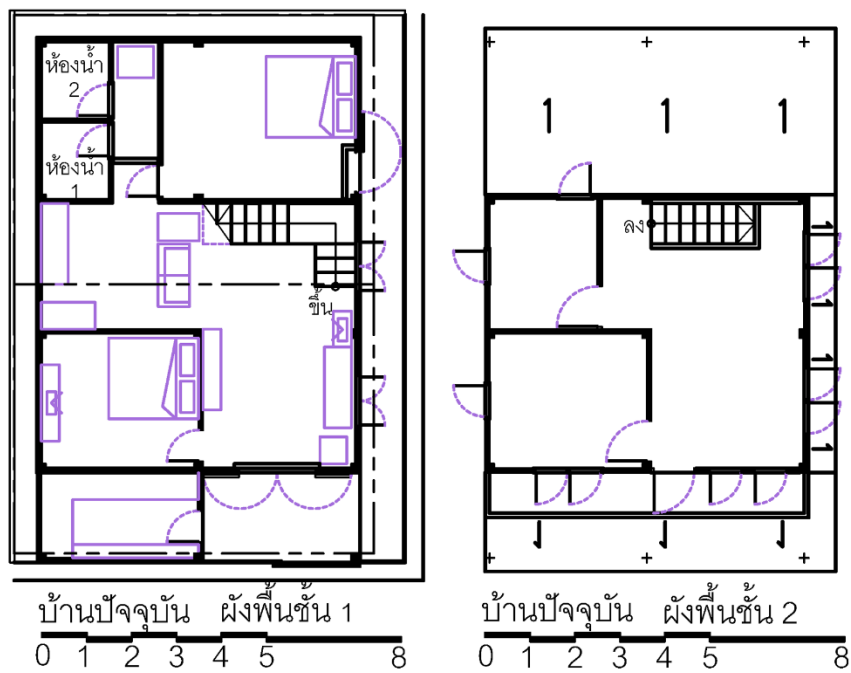
ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพ 5.13 ตัวอย่างผังพื้นปัจจุบัน บ้านขนาดใหญ่ แปลง 026-027 (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

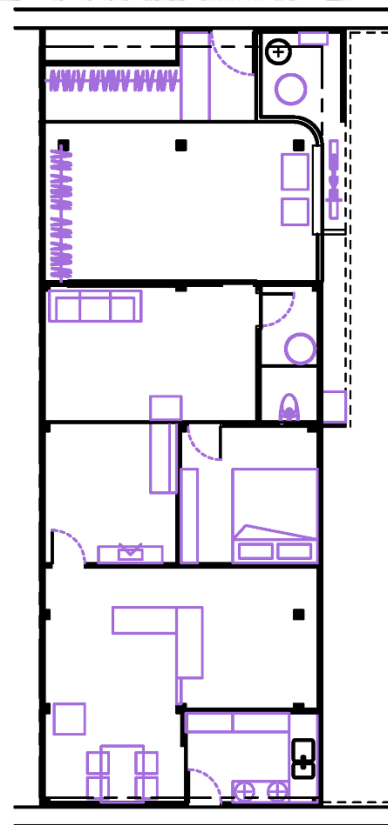
ภาพ 5.14 ตัวอย่างผังพื้นปัจจุบัน บ้านขนาดใหญ่ แปลง 045-046 (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ภาพ 5.15 ตัวอย่างผังพื้นที่ปัจจุบัน บ้านขนาดกลาง แปลง 100 (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1

0 1 2 3 4 5 6

ภาพ 5.16 ตัวอย่างผังพื้นที่ปัจจุบัน บ้านขนาดกลาง แปลง 062-051 (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)

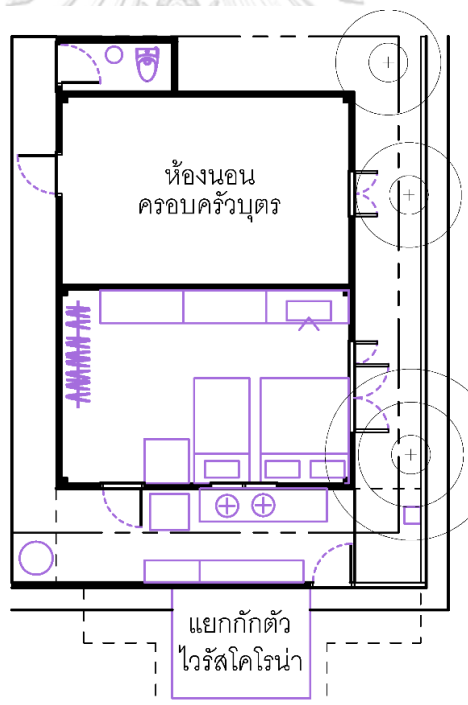
ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

บ้านปัจจุบัน ผังพื้นชั้น 1

ภาพ 5.17 ตัวอย่างผังพื้นปัจจุบัน บ้านขนาดเล็ก แปลง 014 บ้านวัดคูไม่ถาวร (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

บ้านปัจจุบัน ผังพื้นชั้น 1

ภาพ 5.18 ตัวอย่างผังพื้นปัจจุบัน บ้านขนาดเล็ก แปลง 274

บ้านมีการเปลี่ยนจากไวรัสโคโรน่า (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ภาพ 5.19 ตัวอย่างผังพื้นปัจจุบัน บ้านขนาดเล็ก แปลง 284 ประกอบอาชีพชาเล้ง (พ.ศ.2566) (ภาพใหม่)

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

สรุปผลการศึกษา: สภาพที่อยู่อาศัยชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566) จากการผลการสัมภาษณ์กรณีศึกษา 24 หลัง สามารถแบ่งเป็น 4 หัวข้อ ดังนี้

1) **ลักษณะบ้าน** ลักษณะกายภาพโดยส่วนใหญ่เป็นรูปแบบเดิม โครงสร้างและวัสดุเดิมจากเมื่อ 22 ปีก่อน มีการเปลี่ยนแปลงโดยการเพิ่มพื้นที่บ้านปรับปรุงและต่อเติม

โดยสามารถแบ่งลักษณะบ้านเป็น 2 ประเภท คือ บ้าน 2 ชั้น และบ้านเดี่ยวชั้นเดียว สภาพโดยส่วนใหญ่มีสภาพมั่นคงถาวร และส่วนน้อยมีสภาพไม่มั่นคงถาวร การตั้งบนแปลงที่ดิน พบว่า บ้านขนาดใหญ่ (L) ซึ่งเป็นบ้าน 2 ชั้น ตั้งบนแปลงที่ดินจำนวน 2 แปลง ส่วนบ้านขนาดกลาง (M) ซึ่งเป็นบ้าน 1, 2 ชั้น และบ้านขนาดเล็ก (S) บ้านเดี่ยวชั้นเดียว ตั้งบนแปลงที่ดินจำนวน 1 แปลง

2) **ขนาดพื้นที่บ้าน** มีขนาดพื้นที่ตั้งแต่ 26.4-191 ตารางเมตร ขนาดพื้นที่บ้านเฉลี่ย 72.8 ตารางเมตร

3) **โครงสร้างและวัสดุ** โดยส่วนใหญ่ของกรณีศึกษาที่มีความความมั่นคงถาวร ส่วนใหญ่เป็นโครงสร้างเดิมจากเมื่อ 22 ปีก่อน และส่วนน้อยไม่มีความมั่นคงถาวร โดยบ้านขนาดใหญ่ (L) มีความมั่นคงถาวรทั้งหมด เนื่องจากโครงสร้างและวัสดุเดิมมีความคงทน บ้านขนาดกลาง (M) มีความมั่นคงถาวรทั้งหมด และบ้านขนาดเล็ก (S) โดยส่วนใหญ่วัสดุมั่นคงถาวร มีเพียงส่วนน้อยที่ไม่มั่นคง เป็นเศษวัสดุ นำมาก่อสร้างเพื่อพอกอยู่

ในส่วนต่อเติมและปรับปรุงบ้าน บ้านในปัจจุบันมีการนำวัสดุหลายประเภทเข้ามาปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับการอยู่อาศัย แบ่งประเภทดังนี้ (1) วัสดุซื้อใหม่ (2) วัสดุซื้อมือสอง (3) วัสดุรีไซเคิล และวัสดุเหลือใช้จากการทำงานก่อสร้างและงานหมู่บ้าน โดยพบว่าบ้านทุกขนาด มีการใช้วัสดุที่หลากหลายประเภท ขึ้นกับลักษณะการปรับปรุง และต่อเติมที่ต้องการ เช่น บ้านขนาดใหญ่ (M) ต้องการปรับปรุงกันสาด จึงใช้วัสดุกันสาดสำเร็จรูปมี 2 มาติดตั้ง เพื่อง่ายกับการทำและประหยัด ในขณะที่เมื่อต้องการทำขอบคอนกรีตป้องกันน้ำท่วมบริเวณประตูและจุดต่างๆ ในบ้าน ได้มีการซื้อวัสดุมือหนึ่ง บล็อกคอนกรีตและปูน มาผสมและติดตั้งส่วนบ้านที่มีสภาพไม่มั่นคงถาวร ใช้วัสดุซื้อมือสอง วัสดุรีไซเคิลและเศษวัสดุ หรือวัสดุคุณภาพดีที่ได้จากการรับบริจาคในการปรับปรุงบ้าน ส่วนใหญ่ไม่มีวัสดุที่ซื้อมือหนึ่งด้วยตนเอง

4) **ห้องน้ำ-ส้วม** บ้านทั้งหมดมีส้วมของตนเอง บ้านโดยส่วนใหญ่มีห้องน้ำ-ส้วมแบบมิดชิด ก่อผนังด้วยวัสดุมั่นคงถาวร ถึง 23 ใน 24 หลัง และบ้านส่วนน้อยมีส่วนอาบน้ำ-ส้วมไม่มิดชิด ใช้วัสดุไม่ถาวร พบเพียง 1 ใน 24 หลัง รูปแบบสุขภัณฑ์ในห้องน้ำ-ส้วม พบว่าบ้านที่มีสุขภัณฑ์แตกต่างจากบ้านอื่น คือ ติดตั้งส้วมนั่งยองบนฝาบ่อเกรอะยังคงมีสภาพเช่นเดิม ส่วนบ้านอื่นๆ มีสุขภัณฑ์ทั้งแบบนั่งยองและแบบนั่งราบ มีทั้งอาบน้ำจากถังหรือโอ่ง และติดตั้งฝักบัว

ข. ลักษณะครัวเรือน

จากการสัมภาษณ์กรณีศึกษาบ้าน 24 หลัง พบว่า **ลักษณะสังคมและเศรษฐกิจครัวเรือนชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)** โดยรายงานข้อมูลตามการแบ่งกลุ่มบ้านในปัจจุบัน คือ 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) และ 3) บ้านขนาดเล็ก (S) ดังนี้

ตาราง 5.6 ลักษณะครัวเรือนชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน ของกลุ่มกรณีศึกษา 1) บ้านขนาดใหญ่ (L) 2) บ้านขนาดกลาง (M) และ 3) บ้านขนาดเล็ก (S)

1. บ้านขนาดใหญ่ (L)	2. บ้านขนาดกลาง (M)	3. บ้านขนาดเล็ก (S)
ลักษณะสังคม	ลักษณะสังคม	ลักษณะสังคม
1) จำนวนสมาชิก มีครัวเรือน 2 ประเภท คือ 1) ครัวเรือนขยาย 2) ครัวเรือนเดี่ยว มีจำนวนสมาชิก ตั้งแต่ 1-6 คน คิดเป็นเฉลี่ย 4 คน/ครัวเรือน โดยส่วนมากเป็นครัวเรือนขยาย	1) จำนวนสมาชิก มีลักษณะเป็นครัวเรือนเดี่ยว มีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ 1-5 คน คิดเป็นเฉลี่ย 3 คน/ครัวเรือน	1) จำนวนสมาชิก มีครัวเรือน 2 ประเภท คือ 1) ครัวเรือนขยาย 2) ครัวเรือนเดี่ยว มีจำนวนสมาชิก ตั้งแต่ 2-6 คนคิดเป็นเฉลี่ย 4 คน/ครัวเรือน โดยส่วนมากเป็นครัวเรือนเดี่ยว
ลักษณะเศรษฐกิจ	ลักษณะเศรษฐกิจ	ลักษณะเศรษฐกิจ
1) การหาเลี้ยงชีพ อาชีพส่วนใหญ่ที่ทำ คือ เกษียณ และหาของเก่า อาชีพที่ทำรองลงมา คือ พนักงานบริษัท รับจ้างรายเดือน และช่างก่อสร้าง	1) การหาเลี้ยงชีพ อาชีพส่วนใหญ่ที่ทำ คือ เกษียณ ค้าขาย ลูกจ้างประจำราชการ ช่างก่อสร้าง ส่วนอาชีพที่ทำรองลงมา คือ ลูกจ้างรายเดือน บริษัทเอกชน แพทย์แผนไทย ผู้ดูแลร้านศูนย์บาท	1) การหาเลี้ยงชีพ อาชีพส่วนใหญ่ที่ทำ คือ หาของเก่า รดชาเลี้ยงและรดเข็น เกษียณ รับจ้างรายวัน อาชีพที่ทำรองลงมา คือ ช่างฝีมือ รับจ้างรายเดือน ค้าขาย รถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง
2) รายได้และค่าใช้จ่าย (ไม่มีข้อมูลรายได้เป็นตัวเลข) ครัวเรือนมีรายได้เพียงพอรายจ่าย แต่ไม่เพียงพอเก็บออม เนื่องจากภาระค่าใช้จ่ายสูงขึ้น และจำนวนคนที่ทำงานได้ลดลงเนื่องจากสูงอายุ	2) รายได้และค่าใช้จ่าย (n=7) รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 19,000 บาท/เดือน พบว่า ครัวเรือนมีรายได้เพียงพอค่าใช้จ่าย จากงานที่มีความมั่นคง และการที่บุตรสามารถทำมาหากินได้ ทำให้ภาระค่าใช้จ่ายครัวเรือนลดลง	2) รายได้และค่าใช้จ่าย (n=9) รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 8,100 บาท/เดือน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย จากงานรับจ้างทั่วไปที่ไม่แน่นอน การเข้าสู่ช่วงวัยสูงอายุของสมาชิกครัวเรือนทำให้ความสามารถหารายได้ลดลง และพบว่าครัวเรือนส่วนน้อยมีรายได้เพียงพอรายจ่าย

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

รายงานผลลักษณะครัวเรือน ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน ของกรณีศึกษา ทั้ง 3 กลุ่ม จากผลการสัมภาษณ์กรณีศึกษา 24 หลัง จากในตาราง 5.6 ดังนี้

1) บ้านขนาดใหญ่ (L) มีผลการศึกษาดังนี้

1.1) ลักษณะสังคม มีลักษณะครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนขยาย และมีบางครัวเรือนเป็นครัวเรือนเดี่ยว มีจำนวนสมาชิกครัวเรือนตั้งแต่ 1-6 คน คิดเป็นจำนวนเฉลี่ย 4 คน/ครัวเรือน มีความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว การหาเลี้ยงชีพพบว่า อาชีพส่วนใหญ่ที่ทำ คือ เกษียณ และหาของเก่า อาชีพที่ทำรองลงมา คือ พนักงานบริษัท รับจ้างรายเดือน และช่างก่อสร้าง

1.2) ลักษณะเศรษฐกิจ ครัวเรือนมีรายได้เพียงพอรายจ่าย แต่ไม่เพียงพอเก็บออม เนื่องจากภาระค่าใช้จ่ายสูงขึ้น และจำนวนคนที่ทำงานได้ลดลงเนื่องจากสูงอายุ

2) บ้านขนาดกลาง (M) มีผลการศึกษาดังนี้

2.1) **ลักษณะสังคม** มีลักษณะเป็นครัวเรือนเดี่ยว มีจำนวนสมาชิกครัวเรือน ตั้งแต่ 1-5 คน คน คิดเป็นจำนวนเฉลี่ย 3 คน/ครัวเรือน มีความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว การหาเลี้ยงชีพ พบว่า อาชีพส่วนใหญ่ที่ทำ คือ เกษียณ ค่าขาย ลูกจ้างประจำราชการ ช่างก่อสร้าง ส่วนอาชีพที่ทำรองลงมา คือ ลูกจ้างรายเดือน บริษัทเอกชน แพทย์แผนไทย ผู้ดูแลร้านศูนย์บาท

2.2) **ลักษณะเศรษฐกิจ** พบว่ารายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 19,000 บาท/เดือน พบว่า ครัวเรือนมีรายได้เพียงพอค่าใช้จ่ายจากงานที่มีความมั่นคง และการที่บุตรสามารถทำมาหากินได้ ทำให้ภาระค่าใช้จ่ายครัวเรือนลดลง

3) บ้านขนาดเล็ก (S) มีผลการศึกษา ดังนี้

3.1) **ลักษณะสังคม** มีลักษณะครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเดี่ยว และมีครัวเรือนขยายเป็นส่วนน้อย จำนวนสมาชิกครัวเรือน 2-6 คน คิดเป็นเฉลี่ย 4 คน/ครัวเรือน มีความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว การหาเลี้ยงชีพ พบว่า อาชีพส่วนใหญ่ที่ทำ คือ หาของเก่า รถซาเล้งและรถเข็น เกษียณ รับจ้างรายวันอาชีพที่ทำรองลงมา คือ ช่างฝีมือ รับจ้างรายเดือน ค่าขายรถจักรยานยนต์รับจ้าง

3.2) **ลักษณะเศรษฐกิจ** พบว่า รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 8,100 บาท/เดือน ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอค่าใช้จ่าย จากงานรับจ้างทั่วไปที่ไม่แน่นอน การเข้าสู่ช่วงวัยสูงอายุของสมาชิกครัวเรือนทำให้ความสามารถหารายได้ลดลง และพบว่าครัวเรือนส่วนน้อยมีรายได้เพียงพอรายจ่าย

สรุปผลการศึกษา: ลักษณะครัวเรือนชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566) จากการสัมภาษณ์กรณีศึกษา 24 หลัง สามารถสรุปดังนี้

ลักษณะสังคมในชุมชนปัจจุบัน ครัวเรือนในชุมชนมีความคุ้นเคยกันมากขึ้น มีการพัฒนาจนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จากการมีร้านศูนย์บาท (ร้านค้าสวัสดิการชุมชน) เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาความสัมพันธ์ในชุมชน ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งกัน และลักษณะเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้นจากช่วงมาอยู่ใหม่ มีรายละเอียดดังนี้

1) **ลักษณะสังคมครัวเรือน** โดยส่วนมากเป็นครัวเรือนเดี่ยว มีบางส่วนที่เป็นครัวเรือนขยาย จำนวนสมาชิกครัวเรือนพบตั้งแต่ 2-6 คน จำนวนสมาชิกเฉลี่ย 3 คน/ครัวเรือน ภายในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว การหาเลี้ยงชีพของครัวเรือนยังคงมีอาชีพที่ทำมาตั้งแต่ช่วงย้ายมาอยู่ใหม่ เป็นอาชีพกลุ่มใหญ่ คือ (1) รับจ้างทั่วไป (2) หา

ของเก่า (3) ลูกจ้างรายเดือนราชการและบริษัทเอกชน และมีอาชีพอื่นๆ ที่เป็นส่วนน้อย คือ ช่างก่อสร้าง ผู้ดูแลร้านศูนย์บาท รถจักรยานยนต์รับจ้าง เป็นต้น และมีสมาชิกครัวเรือนในชุมชนซึ่งเป็นส่วนใหญ่ เข้าสู่วัยผู้สูงอายุ บางส่วนจึงเกษียณและมีบางส่วนที่เปลี่ยนจากรับจ้างรายเดือน มาทำรับจ้างรายวันเนื่องจากข้อจำกัดด้านสภาพร่างกายเริ่มเสื่อมโทรมจากอายุ ซึ่งส่งผลต่อรายได้ครัวเรือนลดลง

2) ลักษณะเศรษฐกิจครัวเรือน รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนจากกรณีศึกษา 21 กรณี (3 กรณีศึกษา จากทั้งหมด 24 กรณี ไม่มีข้อมูลรายได้) คือ 9500 บาท/เดือน ครัวเรือนโดยส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากลักษณะอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน คือ (1) รับจ้างทั่วไป ซึ่งปัจจุบันได้รับผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤตโควิด 19 เป็นระยะเวลาเกือบ 3 ปี ส่งผลให้ครัวเรือนขาดรายได้จากเศรษฐกิจไม่ดี (2) หาของเก่า ด้วยปัญหาราคาขยะลดลงต่ำ ทำให้ส่งผลกระทบต่อตรงกับรายได้ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพหาของเก่า (3) ปัญหาค่าใช้จ่ายครัวเรือน โดยครัวเรือนส่วนมากมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นและมีภาระเลี้ยงดูบุตรหลาน ทำให้วัยทำงานในครัวเรือนต้องรับภาระค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้นครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่าย แต่ไม่เพียงพอเก็บออม และนำไปเป็นทุนในการปรับปรุงบ้าน และไม่พอใช้หนี้ พอช.พบว่า มีครัวเรือนส่วนน้อยที่มีรายได้ไม่เพียงพอรายจ่าย และไม่พอใช้หนี้ พอช. ซึ่งคือหนี้สินที่เกิดจากการกู้ยืมเพื่อสร้างบ้าน จากกระบวนการรวมกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเกิดเมื่อย้ายมาอยู่ใหม่ในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปี พ.ศ.2544 โดยกู้ยืมจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งครัวเรือนสามารถกู้ได้ 10 เท่าของเงินออมแต่ไม่เกิน 200,000 บาท ต่อครัวเรือน คิดดอกเบี้ยร้อยละ 2 (ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ, 2545)

5.2. การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

จากผลการศึกษาสภาพที่อยู่อาศัย 3 ช่วงเวลา คือ 1) สภาพที่อยู่อาศัยได้สะพาน 2) สภาพที่อยู่อาศัยชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) และ 3) สภาพที่อยู่อาศัยชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566) นำผลการศึกษามาเปรียบเทียบโดยแบ่งช่วงเวลาออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

- 1) ช่วงที่ 1 การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากได้สะพาน (พ.ศ.2544) มาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)
- 2) ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) มาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

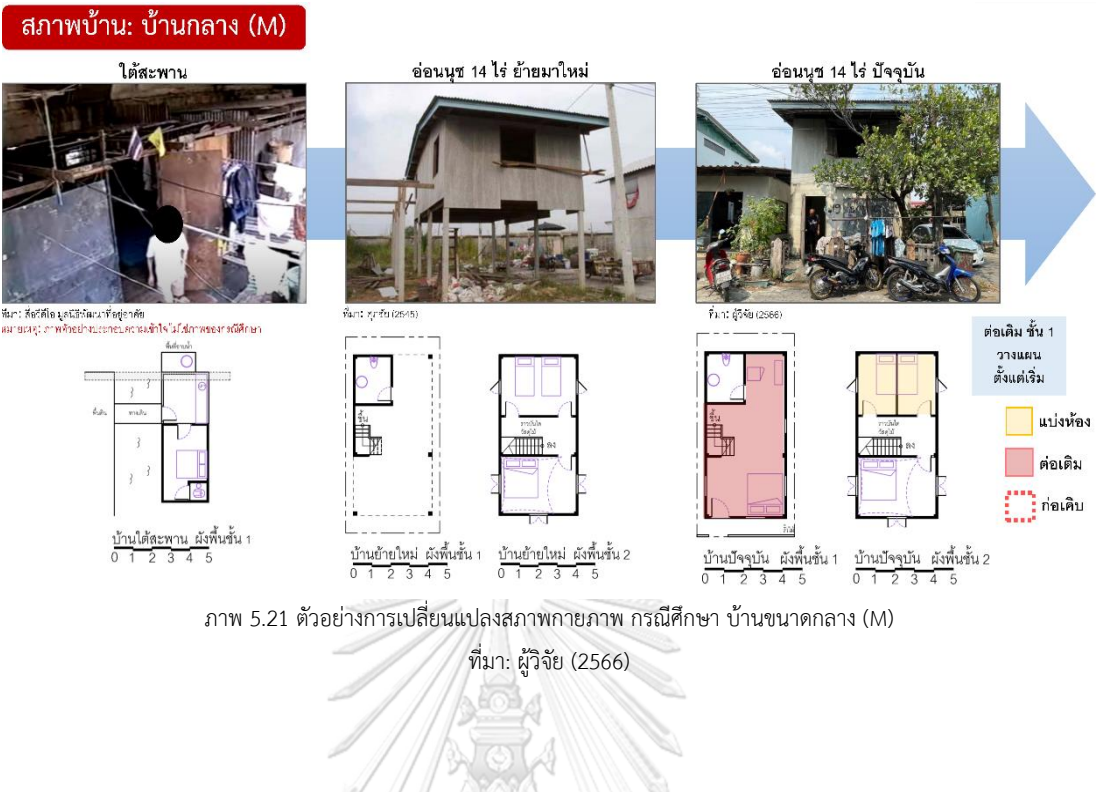
การรายงานผลการศึกษาจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลสภาพกายภาพบ้าน ลักษณะครัวเรือน โดยแบ่งกลุ่มของกรณีศึกษา 24 หลัง ตามขนาดพื้นที่บ้าน เป็น 3 กลุ่ม คือ บ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S) (ดูภาพ 5.20, 5.21 และ 5.22 ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพบ้านของกรณีศึกษาแต่ละขนาด)

ภาพตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย ของบ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S)

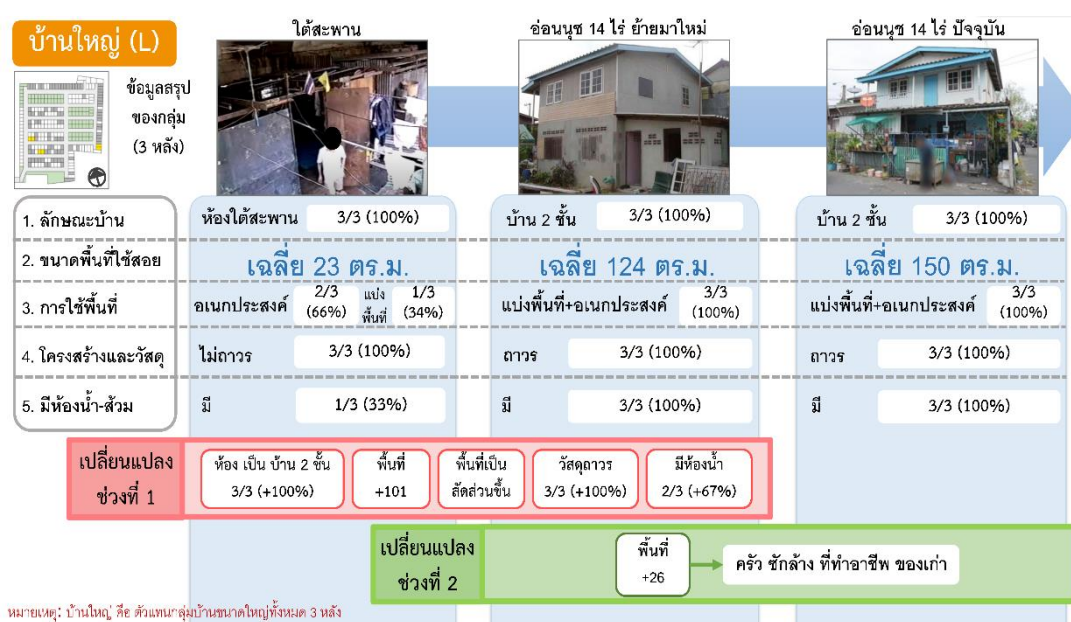
ภาพ 5.20 ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ กรณีศึกษา บ้านขนาดใหญ่ (L)

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

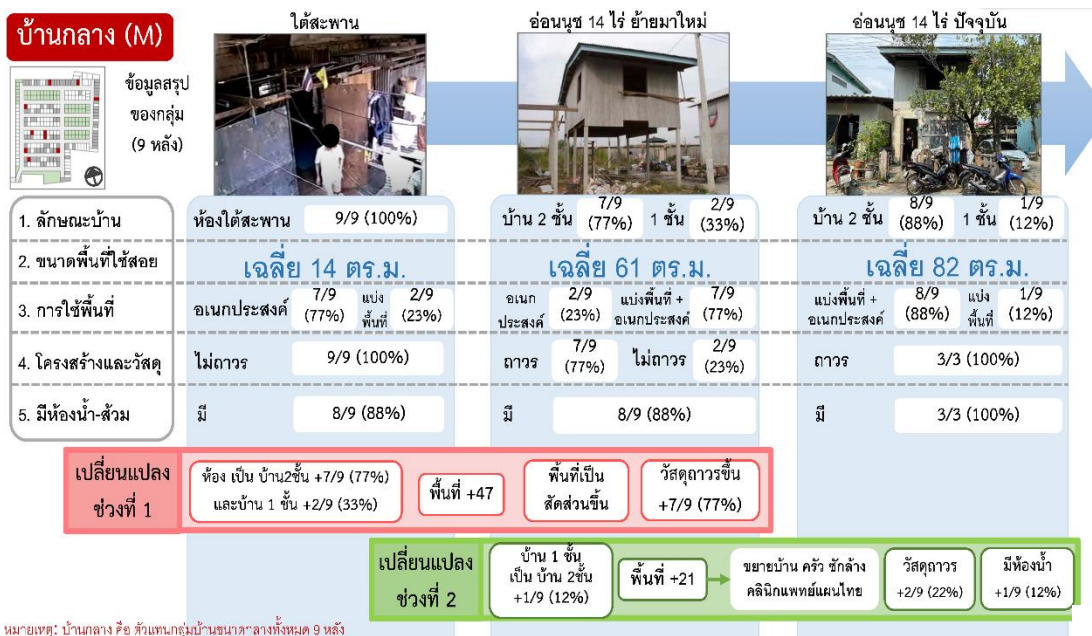
ภาพสรุปข้อมูล การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย ของบ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S)

ข้อมูลนี้เป็นการสรุปรวมการเปลี่ยนแปลงทั้ง 2 ช่วงเวลา คือ การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 และช่วงที่ 2 ของกลุ่มกรณีศึกษาบ้านแต่ละขนาด โดยกลุ่มบ้านขนาดใหญ่ มีจำนวน 3 หลัง กลุ่มบ้านขนาดกลางมีจำนวน 9 หลัง และกลุ่มบ้านขนาดเล็กมีจำนวน 12 หลัง โดยผู้วิจัยสรุปเป็นจำนวนและร้อยละของการเปลี่ยนแปลง

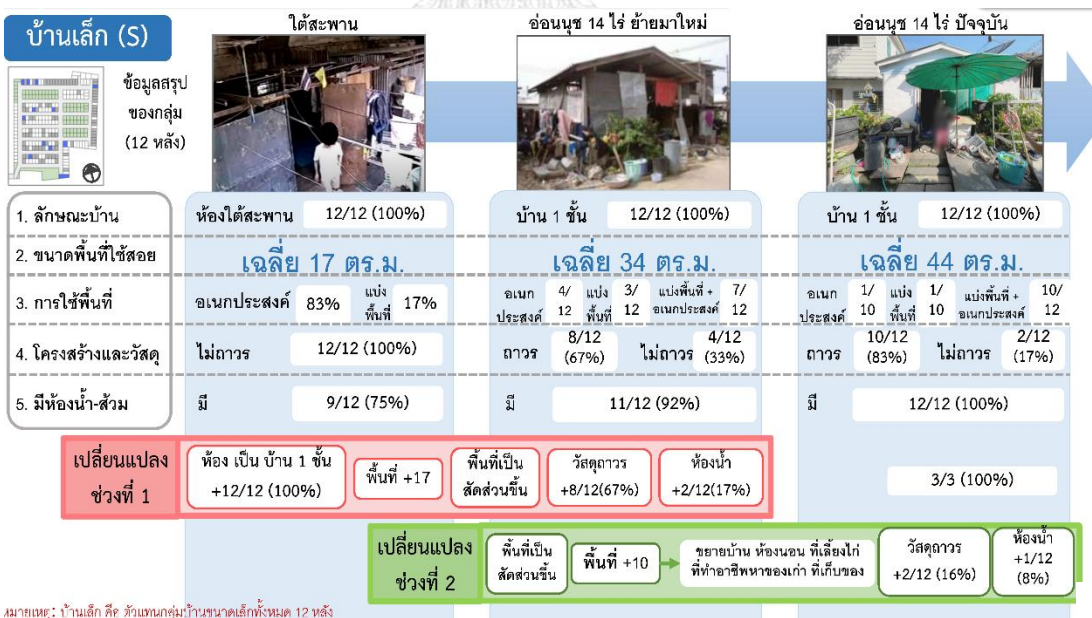

ภาพ 5.23 สรุปข้อมูล การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ กลุ่มบ้านขนาดใหญ่ (L)

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ภาพ 5.24 สรุปข้อมูล การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ กลุ่มบ้านขนาดกลาง (M)
ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ภาพ 5.25 สรุปข้อมูล การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ กลุ่มบ้านขนาดเล็ก (S)
ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

5.2.1. ช่วงที่ 1 การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากใต้สะพานมา สู่มุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่

ก. การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย

ผลการศึกษาระณีศึกษาบ้าน 24 หลัง โดยการสัมภาษณ์สภาพบ้านในอดีตเพื่อวาดผังบ้านในอดีต แบ่งกลุ่มตามขนาดบ้านในปัจจุบันดังนี้ (ดูข้อมูลสรุปรวมจากภาพ 5.23, 5.24 และ 5.25 และกรณีตัวอย่าง การเปลี่ยนแปลงสภาพบ้าน ช่วงที่ 1 จากตาราง 5.7)

1) บ้านขนาดใหญ่ (L) มีผลการศึกษาระณีศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยของกรณีศึกษา ดังนี้

- 1) **ลักษณะบ้าน** เปลี่ยนแปลงจากห้องกันใต้สะพานเป็นบ้านเดี่ยว 2 ชั้น กรรมสิทธิ์บนที่ดินเช่า ระยะยาว 30 ปี จำนวน 2 แปลง
- 2) **ขนาดพื้นที่บ้าน** เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นทั้ง 3 หลัง เฉลี่ยเพิ่มขึ้น +100 ตร.ม.
- 3) **การใช้พื้นที่** เปลี่ยนแปลงดีขึ้น มีการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน กั้นส่วนมิดชิดมากขึ้น
- 4) **โครงสร้างและวัสดุ** เปลี่ยนแปลงมั่นคงถาวรขึ้น มีการใช้วัสดุคงทนเหมือนบ้านโดยทั่วไป
- 5) **ห้องน้ำ-ส้วม** เปลี่ยนแปลงดีขึ้น มีห้องน้ำ-ส้วมทุกบ้าน กั้นมิดชิด

2) บ้านขนาดกลาง (M) มีผลการศึกษาระณีศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยของกรณีศึกษา ดังนี้

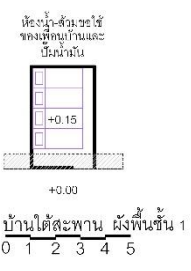
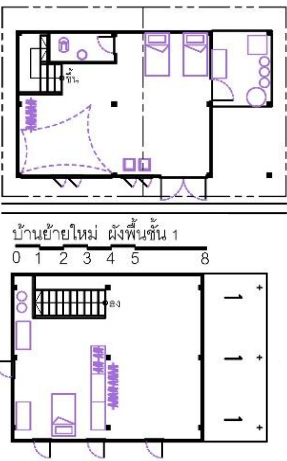
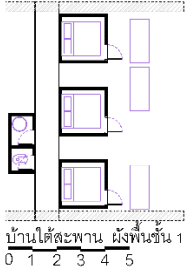
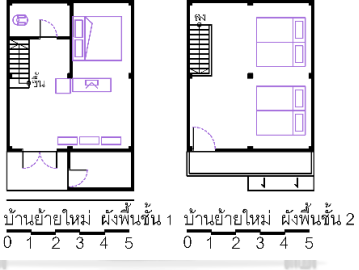
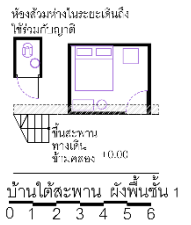
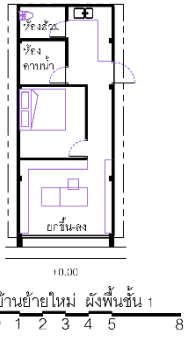
- 1) **ลักษณะบ้าน** เปลี่ยนแปลงจากห้องกันใต้สะพานเป็นบ้านเดี่ยว 2 ชั้น และชั้นเดียว กรรมสิทธิ์บนที่ดินเช่าระยะยาว 30 ปี จำนวน 1 แปลง
- 2) **ขนาดพื้นที่บ้าน** เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นทั้ง 9 หลัง เฉลี่ยเพิ่มขึ้น +47 ตร.ม.
- 3) **การใช้พื้นที่** เปลี่ยนแปลงดีขึ้น มี 2 ลักษณะ คือ 1) มีการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน และกั้นส่วนมิดชิดมากขึ้น เป็นส่วนมากที่พบ และ 2) มีการใช้งานอเนกประสงค์ ในห้องโถงเป็นหลักเหมือนบ้านใต้สะพานเดิม แบ่งส่วนกั้นมิดชิดห้องน้ำ-ส้วม และในบางหลังมีกั้นห้องนอน
- 4) **โครงสร้างและวัสดุ** มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นและไม่เปลี่ยนแปลง โดยพบ 2 ลักษณะ คือ มั่นคงถาวรขึ้น โดยใช้วัสดุคงทนเหมือนบ้านทั่วไป และบ้านที่ไม่เปลี่ยนแปลง ยังคงใช้วัสดุบ้านใต้สะพานเดิมทั้งหมดและเศษวัสดุ

5) **ห้องน้ำ-ส้วม** มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นและไม่เปลี่ยนแปลง โดยพบว่าบ้านส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงมีห้องน้ำ-ส้วมของตัวเอง พบบ้านส่วนน้อยไม่มีห้องน้ำส้วมขออาศัยญาติ

3) **บ้านขนาดเล็ก (S)** มีผลการศึกษากการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยของกรณีศึกษา ดังนี้

- 1) **ลักษณะบ้าน** เปลี่ยนแปลงจากห้องกันใต้สะพานเป็นบ้านเดี่ยวชั้นเดียว กรรมสิทธิ์บนที่ดินเช่า ระยะเวลา 30 ปี
- 2) **ขนาดพื้นที่บ้าน** เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นทั้ง 12 หลัง เฉลี่ยเพิ่มขึ้น +17 ตร.ม.
- 3) **การใช้พื้นที่** เปลี่ยนแปลงดีขึ้น พบ 2 ลักษณะ มี 2 ลักษณะ คือ 1) มีการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนและกันส่วนมิดชิดมากขึ้น และ 2) มีการใช้งานอเนกประสงค์ ในห้องโถงเป็นหลักเหมือนบ้านใต้สะพานเดิม แบ่งส่วนกันมิดชิดห้องน้ำ-ส้วม และในบางหลังมีกันห้องนอน ซึ่งเป็นส่วนมากที่พบ
- 4) **โครงสร้างและวัสดุ** มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นและไม่เปลี่ยนแปลง โดยพบ 2 ลักษณะ คือ มั่นคงถาวรขึ้น โดยใช้วัสดุคงทนเหมือนบ้านทั่วไป ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ และบ้านที่ไม่เปลี่ยนแปลง ยังคงใช้วัสดุบ้านใต้สะพานเดิมทั้งหมดและเศษวัสดุ
- 5) **ห้องน้ำ-ส้วม** มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นและไม่เปลี่ยนแปลง โดยพบว่าบ้านส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงมีห้องน้ำ-ส้วมของตัวเอง พบบ้านส่วนน้อยไม่มีห้องน้ำส้วมขออาศัยญาติ

ตาราง 5.7 แสดงผังพื้นแสดงกรณีตัวอย่าง การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนได้สะพาน มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) ของ บ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S)

บ้านได้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย ช่วงที่ 1
บ้านขนาดใหญ่ (L1) บ้านได้สะพาน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8	ก่อสร้างบ้านใหม่ บนกรรมสิทธิ์ที่ดินเช่าระยะยาว 30 ปี จำนวน 2 แปลง มีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยว 2 ชั้น ครึ่งปูนครึ่งไม้
พื้นที่บ้าน : 10.5 ตร.ม.	พื้นที่บ้าน : 111 ตร.ม.	พื้นที่บ้าน : เพิ่มขึ้น +100.5 ตร.ม.
จำนวนสมาชิก : 4 คน	จำนวนสมาชิก : 4 คน	จำนวนสมาชิก : เท่าเดิม
อาชีพ : ขายอาหาร-เครื่องดื่ม	อาชีพ : พนักงานบริษัท, ทาของเก่า	อาชีพ : เปลี่ยนแปลงดีขึ้น
บ้านขนาดกลาง (M3) บ้านได้สะพาน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นชั้น 1 บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นชั้น 2 0 1 2 3 4 5 0 1 2 3 4 5	ก่อสร้างบ้านใหม่ บนกรรมสิทธิ์ที่ดินเช่าระยะยาว 30 ปี จำนวน 1 แปลง มีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยว 2 ชั้น ครึ่งปูนครึ่งไม้
พื้นที่บ้าน : 16 ตร.ม.	พื้นที่บ้าน : 67.3 ตร.ม.	พื้นที่บ้าน : เพิ่มขึ้น +51.3 ตร.ม.
จำนวนสมาชิก : 6 คน	จำนวนสมาชิก : 6 คน (เท่าเดิม)	จำนวนสมาชิก : เท่าเดิม
อาชีพ : รับราชการ ครูฝึก รด.	อาชีพ : รับราชการ ครูฝึก รด.	อาชีพ : ไม่เปลี่ยนแปลง
บ้านขนาดเล็ก (S1) บ้านได้สะพาน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 6	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8	ก่อสร้างบ้านใหม่ บนกรรมสิทธิ์ที่ดินเช่าระยะยาว 30 ปี จำนวน 1 แปลง มีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยว 1 ชั้น ใช้วัสดุปูนและไม้
พื้นที่บ้าน : 12.5 ตร.ม.	พื้นที่บ้าน : 44.5 ตร.ม.	พื้นที่บ้าน : เพิ่มขึ้น +32 ตร.ม.
จำนวนสมาชิก : 2 คน	จำนวนสมาชิก : 2 คน	จำนวนสมาชิก : เท่าเดิม
อาชีพ : บริกรร้านบาร์	อาชีพ : ช่างก่อสร้าง	อาชีพ : เปลี่ยนแปลงดีขึ้น

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

จากผลการศึกษากการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย จากชุมชนใต้สะพานมาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ พบว่า สภาพที่อยู่อาศัยมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นจากสภาพที่อยู่อาศัยใต้สะพานอย่างมาก โดยมีภาพรวมการเปลี่ยนแปลงคือ ความมั่นคงในที่อยู่อาศัยพบว่า จากบ้านบุกรุกบนที่ดินสาธารณะ ไม่มีความแน่นอนเปลี่ยนเป็นบ้านบนที่ดินกรรมสิทธิ์เช่าระยะยาว 30 ปี สภาพกายภาพที่อยู่อาศัย พบว่าลักษณะบ้านมีการเปลี่ยนแปลงจากการกันห้องเล็กๆ ได้ห้องสะพานเพื่อให้พออาศัยอยู่ เป็นบ้านที่มีองค์ประกอบครบทั้งหลัง ขนาดพื้นที่บ้าน พบว่าจากเดิมขนาดเท่าห้องๆหนึ่ง ประมาณ 16 ตร.ม. (ทรงเดช ดารามาศ, 2537) เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมาก การใช้พื้นที่ภายในบ้าน พบว่าจากข้อจำกัดขนาดพื้นที่บ้านได้สะพานเดิม ทำให้การใช้พื้นที่ต้องปรับเปลี่ยนใช้งานอเนกประสงค์และอยู่กันแออัด เป็นบ้านที่มีการแบ่งสัดส่วนการใช้งานพื้นที่ใช้มากขึ้น มีส่วนมิดชิดและส่วนไม่มิดชิด และส่วนอเนกประสงค์ โดยเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบจากกลุ่มบ้านตามขนาดพื้นที่บ้านในปัจจุบันแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ บ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S) มีผลการเปลี่ยนแปลงดังนี้

- 1) **ลักษณะบ้าน** พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะจากห้องใต้สะพาน เป็นบ้านที่มีองค์ประกอบของบ้านครบถ้วน บนแปลงที่ดินกรรมสิทธิ์เช่า 30 ปี ทั้ง 3 กลุ่ม
- 2) **ขนาดพื้นที่บ้าน** พบว่า บ้านขนาดใหญ่ (L) มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพิ่มขึ้นมากที่สุด เพิ่มเฉลี่ย +100 ตร.ม. บ้านขนาดกลาง (M) รองลงมา เพิ่มเฉลี่ย +47 ตร.ม. และบ้านขนาดเล็ก (S) เพิ่มขึ้นน้อยสุด เพิ่มเฉลี่ย +17 ตร.ม. สรุปว่าขนาดพื้นที่เฉลี่ยเพิ่มขึ้นทั้ง 3 กลุ่ม
- 3) **การใช้พื้นที่บ้าน** พบว่า บ้านขนาดใหญ่ (L) มีการแบ่งพื้นที่ใช้งานเป็นสัดส่วนมากขึ้น โดยการกั้นผนังส่วนมิดชิดและส่วนไม่มิดชิด หรือใช้เครื่องเรือนกั้น ในส่วนที่บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S) พบว่าการใช้พื้นที่มี 2 ลักษณะ คือ 1) มีการแบ่งเป็นสัดส่วนมากขึ้นเหมือนบ้านขนาดใหญ่ และ 2) มีการใช้งานอเนกประสงค์ในห้องโล่งเหมือนสมัยอยู่ใต้สะพาน
- 4) **โครงสร้างและวัสดุ** พบว่า บ้านขนาดใหญ่ (L) มีการเปลี่ยนแปลงเป็นวัสดุถาวรมั่นคงขึ้น ในส่วนที่บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S) พบว่ามี 2 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงมั่นคงถาวรขึ้นและไม่เปลี่ยนแปลงสภาพ ซึ่งยังคงใช้เศษวัสดุสร้างบ้านเหมือนตอนอยู่ใต้สะพาน

- 5) **ห้องน้ำ-ส้วม** พบว่า บ้านขนาดใหญ่ (L) มีการเปลี่ยนแปลงเป็นมีห้องน้ำ-ส้วม ในตัวบ้านทั้งหมด จากเดิมได้สะพานมีห้องน้ำ-ส้วมแยกจากบ้านและไม่มี ใน ส่วนของบ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S) พบว่ามี 2 ลักษณะ คือ 1) มีห้องน้ำ-ส้วมในตัวบ้าน และ 2) ยังไม่มีห้องน้ำ-ส้วม ขออาศัยจากบ้านญาติ

ข. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม และสัมภาษณ์นักศึกษา พบว่า **การสนับสนุนภายนอกภาครัฐ** เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย คือ **โครงการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้บุกรุกได้สะพาน** โดยมีมติคณะรัฐมนตรีมอบหมาย ให้การเคหะแห่งชาติและกรุงเทพมหานครเป็นผู้ดำเนินโครงการ และปัจจัยสำคัญรองอื่นๆ สรุปปรายการปัจจัยทั้งหมด มีดังนี้

1) **โครงการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนได้สะพาน** มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยโดยตรง ตั้งแต่ความมั่นคงในที่อยู่อาศัยจนได้มาซึ่งที่ดินและทุนรื้อย้ายและทุนในการก่อสร้างบ้าน

2) **การบวกรวมการพัฒนาชุมชนได้สะพาน** เป็นกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในการย้ายไปที่แห่งใหม่ ซึ่งชาวชุมชนมีโอกาสในการเลือกที่ตั้งชุมชนและพิจารณาความเหมาะสม

3) **เงินชดเชยการรื้อย้าย** ผลการศึกษาพบว่า เงินชดเชยการรื้อย้ายถูกนำมาใช้เป็นต้นทุนในการสร้างบ้านใหม่ เช่น นำมาซื้อวัสดุมือสอง ซื้อดินถม และบางกรณีใช้เป็นค่าขนย้ายวัสดุจากบ้านได้สะพานเดิม เนื่องจากการขนย้ายของสำนักงานเขตทำให้วัสดุบ้านเดิมพียงนำมาใช้สร้างบ้านใหม่ได้น้อย

4) **การรวมกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อกู้ พอช. เพื่อสร้างบ้าน** มีผลโดยตรงกับสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย เนื่องจากคนได้สะพานเดิมไม่มีเงินเก็บออม ส่วนใหญ่มีรายได้ไม่แน่นอน จึงไม่สามารถเข้าถึงสินเชื่อส่วนบุคคลได้ การเข้าร่วมการออมจากการรวมกลุ่มจึงแก้ปัญหาทำให้กู้ทุนสร้างบ้านในจำนวนมาก

5) **การรวมกลุ่มก่อสร้าง** การทบทวนงานวิจัยของกรทิพย์ (2544) พบว่า การรวมกลุ่มสร้างของครัวเรือนทำให้ประหยัดต้นทุนค่าแรงการก่อสร้าง และสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในชุมชน

6) **การเข้าถึงสินเชื่อ** ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนที่ทำงานเป็นหลักแหล่ง มีรายได้ประจำและเป็นลูกจ้างภาครัฐ สามารถขอสินเชื่อสหกรณ์ที่ทำงาน เพื่อกู้เพื่อสร้างบ้านนำจำนวนมาก

7) **ความรู้การก่อสร้าง** ผลการศึกษาพบว่า ครูวีเรียนที่มีความรู้การก่อสร้างสามารถสร้างบ้านได้มีคุณภาพและมาตรฐาน และลดต้นทุนค่าแรงการก่อสร้างจากการเป็นช่างด้วยตนเอง

8) **ทุนทรัพย์เดิม** ผลการศึกษาพบว่า ครูวีเรียนที่มีทุนเดิมนำทุนมาแลกเปลี่ยนใช้สำหรับสร้างบ้าน เช่น ทุนจากบ้านเก่า ทุนจากการเก็บออมเป็นสิ่งของ เช่น เซ้าพระ สร้อยคอ

9) **การสนับสนุนจากภายนอก** ผลการศึกษาพบว่า ครูวีเรียนที่มีความสัมพันธ์อันดีกับที่ทำงานหรือนายจ้าง ได้รับการสนับสนุนทุนและโอกาสในการสร้างบ้าน เช่น ทำงานประจำในบริษัทก่อสร้าง ได้รับวัสดุก่อสร้างมือสองมาสร้างบ้าน ทำงานบริษัทขับรถขนของ ที่ทำงานให้กู้ยืมในการสร้างบ้านแล้วหักจากเงินเดือนประจำ เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

5.2.2. ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ มาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน

ก. การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย

ผลการศึกษากรณีศึกษาบ้าน 24 หลัง โดยการสำรวจบ้านเพื่อวาดผังบ้านปัจจุบัน และการสัมภาษณ์สภาพบ้านในอดีตเพื่อวาดผังบ้านในอดีต แบ่งกลุ่มตามขนาดบ้านในปัจจุบัน ดังนี้ (ดูข้อมูลสรุปรวมจากภาพ 5.23 5.24 และ 5.25 และกรณีตัวอย่าง การเปลี่ยนแปลงสภาพบ้าน ช่วงที่ 1 จากตาราง 5.8)

1) บ้านขนาดใหญ่ (L) มีผลการศึกษากการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยของกรณีศึกษา ดังนี้

1) **ลักษณะบ้าน** ภาพรวมมีสภาพเดิม มีการต่อเติมบ้านและชายคา กั้นผนังแบ่งพื้นที่ในบ้านบางส่วน

2) **ขนาดพื้นที่บ้าน** เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นทั้ง 3 หลัง เฉลี่ยเพิ่มขึ้น +26.5 ตร.ม.

3) **การใช้พื้นที่** เปลี่ยนแปลงดีขึ้น เป็นสัดส่วนมากขึ้น มีการกั้นส่วนมิดชิดสำหรับบุคคล คือ ห้องนอน หรือกั้นเป็นส่วนนอนด้วยเครื่องเรือน มีการต่อเติมห้องครัว มีการต่อเติมพื้นที่อาชีพหาของเก่า

4) **โครงสร้างและวัสดุ** ไม่เปลี่ยนแปลง ภาพรวมบ้านใช้วัสดุเดิม มีเปลี่ยนแปลงวัสดุจากการซ่อมและการต่อเติม โดยใช้ทั้งวัสดุมือหนึ่ง วัสดุมือสองและเศษวัสดุ

5) **ห้องน้ำ-ส้วม** ไม่เปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิม ในบางบ้านมีการติดตั้งอุปกรณ์เพิ่ม เช่น สุขภัณฑ์นั่งราบ ฝักบัวอาบน้ำ

2) บ้านขนาดกลาง (M) มีผลการศึกษากการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยของกรณีศึกษา ดังนี้

1) **ลักษณะบ้าน** มีทั้งเปลี่ยนแปลงดีขึ้นและไม่เปลี่ยนแปลง โดยบ้านที่สภาพเดิมมีความมั่นคงถาวรไม่พบการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ ส่วนบ้านเดิมมีสภาพไม่มั่นคงถาวร มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นมาก จากบ้าน 1 ชั้น วัสดุไม่ถาวร เป็นบ้านปูน 2 ชั้น และบ้านปูน 1 ชั้น (บนแปลงที่ดิน 2 แปลง)

2) **ขนาดพื้นที่บ้าน** เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 6 ใน 9 หลัง เฉลี่ยเพิ่มขึ้น +20.3 ตร.ม. และ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง 3 ใน 9 หลัง (มีเฉพาะการซ่อมแซมและรื้อส่วนชำรุด)

3) **การใช้พื้นที่** เปลี่ยนแปลงดีขึ้น เปลี่ยนมาแบ่งพื้นที่ใช้งานเป็นสัดส่วนมากขึ้น มีส่วนมิดชิดและไม่มิดชิด มีส่วนใช้งานนอกประสงค์ พบการกั้นห้องนอนส่วนบุคคล หรือส่วนนอน มีการต่อเติมห้องครัว หรือส่วนครัว ต่อเติมขยายพื้นที่ใช้สอยเพิ่ม

4) **โครงสร้างและวัสดุ** มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นและไม่เปลี่ยนแปลง โดยพบ 2 ลักษณะ คือ บ้านที่ไม่มั่นคงถาวร มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและวัสดุมั่นคงถาวรขึ้น โดยใช้วัสดุคงทนเหมือนบ้านทั่วไป และบ้านที่ไม่เปลี่ยนแปลง คือ บ้านสภาพเดิมที่มีโครงสร้างและวัสดุดีขึ้นในตอนย้ายมาใหม่

5) **ห้องน้ำ-ส้วม** มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นและไม่เปลี่ยนแปลง โดยพบว่าบ้านที่ไม่มีห้องน้ำในอดีต มีการเปลี่ยนแปลงมีห้องน้ำ-ส้วมของตัวเอง ส่วนบ้านที่สภาพห้องน้ำเดิมดีแล้วไม่พบการเปลี่ยนแปลง ในบางบ้านพบว่าการติดตั้งอุปกรณ์ห้องน้ำเพิ่ม

3) **บ้านขนาดเล็ก (S)** มีผลการศึกษากการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยของกรณีศึกษา ดังนี้

1) **ลักษณะบ้าน** เปลี่ยนแปลงดีขึ้น และไม่มีการเปลี่ยนแปลง โดยบ้านที่เปลี่ยนแปลงดีขึ้น มีการต่อเติมขยายบ้าน และมีการปรับปรุงวัสดุ ส่วนบ้านที่ไม่เปลี่ยนแปลง ภาพรวมของวัสดุยังเป็นของเดิมจากตอนเข้ามาอยู่ใหม่ หรือมีการปรับเพียงเล็กน้อย

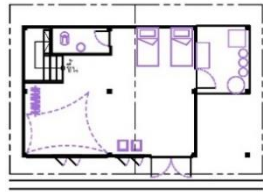
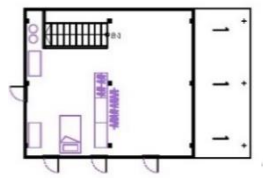

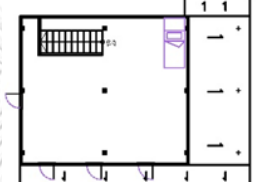

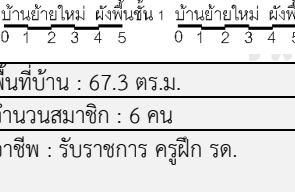

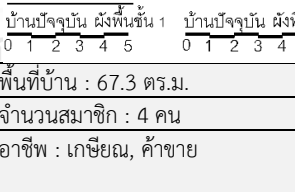
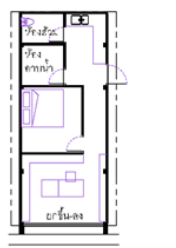

2) **ขนาดพื้นที่บ้าน** เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นทั้ง 10 ใน 12 หลัง เฉลี่ยเพิ่มขึ้น +10.5 ตร.ม. บ้านอีก 2 หลังขนาดพื้นที่ไม่เพิ่มขึ้น

3) **การใช้พื้นที่** เปลี่ยนแปลงดีขึ้น พบ 2 ลักษณะ มี 2 ลักษณะ คือ 1) มีการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนและกันส่วนมิดชิดมากขึ้น และ 2) มีการใช้งานอเนกประสงค์ในห้องโล่งเป็นหลักเหมือนบ้านได้สะพานเดิม แบ่งส่วนกันมิดชิดห้องน้ำ-ส้วม และในบางหลังมีกันห้องนอน ซึ่งเป็นส่วนมากที่พบ

4) **โครงสร้างและวัสดุ** มีทั้งเปลี่ยนแปลงดีขึ้น และไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ที่พบ ภาพรวมวัสดุหลักของบ้านเป็นวัสดุเดิมจากตอนย้ายมาใหม่ ในส่วนที่มีการต่อเติม พบว่า มีเปลี่ยนแปลงวัสดุโดยวัสดุใหม่, วัสดุมือสอง, เศษวัสดุ ส่วนบ้านที่เปลี่ยนแปลงดีขึ้น มีการใช้วัสดุคงทนในการต่อเติมบ้าน

5) **ห้องน้ำ-ส้วม** มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นและไม่เปลี่ยนแปลง โดยบ้านที่เปลี่ยนแปลงดีขึ้น คือ บ้านที่ตอนย้ายมาใหม่ไม่มีห้องน้ำ-ส้วม เปลี่ยนแปลงเป็นมีห้องน้ำ-ส้วมของตัวเองในปัจจุบัน

ตาราง 5.8 แสดงผังพื้นแสดงกรณีตัวอย่าง การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ มาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน ของ บ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S)

บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ปัจจุบัน (พ.ศ.2566)	การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยช่วงที่ 2
บ้านขนาดใหญ่ (L1) บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8	ต่อเติม พื้นที่เพิ่มขึ้น เปลี่ยนหลังคาชำรุด ต่อเติมพื้นที่ อาชีพอ้าของเก่า, ที่จอดรถครด ชาเลี้ยง (โครงสร้างชั่วคราว), ห้องน้ำติดฝักบัว
พื้นที่บ้าน : 111 ตร.ม.	พื้นที่บ้าน : 140 ตร.ม.	พื้นที่บ้าน : เพิ่มขึ้น +29 ตร.ม.
จำนวนสมาชิก : 4 คน	จำนวนสมาชิก : 1 คน	จำนวนสมาชิก : ลดลง -3 คน
อาชีพ : พนักงานบริษัท, ท้าของเก่า	อาชีพ : ท้าของเก่า	อาชีพ : เปลี่ยนแปลงแย่ง
บ้านขนาดกลาง (M3) บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ชั้น 1 บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ชั้น 2 0 1 2 3 4 5 0 1 2 3 4 5	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ชั้น 1 บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ชั้น 2 0 1 2 3 4 5 0 1 2 3 4 5	ไม่เปลี่ยนแปลง (กั้นผนังห้องชั้น 2) พื้นที่เท่าเดิม แบ่งพื้นที่ใช้สอย โดยการกั้นผนังห้องนอน ซ่อมเฉพาะจุดที่เสื่อมสภาพ ห้องน้ำติดตั้งส้วมนั่งราบ
พื้นที่บ้าน : 67.3 ตร.ม.	พื้นที่บ้าน : 67.3 ตร.ม.	พื้นที่บ้าน : เท่าเดิม
จำนวนสมาชิก : 6 คน	จำนวนสมาชิก : 4 คน	จำนวนสมาชิก : ลดลง -2 คน
อาชีพ : รับราชการ ครูฝึก รต.	อาชีพ : เกษียณ, ค้าขาย	อาชีพ : เท่าเดิม (ค้าขาย+ บ้านญาติ)
บ้านขนาดเล็ก (S1) บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8	ปรับปรุงใหม่ พื้นที่เพิ่มขึ้น (ข้างบ้าน) ทำการปรับปรุงบ้านครั้งใหญ่ โดย ขยายห้องนอน ลดขนาดและ ปรับปรุงห้องน้ำ ต่อเติมที่เก็บของ ข้างบ้าน วัสดุหลังคาเปลี่ยนใหม่ ทั้งหมด เปลี่ยน หน้าต่าง ทาสี
พื้นที่บ้าน : 44.5 ตร.ม.	พื้นที่บ้าน : 53.5 ตร.ม.	พื้นที่บ้าน : เพิ่มขึ้น +10 ตร.ม.
จำนวนสมาชิก : 2 คน	จำนวนสมาชิก : 3 คน	จำนวนสมาชิก : เพิ่มขึ้น +1 คน
อาชีพ : ช่างก่อสร้าง	อาชีพ : พนักงานบริษัท, แม่บ้านรายเดือน	อาชีพ : เปลี่ยนแปลงดีขึ้น

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

จากผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ มาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน พบว่า สภาพที่อยู่อาศัยมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้น จากสภาพที่อยู่อาศัยช่วงย้ายมาอยู่ใหม่ โดยมีภาพรวมการเปลี่ยนแปลงคือ ลักษณะบ้านโดยส่วนใหญ่ยังเป็นบ้านเดิมจากช่วงย้ายมาอยู่ใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงจากการต่อเติม ปรับปรุง และขยายบ้าน ซึ่งส่วนที่พบว่ามีการต่อเติมปรับปรุง ได้แก่ ต่อเติมส่วนครัว ต่อเติมขยายขนาดพื้นที่ใช้งานในบ้าน ต่อเติมชายคากันฝน ต่อเติมหลังคาสำหรับทำอาชีพ กั้นผนังแบ่งห้อง ปรับปรุงห้องน้ำใหม่ เป็นต้น มีส่วนน้อยที่มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นมาก เช่น บ้านขยายขนาดใหญ่ขึ้น 1 เท่า หรือจาก 1 ชั้น เป็นบ้าน 2 ชั้น จากบ้านสภาพไม่มั่นคงถาวรเป็นมั่นคงถาวร และที่เหลืออีกส่วนคือไม่มีการเปลี่ยนแปลง โดยเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบจากกลุ่มบ้านตามขนาดพื้นที่บ้านในปัจจุบันแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ บ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S) มีผลการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1) ลักษณะบ้าน พบว่า บ้านขนาดใหญ่ (L) มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย คือ พื้นที่ทำอาชีพ ส่วนครัว พื้นที่จอดรถกลางแจ้ง ในส่วนของบ้านขนาดกลาง (M) พบ 2 ลักษณะ คือ (1) ไม่มีการเปลี่ยนแปลง และ (2) มีการเปลี่ยนแปลงสภาพบ้านมั่นคงถาวรขึ้นมาก คือ บ้านสภาพไม่มั่นคง 1 ชั้น เป็นบ้านสภาพมั่นคง 2 ชั้น หรือ 1 ชั้น และในส่วนของบ้านขนาดเล็ก (S) พบ 2 ลักษณะ คือ (1) ไม่มีการเปลี่ยนแปลง และ (2) มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย คือ การขยายขนาดบ้าน การต่อเติมพื้นที่เก็บของ

2) ขนาดพื้นที่บ้าน พบว่า บ้านขนาดใหญ่ (L) มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพิ่มขึ้นมากที่สุด เพิ่มเฉลี่ย +26.5 ตร.ม. บ้านขนาดกลาง (M) รองลงมา เพิ่มเฉลี่ย +20.3 ตร.ม. และบ้านขนาดเล็ก (S) เพิ่มขึ้นน้อยสุด เพิ่มเฉลี่ย +10.5 ตร.ม. สรุปว่าขนาดพื้นที่เฉลี่ยเพิ่มขึ้นทั้ง 3 กลุ่ม

3) การใช้พื้นที่บ้าน พบว่า บ้านขนาดใหญ่ (L) มีการแบ่งพื้นที่ใช้งานเป็นสัดส่วนมากขึ้น โดยการกั้นผนังส่วนมิดชิดและส่วนไม่มิดชิด ในส่วนของบ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S) พบว่าการใช้พื้นที่มีลักษณะผสมกัน ระหว่างการแบ่งส่วนชัดเจน (ส่วนมิดชิดและไม่มิดชิด) และส่วนอเนกประสงค์ สำหรับปรับเปลี่ยนการใช้งานได้ตามความสะดวก โดยส่วนอเนกประสงค์จะพบมากในกรณีศึกษาของบ้านขนาดเล็ก

4) โครงสร้างและวัสดุ พบว่า บ้านขนาดใหญ่ (L) และบ้านขนาดเล็ก (S) ภาพรวมลักษณะเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง มีเพียงการซ่อมแซมส่วนชำรุด โดยพบว่าใช้ทั้งวัสดุใหม่ วัสดุมือสอง วัสดุรีไซเคิลและเศษวัสดุ ในส่วนของบ้านขนาดกลาง (M) พบว่ามี 2 ลักษณะ คือ (1) การเปลี่ยนแปลงวัสดุมั่นคงถาวรขึ้นทั้งหมด เช่น บ้านก่ออิฐฉาบปูนทั้งหลัง และ (2) ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพ ซึ่งยังคงใช้สร้างบ้านเหมือนตอนย้ายมาอยู่ใหม่

5) **ห้องน้ำ-ส้วม** พบว่า บ้านขนาดใหญ่ (L) ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นมีห้องน้ำ-ส้วม ยังมีสภาพเมื่อตอนย้ายมาใหม่ ส่วนของบ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S) พบว่ามีการเปลี่ยนแปลง มีห้องน้ำ-ส้วมของตัวเองทั้งหมด

ข. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม และสัมภาษณ์กรณีศึกษา ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566) เป็นระยะเวลา 22 ปี พบว่า **ปัจจัยภายในครัวเรือน** เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย สามารถสรุปรายการปัจจัยทั้งหมด มีดังนี้ (ดูตาราง 5.9 ประกอบ)

ตาราง 5.9 ปัจจัยที่พบทั้งหมด เรียงลำดับจากพบมากที่สุดไปสู่น้อยสุด ของกรณีศึกษา บ้าน 24 หลัง

ลำดับ	ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง	จำนวน	ร้อยละ
1	ความต้องการพื้นที่ใช้สอย เพิ่มขึ้น	19	16.1%
2	สภาพแวดล้อม (แดด, ฝน, น้ำท่วม, ความปลอดภัย)	16	13.6%
3	อาชีพ ดีขึ้น	11	9.3%
4	การเปลี่ยนช่วงวัยของผู้อยู่อาศัย	10	8.5%
	การเลี้ยงดูจากบุตร	10	8.5%
5	การเก็บออม / ทุนทรัพย์เดิม	9	7.6%
6	จำนวนสมาชิก เพิ่มขึ้น	8	6.8%
7	ทักษะความรู้ในการก่อสร้างบ้าน	7	5.9%
8	สภาพไม่ถาวร-ถูกสุขลักษณะ / สภาพชำรุด	5	4.2%
	เครือญาติในชุมชน	5	4.2%
	การสนับสนุนจากมูลนิธิ และภาคเอกชน	5	4.2%
9	แปลงที่ดินขยาย / แปลงที่ดินเปล่า	3	2.5%
10	ญาติและมิตรสหาย	2	1.7%
	การเข้าถึงสินเชื่อ (ในระบบ, นอกระบบ)	2	1.7%
	ก่อสร้างไม่เป็นตามมาตรฐาน	2	1.7%
	แสงสว่างและการระบายอากาศ	2	1.7%
11	จำนวนสมาชิก ลดลง	1	0.8%
	การรับรางวัลชุมชน	1	0.8%
	ผลรวมรายการปัจจัยทั้งหมด	118	100%

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

สรุปปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พบมากที่สุด 5 อันดับแรก เรียงจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) ความต้องการพื้นที่ใช้สอยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 79 2) สภาพแวดล้อม ร้อยละ 67 3) อาชีพดีขึ้น ร้อยละ 46 4) การเปลี่ยนช่วงวัยและการเลี้ยงดูของบุตร ร้อยละ 42 5) การเก็บออมหรือมีทุนทรัพย์เดิม ร้อยละ 37.5

สรุปปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พบน้อยที่สุด 3 อันดับ เรียงจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) แปลงที่ดินขยาย หรือแปลงที่ดินเปล่า ร้อยละ 12.5 2) ญาติมิตรสหายของครัวเรือน การเข้าถึงสินเชื่อ การก่อสร้างไม่มีมาตรฐาน และแสงสว่าง-การระบายอากาศ ร้อยละ 8.3 3) การรับรางวัลของชุมชนและจำนวนสมาชิกลดลง ร้อยละ 1

ตาราง 5.10 สรุปรายการปัจจัยที่พบทั้งหมด ของกรณีศึกษา บ้าน 24 หลัง

ประเภทปัจจัย	จำนวนที่พบ (รายการ)	ร้อยละของรายการปัจจัย ที่พบทั้งหมด (%)
1. ปัจจัยภายในครัวเรือน	104	88%
2. ปัจจัยภายในชุมชน	9	7.6%
3. ปัจจัยภายนอกชุมชน	5	4.4%
ผลรวม รายการปัจจัยที่พบทั้งหมด	118	100%

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

ผลการศึกษาในตารางสามารถสรุปปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย ของกรณีศึกษาบ้าน 24 หลัง พบว่า (1) ปัจจัยที่พบมากที่สุดคือ **ปัจจัยภายในครัวเรือน** คิดเป็นร้อยละ 88 ของผลรวมปัจจัยทั้งหมด (2) ปัจจัยพบน้อยที่สุด คือ ปัจจัยภายในชุมชน พบเพียงร้อยละ 7.6 และปัจจัยภายนอกชุมชน พบเพียงร้อยละ 4.4

ดังนั้นจึงสรุปว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น เป็นผลมาจากปัจจัยภายในครัวเรือนเป็นหลัก และผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายในครัวเรือนที่สำคัญ คือ (1) ปัจจัยสังคม (2) ปัจจัยเศรษฐกิจ และ (3) ปัจจัยสภาพแวดล้อม ซึ่งพบมากในการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย

5.2.3. ปัจจัยการรับรางวัลชุมชนชาเล้งติเต่น และผลลัพธ์ของการรับรางวัล

ผลการศึกษาของผู้วิจัย จากการสัมภาษณ์แกนนำร้านศูนย์บาท (พีรธร เสนีย์วงศ์, 2565) สามารถสรุปดังนี้

1) ผลลัพธ์ของการรับรางวัลต่อชุมชน

1.1) การความรู้ในการบริหารจัดการขยะ มีการส่งเสริมความรู้โดยให้ไปศึกษาดูงานการบริหารจัดการขยะของชุมชนอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ (จำนวน 1 ครั้ง) ซึ่งการไปดูในประเทศจะไปดูเฉพาะแกนนำหลักของกลุ่ม และการไปดูนอกประเทศจะไปดูเฉพาะตัวแทนกลุ่ม 1 ท่าน ซึ่งให้ผู้ที่ได้รับโอกาสกลับมาขยายผลในชุมชน

1.2) เครือข่ายชุมชนบริหารจัดการขยะในประเทศไทย มีการเชื่อมเครือข่ายเข้าด้วยกันซึ่งส่งผลให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จากประสบการณ์จริงของการดำเนินงานแต่ละชุมชน เช่น ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ เชี่ยวชาญการแยกขยะและการนำขยะแลกของใช้ที่ครัวเรือนในชุมชนต้องการ ส่วนอีกชุมชนที่ภาคใต้ เชี่ยวชาญการประดิษฐ์ขยะรีไซเคิลเป็นสินค้าต่างๆ เช่น สร้อยข้อมือ เป็นต้น

1.3) การประชาสัมพันธ์ชุมชน การรับรางวัลทำให้ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ และร้านศูนย์บาทได้ประชาสัมพันธ์นวัตกรรมทางปัญญาที่ดีให้กับสังคมภายนอก ซึ่งส่งผลให้เกิดการเชื่อมชุมชนเข้าสู่ภาคส่วนต่างๆ ในประเทศ ประชาชนทั่วไป และหน่วยงานต่างๆ เข้ามาสนับสนุนชุมชนในมิติต่างๆ มากขึ้น และเรียนรู้จากชุมชน

2) ปัจจัยการรับรางวัลชุมชนชาเล้งติเต่น

วิเคราะห์ผลของการรับรางวัลชุมชนชาเล้งต้นแบบดีเด่น ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย สามารถแบ่งเป็น 2 ส่วน

2.1) ปัจจัยทางตรง คือ ปัจจัยที่มาจาก การรับรางวัลและการบริหารจัดการร้านศูนย์บาทในชุมชนโดยตรง ซึ่งในช่วงวิกฤตผู้นำร้านศูนย์บาทได้รับงบประมาณซื้อวัสดุก่อสร้างเพื่อปรับปรุงบ้าน จากการสนับสนุนของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นงบประมาณช่วยเหลือผู้นำที่อุทิศตนดูแลครัวเรือนในชุมชน จำนวน 1 ครั้ง ในช่วงที่มีวิกฤตน้ำท่วมปี พ.ศ.2554 เพื่อให้ผู้นำปรับปรุงบ้านของตนให้ดี และเมื่อบ้านมีสภาพดี ผู้นำสามารถไปเป็นกำลังช่วยเหลือสนับสนุนครัวเรือนในชุมชนของตนเองต่อไป ซึ่งจากผลการบริหารจัดการร้านศูนย์บาทที่ผ่านมา

มาจนได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย ซึ่งการบริหารส่งผลดีกับชุมชนและหลายครัวเรือนในชุมชนที่เข้าร่วม สะท้อนถึงศักยภาพของผู้นำร้านศูนย์บาทในชุมชนอ่อนนุช 14 ไว้

2.2) ปัจจัยทางอ้อม คือ ปัจจัยที่ได้รับผลดีจากการที่ร้านศูนย์บาทบริหารจัดการดี จนส่งผลให้เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานร้านศูนย์บาทดีขึ้น ซึ่งผลเชิงปฏิบัติที่เห็นได้ชัด ดังนี้

1) **การรวมกลุ่มสหกรณ์ร้านศูนย์บาท** ที่สมาชิกจะได้เงินปันผลจากการซื้อสินค้าและนำขยะรีไซเคิลมาขายให้กับร้านศูนย์บาท

2) **การมีส่วนร่วมคนเมือง** ในการดำเนินการของร้านศูนย์บาท ส่งผลให้ครัวเรือนที่เกี่ยวข้องสามารถยังชีพได้โดยไม่ต้องใช้เงิน ปลูกผักไว้รับประทานเอง

3) **ระบบสวัสดิการจากทุนขยะ** สมาชิกที่จ่ายเงินเข้าระบบสวัสดิการจากทุนขยะมีความมั่นคงในการใช้ชีวิตมากขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนด้าน ค่าเดินทางไปรักษาพยาบาล (ระบบเสริมผลประโยชน์ของ 30 บาท รักษาทุกโรค) ค่ายานอกระบบ เป็นต้น ซึ่งเมื่อเกิดเหตุเจ็บป่วยเป็นการช่วยให้เสียค่าใช้จ่ายเพื่อรักษาตัวน้อยลง

4) **สมาชิกในกลุ่มร้านศูนย์บาท มีโอกาสสร้างรายได้มากขึ้น** จากการที่มีคนเข้ามาศึกษาดูงาน เนื่องจากร้านศูนย์บาทได้รับรางวัลชุมชนชาเล้งต้นแบบดีเด่น และถูกยกย่องเป็นชุมชนที่เก่งในการบริหารจัดการขยะ สมาชิกสามารถทำสินค้าขายให้กับผู้ดูงาน หรือได้รับรายได้จากการเป็นวิทยากรสอนคัดแยกขยะ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ผู้ประกอบการอาชีพชาเล้งมีความเชี่ยวชาญอยู่เดิม

ดังนั้นจาก 4 รายการของปัจจัยทางอ้อมนี้ ส่งผลให้เศรษฐกิจครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับร้านศูนย์บาทและกลุ่มอาชีพชาเล้งดีขึ้น แต่เมื่อมองถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย ต้องพิจารณาถึงการใช้เงินเพื่อปรับปรุงที่อยู่อาศัยร่วมด้วย ซึ่งภาพรวมพบว่า ครัวเรือนอาชีพชาเล้งของเก่า มีรายได้ดีขึ้นแต่ไม่แน่นอน รวมทั้งมีข้อจำกัดในการประกอบอาชีพชาเล้งของเก่าที่รายได้ขึ้นกับราคารับซื้อขยะกลาง ทำให้รายได้ไม่มากพอที่จะปรับปรุงบ้านให้มีสภาพดีขึ้นในทันที ผู้วิจัยจึงถือเป็นปัจจัยทางอ้อม

ผลด้านกายภาพที่อยู่อาศัยส่งผลน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่ รายได้จากการขายขยะไม่มากเพียงพอเก็บออมปรับปรุงที่อยู่อาศัย

ครัวเรือนอาชีพชาเล้งจากผลการศึกษาระดับปริญญาตรี 24 หลัง พบว่า บางส่วนใช้วิธีการเก็บออมจากขยะ โดยนำขยะที่สามารถขายได้มาออมให้เป็นมูลค่าเท่ากับวัสดุก่อสร้างที่ต้อง

ใช้ปรับปรุงบ้าน หรือบางครัวเรือน ใช้วิธีขายเป็นเงิน แล้วนำเงินมาซื้อวัสดุที่ละเล็กละน้อย สะสมจนพอปรับปรุงบ้านได้

3) สถานการณ์ร้านศูนย์บาทในปัจจุบัน

ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์กรณีศึกษาบ้าน 24 หลัง พบว่า การบริหารจัดการของร้านศูนย์บาท ส่งผลต่อ เศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน โดยเฉพาะครัวเรือนอาชีพชาเล้ง ซึ่งเกือบอมสร้างบ้านโดยใช้ทุนทรัพย์จากการขายขยะ และในครัวเรือนอื่นๆ ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพชาเล้งและหาของเก่าเป็นหลัก มีการนำขยะมาแลกของ หรือการได้รับวัตถุดิบทำอาหาร เกิดจากโครงการสวนผักของร้านศูนย์บาท อาหารส่วนเกินรับประทานจากห้างสรรพสินค้า โครงการ SOS ซึ่งช่วยสนับสนุนเศรษฐกิจในครัวเรือน

ในแต่ปัจจุบันครัวเรือนในชุมชนที่เคยขายขยะรีไซเคิลให้กับร้านศูนย์บาท เปลี่ยนไปขายให้กับผู้รับซื้อภายนอกชุมชนแทน เนื่องจากร้านเหล่านั้นเสนอราคาซื้อได้สูงกว่าร้านศูนย์บาท และเมื่อรวมกับค่าขนขยะแล้วมีความคุ้มค่ามากกว่าจึงเปลี่ยนแปลง ซึ่งร้านรับซื้อในปัจจุบันในพื้นที่นี้ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และร้านศูนย์บาทเมื่อเป็นผู้ดำเนินกิจการจึงมีค่าใช้จ่ายทั้งการซ่อมแซมโกดังเก็บขยะ ค่าใช้จ่ายขนส่งขยะ และค่าสาธารณูปโภค เมื่อรวมกับขนาดของกิจการทำให้ไม่สามารถแข่งขันเรื่องราคาซื้อกับภายนอกที่เป็นผู้รับซื้อรายใหญ่ได้

ดังนั้น ในด้านของกิจการบริหารจัดการขยะในชุมชน ร้านศูนย์บาทกำลังเผชิญวิกฤตราคาซื้อขยะลดต่ำ และคู่แข่งทางการตลาด ทำให้จำนวนผู้ใช้บริการลดลง และครัวเรือนส่วนใหญ่ในชุมชนเปลี่ยนไปขายผู้รับซื้อภายนอกชุมชนที่ให้ราคาดีกว่าแทน

5.3. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ มาสู่ปัจจุบัน (ช่วงที่ 2)

5.3.1. วิเคราะห์สภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันกับมาตรฐานที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย

การนำมาตรฐานทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย มาใช้วิเคราะห์สภาพกายภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน มีรายการดังนี้

1) **งานวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2547** ความเหมาะสมในการนำมาพิจารณาเนื่องจากงานวิจัยนี้ ได้รับรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานที่อยู่อาศัยในประเทศไทยและต่างประเทศ และการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ใช้สอยของอาคารสำหรับอยู่อาศัยประเภทต่างๆ และงานวิจัยพื้นที่ใช้สอยของผู้มีรายได้น้อยทั้งหมด ของสาขาเคหะพัฒนาศาสตรมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงเวลานั้น (บรรณโคภิชฐ์ เมฆวิชัย และคณะ, 2547)

2) **งานวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ในรัฐบาเยลชา ประเทศไนจีเรีย** ความเหมาะสมในการนำมาพิจารณาเนื่องจากงานวิจัยนี้ คือ เป็นงานวิจัยมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับผู้มีรายได้น้อยเช่นกัน ซึ่งมีบริบทของประเทศไนจีเรีย มีปัญหาเรื่องราคาที่อยู่อาศัยที่เกินความสามารถในการจ่ายของผู้มีรายได้น้อยเช่นกัน และมาตรฐานของที่อยู่อาศัยโดยส่วนใหญ่ในประเทศไนจีเรีย มีการนำมาจากมาตรฐานของทางยุโรป ซึ่งไม่สอดคล้องกับบริบทของผู้มีรายได้น้อยในประเทศ (Eugene Ehimatie Atamewan & Olagunju, 2017)

3) **ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน พ.ศ.2560-2564** ความเหมาะสมของการนำมาพิจารณางานวิจัยนี้ คือ เป็นเกณฑ์ชี้วัดที่ออกแบบมาเพื่อให้คนทั่วไปที่ไม่มีความรู้เชิงลึกในด้านวิชาการสามารถเข้าใจ ลักษณะขั้นต่ำที่ดี ที่ถูกสุขลักษณะและเหมาะสมในการอยู่อาศัยได้ง่าย สามารถวิเคราะห์ประเมินได้ด้วยชุมชนและตัวครัวเรือนผู้อยู่อาศัยเอง ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีรายได้น้อย ที่มีข้อจำกัดจึงปรับปรุงสภาพบ้านเพื่อ **ตอบรับตามความจำเป็น** ในชีวิตเป็นหลัก

4) **กฎกระทรวง ฉบับที่ 4 พ.ศ.2554 ว่าด้วยการยกเว้น ผ่อนผัน หรือกำหนดเงื่อนไข ในการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคารสำหรับอาคารในโครงการที่รัฐจัดให้มี หรือพัฒนาเพื่อเป็นที่อยู่สำหรับผู้มีรายได้น้อย** ความเหมาะสมของการนำมาพิจารณางานวิจัยนี้ คือ เป็นข้อผ่อนผันสำหรับการควบคุมอาคารให้กับผู้มีรายได้น้อยโดยเฉพาะ และเป็นมาตรฐานที่พัฒนามาในปีที่ใกล้ปัจจุบันมากที่สุด

ผู้วิจัยนำข้อกำหนดจากมาตรฐานมาวิเคราะห์ตัวแปร 3 รายการ คือ 1) ขนาดพื้นที่บ้าน 2) วัสดุและโครงสร้าง และ 3) ห้องน้ำ-ส้วม โดยมีรายละเอียดข้อกำหนดดังนี้

1) ขนาดพื้นที่บ้าน หรือ พื้นที่ภายในทั้งหมดของหน่วยพักอาศัย

ผู้วิจัยใช้ข้อเสนอของงานวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2547 เสนอแนะว่า ‘ที่อยู่อาศัยที่ประกอบด้วย ห้องนอน ที่พักผ่อน รับประทานอาหาร ครั้ว และห้องน้ำ-ส้วม สำหรับสมาชิกครัวเรือนตั้งแต่ 5 คน ขึ้นไป ของครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย ขนาดพื้นที่ไม่ควรน้อยกว่า 24-28 ตร.ม. (5.47 ตร.ม./คน)’

2) ความมั่นคงถาวรของโครงสร้างและวัสดุ

ผู้วิจัยใช้มาตรฐานจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน พ.ศ.2560-2564 ด้านสภาพกายภาพบ้าน จากตัวชี้วัดหมวดที่ 2 เรื่องสภาพแวดล้อม ตัวชี้วัดที่ 8 ครัวเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและมีสภาพบ้านมั่นคงถาวร โดยนิยามความหมายดังนี้

2.1) สภาพมั่นคงถาวร หมายถึง บ้านมีโครงสร้างบ้าน มีหลังคามุงกระเบื้องหรือสังกะสี และมีฝาครอบทั้ง 4 ด้าน มีประตูหน้าต่างที่อยู่ในสภาพดี แข็งแรง ไม่ชำรุด อยู่คงทนสามารถอยู่ต่อไปได้ไม่น้อยกว่า 5 ปี (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2559)

2.2) ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย หมายถึง สามารถอยู่ได้โดยไม่ต้องกังวลว่าจะมีปัญหาเรื่องที่พักอาศัย เช่น ไม่อยู่ในที่สาธารณะหรือเขตป่าสงวน ไม่อยู่ในเขตที่ประสบภัยน้ำท่วมอย่างร้ายแรง ไม่ถูกไล่ที่ เป็นต้น (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2559)

3) ห้องน้ำ-ส้วม

ผู้วิจัยใช้ข้อเสนอของมาตรฐานและงานวิจัยต่างๆ ดังนี้

3.1) งานวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย ในรัฐบาลเอลซา ประเทศไนจีเรีย เสนอแนะว่า ‘ทุกหน่วยพักอาศัยควรต้องจัดให้มีห้องส้วมและห้องน้ำอย่างน้อย 1 ห้องภายในหน่วยพักอาศัย โดยให้มีขนาดห้องส้วมไม่น้อยกว่า 1.2 ตารางเมตร’

3.2) กฎกระทรวง ว่าด้วยการยกเว้น ผ่อนผัน หรือกำหนดเงื่อนไข ในการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร สำหรับอาคารในโครงการที่รัฐจัดให้มีหรือพัฒนาเพื่อเป็นที่อยู่สำหรับผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2554 เสนอแนะว่า ‘ขนาดพื้นที่ห้องน้ำรวมส้วม ต้องไม่น้อยกว่า 1.5 ตารางเมตร และขนาดพื้นที่ห้องน้ำแยก-ห้องส้วมแยก แต่ละห้องต้องมีขนาดไม่น้อยกว่า 0.9 ตารางเมตร’

ซึ่งสามารถสรุปข้อกำหนดจากมาตรฐานขั้นต่ำเพื่อนำมาวิเคราะห์ดังตาราง 5.11

ตาราง 5.11 รายการหัวข้อกายภาพบ้าน ข้อกำหนดที่ใช้ในการวิเคราะห์มาตรฐานขั้นต่ำที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย

เกณฑ์มาตรฐาน	ข้อกำหนด	ที่มาของข้อกำหนด
1. ขนาดพื้นที่บ้าน หรือ หน่วยพักอาศัย	- ไม่น้อยกว่า 24-28 ตร.ม.	- วิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2547
2. ความมั่นคงถาวรของโครงสร้างและวัสดุ	- บ้านมีโครงสร้างบ้าน มีหลังคามุงกระเบื้องหรือสังกะสี และมีฝาครอบทั้ง 4 ด้าน มีประตูหน้าต่างที่อยู่ในสภาพดี แข็งแรง ไม่ชำรุด อยู่คงทน สามารถอยู่ต่อไปได้ไม่น้อยกว่า 5 ปี	- ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน พ.ศ.2560-2564
3. ห้องน้ำ-ส้วม	- มีห้องน้ำ-ส้วม อย่างน้อย 1 ห้อง ในหน่วยพักอาศัย - ขนาดพื้นที่ห้องน้ำรวมส้วม ไม่น้อยกว่า 1.5 ตร.ม. - ขนาดพื้นที่ห้องน้ำแยก ห้องส้วมแยก ไม่น้อยกว่า 0.9 ตร.ม.	- งานวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ในรัฐบาลเศรษฐาประเทศไนจีเรีย - กฎกระทรวง พ.ศ. 2554 การผ่อนผันที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย
4. แสงและการระบายอากาศ ในห้องน้ำ-ส้วม	- ต้องจัดให้มีการระบายอากาศ - หากไม่มีช่องระบายอากาศ สามารถจัดให้มีพัดลมระบายอากาศทดแทนได้	- วิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2547 - กฎกระทรวง พ.ศ. 2554 การผ่อนผันที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

ตาราง 5.12 สรุปผลการวิเคราะห์สภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันกับมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย

กรณีศึกษา	1. ขนาดพื้นที่บ้าน		2. โครงสร้างและวัสดุ		3. ห้องน้ำ-ส้วม			4. แสงธรรมชาติและการระบายอากาศในห้องน้ำ		
	พื้นที่ (ตร.ม.)	ผ่าน	มั่นคง	ไม่มั่นคง	มี	พื้นที่ (ตร.ม.)	ผ่าน	มี	ไม่มี	ลักษณะที่พบ
L1	140.0	✓	✓		✓	3.0	✓	✓		บล็อกช่องลม
L2	119.5	✓	✓		✓	2.7	✓	✓		บล็อกช่องลม
L3	191.0	✓	✓		✓	4.2	✓	✓		บล็อกช่องลม (น้อย)
M1	95.0	✓	✓		✓	3.6	✓	✓		บล็อกช่องลม (น้อย)
M2	134.7	✓	✓		✓	3.8	✓	✓		หน้าต่างบานเกล็ดกระจก พัดลมดูดอากาศ หลังคาใส
M3	67.3	✓	✓		✓	3.6	✓	✓		บล็อกช่องลม
M4	98.5	✓	✓		✓	4.2	✓		✓	กันมิดชิด ก่อผนังทึบ
M5	93.5	✓	✓		✓	2.8	✓	✓		บล็อกช่องลมบานซ้อน
M6	58.5	✓	✓		✓	3.3	✓	✓		บล็อกช่องลม
M7	74.5	✓	✓		✓	3.2	✓		✓	อุดปูนที่ช่องลม กันตุ๊กแก
M8	64.0	✓	✓		✓	5.0	✓	✓		บล็อกช่องลม
M9	79.5	✓	✓		✓	3.6	✓	✓		บล็อกช่องลม บล็อกแก้ว
S1	53.5	✓	✓		✓	3.0	✓	✓		บล็อกช่องลม หน้าต่างบานซ้อนกระจก
S2	47.0	✓	✓		✓	2.6	✓	✓		บล็อกช่องลม
S3	26.5			✓	✓	1.7	✓		✓	ส่วนอาบน้ำ-ส้วม กันผ้าม่าน แทนประตู
S4	46.5	✓	✓		✓	1.5	✓		✓	*ห้องส้วม
S5	26.4	✓	✓		✓	3.3	✓	✓		บล็อกช่องลม
S6	40.0	✓	✓		✓	3.2	✓	✓		บล็อกช่องลม
S7	34.4			✓	✓	3.9	✓	✓		ก่อผนังทึบ เว้นช่วงบน
S8	44.5	✓	✓		✓	5.9	✓		✓	กันมิดชิด ก่อผนังทึบ
S9	40.8	✓	✓		✓	3.6	✓	✓		บล็อกช่องลม หลังคาใส
S10	41.0	✓	✓		✓	1.7	✓	✓		ช่องระบาย, หลังคาใส
S11	53.4	✓	✓		✓	2.4	✓		✓	วัสดุไม่ถาวร กันทึบ
S12	77	✓	✓		✓	3.2	✓	✓		ก่อผนังทึบ เว้นช่วงบน
รวม		22	22	2	24		24	18	6	
เฉลี่ย	72.8					3.3				

หมายเหตุ : กรณีศึกษาที่ในบ้านมีจำนวนห้องน้ำมากกว่า 1 ห้อง ผู้วิจัยใช้ขนาดพื้นที่ห้องน้ำที่เล็กที่สุดในการ

วิเคราะห์เปรียบเทียบกับมาตรฐาน

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยนำมาตราฐานทางกายภาพสำหรับผู้มีรายได้น้อย ทั้ง 4 ข้อ มาวัดมาตรฐานของ กรณีศึกษา บ้าน 24 หลัง โดยมีเงื่อนไข ดังนี้

- 1) **ขนาดพื้นที่บ้าน** ต้องมีขนาดรวมต้องไม่น้อยกว่า 24 ตารางเมตร
- 2) **โครงสร้างและวัสดุมีความมั่นคงถาวร** คือ มีองค์ประกอบครบทั้งหลัง หลังคา กระเบื้องหรือสังกะสี มีผนังครบ 4 ด้าน ประตู-หน้าต่างอยู่ในสภาพดี และจากการสังเกต สามารถอยู่ได้คงทนเกิน 5 ปี
- 3) **ห้องน้ำ-ส้วม** ต้องมีห้องน้ำของตนเอง และมีขนาดพื้นที่ห้องน้ำไม่น้อยกว่า 1.5 ตารางเมตร หรือถ้าเป็นห้องส้วม ต้องมีขนาดพื้นที่ไม่น้อยกว่า 0.9 ตารางเมตร
- 4) **แสงธรรมชาติและการระบายอากาศในห้องน้ำ** คือห้องน้ำ-ส้วม หรือห้องส้วม ต้องจัดให้มีการระบายอากาศ และสามารถให้การระบายอากาศทางพัดลมดูดอากาศได้

ผลการวิเคราะห์สภาพที่อยู่อาศัยปัจจุบันกับมาตรฐานที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย โดย แจกแจงรายการวัดมาตรฐานของแต่ละกรณีศึกษาดังตาราง 5.12 สามารถสรุปผลตามกลุ่ม กรณีศึกษาบ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S) ดังนี้

- 1) **บ้านขนาดใหญ่ (L)** พบว่า กรณีศึกษาทั้งหมด 3/3 หลัง ผ่านการวัดมาตรฐาน ทั้ง 4 ข้อ
- 2) **บ้านขนาดกลาง (M)** พบว่า กรณีศึกษา 7/9 หลัง ผ่านการวัดมาตรฐานทั้ง 4 ข้อ และพบว่า 2/9 หลัง ผ่าน 3/4 ข้อ โดยข้อที่ไม่ผ่าน คือ ข้อ 4) การจัดให้มีการระบาย อากาศในห้องน้ำ ซึ่งภายในห้องน้ำของบ้านมีปัญหาเชื้อรา (บ้าน M4 และ M7)
- 3) **บ้านขนาดเล็ก (S)** พบว่า กรณีศึกษา 7/12 หลัง การวัดมาตรฐานทั้ง 4 ข้อ และ พบว่า 5/12 หลัง ผ่านมาตรฐานบางข้อ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ไม่ผ่าน 2 ข้อ จำนวน 1 หลัง คือ บ้าน S3 ซึ่งไม่ผ่านข้อ 2) และ 4) และกลุ่มที่ไม่ผ่าน 1 ข้อ จำนวน 4 หลัง คือ บ้าน S7 ไม่ผ่านข้อ 2) และบ้าน S4, S8, S11 ไม่ผ่านข้อ 4)

จากผลการศึกษาพบว่า ข้อกำหนดมาตรฐานที่กรณีศึกษาไม่ผ่านอันดับ 1 คือ ข้อ 4) การจัดให้มีแสงธรรมชาติและการระบายอากาศในห้องน้ำ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ คุณภาพที่อยู่อาศัยที่มีความถูกสุขลักษณะ เนื่องจากการระบายอากาศและแสงสว่างช่วยลด ความชื้น ซึ่งส่งผลให้ลดการเกิดเชื้อราในห้องน้ำ ซึ่งเป็นสถานที่สะสมของเชื้อโรค รองลงมา คือ ข้อกำหนด ข้อ 2) โครงสร้างและวัสดุมีความมั่นคงถาวร ซึ่งพบ 2/24 กรณีศึกษา ซึ่งมี ลักษณะบ้านเป็นวัสดุไม่ถาวรเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ แผ่นป้าย เศษไม้ หรือ ไม้เก่าที่มีสภาพทรุด โทรม หมุดอายุใช้งาน ซึ่งควรได้รับการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน

สรุปจากผลการศึกษาพบดังนี้

1) **บ้านขนาดใหญ่ (L)** ผ่านการวิเคราะห์มาตรฐานข้อจำนวน 3/3 หลัง คิดเป็นร้อยละ 100 ของกรณีศึกษาบ้านขนาดใหญ่ ซึ่งผ่านมาตรฐานมากที่สุด

2) **บ้านขนาดกลาง (M)** ผ่านการวิเคราะห์มาตรฐานทุกข้อจำนวน 7/9 หลัง คิดเป็นร้อยละ 77 ของกรณีศึกษาบ้านขนาดกลางทั้งหมด ซึ่งรองลงมา

3) **บ้านขนาดเล็ก (S)** ผ่านการวิเคราะห์มาตรฐานทุกข้อจำนวน 7/12 หลัง คิดเป็นร้อยละ 58 ของกรณีศึกษาบ้านขนาดเล็กทั้งหมด ซึ่งน้อยที่สุด

จึงสามารถสรุปได้ว่า **บ้านขนาดเล็ก (S)** มีจำนวนบ้านที่สภาพกายภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันต่ำกว่ามาตรฐานมากที่สุด รองลงมาคือ **บ้านขนาดกลาง (M)** และ **บ้านขนาดใหญ่ (L)** ทั้งหมดมีสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันถูกต้องตามมาตรฐานทั้งหมด

สรุปภาพรวมกรณีศึกษา 24 หลัง พบว่า ในปัจจุบันบ้านโดยส่วนมากผ่านมาตรฐานขั้นต่ำที่ใช้วิเคราะห์ มากถึงจำนวน 17 หลัง คิดเป็นร้อยละ 71 ของกรณีศึกษาทั้งหมด และพบว่ามีบ้านที่ไม่ผ่านมาตรฐานบางข้ออยู่จำนวน 7 หลัง คิดเป็นร้อยละ 29 ของกรณีศึกษาทั้งหมด ซึ่งบ้านที่ไม่ผ่าน อยู่ในกลุ่มกรณีศึกษา บ้านขนาดกลางจำนวน 2 หลัง และบ้านขนาดเล็ก จำนวน 5 หลัง

ดังนั้นบ้านขนาดเล็ก (S) จึงเป็นกลุ่มกรณีศึกษาที่ควรได้รับการสนับสนุนความรู้และความเข้าใจมาตรฐานขั้นต่ำ และสนับสนุนแนวทางปฏิบัติที่ทำให้เกิดขึ้นจริงให้มีสภาพเป็นไปตามมาตรฐานมากที่สุด และรองลงมา คือ กลุ่มบ้านขนาดกลาง (L)

5.3.2. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น และปัจจัยที่ทำให้ที่อยู่อาศัยดีขึ้น

จากผลการศึกษา ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2544-2566) เป็นระยะเวลา 22 ปี มีการใช้การวิเคราะห์ผลการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย โดยใช้ตัวแปรในการพิจารณา จากมาตรฐานที่อยู่อาศัยการเคหะแห่งชาติ พ.ศ.2529 กฎกระทรวงผ่อนผันที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2554 และข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) โดยมีตัวแปร ได้แก่ ขนาดพื้นที่บ้าน ความมั่นคงแข็งแรงของโครงสร้างและวัสดุ มาใช้กำหนดโดยแบ่งการเปลี่ยนแปลงเป็น 3 ระดับและดังนี้ (ดูภาพ 5.26 5.27 5.28 และ 5.29 ประกอบ)

1) การเปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้นมาก

1) เปลี่ยนสภาพ ดีขึ้นมาก ตัวอย่าง บ้าน M1 (แปลง 61-52)

อ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายใหม่ ปี 2544 อ่อนนุช 14 ไร่ ปัจจุบัน ปี 2566

เปลี่ยน 3 / 3 รายการ

- ✓ ขนาดพื้นที่ เพิ่มขึ้น
- ✓ โครงสร้างและวัสดุ ถาวรขึ้น
- ✓ ห้องน้ำ-ส้วม ปรับปรุงดีขึ้น

ที่ดินแปลงขายของบุตร

บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1

บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1

■ แบ่งห้อง, ปรับปรุงใหม่ ■ สร้างใหม่

ภาพ 5.26 ตัวอย่างกรณีศึกษา เปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้นมาก (แปลง 061-052)

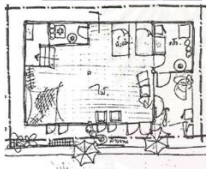

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

หมายถึง บ้านมีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด 3 เรื่อง คือ 1) ขนาดพื้นที่เพิ่มขึ้น 2) โครงสร้างและวัสดุมีความมั่นคงถาวร และมีการเปลี่ยนแปลงให้สภาพดี คงทน ได้นานเกิน 5 ปี และ 3) ห้องน้ำ-ส้วม คือบ้านมีห้องน้ำ-ส้วมของตัวเอง ขนาดพื้นที่เหมาะสมใช้งาน และมีความมิดชิดเป็นสัดส่วน (ดูภาพ 5.26 ประกอบ)

2) การเปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้น

2) เปลี่ยนสภาพ ดีขึ้น ตัวอย่างกรณีศึกษา บ้าน L1 (แปลง26-27)

อ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายใหม่ ปี 2544 อ่อนนุช 14 ไร่ ปัจจุบัน ปี 2566

เปลี่ยน 1 / 3 รายการ

- ✓ ขนาดพื้นที่ เพิ่มขึ้นเพื่อ **หาของเก่า**
- X โครงสร้างและวัสดุ เดิม
- X ห้องน้ำ-ส้วม เดิม

*เปลี่ยนวัสดุหลังคาครัว เป็นส่วนน้อย

บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1

บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 2

บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1

บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 2

■ ต่อเติม

ภาพ 5.27 ตัวอย่างกรณีศึกษา เปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้น (แปลง 026-027)

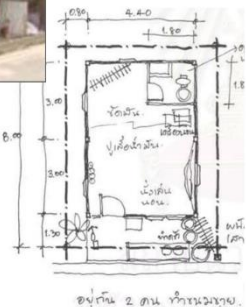
ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

หมายถึง บ้านมีการเปลี่ยนแปลง 1 ใน 3 เรื่อง หรือ 2 ใน 3 เรื่อง ดังรายการนี้ 1) บ้านมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพิ่มขึ้น โครงสร้างและวัสดุคงเดิมซึ่งยังมีความมั่นคงถาวร มีการเสื่อมสภาพเล็กน้อยแต่ยังคงทนได้นานเกิน 5 ปี 3) ห้องน้ำ-ส้วม คือบ้านมีห้องน้ำ-ส้วมของตัวเอง ขนาดพื้นที่เหมาะสมใช้งาน และมีความมิดชิดเป็นสัดส่วน (ดูภาพ 5.27 ประกอบ)

3) การเปลี่ยนแปลงสภาพไม่ดีขึ้น

3) ไม่ เปลี่ยนสภาพดีขึ้น (กรณี 1 สภาพบ้านมั่นคงถาวร) ตัวอย่าง บ้าน S5 (แปลง 40)

อ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายใหม่ ปี 2544 อ่อนนุช 14 ไร่ ปัจจุบัน ปี 2566

เปลี่ยน 0 / 3 รายการ

- X ขนาดพื้นที่ คงเดิม
- X โครงสร้างและวัสดุ คงเดิม
- X ห้องน้ำ-ส้วม คงเดิม

- ภาพภาพไม่เปลี่ยน
- อยู่ 2 คนเท่าเดิม
- ผู้สูงอายุ, ผู้พิการ

บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1
0 1 2 3 4 5 6

ภาพ 5.28 ตัวอย่างกรณีศึกษา เปลี่ยนแปลงสภาพไม่ดีขึ้น กรณี 1 สภาพเดิมมั่นคง (แปลง 040)

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

3) ไม่ เปลี่ยนสภาพดีขึ้น (กรณี 2 สภาพบ้านทรุดโทรม) ตัวอย่าง บ้าน S7 (แปลง 98)

อ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายใหม่ ปี 2544 อ่อนนุช 14 ไร่ ปัจจุบัน ปี 2566

เปลี่ยน 0 / 3 รายการ

- X ขนาดพื้นที่ คงเดิม
- X โครงสร้างและวัสดุ ไม่ถาวร
- X ห้องน้ำ-ส้วม คงเดิม

เคชวัสดุ สิ่งกะสี แผ่นป้าย

ส้วมเดิม

ปรับปรุงใหม่

บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1
0 1 2 3 4 5

*สภาพเปลี่ยนน้อยมาก ยังไม่เสร็จ *วัสดุส่วนใหญ่ยังไม่ถาวร *ขาดทุนทรัพย์

ภาพ 5.29 ตัวอย่างกรณีศึกษา เปลี่ยนแปลงสภาพไม่ดีขึ้น กรณี 2 สภาพทรุดโทรม (แปลง 098)

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

หมายถึง ลักษณะบ้านไม่มีการเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 รายการ แบ่งเป็น 2 กรณี ดังนี้

1) ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้น แต่บ้านมีสภาพมั่นคงถาวร คือ ขนาดพื้นที่บ้านเท่าเดิม โครงสร้างและวัสดุเดิมสภาพเดิม ห้องน้ำ-ส้วมสภาพเดิม ซึ่งจากกรณีศึกษาในภาพ 5.28 พบว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะคร่าวเรือน และไม่มีปัจจัยทำให้เปลี่ยนแปลง จึงไม่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย

2) ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้น แต่บ้านมีสภาพทรุดโทรม คือ ลักษณะบ้านไม่มีการเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 รายการ แต่มีการชำรุดหรือเสื่อมสภาพลง คือ มีขนาดพื้นที่บ้านเท่าเดิม โครงสร้างและวัสดุเดิมมีการเสื่อมสภาพลง ไม่สามารถอยู่คงทนได้นานเกิน 5 ปี ห้องน้ำ-ส้วมสภาพเดิม ซึ่งจากกรณีศึกษาในภาพ 5.29 พบว่า มีปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่ส่งผลกับสภาพกายภาพน้อยมาก เนื่องจากมีข้อจำกัดในด้านทุนทรัพย์ในการปรับปรุง และเศรษฐกิจของครัวเรือน

จากผลการศึกษาจากกรณีศึกษา 24 หลัง สามารถสรุปการเปลี่ยนแปลงแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

1) เปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้นมาก 2) เปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้น และ 3) ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้น โดยมีผลสรุปดังตาราง 5.30

ภาพ 5.30 สรุปการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยของกรณีตัวอย่างบ้าน 24 หลัง (ขนาด L M และ S)

กรณีศึกษา (บ้าน 24 หลัง)	การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพบ้าน ช่วง 2 บ้านย้ายมาใหม่ มาสู่ บ้านในปัจจุบัน (22 ปี)		
	1. สภาพดีขึ้นมาก (หลัง)	2. สภาพดีขึ้น (หลัง)	3. สภาพไม่ดีขึ้น (หลัง)
L	-	3	-
M	2	4	3
S	2	7	3
ผลรวม (%)	4 (17%)	14 (58%)	6 (25%)

หมายเหตุ: L = บ้านขนาดใหญ่, M = บ้านขนาดกลาง, S = บ้านขนาดเล็ก

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

1) การเปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้นมาก จำนวน 4 หลัง คิดเป็นร้อยละ 17 ของกรณีศึกษาทั้งหมด ได้แก่ บ้านขนาดกลาง (M) จำนวน 2 หลัง และบ้านขนาดเล็ก (S) จำนวน 2 หลัง

2) การเปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้น จำนวน 14 หลัง คิดเป็นร้อยละ 58 ของกรณีศึกษาทั้งหมด ได้แก่ บ้านขนาดใหญ่ (L) จำนวน 3 หลัง บ้านขนาดกลาง (M) จำนวน 4 หลัง และบ้านขนาดเล็ก (S) จำนวน 7 หลัง

3) การเปลี่ยนแปลงสภาพไม่ดีขึ้น จำนวน 6 หลัง คิดเป็นร้อยละ 25 ของกรณีศึกษาทั้งหมด ได้แก่ บ้านขนาดกลาง (M) จำนวน 3 หลังและบ้านขนาดเล็ก (S) จำนวน 3 หลัง

วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น

จากผลการศึกษา กรณีศึกษา 24 หลัง พบว่า ปัจจัยที่ทำให้สภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้นในช่วงที่ 2 คือ ปัจจัยภายในครัวเรือน ปัจจัยที่พบมากที่สุด 5 อันดับ เรียงลำดับจากมากที่สุดไปน้อยสุด คือ ความต้องการพื้นที่ใช้สอย สภาพแวดล้อม อาชีพดีขึ้น การเปลี่ยนช่วงวัยของผู้อยู่อาศัย และการเปลี่ยนดูจากบุตร

ผลการศึกษาจากกรณีศึกษา ที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้นมาก พบว่า มีปัจจัยครัวเรือนที่แตกต่างจากกรณีศึกษาอื่นๆ คือ 1) การเข้าถึงสินเชื่อ 2) การเก็บออม 3) การมีอาชีพที่มีรายได้ประจำ และ 4) อาชีพช่างก่อสร้าง

โดยยกตัวอย่างครัวเรือนมีปัจจัยแตกต่าง คือ บ้าน M1 (แปลง 062-051) มีการเก็บออม และมีรายได้ประจำ บ้าน M9 (แปลง 249) มีการเก็บออม และมีอาชีพช่างก่อสร้าง บ้าน S1 (แปลง 245) มีการเข้าถึงสินเชื่อ มีอาชีพช่างก่อสร้าง และมีอาชีพรายได้ประจำ ซึ่งส่งผลให้สภาพกายภาพที่อยู่อาศัยมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นมาก..

5.4. สรุปผลการศึกษากการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากชุมชนใต้สะพาน มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน

จากผลการศึกษากการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากชุมชนใต้สะพาน (พ.ศ.2544) มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566) สามารถสรุปดังนี้

ช่วงที่ 1 การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากชุมชนใต้สะพานมาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ พบว่าสภาพที่อยู่อาศัยมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นจากลักษณะเดิมมาก อย่างเห็นได้ชัด โดยประเด็นที่เปลี่ยนแปลงมากที่สุด คือ ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เปลี่ยนแปลงจากการอยู่อาศัยโดยการบุกรุกที่สาธารณะเป็นบ้านบนที่ดินกรรมสิทธิ์เช่าระยะยาว 30 ปี ที่มีสาธารณูปโภคภายในโครงการครบถ้วน โดยพบว่า โครงการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของภาครัฐ คือ กรุงเทพมหานครและการเคหะแห่งชาติ ร่วมมือผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมร่วมกับชาวชุมชนใต้สะพาน โดยมีมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยและกลุ่มเพื่อนร่วมงานเป็นตัวกลางสำคัญในการสนับสนุน ส่งผลกับการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยโดยตรง ตั้งแต่ขั้นตอนการร่วมกันจัดหาที่ดินสำหรับชุมชนใหม่ระหว่างชาวชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ (มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย, 2546) กระบวนการออกแบบวางผังชุมชนและสภาพกายภาพบ้านร่วมกัน โดยมีสถาปนิกชุมชนเป็นผู้ให้คำแนะนำ ในการเลือกที่ดินสำหรับอยู่อาศัย พิจารณาการสัญจรเข้าโครงการ วางผังชุมชน ส่วนกลางชุมชน พื้นที่อยู่อาศัยและเส้นทางสัญจรภายใน การออกแบบบ้าน ขนาดพื้นที่ใช้งานส่วนต่างๆ ที่เหมาะสม การใช้วัสดุจากบ้านใต้สะพานประยุกต์สร้างบ้าน และการใช้วัสดุราคาไม่แพง รวมถึงการวางแผนการก่อสร้างบ้าน

ผลจากการศึกษา พบว่า ครัวเรือนที่มีความสามารถในการหาเงินมาใช้สำหรับที่อยู่อาศัยจะสามารถสร้างบ้านที่มีขนาดพื้นที่ใหญ่ขึ้นกว่าเดิมมาก และสามารถสร้างบ้านที่มีคุณภาพดี โครงสร้างและวัสดุสภาพดี โดยมีที่มาของทุนที่พบมากที่สุด อันดับ 1 คือ เงินชดเชยการรื้อย้ายจำนวน 10,000 บาท (ได้รับทุกครัวเรือน) อันดับ 2 คือ ทุนกู้ พอช. จากกระบวนการรวมกลุ่มออมทรัพย์ (บางครัวเรือนไม่สามารถกู้ได้) และวัสดุจากบ้านใต้สะพานเดิม อันดับ 3 คือ ทุนทรัพย์เดิมของครัวเรือน และอันดับ 4 คือ ทุนสนับสนุนจากภายนอก (ที่ทำงาน, เจ้านาย) และทุนจากการกู้ ที่ทำงานของครัวเรือน ซึ่งพบในครัวเรือนที่มีที่ทำงานมั่นคงเป็นหลักแหล่ง พบน้อยที่สุด

การเปลี่ยนแปลง ช่วงที่ 1				
	บ้านใหญ่ (L)	บ้านกลาง (M)	บ้านเล็ก (S)	
สภาพกายภาพ	ลักษณะบ้าน พื้นที่บ้าน การใช้พื้นที่ โครงสร้างและวัสดุ ห้องน้ำ-ส้วม	ตึกชั้น เป็น บ้าน 2 ชั้น เพิ่มขึ้น เป็น 5.3 เท่า ตึกชั้น เป็น แบ่งพื้นที่+อเนก +100% ถาวรชั้น +100% มีเพิ่มขึ้น +100%	ตึกชั้น เป็น บ้าน 2 ชั้น, 1 ชั้น เพิ่มขึ้น เป็น 4.3 เท่า ตึกชั้น เป็น แบ่งพื้นที่+อเนก +54% ถาวรชั้น +77% ไม่เปลี่ยน	ตึกชั้น เป็น บ้าน 1 ชั้น เพิ่มขึ้น เป็น 2 เท่า ตึกชั้น เป็น แบ่งพื้นที่+อเนก +40% ถาวรชั้น +63% ไม่เปลี่ยน
ปัจจัย	มากที่สุด รอง แตกต่างกัน	โครงการแก้ไขที่อยู่รัฐ เงินชดเชยร้อยละ การมีส่วนร่วมออกแบบวางผัง กลุ่มออมทรัพย์ (กู้ พอช.) ทุนทรัพย์ มีตรสหาย	โครงการแก้ไขที่อยู่รัฐ เงินชดเชยร้อยละ การมีส่วนร่วมออกแบบวางผัง กลุ่มออมทรัพย์ (กู้ พอช.) สินเชื่อที่ทำงาน, สนับสนุนภายนอก การรวมกลุ่มสร้าง, ทักษะช่างก่อสร้าง	โครงการแก้ไขที่อยู่รัฐ เงินชดเชยร้อยละ
	บ้านใหญ่(L) สภาพกายภาพเปลี่ยนแปลงมากที่สุด สอดคล้องกับปัจจัยครัวเรือนขยาย ทุนทรัพย์ และกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งส่งผลต่อขนาดบ้าน 2 ชั้น จำนวน 2 แปลงที่ดิน และวัสดุก่อสร้างถาวร	บ้านกลาง(M) สภาพกายภาพเปลี่ยนแปลงรองลงมา สอดคล้องกับปัจจัยครัวเรือนเดี่ยว กลุ่มออมทรัพย์ สินเชื่อที่ทำงานและซึ่งส่งผลต่อขนาดบ้าน 2 ชั้น จำนวนที่ดิน 1 แปลง และวัสดุก่อสร้างถาวร <i>*ครัวเรือนที่ไม่มีทุน สภาพภาพบ้านเปลี่ยนน้อย</i>	บ้านเล็ก(S) สภาพกายภาพเปลี่ยนน้อยสุด *ปัจจัยการสนับสนุนภายนอกน้อย <i>*ขาดทุนก่อสร้างบ้าน ส่วนใหญ่ไม่ได้ก่อสร้างบ้าน และไม่กู้ พอช. ใช้เงินชดเชย</i>	

ภาพ 5.31 สรุป การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 ของบ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S)

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ผลการศึกษา ช่วงที่ 1 จากการแบ่งกลุ่มกรณีศึกษา เป็น 3 กลุ่ม คือ บ้านขนาดใหญ่ บ้านขนาดกลาง และบ้านขนาดเล็ก มีดังนี้

ผลการศึกษาในส่วนของ **บ้านขนาดใหญ่ (L)** พบปัจจัยภายในครัวเรือน คือ มีรายได้มั่นคงและสม่ำเสมอ มีทุนทรัพย์และเงินออมมาก และมีการเข้าถึงปัจจัยการสนับสนุนภายนอก คือ 1) การร่วมกลุ่มออมทรัพย์ (ออมได้จำนวนมาก เป็นผลจากปัจจัยครัวเรือน) ซึ่งการรวมออมประจำทำให้มีเงินออมในกลุ่มมากและสามารถกู้เงิน พอช. เพื่อก่อสร้างบ้านได้มาก 2) การมีส่วนร่วมในกระบวนการวางผังชุมชนและออกแบบบ้าน ซึ่งในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้สภาพกายภาพในที่อยู่อาศัยและชุมชนที่เหมาะสมในการใช้ชีวิต มาตรฐานการอยู่อาศัยต่างๆ เช่น ขนาดพื้นที่ใช้งานที่เหมาะสม รวมถึงการก่อสร้างบ้านโดยใช้วัสดุของบ้านได้สะพานเดิม และการสร้างในงบประมาณไม่สูง ซึ่งทำให้ครัวเรือนมีความรู้ในการทำบ้านของตนเองในชุมชนใหม่ รวมทั้งลักษณะครัวเรือน เป็นครัวเรือนขยายจึงได้รับสิทธิ์แปลงที่ดินสร้างบ้านของบิดา-มารดา และครอบครัวบุตร นำแปลงที่ดิน 2 แปลงรวมกัน สามารถสร้างเป็นบ้านใหญ่

จากลักษณะครัวเรือนและปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลให้สภาพกายภาพบ้านขนาดใหญ่ (L) ในช่วง 1 มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นมากที่สุดในกลุ่ม เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลง 5 ใน 5 รายการ (ดูภาพ 5.31 ประกอบ) โดย

- 1) ลักษณะบ้านเปลี่ยนแปลงตึกชั้น เป็นบ้าน 2 ชั้น
- 2) ขนาดพื้นที่บ้านเพิ่มขึ้นจากบ้านได้สะพานเดิม มากถึง 5.3 เท่า

- 3) การใช้พื้นที่ในบ้านดีชั้น เป็นแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนผสมใช้งานอเนกประสงค์ทุกหลัง
- 4) โครงสร้างและวัสดุ มั่นคงถาวรขึ้น ทุกหลัง
- 5) ห้องน้ำ-ส้วม มีครบทุกหลัง

ผลการศึกษาในส่วนของ **บ้านขนาดกลาง (M)** กรณีศึกษาเปลี่ยนแปลงดีชั้นทั้งหมด โดย

1) เปลี่ยนเป็น บ้าน 2 ชั้น จำนวน 7/9 ของกรณีศึกษาทั้งหมด พบปัจจัยภายในครัวเรือน คือ มีรายได้มั่นคงและสม่ำเสมอ มีทุนทรัพย์และเงินออมมาก ปัจจัยครัวเรือนที่แตกต่างจากบ้านใหญ่ คือ **มีการเข้าถึงสินเชื่อ** กู้สร้างบ้านจากสหกรณ์ที่ทำงาน (ครัวเรือนลูกจ้างราชการ) และ**มีการเข้าถึงปัจจัยการสนับสนุนภายนอก** คือ (1) การร่วมกลุ่มออมทรัพย์ (ออมได้จำนวนมาก เป็นผลจากปัจจัยครัวเรือน) ซึ่งการรวมออมประจำทำให้มีเงินออมในกลุ่มมากและสามารถกู้เงิน พอช. เพื่อก่อสร้างบ้านได้มาก (2) การมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนชุมชนและออกแบบบ้าน ซึ่งในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้สภาพกายภาพในที่อยู่อาศัยและชุมชนที่เหมาะสมในการใช้ชีวิต มาตรฐานการอยู่อาศัยต่างๆ เช่นเดียวกับกลุ่มบ้านขนาดใหญ่ (L) แต่ปัจจัยสนับสนุนภายนอกที่ต่างจากบ้านขนาดใหญ่ คือ **การสนับสนุนจากที่ทำงาน** ให้ทุนในการปรับปรุงบ้าน เช่น ครัวเรือนอาชีพช่างก่อสร้างหรือทำงานในบริษัทรับเหมาก่อสร้าง นายจ้างมอบวัสดุก่อสร้างให้ซึ่งเป็นวัสดุเหลือจากโครงการต่างๆ

2) เปลี่ยนเป็นบ้าน 1 ชั้น จำนวน 2/9 ของกรณีศึกษาทั้งหมด มีการเปลี่ยนแปลงดีชั้นน้อย อันเนื่องจากข้อจำกัดด้านทุนทรัพย์และขาดปัจจัยสนับสนุนภายนอก คือ ไม่ได้กู้พอช. เนื่องจากไม่ได้ร่วมกระบวนการ และกระบวนการกลุ่มออมทรัพย์ที่ร่วมล้มทำให้เงินออมหายไป จึงกู้ไม่ได้

จากลักษณะครัวเรือนและปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลให้**สภาพกายภาพบ้านขนาดกลาง (M)** มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นมารองลงมา เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงดีชั้น 4 ใน 5 รายการ (ดูภาพ 5.31 ประกอบ) โดย

- 1) ลักษณะบ้านเปลี่ยนแปลงดีชั้น เป็นบ้าน 2 ชั้น จำนวน 7/9 หลัง และบ้าน 1 ชั้น จำนวน 2/9 หลัง
- 2) ขนาดพื้นที่บ้านเพิ่มขึ้นจากบ้านใต้สะพานเดิม มากถึง 4.3 เท่า
- 3) การใช้พื้นที่ในบ้านดีชั้น เป็นแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนผสมใช้งานอเนกประสงค์

4) โครงสร้างและวัสดุ มั่นคงถาวรขึ้น 7/9 หลัง และ 5) ห้องน้ำ-ส้วม ไม่เปลี่ยนแปลงจำนวนเพิ่มขึ้น

ผลการศึกษาในส่วนของ **บ้านขนาดเล็ก (S)** กรณีศึกษาเปลี่ยนแปลงดีขึ้นทั้งหมด โดยเปลี่ยนเป็นบ้าน 1 ชั้นทั้งหมด พบว่าปัจจัยหลักที่มีผล คือ การสนับสนุนภายนอก โดยเงินชดเชยการรื้อย้าย และปัจจัยครัวเรือน ทุนทรัพย์ ซึ่งเป็นข้อจำกัดของบ้านขนาดเล็กที่ไม่มีค่อมมีทุนและไม่มีเงินออม ส่งผลให้มีข้อจำกัดการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย และพบว่า โดยส่วนใหญ่ไม่ได้ร่วมกลุ่มออมทรัพย์ หรือร่วมแต่เนื่องด้วยปัญหาเศรษฐกิจทำให้ไม่มีเงินออมเพียงพอที่จะกู้ยืม พอช. จึงสร้างบ้านตามกำลัง รวมทั้งส่วนใหญ่ไม่ได้ร่วมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมด้วย เนื่องจากเป็นครัวเรือนที่ตกสำรวจ และเข้ามาอยู่ในชุมชนในช่วงหลัง 1-2 ปี หลังครัวเรือนรุ่นแรกย้ายเข้ามาอยู่ กระบวนการจึงสิ้นสุดก่อน

จากลักษณะครัวเรือนและปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลให้สภาพกายภาพบ้านขนาดเล็ก (S) มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นน้อยที่สุด เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพดีขึ้น 4 ใน 5 รายการ และขนาดพื้นที่บ้านเปลี่ยนแปลงน้อยกว่าบ้านขนาดกลาง (ดูภาพ 5.31 ประกอบ) โดย

- 1) ลักษณะบ้านเปลี่ยนแปลงดีขึ้น เป็นบ้าน 1 ชั้น จำนวน 12/12 หลัง
- 2) ขนาดพื้นที่บ้านเพิ่มขึ้นจากบ้านได้สะพานเดิม ถึง 2 เท่า
- 3) การใช้พื้นที่ในบ้านดีขึ้น เป็นแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนผสมใช้งานอเนกประสงค์
- 4) โครงสร้างและวัสดุ มั่นคงถาวรขึ้นเป็น 10/12 หลัง
- 5) ห้องน้ำ-ส้วม เปลี่ยนแปลงจำนวนมีครบทุกหลัง

สรุปผลการศึกษากการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย ช่วงที่ 1 มีการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้นมากจากชุมชนได้สะพานทุกกรณี เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมโดยมาตั้งในที่ดินชุมชนใหม่ ทำให้ครัวเรือนมีความมั่นคงในการถือครองที่อยู่อาศัย และสามารถสร้างบ้านให้ดีขึ้นตามฐานะเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือน กลุ่มบ้านขนาดใหญ่ (L) และกลุ่มบ้านขนาดกลาง (M) (ส่วนใหญ่) เป็นกลุ่มที่มีความสามารถในการหาเงินเพื่อมาใช้สร้างที่อยู่อาศัยใหม่ โดยบ้านขนาดใหญ่ (L) มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด บ้านขนาดกลาง (M) รองลงมา และบ้านขนาดเล็ก (S) น้อยสุด เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการหาเงินเพื่อมาใช้สร้างที่อยู่อาศัยในชุมชนใหม่ได้น้อย มีครัวเรือนที่สามารถกู้พอช. แต่กู้ได้ในจำนวนทุนทรัพย์ที่น้อย และครัวเรือนที่ไม่สามารถกู้ได้อยู่จำนวนมากหลายครัวเรือน

ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ มาสู่ชุมชนในปัจจุบัน (พ.ศ.2544-2566) ระยะเวลา 22 ปี พบว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย บ้านโดยส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นจากช่วงมาอยู่ใหม่ ถึงร้อยละ 75 และพบว่าบางส่วนไม่มีการเปลี่ยนแปลง ร้อยละ 25 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงในช่วง 2 เป็นการเปลี่ยนแปลงโดย การต่อเติม ขยายบ้าน และปรับปรุงบ้านเดิมเป็นส่วนใหญ่ มีส่วนน้อยที่ก่อสร้างบ้านใหม่ ซึ่งพบเพียง 1 ใน 24 หลัง **ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย คือ ปัจจัยภายในครัวเรือน** แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ ปัจจัยสังคม ปัจจัยเศรษฐกิจ และปัจจัยสภาพแวดล้อม โดยปัจจัยสังคมและปัจจัยเศรษฐกิจจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงขนาดพื้นที่บ้าน การเพิ่มพื้นที่ใช้งานที่สอดคล้องเหมาะสมกับครัวเรือน และการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ใช้งาน เช่น การกั้นผนังห้อง ส่วนปัจจัยสภาพแวดล้อมจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณภาพพื้นที่ให้เหมาะสมกับการใช้งาน และสามารถปกป้องผู้อยู่อาศัยให้อยู่อย่างปลอดภัย และเกิดสภาวะสบาย เช่น การป้องกันน้ำท่วม โดยการกั้นขอบคอนกรีตบล็อกที่พื้น การป้องกันแดด-ฝนโดยการต่อเติมกันสาดและชายคา การทำที่เก็บของสูงและเตียงสูง เพื่อหนีระดับน้ำท่วม การทำฝ้าเพดานเพื่อป้องกันความร้อน เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลง ช่วงที่ 2		บ้านใหญ่ (L)	บ้านกลาง (M)	บ้านเล็ก (S)
สภาพกายภาพ	ลักษณะบ้าน	ไม่เปลี่ยน	ดีขึ้น +12% (บ้าน 1 ชั้น เป็น 2 ชั้น)	ไม่เปลี่ยน
	พื้นที่บ้าน	เพิ่มขึ้น เป็น 1.2 เท่า	เพิ่มขึ้น เป็น 1.3 เท่า	เพิ่มขึ้น เป็น 1.3 เท่า
ปัจจัย	การใช้พื้นที่	ไม่เปลี่ยน	ดีขึ้น เป็น แบ่งพื้นที่+อเนก +10%	ดีขึ้น เป็น แบ่งพื้นที่+อเนก +25%
	โครงสร้างและวัสดุ	ไม่เปลี่ยน	ถาวรขึ้น +22%	ถาวรขึ้น +16%
ปัจจัย	ห้องน้ำ-ส้วม	ไม่เปลี่ยน	ห้องน้ำ +12%	ห้องน้ำ +8%
	มากที่สุด	ต้องการพื้นที่ อาชีพดีขึ้น	ต้องการพื้นที่ เปลี่ยนวัย	ต้องการพื้นที่ สภาพแวดล้อม
ปัจจัย	รอง	สภาพแวดล้อม ดูแลจากบุตร	สภาพแวดล้อม อาชีพดีขึ้น การออม ทักกะก่อสร้าง	สมาชิกเพิ่ม ดูแลจากบุตร การออม
	แตกต่าง	มีครุสหาย สมาชิกเพิ่ม ทักกะก่อสร้าง	ที่ดินขยาย สภาพไม่ถาวร รางวัลชุมชน ทักกะก่อสร้าง	สิ้นเชื้อ เครือญาติ สนับสนุนภายนอก สภาพไม่ถาวร
บ้านใหญ่ (L) ภายภาพเปลี่ยนน้อยสุด		บ้านกลาง (M) ภายภาพเปลี่ยนมากที่สุด		บ้านเล็ก (S) ภายภาพเปลี่ยนรองลงมา
สอดคล้องกับลักษณะครัวเรือน สมาชิกเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ส่งผลรายได้ลดลง ปัจจัยที่พบ คือ ต้องการพื้นที่ - ต่อเติมทำหาของเก่า		สอดคล้องกับปัจจัย ต้องการพื้นที่ อาชีพดีขึ้น (รายได้สูงขึ้นและสม่ำเสมอ) มีเงินออม มีทักกะก่อสร้าง และ *สภาพบ้านไม่ถาวร ทำให้ปรับปรุงและสร้างบ้านใหม่ *มีปัจจัยบวก ที่ดินขยาย + ทักกะก่อสร้าง		สอดคล้องกับ ต้องการพื้นที่ สภาพแวดล้อม สมาชิกเพิ่ม การออม ทำให้ขยายและต่อเติมบ้าน *สิ้นเชื้อ 1/12 หลัง *สภาพบ้านไม่ถาวร ทำให้ต้องปรับปรุงบ้านใหม่ *ข้อจำกัด ที่ดินเล็ก, บ้านเดิม 1 ชั้น*ข้อจำกัดเศรษฐกิจ

ภาพ 5.32 สรุปการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 2 ของบ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S)

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ผลการศึกษา ช่วงที่ 2 จากการแบ่งกลุ่มกรณีศึกษา เป็น 3 กลุ่ม คือ บ้านขนาดใหญ่ บ้านขนาดกลาง และบ้านขนาดเล็ก มีดังนี้

ผลการศึกษาในส่วนของ **บ้านขนาดใหญ่ (L)** พบว่า ปัจจัยภายในครัวเรือน เป็นปัจจัยสำคัญ โดยปัจจัยที่พบมากที่สุด คือ ความต้องการพื้นที่ใช้สอย อาชีพดีขึ้น รองลงมาคือ

สภาพแวดล้อม อาทิ แดด-ฝน และได้รับการดูแลจากบุตร ลักษณะครัวเรือนพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนและช่วงวัยของสมาชิกครัวเรือน โดยมีจำนวนสมาชิกลดลงและมีผู้เข้าสู่วัยสูงอายุในครัวเรือน ทำให้รายได้ครัวเรือนลดลงเนื่องจากผู้ที่เป็นวัยทำงานลดลง ส่งผลต่อเศรษฐกิจครัวเรือนแย่งลง (แม้อาชีพดีขึ้น) ซึ่งจากปัจจัยและลักษณะครัวเรือนนี้ เป็นข้อจำกัดให้สภาพกายภาพที่อยู่อาศัยในช่วงที่ 2 มีการเปลี่ยนแปลงน้อยลง การเปลี่ยนแปลงจำเป็นไปตามความจำเป็นของครัวเรือน เช่น การต่อเติมครัว การต่อเติมกันสาด การต่อเติมพื้นที่สำหรับประกอบอาชีพหาของเก่า เป็นต้น

จากลักษณะครัวเรือนและปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลให้สภาพกายภาพบ้านขนาดใหญ่ (L) ในช่วงที่ 2 มีการเปลี่ยนแปลงขึ้น น้อยที่สุดในกลุ่ม เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงเพียง 1 ใน 5 รายการ (ดูภาพ 5.32 ประกอบ)

- โดย 1) ลักษณะบ้าน ไม่เปลี่ยน
- 2) ขนาดพื้นที่บ้านเพิ่มขึ้นจากบ้านย้ายมาใหม่ เป็น 1.2 เท่า ของขนาดพื้นที่เฉลี่ยบ้านย้ายมาใหม่
- 3) การใช้พื้นที่ในบ้านดีขึ้น ไม่เปลี่ยน
- 4) โครงสร้างและวัสดุ ไม่เปลี่ยน แต่มีการเสื่อมสภาพตามอายุใช้งานเล็กน้อย
- 5) ห้องน้ำ-ส้วม ไม่เปลี่ยน มีครบทุกหลังดั้งเดิม

ผลการศึกษาในส่วนของ บ้านขนาดกลาง (M) พบว่า ปัจจัยภายในครัวเรือน เป็นปัจจัยสำคัญ โดยปัจจัยที่พบมากที่สุด คือ ความต้องการพื้นที่ใช้สอย การเปลี่ยนช่วงวัย รองลงมา คือ สภาพแวดล้อม อาทิ ความปลอดภัย อาชีพดีขึ้น การออม และทักษะช่างก่อสร้าง และได้รับการดูแลจากบุตร ปัจจัยที่พบต่างจากกลุ่มอื่นๆ คือ แปลงที่ดินขยาย ทักษะช่างก่อสร้าง และรางวัลชุมชนชาเลี้ยงต้นแบบดีเด่น ลักษณะครัวเรือนพบว่าเป็นครัวเรือนเดี่ยว โดยครัวเรือนส่วนใหญ่ มีลักษณะอาชีพที่ดี มีรายได้ประจำ มีอาชีพที่ใช้ทักษะเชี่ยวชาญ เช่น ช่างก่อสร้าง ซึ่งมักจะได้รับวัสดุก่อสร้างเหลือจากที่ทำงานซึ่งนำมาปรับปรุงบ้านได้ รวมทั้งสามารถคำนวณวัสดุก่อสร้างและจัดซื้อวัสดุเองได้ในราคาถูก ซึ่งเมื่อร่วมกับการออมทรัพย์ และการได้รับการดูแลจากบุตร (อุดหนุนทุนทรัพย์ปรับปรุงบ้าน) จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้นมากกว่าทุกกลุ่ม

จากลักษณะครัวเรือนและปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลให้สภาพกายภาพบ้านขนาดกลาง (M) ในช่วงที่ 2 มีการเปลี่ยนแปลงขึ้น มากที่สุดในกลุ่ม เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงถึง 5 ใน 5 รายการ (ดูภาพ 5.32 ประกอบ) โดย

- 1) ลักษณะบ้าน เปลี่ยนแปลงตึกชั้น 1 หลัง จากบ้าน 1 ชั้น เป็น 2 ชั้น
- 2) ขนาดพื้นที่บ้านเพิ่มขึ้นจากบ้านย้ายมาใหม่ เป็น 1.3 เท่า ของขนาดพื้นที่เฉลี่ยบ้านย้ายมาใหม่
- 3) การใช้พื้นที่ในบ้านตึกชั้น 1 มีจำนวนบ้านที่ใช้พื้นที่ในรูปแบบแบ่งพื้นที่ผสมอเนกประสงค์ เพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 12 ของกรณีศึกษาบ้านขนาดกลาง
- 4) โครงสร้างและวัสดุ เปลี่ยนแปลงมั่นคงถาวรขึ้น 2 หลัง ใน 9 หลัง โดยเป็นบ้านก่ออิฐฉาบปูน
- 5) ห้องน้ำ-ส้วม เปลี่ยนแปลงตึกชั้น 1 หลัง ใน 9 หลัง โดยมีห้องน้ำครบทุกหลัง

ผลการศึกษาในส่วนของ **บ้านขนาดเล็ก (S)** พบว่า ปัจจัยภายในครัวเรือน เป็นปัจจัยสำคัญ โดยปัจจัยที่พบมากที่สุด คือ ความต้องการพื้นที่ใช้สอย และสภาพแวดล้อมรองลงมาคือ จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น ได้รับการเลี้ยงดูจากบุตร ปัจจัยแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ ที่พบ คือ การเข้าถึงสินเชื่อ (ส่วนน้อย เพียง 1 ใน 12 หลัง และเป็นสินเชื่อจากบัตรเครดิตเงินสด ซึ่งมีดอกเบี้ยสูง) ซึ่งทำให้สภาพบ้านเปลี่ยนแปลงตึกชั้นมาก เครือญาติ (ช่วยก่อสร้างให้โดยคิดราคาไม่แพง และมีความชำนาญเฉพาะจากการเป็นช่างก่อสร้าง สามารถไว้วางใจในการทำงาน ไม่วาง) และการสนับสนุนจากภายนอก คือ มูลนิธิต่างๆ ให้ทุนปรับปรุงบ้าน เนื่องจากสภาพทรุดโทรมมาก ลักษณะครัวเรือนโดยส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเดี่ยว และส่วนน้อยเป็นครัวเรือนขยาย ประกอบอาชีพหาของเก่า เกษียณ และรับจ้างทั่วไป ซึ่งรายได้มีความไม่แน่นอนและไม่สม่ำเสมอ สอดคล้องกับช่วงวัยของครัวเรือนที่เริ่มเข้าสู่ผู้สูงอายุ จึงไม่เหมาะกับการทำอาชีพใช้แรง มีส่วนน้อยที่ประกอบอาชีพประจำ เป็นพนักงานบริษัท แม่บ้านรายเดือน เป็นต้น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงบ้านส่วนใหญ่จึงมาจากการได้รับการดูแลจากบุตร ซึ่งต่อเติมตามความจำเป็นเป็นหลัก และมีการต่อเติมมาก เนื่องจาก ช่วงที่ 1 ขาดทุนทรัพย์ในการสร้างบ้าน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องต่อเติมบ้านให้เหมาะสมกับการอยู่อาศัยตามความสามารถของครัวเรือน

จากลักษณะครัวเรือนและปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลให้สภาพกายภาพบ้านขนาดเล็ก (S) ในช่วงที่ 2 มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาก รองลงมาในกลุ่ม เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงถึง 4 ใน 5 รายการ (ดูภาพ 5.32 ประกอบ)

- 1) ลักษณะบ้าน ไม่เปลี่ยน เป็นบ้าน 1 ชั้นดั้งเดิม
- 2) ขนาดพื้นที่บ้านเพิ่มขึ้นจากบ้านย้ายมาใหม่ เป็น 1.3 เท่า ของขนาดพื้นที่เฉลี่ยบ้านย้ายมาใหม่

- 3) การใช้พื้นที่ในบ้านดีขึ้น มีจำนวนบ้านที่ใช้พื้นที่ในรูปแบบ แบ่งพื้นที่ผสม
อเนกประสงค์เพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 25 ของกรณีศึกษาบ้านขนาดเล็ก
- 4) โครงสร้างและวัสดุ เปลี่ยนถาวรขึ้น ร้อยละ 16 ของกรณีศึกษาบ้านขนาดเล็ก
ทั้งหมด
- 5) ห้องน้ำ-ส้วม เปลี่ยนแปลงดีขึ้น 1 ใน 12 หลัง โดยมีครบทุกหลัง

สรุปผลการศึกษา การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย ช่วงที่ 2 สภาพ
กายภาพที่อยู่อาศัยมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นจากช่วงที่ย้ายมาอยู่ใหม่จำนวนมาก ซึ่งมีการ
เปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพน้อยกว่าการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 เนื่องจากช่วงที่ 1 ครั้วเรือน
ส่วนใหญ่ได้มีการเปลี่ยนแปลงกายภาพที่อยู่อาศัยมาก เนื่องจากการย้ายจากพื้นที่จำกัด
มาสู่ที่ดินชุมชนใหม่ ในช่วงที่ 2 นี้ การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นการต่อเติม **ปรับปรุงและพัฒนา**
สภาพกายภาพที่อยู่อาศัยเดิม ให้มีความเหมาะสมกับความจำเป็นของผู้อยู่อาศัย ซึ่งพบว่า
ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญ คือ **ปัจจัยภายในครั้วเรือน** โดยครั้วเรือนได้
ปรับปรุงที่อยู่อาศัยตามการเติบโตของฐานะเศรษฐกิจ เมื่อวิเคราะห์ตามกลุ่มกรณีศึกษา
พบว่า ในช่วงที่ 2 นี้ บ้านขนาดกลาง (M) เป็นกลุ่มกรณีศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพ
กายภาพที่อยู่อาศัยมากที่สุด เนื่องจากปัจจัยที่ทำให้ดีขึ้น ได้แก่ อาชีพดีขึ้น การมีรายได้
ประจำ การออม อาชีพช่างก่อสร้าง และการเลี้ยงดูจากบุตร บ้านขนาดเล็ก (S) มีการ
เปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ มาครองลงมา เนื่องจากต้องการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับ
ความจำเป็นในการอยู่อาศัยของครั้วเรือนเป็นหลัก มี**ข้อจำกัดเศรษฐกิจครั้วเรือน และสภาพ**
กายภาพบ้านเดิมที่สร้างเป็น 1 ชั้น ทำให้การต่อเติมบ้านในพื้นที่ดิน 1 แปลงเป็นไปได้ยาก

สรุปผลการศึกษา การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากใต้สะพานมาสู่ชุมชน
อ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า ครั้วเรือนมีการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย
ดีขึ้นมาก ทั้งในด้านความมั่นคงในที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมภายในชุมชน สภาพกายภาพที่
อยู่อาศัย ซึ่งพบว่า การเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 ที่อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงดีขึ้นทั้งหมด ในส่วนการ
เปลี่ยนแปลงช่วงที่ 2 ที่อยู่อาศัยมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นตามฐานะเศรษฐกิจของแต่ละ
ครั้วเรือน ซึ่งร้อยละ 75 ของกรณีศึกษามีการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น แต่พบว่า
ร้อยละ 25 ยังไม่เปลี่ยนแปลงสภาพ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากข้อจำกัดเศรษฐกิจและสังคม
ครั้วเรือน นอกจากนั้นแม้ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงดีขึ้นมากแล้ว ยังคงพบปัญหา
สภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน ซึ่งขอกกล่าวในถัดไป

5.5. ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

จากการสำรวจและสังเกตสภาพบ้านในปัจจุบัน และสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยกรณีศึกษา 24 หลัง ผลการศึกษาพบว่า แม่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้นถึง 18 หลัง ใน 24 หลัง คิดเป็นร้อยละ 75 ของกรณีศึกษาทั้งหมด แต่ยังคงพบปัญหาต่างๆ จึงได้มีการรวบรวมปัญหา จำแนกรายการดังตารางนี้

ตาราง 5.13 รายการปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน จากการสำรวจกรณีศึกษา บ้าน 24 หลัง

ลำดับ	ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน (n=24)	จำนวน	ร้อยละ
1	ปัญหาความแข็งแรงคงทนของโครงสร้างและวัสดุ	45	56%
1.1	สภาพบ้านทั่วไปทรุดโทรม	4	
1.2	โครงสร้างเสื่อมสภาพ	9	
	1.โครงสร้างเสา-คาน-พื้น		
	2.โครงสร้างหลังคา		
1.3	วัสดุเสื่อมสภาพ	29	
	1.วัสดุพื้น		
	2.วัสดุผนัง		
	3.วัสดุหลังคา / หลังคาน้ำฝนรั่ว		
	4.ประตู-หน้าต่าง / ราวระเบียง		
	5.ระบบไฟฟ้า		
1.4	การก่อสร้างและวัสดุติดตั้งไม่เหมาะสมตามมาตรฐาน	3	
2	ปัญหาสุขลักษณะในที่อยู่อาศัย	16	20%
2.1	การจัดบ้านเป็นระเบียบ	6	
2.2	ความสะอาดบ้าน	0	
2.3	ความสะอาดครัว	8	
2.4	ความสะอาดห้องน้ำ	2	
3	ปัญหาสภาพแวดล้อมการอยู่อาศัย	14	18%
3.1	ความร้อนในบ้าน	4	
3.2	ฝนสาด (ประตู/หน้าต่าง/ช่องเปิด)	4	
3.3	น้ำท่วมเข้าบ้าน	3	
3.4	งูและสัตว์มีพิษ	3	
4	ปัญหาพื้นที่ใช้สอย	5	6%
4.1	พื้นที่ใช้สอยไม่เพียงพอ	2	
4.2	พื้นที่ใช้สอยไม่เหมาะสม ได้แก่ ไม่เหมาะกับผู้อยู่อาศัยและผู้ป่วย / พื้นที่ใช้งานไม่สะดวก	3	
	ผลรวมรายการปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยทั้งหมด	80	100%

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

ผลการศึกษาจากกรณีศึกษา บ้าน 24 หลัง ปัญหาที่พบจากการสำรวจ สังเกตและสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยในปัจจุบันเรียงลำดับมากที่สุดไปน้อยที่สุดมีดังนี้ (ดูตาราง 5.13 ประกอบ)

1) ปัญหาความแข็งแรงคงทนของโครงสร้างและวัสดุ จำนวน 45 รายการ คิดเป็นร้อยละ 56 ของรายการปัญหาทั้งหมด แบ่งรายการย่อย ดังนี้

- 1.1) สภาพบ้านทั่วไปทรุดโทรม จำนวน 4 รายการ
- 1.2) โครงสร้างเสื่อมสภาพ จำนวน 9 รายการ
- 1.3) วัสดุเสื่อมสภาพ อาทิ วัสดุพื้น วัสดุผนัง วัสดุหลังคา ประตู-หน้าต่าง-ราวระเบียง และระบบไฟฟ้าในบ้าน จำนวน 29 รายการ ของรายการปัญหาทั้งหมด
- 1.4) การก่อสร้างและวัสดุติดตั้งไม่เหมาะสมตามมาตรฐาน จำนวน 3 รายการ โดยปัญหาความแข็งแรงคงทนของโครงสร้างและวัสดุ มีสาเหตุจากการไม่เข้าใจลักษณะและอายุการใช้งานวัสดุ เช่น โครงสร้างไม้จำเป็นต้องมีการทําน้ำยากันปลวก วัสดุมือสองมีอายุการใช้งานสั้น วัสดุกระเบื้องหลังคาสำหรับซ่อมควรมีขนาดและรูปแบบเท่ากับกระเบื้องเดิม จึงใช้ซ่อมทดแทนกันได้ เป็นต้น

2) ปัญหาสุขลักษณะในที่อยู่อาศัย จำนวน 16 รายการ คิดเป็นร้อยละ 20 ของรายการปัญหาทั้งหมด แบ่งรายการย่อย ดังนี้

- 2.1) การจัดบ้านไม่เป็นระเบียบ จำนวน 6 รายการ
- 2.2) ความสะอาดครัว จำนวน 8 รายการ
- 2.3) ความสะอาดห้องน้ำ จำนวน 2 รายการ

3) ปัญหาสภาพแวดล้อมการอยู่อาศัย จำนวน 14 รายการ คิดเป็นร้อยละ 18 ของรายการปัญหาทั้งหมด แบ่งรายการย่อย ดังนี้

- 3.1) ความร้อนในบ้าน
- 3.2) ฝนสาด (ประตู/หน้าต่าง/ช่องเปิด)
- 3.3) น้ำท่วมเข้าบ้าน
- 3.4) งูและสัตว์มีพิษ

4) ปัญหาพื้นที่ใช้สอย จำนวน 5 รายการ คิดเป็นร้อยละ 6 ของรายการปัญหาทั้งหมด แบ่งรายการย่อย ดังนี้

- 4.1) พื้นที่ใช้สอยไม่เพียงพอ
- 4.2) พื้นที่ใช้สอยไม่เหมาะสม ได้แก่ ไม่เหมาะกับผูสูงอายุและผู้ป่วย หรือพื้นที่ใช้งานไม่สะดวก ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยในบ้าน

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า **ปัญหาสภาพบ้านที่พบบมากที่สุด คือ ปัญหาความแข็งแรงคงทนของโครงสร้างและวัสดุ** ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเสื่อมสภาพและหมดอายุใช้งาน ทำให้วัสดุองค์ประกอบบ้าน โครงสร้างหลัก และสภาพบ้านมีสภาพทรุดโทรม

ภาพ 5.33 ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน ของกรณีศึกษา 3 กลุ่ม

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ผลการศึกษาปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยของกรณีศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม คือ บ้านขนาดใหญ่ (L) บ้านขนาดกลาง (M) และบ้านขนาดเล็ก (S) มีผลการศึกษาดังนี้ (ดูภาพ 5.33 ประกอบ)

1) **บ้านขนาดเล็ก (S)** เป็นกลุ่มกรณีศึกษาที่พบปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยมากที่สุด เป็นจำนวน 48 รายการ คิดเป็นร้อยละ 60 ของรายการปัญหาทั้งหมด โดยปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยที่พบ **อันดับ 1 คือ วัสดุหลังคาเสื่อมสภาพ** อันดับ 2 วัสดุประตูหน้าต่างเสื่อมสภาพ-ชำรุด ความเป็นระเบียบของบ้าน และความสะอาดครัว

2) **บ้านขนาดกลาง (M)** เป็นกลุ่มกรณีศึกษาที่พบปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยรองลงมา เป็นจำนวน 19 รายการ คิดเป็นร้อยละ 24 ของรายการปัญหาทั้งหมด โดยปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยที่พบ **อันดับ 1 คือ วัสดุประตูหน้าต่างเสื่อมสภาพ-ชำรุด** อันดับ 2 วัสดุหลังคาเสื่อมสภาพ วัสดุผนังเสื่อมสภาพ และความสะอาดครัว

3) **บ้านขนาดใหญ่ (L)** เป็นกลุ่มกรณีศึกษาที่พบปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยน้อยที่สุด เป็นจำนวน 13 รายการ คิดเป็นร้อยละ 16 ของรายการปัญหาทั้งหมด โดยปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยที่พบ **อันดับ 1 คือ โครงสร้างและวัสดุหลังคาเสื่อมสภาพ** อันดับ 2 ปัญหาความร้อนในบ้าน และความสะอาดครัว

จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า แม้สภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นมากถึงร้อยละ 75 ของกรณีศึกษาทั้งหมด และแม้ว่ากรณีศึกษาส่วนใหญ่ ผ่านมาตรฐานขั้นต่ำผู้มี

รายได้น้อยที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์มากถึงร้อยละ 71 ของกรณีศึกษาทั้งหมด แต่ยังมีปัญหาสภาพ
กายภาพที่อยู่อาศัยต่างๆ ที่พบจากกรณีศึกษาบ้าน 24 หลัง มากถึง 80 รายการ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า
สภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันควรได้รับการส่งเสริมและปรับปรุง

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนใต้สะพานสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์ข้อ 1) 2) 3) และ 4) โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จากการอยู่อาศัยในชุมชนใต้สะพาน มาสู่ การอยู่อาศัยในชุมชนปัจจุบัน
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย
- 3) เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดีขึ้น และเพื่อศึกษาปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน
- 4) เพื่อสรุปข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย

จากผลการศึกษาในงานวิจัย การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนใต้สะพานสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน สามารถนำมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ โดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้

- 6.1. สรุปผลการวิจัย
- 6.2. ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา
- 6.3. ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านที่อยู่อาศัย สถาปนิกชุมชน และผู้นำชุมชน
- 6.4. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

6.1. สรุปผลการวิจัย

ข้อสรุปผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ดังนี้

6.1.1. การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จากชุมชนใต้สะพาน มาสู่ชุมชนในปัจจุบัน

จากผลการศึกษา การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จากชุมชนใต้สะพานมาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน แบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงที่ 1 จากชุมชนใต้สะพานมาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) และช่วงที่ 2 จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ มาสู่ปัจจุบัน (พ.ศ.2544-2566) ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมาแล้วเป็นระยะเวลา 22 ปี มีรายละเอียดการเปลี่ยนแปลงทั้ง 2 ช่วง ดังนี้

ก) ช่วงที่ 1 การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากใต้สะพานมาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)

ผลการศึกษาจากกรณีศึกษา 24 หลัง พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงสภาพบ้านดีขึ้นทุกหลัง โดยมีการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ คือ จากห้องใต้สะพานเป็น ‘บ้าน’ มีลักษณะเป็นหลัง มีองค์ประกอบพื้นฐานครบถ้วน เสา คาน พื้น ผนัง หลังคา บางส่วนมีประตูหน้าต่างหรือบางส่วนเปิดโล่งไว้ก่อน รูปแบบบ้านเป็นรูปแบบกึ่งเปิดโล่ง ซึ่งต่างจากสภาพเดิมที่มีความแออัด บ้านตั้งอยู่บนที่ดินเช่าระยะยาว 30 ปี ในโครงการของการเคหะแห่งชาติ พื้นที่บ้านมีขนาดเพิ่มขึ้นมาก มีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่จากบ้านใต้สะพานใช้พื้นที่ในบ้านแบบอเนกประสงค์ เป็นใช้พื้นที่เป็นสัดส่วนมากขึ้นสำหรับแต่ละกิจกรรม เช่น ส่วนพักผ่อน ส่วนครัว โครงสร้างและวัสดุ พบว่าบ้านส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้น โดยใช้วัสดุที่มั่นคงถาวร แต่ยังมีบ้านส่วนหนึ่งที่ยังใช้วัสดุไม่มั่นคงถาวรในการสร้างบ้าน ห้องน้ำ-ส้วมเปลี่ยนแปลงดีขึ้นจากเดิมที่บางบ้านมีลักษณะดังนี้ 1) ไม่มีห้องน้ำ-ส้วมของตนเอง เปลี่ยนแปลงเป็นมีของตนเอง 2) ห้องน้ำ-ส้วมไม่ถูกสุขลักษณะขับถ่ายลงลำคลอง เปลี่ยนเป็นขับถ่ายลงส้วมที่มีระบบสุขาภิบาลที่ดี และ 3) ไม่มีระบบสุขาภิบาล ซึ่งเมื่อย้ายมาใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้น มีระบบสุขาภิบาล ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในช่วงที่ 1 นี้ เกิดจากการปัจจัยสำคัญ คือ การสนับสนุนภายนอก โดยการดำเนินงานโครงการภาครัฐที่มีเป้าหมายต้องการแก้ไขปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย

สรุปผลการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย ช่วงที่ 1 ตามการแบ่งกลุ่มกรณีศึกษา
3 ขนาด คือ บ้านขนาดใหญ่ บ้านขนาดกลาง และบ้านขนาดเล็ก จากสภาพกายภาพบ้านในปัจจุบัน พบว่า บ้านขนาดใหญ่ เป็นกลุ่มที่ได้เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาชุมชนได้สะพานทั้งหมด บ้านขนาดกลางเข้าร่วมรองลงมา และบ้านขนาดเล็กพบว่ามีส่วนน้อยที่เข้าร่วมกระบวนการ

ซึ่งกระบวนการประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้

1) กระบวนการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันและสร้างความสัมพันธ์เป็นชุมชน ผ่านการทำกิจกรรมกลุ่มแต่ละสะพาน การร่วมกันหาที่ดินสำหรับตั้งชุมชนใหม่

2) การส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงิน ผ่านการร่วมกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งทำให้สามารถกู้สร้างบ้านได้ และเกิดผลกับตัวบุคคล คือ การฝึกวินัยการออม

3) การร่วมกันออกแบบวางผังชุมชนและออกแบบบ้าน ซึ่งส่งผลให้

3.1) วางแผนการอยู่ร่วมกัน การตกลงการอยู่ร่วมกันในชุมชนและกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน

3.2) ลักษณะกายภาพบ้านที่เหมาะสมในการอยู่อาศัย ได้แก่ ขนาดพื้นที่ใช้สอยส่วนต่างๆ มาตรฐานที่อยู่อาศัยที่ดี ขนาดบ้านที่เหมาะสมกับลักษณะครัวเรือนและความต้องการของตน

3.3) ความรู้ในการก่อสร้างบ้านราคาประหยัด และการนำวัสดุจากบ้านได้สะพานเดิมมาใช้ก่อสร้าง

สอดคล้องกับข้อจำกัดของกลุ่มบ้านขนาดเล็ก (S) ซึ่งไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการ ทำให้ขาดทุนทรัพย์ (ไม่มีเงินออม ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์) จึงขาดความรู้และความเข้าใจสภาพบ้านที่ดีและเหมาะสม และขาดความรู้ในการก่อสร้างบ้านที่ดีในราคาประหยัด ทำให้การเปลี่ยนแปลงสภาพบ้านของกลุ่มนี้น้อยกว่าทั้ง 2 กลุ่ม

บ้านขนาดใหญ่ เป็นกลุ่มกรณีศึกษาที่เปลี่ยนแปลงสภาพมากที่สุด เนื่องจาก ปัจจัยการร่วมกระบวนการและปัจจัยครัวเรือนด้านเศรษฐกิจ ที่มีรายได้สม่ำเสมอ มีการออมเงิน จึงทำให้สามารถกู้สร้างบ้านจาก พอช. ได้ในจำนวนที่สูง

บ้านขนาดกลาง เป็นกลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยมาก รองจากบ้านขนาดใหญ่ คือ บ้านขนาดกลาง มีการร่วมกระบวนการเหมือนบ้านขนาดใหญ่ แต่พบว่ามีเพียง 4 ครัวเรือนที่ได้ร่วมกระบวนการ และสามารถ ร่วมกลุ่มออมทรัพย์จนกู้สร้างบ้าน

พอช. ได้สำเร็จ 3 ครั้วเรือน ส่วนอีก 1 ครั้วเรือนไม่สำเร็จ เนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์ที่ ครั้วเรือนล้มเกิดการล้มระหว่างทาง และเงินออมหายไป จึงไม่สามารถกู้ได้ ปัจจัยที่แตกต่างที่ พบ คือ 1) การเข้าถึงสินเชื่อจากที่ทำงาน พบว่า มี 2 ครั้วเรือนสามารถกู้เงินสหกรณ์ที่ทำงาน เพื่อมาสร้างบ้าน 2) การสนับสนุนจากที่ทำงาน ซึ่งเป็นบริษัทรับเหมาก่อสร้าง และเจ้าของ อสังหาริมทรัพย์ ให้ทุนวัสดุก่อสร้างมาสร้างบ้าน ซึ่งปัจจัยทั้งหมดนี้ส่งผลให้สภาพที่อยู่อาศัย บ้านขนาดกลางส่วนใหญ่ดีขึ้นมาก และส่วนน้อยดีขึ้นเล็กน้อยจากข้อจำกัดข้างต้น

บ้านขนาดเล็ก เป็นกลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยสุด จากข้อจำกัดขาดการร่วม กระบวนการ ขาดทุนในการก่อสร้างและความรู้ลักษณะบ้านที่ดี

สรุปผลภาพรวม การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยช่วงที่ 1 จากใต้สะพาน แม้มีการ เปลี่ยนแปลงหลายระดับจากข้อจำกัดของแต่ละกรณีศึกษา แต่พบว่ากรณีศึกษาทั้งหมด 24 หลัง มีการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้นมากกว่าสภาพกายภาพของบ้านใต้สะพานอย่าง ชัดเจน

ข) ช่วงที่ 2 การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2544-2566)

ผลการศึกษาจากกรณีศึกษา 24 หลัง พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงสภาพบ้านดีขึ้นถึง 18 หลัง คิดเป็นร้อยละ 75 ของกรณีศึกษาทั้งหมด และไม่เปลี่ยนแปลงสภาพบ้าน 6 หลัง คิด เป็นร้อยละ 25 โดยลักษณะการเปลี่ยนแปลงสภาพบ้านในช่วงที่ 2 ที่พบ เป็นการต่อเติม ปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยเดิม จากช่วงย้ายมาอยู่ใหม่ เป็นส่วนใหญ่ มีเพียง 1 กรณีศึกษา ใน 24 กรณี ที่สร้างบ้านใหม่บนที่ดินใหม่ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงสภาพบ้านที่พบมากใน ช่วงที่ 2 คือ การต่อเติม ได้แก่ การต่อเติมพื้นที่ใช้งาน ครั้ว พื้นที่อาชีวะ การต่อเติมเพื่อ ป้องกันสภาพแวดล้อม เพื่อการอยู่อาศัยสบายขึ้น เช่น ชายคา การปรับปรุงสภาพบ้าน เช่น การเปลี่ยนวัสดุใหม่ ให้คงทนถาวร การกันพื้นที่เป็นสัดส่วนมากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลง ในช่วงที่ 2 นี้ เกิดจากความต้องการและความจำเป็นในการอยู่อาศัยของครัวเรือนเป็นหลัก โดยมีปัจจัยสำคัญ คือ ปัจจัยภายในครัวเรือน ด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งในช่วงที่ 2 ครัวเรือนเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยตามการเปลี่ยนแปลงลักษณะเศรษฐกิจของครัวเรือน

สรุปผลการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย ช่วงที่ 2 ตามการแบ่งกลุ่มกรณีศึกษา
3 ขนาด คือ บ้านขนาดใหญ่ บ้านขนาดกลาง และบ้านขนาดเล็ก จากสภาพกายภาพบ้านในปัจจุบัน พบว่า บ้านขนาดกลางมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด และรองลงมา คือบ้านขนาดเล็ก

บ้านขนาดใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยน้อยที่สุด คือเปลี่ยนแปลงเฉพาะ ขนาดพื้นที่ใช้สอย แม้มีปัจจัยอาชีพดีขึ้นแต่พบว่ามีข้อจำกัดจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ช่วงวัยผู้สูงอายุของครัวเรือน ทำให้จำนวนผู้ทำงานลดลง การเปลี่ยนแปลงสภาพบ้านจึงเป็นไปตามความจำเป็น

บ้านขนาดกลาง มีการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยมากที่สุดใน 3 กลุ่ม เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพดีขึ้น มีรายได้สูงขึ้นและมีความสม่ำเสมอ มีการเก็บออม มีอาชีพช่างก่อสร้างจึงมีทักษะในการก่อสร้างบ้าน ร่วมกับความเข้าใจมาตรฐานที่ดีในที่อยู่อาศัยจากการทำงานจริง และร่วมกับการเก็บออม ปัจจัยแตกต่างที่พบ คือ แปลงที่ดินขยาย ส่งผลให้ที่อยู่อาศัยกลุ่มนี้มีการเปลี่ยนแปลงได้มาก เนื่องจาก 1) กรณีที่ 1 บ้าน M1 (แปลง 62-51) มีที่ดินเดิมคือ แปลง 62 พอได้สิทธิ์ที่ดินครัวเรือนขยายตำแหน่งติดกับบ้านเดิม จึงต่อเติมขยายบ้านจากบ้าน 1 แปลงที่ดิน เป็นบ้านบนที่ดิน 2 แปลงได้สำเร็จ 2) กรณีที่ 2 บ้าน M9 (แปลง 249 ในปัจจุบัน คือ แปลง 250 ในอดีต) ครัวเรือนก่อสร้างบ้านใหม่ได้เต็มที่ไม่มีข้อจำกัด เนื่องจากเป็นบ้านคนละหลัง บ้านแปลง 250 คือบ้านสิทธิ์ของบุตร ส่วนแปลง 249 คือบ้านสิทธิ์ของตนเอง ซึ่งเมื่อย้ายมาใหม่ขาดทุนทรัพย์จึงอยู่รวมกันในบ้านหลังเดียวกัน

บ้านขนาดเล็ก มีการเปลี่ยนแปลงมากรองลงมา เนื่องจากในการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ ช่วงที่ 1 บ้านขนาดเล็กมีข้อจำกัดด้านทุนทรัพย์และเศรษฐกิจครัวเรือน ทำให้สภาพกายภาพบ้านยังไม่เหมาะสมกับการอยู่อาศัยของครัวเรือน จึงมีความต้องการพื้นที่ใช้สอยเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย แต่ด้วยข้อจำกัดของบ้านขนาดเล็กโดยส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพรับจ้างรายวัน มีรายได้ไม่แน่นอน การเปลี่ยนแปลงบ้านจึงมาจากความจำเป็นเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเกิดจากขนาดพื้นที่ใช้สอยไม่พอ สำหรับอยู่อาศัยตามจำนวนสมาชิกในช่วงเวลานั้นๆ จึงต้องขยายบ้านเพิ่ม หรือการป้องกันสภาพแวดล้อม แดด-ฝน ที่บ้านเมื่อมาอยู่ใหม่ ยังปกป้องผู้อยู่อาศัยได้ไม่ดี จึงมีการต่อเติมเพิ่ม

สรุปการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า บ้านขนาดกลางเปลี่ยนแปลงมากที่สุด รองลงมาคือบ้านขนาดเล็ก และบ้านขนาดใหญ่เปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด

สรุปการวิเคราะห์สภาพที่อยู่อาศัยปัจจุบันกับมาตรฐานที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย
จากการวิเคราะห์ผลการศึกษาสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยของกรณีศึกษา 24 หลัง กับข้อกำหนดทั้ง 4 ข้อที่ผู้วิจัยนำมาจากมาตรฐาน ดังนี้

- 1) ขนาดพื้นที่บ้าน หรือหน่วยพักอาศัยขั้นต่ำ ต้องมีขนาดพื้นที่ใช้สอยไม่น้อยกว่า 24 ตารางเมตร (บรรณโคธิษฐ์ เมฆวิชัย และคณะ, 2547)
- 2) โครงสร้างและวัสดุมั่นคงถาวร มีหลังคา มีผนังครบ 4 ด้าน สามารถอยู่ได้คงทนเกิน 5 ปี จากการสังเกตด้วยตา (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2559)
- 3) การจัดให้มีห้องน้ำ-ส้วม อย่างน้อย 1 ห้องในหน่วยพักอาศัย (Eugene Ehimatie Atamewan & Olagunju, 2017) และมีขนาดพื้นที่ห้องน้ำขั้นต่ำไม่น้อยกว่า 1.5 ตารางเมตร และ 0.9 ตารางเมตรสำหรับห้องส้วม ("ราชกิจจานุเบกษา," 2554, 14 มกราคม)
- 4) ห้องน้ำต้องจัดให้มี ช่องแสงและการระบายอากาศ (บรรณโคธิษฐ์ เมฆวิชัย และคณะ, 2547)

สรุปผลการวิเคราะห์มาตรฐานกับกรณีศึกษา 24 หลัง พบว่า มีบ้านในปัจจุบันที่ผ่านมาตรฐาน 4 ข้อนี้ จำนวนมากถึง 17 หลัง คิดเป็นร้อยละ 71 ของกรณีศึกษาทั้งหมด และพบว่ามีบ้านที่ไม่ผ่านมาตรฐานบางข้ออยู่จำนวน 7 หลัง คิดเป็นร้อยละ 29 ซึ่งบ้านที่ไม่ผ่าน อยู่ในกลุ่มกรณีศึกษา บ้านขนาดกลางจำนวน 2 หลัง และบ้านขนาดเล็ก จำนวน 5 หลัง ดังนั้นบ้านขนาดเล็ก (S) จึงเป็นกลุ่มกรณีศึกษาที่ควรได้รับการสนับสนุนความรู้และความเข้าใจมาตรฐานขั้นต่ำ และสนับสนุนแนวทางปฏิบัติที่ทำให้เกิดขึ้นจริงให้มีสภาพเป็นไปตามมาตรฐานมากที่สุด และรองลงมา คือ กลุ่มบ้านขนาดกลาง (M)

สรุปการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น ช่วงที่ 2 ผลการศึกษา
จากกรณีศึกษา 24 หลัง สามารถแบ่งการเปลี่ยนแปลงเป็น 3 ระดับ ดังนี้

- 1) **การเปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้นมาก** ทั้งหมดจำนวน 4 หลัง เป็นร้อยละ 17 โดยแบ่งเป็น (1) บ้านขนาดกลาง(M) จำนวน 2 หลัง และ (2) บ้านขนาดเล็ก (S) จำนวน 2 หลัง
- 2) **การเปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้น** ทั้งหมดจำนวน 14 หลัง เป็นร้อยละ 58 โดยแบ่งเป็น (1) บ้านขนาดใหญ่ (L) จำนวน 3 หลัง (2) บ้านขนาดกลาง (M) จำนวน 4 หลัง และ (3) บ้านขนาดเล็ก (S) จำนวน 7 หลัง
- 3) **การเปลี่ยนแปลงสภาพไม่ดีขึ้น** ทั้งหมดจำนวน 6 หลัง คิดเป็นร้อยละ 25 โดยแบ่งเป็น (1) บ้านขนาดกลาง (M) จำนวน 3 หลัง และ (2) บ้านขนาดเล็ก (S) จำนวน 3 หลัง

สรุปภาพรวมการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย ช่วงที่ 2 จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน พบว่า บ้านส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้น เป็นจำนวน 18 หลัง คิดเป็นร้อยละ 75 แต่ในปัจจุบัน แม้ระยะเวลาผ่านมา 22 ปี ยังคงมีบ้านบางส่วนที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพดีขึ้นจากช่วงที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ เป็นจำนวน 6 หลัง คิดเป็นร้อยละ 25

แม้ว่าสภาพที่อยู่อาศัย โดยส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงดีขึ้น แต่ยังพบว่ามที่อยู่อาศัยที่ยังไม่ผ่านมาตรฐานกายภาพขั้นต่ำที่ตั้งไว้ 4 ข้อ มากถึงร้อยละ 29 แสดงให้เห็นว่าควรมีการส่งเสริมความรู้มาตรฐานที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมให้กับครัวเรือนในชุมชน

6.1.2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย

ก) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในช่วงที่ 1 และ ช่วงที่ 2

1) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย ช่วงที่ 1 จากใต้สะพาน มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาอยู่ใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย มีดังนี้

1.1) โครงการการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของภาครัฐ

เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีการแก้ไขปัญหาโดยตรง โดยพิจารณาถึงความมั่นคงในที่อยู่อาศัยของครัวเรือนชุมชนใต้สะพานเป็นหลัก โดยมีการสนับสนุนจัดหาพื้นที่ดินสำหรับเช่าระยะยาว 30 ปี ให้ผู้อยู่อาศัยปลูกสร้างบ้าน โดยที่เสียค่าใช้จ่ายเช่าที่ดินในอัตราที่ต่ำมาก ซึ่งเป็นการอุดหนุนโดยภาครัฐเพื่อช่วยเหลือผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย

1.2) กระบวนการออกแบบบ้านแบบมีส่วนร่วมกับสถาปนิกชุมชนและการเคหะแห่งชาติ

เป็นปัจจัยที่ทำให้ครัวเรือนเข้าใจลักษณะที่อยู่อาศัยที่มีความเหมาะสมกับการใช้งาน โดยสถาปนิกชุมชนได้สอนแนวทางการคิดวิเคราะห์ การให้หาขนาดพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกิจกรรมต่างๆ จากกรลองใช้งานจริงและการวัดขนาดพื้นที่ร่วมกัน ตลอดจนการจัดวางตำแหน่ง

กิจกรรมในบ้านที่เหมาะสม การประยุกต์ใช้วัสดุจากบ้านได้สะพานเดิมมา
สร้างบ้านในที่แห่งใหม่ ซึ่งส่งผลโดยตรงกับสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย

1.3) การเก็บออม และทุนทรัพย์เดิม

ครัวเรือนที่มีความสามารถในการหารายได้เพื่อใช้สำหรับที่อยู่
อาศัย ได้แก่ การออมส่วนบุคคลของครัวเรือนในช่วงเวลาที่ผ่านมา นำมา
เป็นทุนทรัพย์ในการสร้างบ้าน การมีรายได้สม่ำเสมอจากอาชีพ การมีเครือ
ญาติที่ช่วยเหลือ การมีทุนทรัพย์เดิมจากบ้านเก่าในต่างจังหวัด ส่งผลให้มี
เงินมาเป็นต้นทุนในการสร้างบ้านใหม่

1.4) จำนวนสมาชิกครัวเรือน

มีผลกับขนาดพื้นที่บ้านและการจัดสรรสิทธิ์แปลงที่ดินสำหรับสร้าง
บ้าน เช่น ครัวเรือนที่มีลูกหลายคน และมีลูกชายหรือลูกสาวในวัยทำงาน
สามารถขอสิทธิ์แปลงที่ดินสำหรับลูกได้ และมีนำมารวมกันสร้างเป็นบ้าน
ขนาดใหญ่ บนที่ดิน 2 แปลง อยู่ร่วมกันเป็นครัวเรือนขยาย

1.5) ทักษะความรู้การก่อสร้าง

ครัวเรือนที่มีผู้ประกอบอาชีพช่างก่อสร้าง หรือมีความรู้งานช่าง
ก่อสร้าง สามารถสร้างบ้านในต้นทุนประหยัดมากขึ้น เนื่องจากไม่ต้องจ้าง
ช่าง หรือใช้การจ้างน้อยลง รวมทั้งก่อสร้างได้มีคุณภาพจากทักษะความรู้

1.6) การเข้าถึงสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย

ลักษณะที่พบจากการศึกษามีดังนี้

1.6.1) การรวมกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อกู้ พอช. สร้างบ้าน ครัวเรือน
ที่ร่วมกลุ่มออมทรัพย์สามารถกู้ พอช. ได้ 10 เท่าของจำนวนเงินที่
ฝาก และได้เป็นวัสดุในการนำไปสร้างบ้านใหม่ โดยจัดซื้อร่วมกัน
ทั้งกลุ่ม

1.6.2) ความสามารถในการกู้จากสวัสดิการที่ทำงาน ครัวเรือนที่
ประกอบอาชีพราชการ เช่น พนักงาน กทม. ครูฝึก รต. มีการกู้
ออมทรัพย์ของหน่วยงานเพื่อนำมาสร้างบ้าน

1.6.3) ความสามารถในการกู้นอกระบบ กู้จากคนรู้จักหรือคนที่
ทำงาน ดอกเบี้ยร้อยละ 10-20 ซึ่งผู้ที่ให้กู้พิจารณาความสามารถ
ในการจ่ายเงินของผู้กู้ ต้องมีอาชีพ งานและรายได้

1.7) การรวมกลุ่มสร้างบ้าน ผลการศึกษาของกรทิพย์ (2544) พบว่า ครัวเรือนที่รวมกลุ่มกันสร้างบ้าน สามารถประหยัดค่าก่อสร้างบ้านเป็นจำนวนมาก

สรุปผลการศึกษา **ปัจจัยสำคัญ**ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย ช่วงที่ 1 คือ **การสนับสนุนจากภายนอก** (โครงการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย, กระบวนการออกแบบบ้านแบบมีส่วนร่วม การร่วมกลุ่มออมทรัพย์) มีผลต่อความมั่นคงในที่อยู่อาศัย คุณภาพมาตรฐานของที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับผู้มีรายได้น้อย และปัจจัยที่มีผลรองลงมา คือ เศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน (การเก็บออมและทุนทรัพย์ การเข้าถึงสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย ทักษะงานช่างก่อสร้าง) มีผลต่อทุนในการก่อสร้างบ้าน

2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย ช่วงที่ 2 จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงย้ายมาอยู่ใหม่ มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (ระยะเวลา 22 ปี) สรุปผลการศึกษา ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย ช่วงที่ 2 มีดังนี้

2.1) ปัจจัยเศรษฐกิจครัวเรือน

ผลการศึกษาพบปัจจัยเศรษฐกิจครัวเรือน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงอาชีพดีขึ้น การมีรายได้สม่ำเสมอ ได้รับการเลี้ยงดูจากบุตร การเก็บออมหรือทุนทรัพย์เดิมของครัวเรือน การเข้าถึงสินเชื่อ

2.2) ปัจจัยสังคมครัวเรือน

ผลการศึกษาพบปัจจัยสังคมครัวเรือน ได้แก่ ความต้องการพื้นที่ใช้สอยเพิ่มขึ้น จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนช่วงวัยของบุตรหลาน จากวัยเด็กเข้าสู่วัยรุ่น หรือวัยเด็กเข้าสู่วัยทำงานหรือ การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือน

2.3) ปัจจัยสภาพแวดล้อม

ผลการศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อม ได้แก่ แดด ฝน น้ำท่วม ความปลอดภัย แปลงที่ดินสำหรับขยายครัวเรือน

สรุปผลการศึกษาปัจจัยอื่นๆ พบว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย ช่วงที่ 2 ปัจจัยที่พบมากที่สุดคือ ปัจจัยภายในครัวเรือน มากถึงร้อยละ 88 ส่วนปัจจัยที่พบน้อยสุดคือ ปัจจัยภายในชุมชนร้อยละ 7.6 และปัจจัยภายนอกชุมชน ร้อยละ 4.4

ในส่วนของปัจจัยการสนับสนุนของภาครัฐและภาคเอกชน มี 5 ใน 24 หลัง เป็นร้อยละ 20 ของจำนวนกรณีศึกษาทั้งหมด ส่วนปัจจัยการรับรางวัลของชุมชน มีเพียง 1 ใน 24 หลัง เป็นร้อยละ 4.2 ของจำนวนกรณีศึกษาทั้งหมด ซึ่งเป็นส่วนน้อยมาก สรุปได้ว่า การรับรางวัลส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยน้อยมาก

ข) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น และข้อจำกัดที่ไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้นมาก จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผล คือ 1) การเข้าถึงสินเชื่อ 2) การเปลี่ยนแปลงอาชีพดีขึ้น 3) การมีรายได้สม่ำเสมอ 4) การออมเงิน และ 5) การมีทักษะก่อสร้างมืออาชีพ โดยการเข้าถึงสินเชื่อของครัวเรือน ส่งผลให้มีทุนทรัพย์ก้อนใหญ่ในการปรับปรุงบ้าน สามารถซื้อวัสดุที่คุณภาพดี มีมาตรฐานและจ้างช่างฝีมือก่อสร้างบ้าน ในส่วนการเปลี่ยนแปลงอาชีพดีขึ้นของครัวเรือนพบว่าครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือน มีอาชีพและรายได้หลายคนกว่าสมัยก่อน ส่งผลให้เศรษฐกิจครัวเรือนดีขึ้น การมีรายได้สม่ำเสมอแม้เป็นรายได้ไม่สูงมากแต่ประจำ ส่งผลให้ครัวเรือนสามารถเก็บออม เมื่อมีการการออมเงินและรวมเงินกันเพื่อปรับปรุงบ้าน ทำให้มีต้นทุนในการซื้อวัสดุและอุปกรณ์ปรับปรุงบ้าน และเมื่อสมาชิกครัวเรือนนั้นๆ มีการทำอาชีพช่างก่อสร้าง ส่งผลให้ครัวเรือนสามารถลดต้นทุนในการปรับปรุงบ้าน ใช้ทุนทรัพย์เฉพาะค่าวัสดุและอุปกรณ์ และปรับปรุงได้ถูกต้อง มีมาตรฐาน และบ้านมีคุณภาพดี

ดังนั้นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น เป็นการประกอบกันระหว่างปัจจัยเศรษฐกิจและปัจจัยสังคมครัวเรือน ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนบ้านดีขึ้นร่วมกัน หากขาดปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง เช่น ขาดทุนทรัพย์ อาจทำให้ปรับปรุงได้น้อย หรือการขาดทักษะก่อสร้าง ทำให้ปรับปรุงบ้านอย่างไม่มีคุณภาพ

การเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยในชุมชน จึงควรพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้นประกอบรวมกัน

ผลการวิเคราะห์ ข้อจำกัดที่ไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยของศุภชัย (2545) มีข้อค้นพบว่า สภาพที่อยู่อาศัยมี

ความสัมพันธ์กับความสามารถในการหาค่าใช้จ่ายเพื่อที่อยู่อาศัยของครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์กรณีศึกษา พบว่า ครัวเรือนไม่มีทุนทรัพย์ในการปรับปรุงบ้านเนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอสำหรับเก็บออม และปัญหาการเข้าถึงสินเชื่อที่อยู่อาศัย ที่มาจากลักษณะการประกอบอาชีพรายได้ไม่แน่นอน และการค้างชำระหนี้กู้สร้างบ้าน พอช. และการกู้สินเชื่อบ้านจากธนาคารทั่วไปไม่ได้ เพราะเป็นบ้านที่ปลูกสร้างบนที่ดินเช่า จึงไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย และมีปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน โดยมีข้อจำกัดดังนี้

1) ปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือน มีดังนี้

1.1) ปัญหาความสม่ำเสมอของรายได้ครัวเรือน จากลักษณะอาชีพครัวเรือนประกอบอาชีพรับจ้างรายวัน ทำให้ไม่มีความสม่ำเสมอ โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพหาของเก่าที่ได้รับผลกระทบราคากลางของขยะซึ่งมีราคาต่ำกว่าในอดีตมาก

1.2) ปัญหาสุขภาพและร่างกายจากการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ส่งผลกระทบต่อโดยตรงคือ ความไม่สอดคล้องของลักษณะงานของครัวเรือนกับการเปลี่ยนแปลงช่วงวัยเข้าสู่ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นงานที่มีลักษณะการใช้แรงงาน อาทิ งานทำความสะอาด งานรับจ้างทั่วไป งานก่อสร้าง ซาเล้งและเก็บขยะ ทำให้ไม่สามารถทำงานทุกวัน ส่งผลให้รายได้ลดลงและไม่สม่ำเสมอ ดังนั้นปัญหาช่วงวัยสูงอายุ และสุขภาพทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และหาของเก่าได้เหมือนอดีต

1.3) ครัวเรือนแม้มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพดีขึ้น แต่มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง เนื่องจากต้องใช้จ่ายชีวิตประจำวัน ใช้ดูแลบิดา-มารดา และบุตร ส่งผลให้ครัวเรือนไม่มีเงินเหลือออม

2) ปัญหาความเข้าใจเรื่องมาตรฐานขั้นต่ำและสุขภาวะในที่อยู่อาศัย

ผลวิเคราะห์จากผลการศึกษา แม้การเข้าร่วมกระบวนการออกแบบบ้านแบบมีส่วนร่วมกับสถาปนิกชุมชน จะทำให้สภาพที่อยู่อาศัยของครัวเรือนในช่วงย้ายมาอยู่ใหม่ มีคุณภาพและมีมาตรฐานมากกว่าที่อยู่อาศัยได้สะพาน แต่ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์ คุณนิพนธ์ กลิ่นวิชิต (สถาปนิกชุมชน ผู้สอนกระบวนการออกแบบชุมชนและที่อยู่อาศัยให้ครัวเรือนได้สะพาน) พบว่า การเรียนรู้ในช่วงนั้นเป็นการเรียนรู้ในระยะสั้นชาวชุมชนอาจมีทั้งสิ่งที่สามารถเข้าใจ ได้รับความรู้ และยังไม่เข้าใจรวมกัน ซึ่งทำให้ความรู้ด้านมาตรฐานขั้นต่ำ และคุณภาพในที่อยู่อาศัย ที่ถูกสุขลักษณะและเหมาะสม ยังต้องมีการพัฒนาเพิ่มเติมอีกมาก รวมทั้งกระบวนการผ่านมาแล้วเป็นระยะเวลา 22 ปี ส่งผลให้ความรู้ในช่วงนี้อาจเลือนหายไปตามเวลา

ครัวเรือนจึงขาดความรู้และความเข้าใจในมาตรฐานขั้นต่ำและสุขลักษณะในที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นอุปสรรคในการปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

6.1.3. กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงที่ 1 จากชุมชนใต้สะพานมาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) มีการให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาด้านสังคม เศรษฐกิจ และกายภาพ โดยในด้านเศรษฐกิจและสังคม มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยและกลุ่มเพื่อนร่วมงาน ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน หรือเรียกว่า NGO เข้ามาสนับสนุนการรวมกลุ่มของคนใต้สะพาน กรุงเทพมหานครได้ฝึกอาชีพให้กับคนใต้สะพาน และในด้านกายภาพ คือ ที่อยู่อาศัยและชุมชน โดยมีการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยด้วยกระบวนการรื้อย้ายมาที่แห่งใหม่แบบมีส่วนร่วม การเคหะแห่งชาติได้ดำเนินการจัดซื้อที่ดินเพื่อทำโครงการรองรับผู้บุกรุกใต้สะพาน ตามผลตกลงของกระบวนการจัดหาที่ดินร่วมกันระหว่างชาวชุมชนและหน่วยงานภาครัฐต่างๆ พอช. สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และให้กู้เพื่อสร้างบ้านในชุมชนแห่งใหม่ ชาวชุมชนร่วมกระบวนการกับสถาปนิกชุมชน เพื่อออกแบบวางผังชุมชน และลักษณะบ้านที่ต้องการร่วมกัน

กระบวนการพัฒนาชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ช่วงที่ 2 จากช่วงชุมชนย้ายมาใหม่ (พ.ศ. 2544) มาสู่ ชุมชนในปัจจุบัน (พ.ศ.2566) มีให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนเป็นหลัก มีการส่งเสริมพัฒนาสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยแต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างทั่วถึง และมีลักษณะเป็นความช่วยเหลือเฉพาะกลุ่ม อาทิ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน รูปแบบการช่วยเหลือเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ และเฉพาะหน้า เช่น การซ่อมแซม หรือปรับปรุงส่วนชำรุดของบ้าน จึงสามารถสรุปว่า ยังขาดกระบวนการพัฒนาสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยที่ส่งผลกับที่อยู่อาศัยทั้งหมดในชุมชน

จากผลการศึกษาพัฒนาการด้านสภาพที่อยู่อาศัย ของชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จากการที่ครัวเรือนใต้สะพานได้รับที่ดินเช่าระยะเวลา 30 ปี โดยการเคหะแห่งชาติทำข้อตกลงร่วมกับชุมชนทั้ง 3 แห่ง จากเอกสารสัญญาเช่าที่ดินโครงการอ่อนนุช 3 (สินีนานู วงศ์สวัสดิ์, 2545) มีข้อตกลงที่ส่งผลต่อสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยและชุมชน โดยผู้วิจัยสรุปและวิเคราะห์ประเด็นสำคัญมาดังนี้

1) ที่ดินเช่ามีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนใต้สะพาน

โดยมีการให้สิทธิให้เหมาะสมกับจำนวนครัวเรือนใต้สะพาน และมีการสนับสนุนให้มีการจัดระเบียบชุมชนเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนให้ดีขึ้น

2) การรักษาสีสิทธิ์การเข้าอยู่อาศัยของครัวเรือนในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ โดยการเคหะฯเป็นผู้รับพิจารณารายชื่อครัวเรือนที่ขอเข้ามาอาศัยในชุมชน โดยให้เป็นตามวัตถุประสงค์การใช้ที่ดิน และช่วยปกป้องสิทธิการมีที่อยู่อาศัยของคนได้ สะพานจากการหาประโยชน์ของบุคคลอื่นๆ ภายนอก หากครัวเรือนต้องการย้ายไปอยู่ที่อื่นต้องทำการสละสิทธิการอยู่อาศัย และส่งคืนให้กับคณะกรรมการชุมชน (ผู้เช่าจากการเคหะแห่งชาติ)

3) การเก็บค่าเช่าแปลงที่ดินในชุมชน เพื่อส่งเป็นค่าเช่าที่ดิน (ค่าภาษีที่ดิน ของการเคหะแห่งชาติ ซึ่งเกิดจากที่ดินที่ให้ชุมชนเช่าระยะยาว 30 ปี) และเพื่อเป็น ค่าบริหารจัดการชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การซ่อมแซมสาธารณูปโภคในชุมชน และเป็นเงินสำรองส่วนหนึ่งสำหรับกรณีที่ครัวเรือนประสบปัญหาเศรษฐกิจไม่มีจ่าย อัตราการเก็บจะคิดเพื่อให้ครอบคลุมส่วนนั้น ปัจจุบันค่าที่ดินที่ครัวเรือนในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่จ่าย คือ 50 บาท/เดือน/แปลง หรือปีละ 600 บาท ซึ่งปัจจุบันเพื่อ แก้ไขปัญหาการจัดเก็บเงินค่าที่ จึงได้เปลี่ยนเก็บปีละ 1 ครั้ง โดยจ่ายครั้งเดียว 600 บาท/ปี/แปลง

4) การก่อสร้างอาคาร หรือต่อเติมอาคาร ต้องขอดำเนินการจากการเคหะ แห่งชาติ โดยต้องได้รับหนังสืออนุญาตจึงทำได้ และต้องทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย หากผู้เช่าไม่ทำตามกฎการเคหะฯ มีสิทธิ์ตรวจสอบและมีอำนาจดำเนินการแก้ไข

5) การยกเลิกสัญญาเช่าที่ดิน หากพบว่าผู้เช่าทำผิดสัญญาข้อใดข้อหนึ่ง การเคหะฯสามารถยกเลิกสัญญาได้ในทันที ซึ่งหากเกิดการยกเลิกจะกระทบกับ ความมั่นคงในที่อยู่อาศัยของครัวเรือนผู้อยู่อาศัยในชุมชน

ผลการศึกษาพบว่าหลังการย้ายมาตั้งชุมชนในที่แห่งใหม่ มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยมี ความพยายามเข้าช่วยเหลือ และสนับสนุนการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยและชุมชนตลอด แต่ ด้วยลักษณะพฤติกรรมกรรมการเลือกที่อยู่อาศัยต้องสัมพันธ์กันกับแหล่งงาน ซึ่งเป็นธรรมชาติ ของมนุษย์ ทำให้ครัวเรือนในชุมชนบางส่วนมีการย้ายออกไปอยู่อาศัยใกล้ที่ทำงาน หรือด้วยการเปลี่ยนแปลงของช่วงวัยของครัวเรือนได้สะพานเดิมซึ่งเป็นผู้สูงอายุ ต้องการย้ายกลับไป อยู่ต่างจังหวัด หรืออยู่กับครอบครัวบุตรที่ย้ายไปอยู่ภายนอกชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนผู้อยู่ อาศัยในบ้านขึ้น มีการปล่อยเช่า หรือเปลี่ยนแปลงสิทธิ์โดยที่ไม่ได้ผ่านคณะกรรมการ ทำให้ การควบคุมภาพรวมของที่อยู่อาศัยในชุมชนที่ต้องเป็นตามเงื่อนไขสัญญา มีความเป็นไปได้ ยากในเชิงการปฏิบัติจริง เพราะขัดแย้งกับพฤติกรรมตามธรรมชาติ

ในอีกด้านหนึ่ง ด้วยมุมมองและทัศนคติ รวมทั้งปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือนอาจส่งผลให้ครัวเรือนต้องการต้นทุนในการดำเนินชีวิตในที่อยู่ใหม่นอกชุมชน จึงต้องการขายบ้านที่ตนอยู่อาศัยเพื่อนำทุนไปตั้งต้นใหม่ ซึ่งด้วยเหตุผลนี้ เมื่อมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยมีโครงการพัฒนาสภาพกายภาพบ้าน โดยสนับสนุนงบประมาณก่อสร้างและช่างปรับปรุงบ้านให้ใหม่ทั้งหมด โดยผู้อยู่อาศัยสามารถอยู่ได้ไม่เสียเงินค่าเช่า แต่บ้านจะถูกตีตราเป็นของมูลนิธิและคณะกรรมการของชุมชน เพื่อไม่ให้เจ้าของบ้านนำบ้านที่ปรับปรุงไปขายต่อได้ จึงไม่มีครัวเรือนใดรับข้อเสนอนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ครัวเรือนในชุมชนมองเห็นบ้านเป็นมากกว่าปัจจัยสี่ ซึ่งบ้านคือทรัพย์สิน ที่สามารถขายได้เพื่อให้มีทุนในการดำเนินชีวิต

6.1.4. ปัจจัยการรับรางวัลชุมชนชาเล้งต้นแบบดีเด่น

1) รางวัลชุมชนชาเล้งต้นแบบดีเด่น

เป็นรางวัลที่มอบให้กับชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ โดยมูลนิธิการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน (3R) ในปี พ.ศ.2560 เพื่อยกย่องกลุ่มอาชีพชาเล้ง และการดำเนินงานร้านศูนย์บาทในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จนประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมภายในชุมชนตนเอง และเป็นชุมชนต้นแบบด้านการบริหารจัดการขยะ โดยมีกลุ่มชาเล้งในชุมชน ผลจากการศึกษาเอกสารพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนได้รับการยกย่องเป็นชุมชนต้นแบบ คือ (1) สร้างรายได้จากขยะ (2) พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (3) กองทุนสวัสดิการ สร้างความมั่นคงในชีวิต

2) ผลลัพธ์การรับรางวัลชุมชนชาเล้งต้นแบบดีเด่น

ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ดังนี้

2.1) การความรู้ในการบริหารจัดการขยะ

2.2) เครือข่ายชุมชนบริหารจัดการขยะในประเทศไทย

2.3) การประชาสัมพันธ์ชุมชน

ซึ่ง 3 ส่วนหลักนี้ส่งผลให้ร้านศูนย์บาทดำเนินการได้ดี จากกรณีความรู้กรณีศึกษาจริง การมีเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และช่วยเหลือกัน และการประชาสัมพันธ์ชุมชนที่เป็นจุดเชื่อมร้านศูนย์บาทกับสังคมภายนอก ซึ่งทำให้คนเข้ามาขอศึกษาดูงาน บุคคลภายนอกได้ความรู้จากกลุ่มชาเล้งและร้านศูนย์บาท ร้านศูนย์บาทมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และได้รับการสนับสนุนต่างๆ จากภายนอก

3) ปัจจัยการรับรางวัลที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย

วิเคราะห์ผลของการรับรางวัลชุมชนชาเล้งต้นแบบดีเด่น ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย สามารถแบ่งเป็น 2 ส่วน

- 1) **ปัจจัยทางตรง** คือ ปัจจัยที่มาจากการรับรางวัลและการบริหารจัดการร้านค้าศูนย์บาทในชุมชนโดยตรง สนับสนุนปรับปรุงบ้านให้กับผู้นำในช่วงวิกฤต เพื่อให้มีกำลังไปทำประโยชน์ช่วยเหลือชาวชุมชน
- 2) **ปัจจัยทางอ้อม** คือ ปัจจัยที่ได้รับผลดีจากการที่ร้านค้าศูนย์บาทบริหารจัดการดี จนส่งผลให้เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานร้านค้าศูนย์บาทดีขึ้น และนำไปใช้จ่ายเพื่อปรับปรุงกายภาพที่อยู่อาศัย ซึ่งมีการวิเคราะห์ผลลัพธ์ให้มีความชัดเจนได้ยาก เนื่องจากรายได้ของกลุ่มอาชีพชาเล้งไม่แน่นอน รายได้ไม่สูงมาก และมีลักษณะรายได้หลายทาง มีการออมเพื่อปรับปรุงบ้านหลายแบบทั้งออมชยะ ออมเงิน ออมวัสดุ ก่อสร้าง จำเป็นต้องมีการศึกษาข้อมูลเฉพาะเพิ่มเติม

ดังนั้นจากผลการศึกษาที่พบจากข้อมูลภาคสนามของผู้วิจัย จึงเลือกพิจารณาเฉพาะ**ปัจจัยทางตรง** สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยการรับรางวัลชุมชนชาเล้งต้นแบบดีเด่น ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยเพียง 1 ใน 24 กรณีศึกษา คิดเป็นร้อยละ 4

6.1.5. ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

ถึงแม้ว่าผลการศึกษา พบว่า สภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นถึงร้อยละ 75 ผลการศึกษาจากกรณีศึกษา บ้าน 24 หลัง ยังคงพบว่า บ้านในปัจจุบันมีปัญหาสภาพที่อยู่อาศัย โดยมีรายการปัญหาที่พบมากถึง 80 รายการ โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้

- 1) ปัญหาความแข็งแรงคงทนของโครงสร้างและวัสดุ จำนวน 45 รายการ เป็นร้อยละ 56 ได้แก่ สภาพบ้านทั่วไปทรุดโทรม โครงสร้างเสื่อมสภาพ วัสดุเสื่อมสภาพ และการก่อสร้างและวัสดุติดตั้งไม่เหมาะสมตามมาตรฐาน
- 2) ปัญหาสุขลักษณะในที่อยู่อาศัย จำนวน 16 รายการ เป็นร้อยละ 20 ได้แก่ การจัดบ้านไม่เป็นระเบียบ ปัญหาความสะอาดครัว และปัญหาความสะอาดห้องน้ำ
- 3) ปัญหาสภาพแวดล้อมการอยู่อาศัย จำนวน 14 รายการ เป็นร้อยละ 18 ได้แก่ ความร้อนในบ้าน ฝนสาด (ประตู/หน้าต่าง/ช่องเปิด) น้ำท่วมเข้าบ้าน ุงและสัตว์มีพิษ
- 4) ปัญหาพื้นที่ใช้สอย จำนวน 5 รายการ เป็นร้อยละ 6 ได้แก่ พื้นที่ใช้สอยไม่เพียงพอ พื้นที่ใช้สอยไม่เหมาะสมกับการใช้งาน ทั้งต่อผู้สูงอายุ และผู้อยู่อาศัยช่วงวัยปกติ

6.1.6. ปัญหาสุขภาพลักษณะในที่อยู่อาศัย

สรุปผลการศึกษา ปัญหาสุขภาพลักษณะและความปลอดภัยในบ้าน จำนวน 16 รายการ สามารถแยกประเภทโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้

1) การจัดบ้านไม่เป็นระเบียบ จำนวน 6 รายการ เป็นร้อยละ 37.5 ซึ่งโดยส่วนมาก พบในบ้านที่ครัวเรือนประกอบอาชีพชาเล้ง เนื่องจากมีวัสดุรีไซเคิลเก็บไว้จำนวนมาก ซึ่งถือเป็นสินทรัพย์ของครัวเรือน ดังนั้นจึงมีการเก็บส่วนที่คัดแยกไว้แล้วในบ้าน ซึ่งอาจส่งผลให้เป็นที่หลบซ่อนของสัตว์มีพิษ นอกเหนือจากพื้นที่ในบ้าน ผู้ที่ประกอบอาชีพชาเล้งมีความต้องการใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ เนื่องจากต้องใช้เป็นที่กองขยะ เพื่อรอการคัดแยกและเก็บส่วนของขยะที่ขายไม่ได้ไว้ รอวันนัดรถขยะ กทม. มารับไป บ้านหลังถัดมาที่พบ มีสาเหตุจากปัญหาสุขภาพของผู้อยู่อาศัยในครัวเรือนไม่แข็งแรง ทำให้ทำงานบ้านหนักไม่ได้ และบุตรหลานไปทำงานจึงไม่ค่อยได้จัดระเบียบบ้าน

2) ปัญหาความสะอาดครัว จำนวน 8 รายการ เป็นร้อยละ 50 พบว่าปัญหาครัวส่งผลกับความสะอาดในการประกอบอาหาร พบว่าบ้านในบางหลังยังมีสภาพพื้นที่ครัวไม่เหมาะสมกับการใช้งาน ทำครัวที่พื้นทั้งหมด ซึ่งส่งผลให้เกิดความไม่สะอาดได้

3) ปัญหาความสะอาดห้องน้ำ จำนวน 2 รายการ เป็นร้อยละ 12.5 พบว่าครัวเรือนสร้างห้องน้ำไม่เหมาะสม จากลักษณะท่อระบายน้ำในห้องน้ำใหญ่เกินไป และไม่มีฝาปิด เป็นที่อาศัยของหนู ห้องน้ำอยู่ในตัวบ้านไม่มีช่องเปิดธรรมชาติที่แสงแดดและลมเข้าถึง ทำให้มีกลิ่นเหม็นอับ และเป็นที่ยึดเกาะเชื้อโรค

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.1.7. การเข้าสู่ช่วงวัยผู้สูงอายุและสภาพที่อยู่อาศัยที่ไม่เหมาะสม

ผลการศึกษาลักษณะครัวเรือนในปัจจุบัน พบว่า ครัวเรือนกรณีศึกษาทั้งหมด 24 กรณีศึกษา มีสมาชิกครัวเรือนที่เข้าสู่วัยผู้สูงอายุ และเริ่มเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ รวมทั้งสมาชิกที่เริ่มมีปัญหาสุขภาพ อาทิ ข้อเข่า เป็นต้น จากการสำรวจสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย พบว่ามีบ้าน 4 หลัง ใน 24 หลัง คิดเป็นร้อยละ 16.7 มีสภาพที่อยู่อาศัยในบางส่วนที่ไม่เหมาะสมกับการใช้งานสำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

- 1) **สภาพห้องน้ำ-ส้วม** เป็นสุขภัณฑ์แบบนั่งยอง หรืออีกกรณี เป็นสุขภัณฑ์นั่งยองบนฝาบ่อเกรอะซึ่งเป็นที่สูง ไม่สะดวกขึ้นและลง ไม่มีราวจับกันลื่น หรือราวพยุงตัวขึ้นลงจากสุขภัณฑ์ ขาดแสงสว่างธรรมชาติ

2) **บันไดจากพื้นดินสู่บ้านชั้น 1** พบว่าบางหลังมีระดับความสูงจากถนนมาก โดยประมาณ 50-60 เซนติเมตร ทำให้ผู้ใช้งานก้าวขึ้น-ลง ลำบาก

3) **บันไดขั้นชั้น 2 ของบ้าน** พบว่ามีบ้านบางส่วนที่ก่อสร้างบันไดไม่ถูกตามมาตรฐาน มีขนาดความกว้างของลูกนอนที่แคบ และมีความชันของบันไดมาก สภาพราวบันได ก่อสร้างจากวัสดุไม้และทำให้บางหลังมีสภาพชำรุด ไม่ปลอดภัยสำหรับการขึ้นลงของผู้สูงอายุ และส่งผลต่อผู้สูงอายุที่มีปัญหาข้อเข่า

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนครัวเรือนจากชุมชนใต้สะพานในอดีต พบว่า ชาวชุมชนเมื่อย้ายมาอยู่ที่ชุมชนใหม่เป็นระยะเวลา 22 ปี แล้ว มีการเปลี่ยนแปลงอายุและช่วงวัย โดยชาวชุมชนมีทั้งอยู่ในชั้นเริ่มเปลี่ยนจากวัยทำงานเป็นวัยผู้สูงอายุ ซึ่งมีสภาพความแข็งแรงของร่างกายลดลง และจำนวนผู้สูงอายุในชุมชนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ดังนั้นจากการสรุปผลการศึกษากการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยและปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันนี้ พบว่ายังมีปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยอีกมาก เนื่องจากข้อจำกัดครัวเรือนในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ คือ (1) **ปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือน** (2) **ปัญหาขาดความเข้าใจเรื่องมาตรฐานขั้นต่ำและสุขภาวะในที่อยู่อาศัย** ทำให้ที่อยู่อาศัยมีสภาพไม่เหมาะสม ซึ่ให้เห็นว่าควรต้องมีการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยในชุมชน

ข้อสรุปของงานวิจัย การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนใต้สะพานมาสู่ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน โครงการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยของชุมชนใต้สะพาน

- 1) ด้านกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยกระบวนการรื้อย้ายชุมชนสู่ที่แห่งใหม่แบบมีส่วนร่วม ส่งผลให้เกิดการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยและชุมชนเปลี่ยนแปลงดีขึ้น
- 2) ด้านกายภาพที่อยู่อาศัย การจัดโครงการรองรับชุมชนใหม่โดยการเคหะแห่งชาติ ใช้รูปแบบโครงการ Sites-and-Services ในประเภทระดับมาตรฐานต่ำ คือ มีการเตรียมเฉพาะที่ดิน และสาธารณูปโภคพื้นฐาน และรัฐอุดหนุนปล่อยเช่าที่ดินให้ในราคาที่ถูก ส่งผลให้ครัวเรือนใต้สะพานมีการเปลี่ยนแปลงจากครัวเรือนบุกรุก เป็น ครัวเรือนที่มีความมั่นคงในการถือครองที่อยู่อาศัย

ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า แนวคิดนี้ส่งผลดีกับการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยอย่างมาก โดยอาจต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคนอกมากขึ้น โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐที่มีความเชี่ยวชาญด้านที่อยู่อาศัย เนื่องจากการให้ครัวเรือนก่อสร้างบ้านเองตามศักยภาพและฐานะเศรษฐกิจครัวเรือน ส่งผลให้ครัวเรือนกลุ่มที่ขาดทุนทรัพย์ ขาดความรู้และความเข้าใจมาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำ และขาดทักษะความชำนาญในงานก่อสร้าง สร้างบ้านตามความจำเป็นในการอยู่ ซึ่งส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงสภาพน้อย และสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสมตามมาตรฐานขั้นต่ำและสุขลักษณะที่ดี ส่งผลให้เกิดปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยที่อาจเป็นอันตรายต่อผู้อยู่อาศัยในอนาคต จึงนำมาสู่ข้อเสนอแนะในส่วนถัดไป

6.2. ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

6.2.1. สิ่งที่ควรดำเนินการ

จากข้อสรุปจากผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย และปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน จึงนำมาสู่สิ่งที่ควรดำเนินการดังนี้

ก) ควรมีการปรับปรุงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยอย่างเร่งด่วน

จากข้อสรุปการศึกษาปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน วิเคราะห์ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยที่ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยในการใช้ชีวิตในบ้าน จึงขอยกตัวอย่างบ้าน L3 M4 M7 S3 S7 และ S12 ที่มีปัญหาเร่งด่วนคือ **ปัญหาความแข็งแรงคงทนของโครงสร้างและวัสดุ** ซึ่งชุมชนควรมีการประสานงานหน่วยงานภาครัฐที่มีความชำนาญที่อยู่อาศัยในชุมชน คือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ให้เข้าประเมินและหาแนวทางแก้ไข ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยต่างๆ ดังนี้

1) ปัญหาสภาพบ้านทั่วไปทรุดโทรม หรือไม่มั่นคงถาวร

ซึ่งเป็นปัญหาด่วนที่สุด เนื่องจากในกรณีศึกษาที่มีการเสื่อมสภาพมาก อาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยในการอยู่อาศัย มีสาเหตุจากการเสื่อมสภาพของวัสดุ ดังนี้

1.1) วัสดุที่เลือกใช้มีอายุการใช้งานสั้น เนื่องจากเป็นเศษวัสดุที่เก็บได้ หรือ การเลือกซื้อวัสดุมือ 2 เพื่อประหยัดต้นทุนในการก่อสร้าง

1.2) ขาดการบำรุงรักษา ในตัวอย่างบ้าน M7 และบ้าน S7 ในส่วนของโครงสร้างและวัสดุไม้ จำเป็นต้องมีการดูแลรักษาด้วยการพ่นยาป้องกันปลวกอย่างสม่ำเสมอ แต่ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณที่มีค่าใช้จ่าย และข้อจำกัดทักษะความรู้ช่าง จึงไม่สามารถดูแลได้เท่าที่ควร ทำให้ปลวกกัดเซาะจนโครงสร้างและวัสดุเสื่อมสภาพ

ภาพ 6.1 บ้าน M7 สภาพบ้านทั่วไปทรุดโทรม จากปัญหาปลวก และปัญหาปลวกในโครงสร้างไม้
ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ภาพ 6.2 บ้าน S3 สภาพบ้านทั่วไปทรุดโทรม และโครงสร้างหลังคาชำรุด (ภาพใหม่)
ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ภาพ 6.3 บ้าน S7 สภาพบ้านทั่วไปทรุดโทรมจากปัญหาการเสื่อมสภาพและโครงสร้างเสาไม้ชำรุด (ภาพใหม่)
ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

2) ปัญหาวัสดุและองค์ประกอบของบ้านเสื่อมสภาพ

การเสื่อมสภาพของวัสดุและองค์ประกอบบ้าน การใช้วัสดุไม่เหมาะสมกับการใช้งาน การใช้และติดตั้งวัสดุไม่ถูกต้อง ได้แก่ วัสดุหลังคา วัสดุผนัง ประตู-หน้าต่าง วัสดุพื้น ระบบไฟฟ้าและสายไฟฟ้าในบ้าน ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้ประสิทธิภาพป้องกันผู้อยู่อาศัยจาก แดด-ลม และฝนลดลง ซึ่งเกิดหลังคารั่ว ผนังรั่ว น้ำฝนสาดเข้าบ้าน หากโดนจุดสำคัญเช่น ปลั๊กไฟอาจทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ดังกรณีตัวอย่างบ้าน S6 ที่ผู้อยู่อาศัยเดิมเกิดการเสียชีวิตจากการถูกไฟฟ้าลัดวงจร จากความชื้นของฝนที่สาดเข้ามาในหน้าต่าง ซึ่งโดนปลั๊กไฟที่ติดตั้งอยู่

ภาพ 6.4 บ้าน S9 ปัญหาการติดตั้งและใช้วัสดุไม่ถูกต้อง หลังคารั่ว และบ้าน S6 ปัญหาใช้วัสดุไม่เหมาะสม
ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

3) ปัญหาสภาพกายภาพที่ผู้อยู่อาศัยไม่เหมาะสมกับช่วงวัยสูงอายุ

ครัวเรือนได้สะพานในปัจจุบันมีสมาชิกอยู่ในวัยผู้สูงอายุ และมีสมาชิกที่กำลังเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ซึ่งลักษณะกายภาพของพื้นที่บ้านบางส่วนมีความไม่เหมาะสมกับการใช้งาน ซึ่งอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุ ตัวอย่างเช่น ห้องน้ำของบางครัวเรือน มีการตั้งสุขภัณฑ์บนฝาปลอกส้วมซึ่งอยู่ตำแหน่งสูง บ้านบางหลัง มีระยะลูกนอนบันไดแคบมาก และบันไดมีความชันสูงมาก บ้านบางหลังมีระยะจากถนนหน้าบ้านขึ้นสู่ตัวบ้านค่อนข้างสูงและชันบันไดขึ้นลูกตั้งสูง ไม่มีทางขึ้นสำหรับให้รถเข็นขึ้น

ภาพ 6.5 บ้าน M4 ปัญหาความชันและความแคบของลูกนอนบันได
และบ้าน L3 ปัญหาพื้นที่ห้องน้ำไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ (ภาพใหม่)
ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ส่วนปัญหาเร่งด่วนรองลงมา คือ **ปัญหาสุขลักษณะในที่อยู่อาศัย** มีสาเหตุจากการขาดความรู้และความเข้าใจเรื่องสุขลักษณะอนามัยที่ดีในที่อยู่อาศัย โดยพบว่า ในด้านของความสะอาดบ้านโดยรวมของกรณีศึกษาทั้งหมดจะพบเพียงแต่ความเป็นระเบียบของบ้าน และพบว่า ปัญหาสุขลักษณะที่พบมากที่สุด คือ ปัญหาความสะอาดของครัว รองลงมาคือ ความสะอาดของห้องน้ำ

ภาพ 6.6 บ้าน S4 ปัญหาความสะอาดครัว และปัญหาความสะอาดห้องน้ำ-ส้วม (ภาพใหม่)
ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ข) ควรมีการปรับปรุงสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง

นอกเหนือจากปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนแล้ว การบำรุงรักษา ต่อเติมและปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมตามมาตรฐานที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย และสุขลักษณะในที่อยู่อาศัยขั้นต่ำ นั้นมีความสำคัญ แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดทุน

ทรัพย์สินของครัวเรือนในชุมชน ทำให้ไม่สามารถแก้ไขได้โดยการต่อเติม ปรับปรุงครั้งเดียวได้สำเร็จ

นอกเหนือจากนั้น ด้วยข้อจำกัดทุนทรัพย์ของครัวเรือนได้สะพาน ทำให้การก่อสร้างบ้านมีการนำวัสดุมือ 2 และเศษวัสดุมาใช้ก่อสร้าง ซึ่งมีอายุการใช้งานสั้น คุณภาพงานก่อสร้างบ้านไม่ดีมาก เนื่องจากครัวเรือนที่ทุนทรัพย์ไม่มีทำการก่อสร้างกันเอง ส่งผลให้ไม่ถูกต้องตามหลัก เนื่องจากขาดทักษะและความรู้การก่อสร้าง การบำรุงรักษาเนื่องจากครัวเรือนรายได้น้อย จึงไม่มีงบในการซ่อมแซมและบำรุงมากนัก ส่งผลให้วัสดุ เช่น ไม้ เกิดการเสื่อมสภาพจากปัญหาปลวกได้อย่างรวดเร็ว

ดังนั้นจึงควรดำเนินการปรับปรุงสภาพกายภาพของที่อยู่อาศัยอีกหลายครั้ง และเป็น การปรับปรุงต่อเนื่องในระยะยาว จึงนำไปสู่ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาในข้อถัดไป

6.2.2. ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงปัญหาสภาพที่อยู่อาศัย

จากข้อสรุปผลการศึกษา นำมาสู่การแสดงรายการปัญหาและแนวทางการปรับปรุงแก้ไข โดยวิธีการยกตัวอย่างปัญหาในที่อยู่อาศัยของกรณีศึกษาที่พบอย่างเด่นชัด เพื่อนำมาสู่ขั้นตอนการศึกษาปัญหา และการวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม สอดคล้องกับข้อจำกัดของแต่ละกรณี ดังแสดงตัวอย่างในตาราง 6.1, 6.2, 6.3, 6.4 และ 6.5 ดังนี้

ตาราง 6.1 ปัญหาสภาพโครงสร้างและวัสดุทรุดโทรมและแนวทางการปรับปรุงกายภาพ

สภาพปัญหาในปัจจุบัน	สภาพที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข
ห้องน้ำ-ส้วม ปัญหา: สภาพโครงสร้างและวัสดุของบ้านเดิมทรุดโทรม และบ้านไม่สามารถป้องกันผู้อยู่อาศัยจากสัตว์มีพิษ ลักษณะกายภาพที่ทำให้เกิดปัญหา: 1) โครงสร้างและวัสดุบ้านเดิม ยังไม่ถูกรื้อย้ายและการปรับปรุงบ้านยังไม่เสร็จ 2) ระดับพื้นบ้านสูงกว่าพื้นดินเพียง 15 ซม. และไม่มีผนังกัน ทำให้สัตว์มีพิษขึ้นมาในบ้านบ่อยครั้ง 3) วัสดุผนังส่วนใหญ่ยังเป็นวัสดุไม่ถาวร เช่น ผ้าใบ 4) ความเป็นระเบียบของบ้าน มีวัสดุไร้ใช้จำนวนมากที่ต้องเก็บข้างใน ครีวเรือนทำอาชีพหาของเก่า ลักษณะผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัย: อันตรายในการใช้ชีวิต จากสภาพของโครงสร้าง และสัตว์มีพิษ ข้อจำกัดการแก้ไข: การขาดเงินทุนและกำลังในการปรับปรุง	ห้องน้ำ-ส้วม แนวทางแก้ไข: 1) ปรับปรุงบ้านให้เสร็จ โดยการ 1.1) รื้อโครงสร้างและวัสดุที่ชำรุดออก 1.2) ก่อสร้างบ้านใหม่มีความเป็นสัดส่วนมิดชิด สร้างองค์ประกอบของบ้านให้ครบถ้วน เทพื้นบ้านให้ครบ ผึง ประตู-หน้าต่าง เพื่อให้สามารถปกป้องผู้อยู่อาศัย 2) จัดการพื้นที่ในบ้าน โดย มีการทำ Built in Furniture เช่น การทำชั้นเก็บของ การทำส่วนเก็บของ โยเฉพาะ สำหรับเก็บวัสดุไร้ใช้เคล 3) ส่วนนอนยกพื้นสูงรูปแบบคล้ายพาไลเรือนไทย เพื่อกันแมลง และอาจใช้เป็นที่พักของเวลาน้ำท่วม และสามารถใช้งานนอกประสงคได้ ทั้งเป็นส่วนนอน ส่วนนั่งเล่น กินข้าว

ที่มา: ผลการศึกษาโดยผู้วิจัย (2566)

ตาราง 6.2 ปัญหาสุขภาพลักษณะห้องครัวและแนวทางการปรับปรุงกายภาพ

สภาพปัญหาในปัจจุบัน	สภาพที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข
ส่วนครัว ปัญหา: ส่วนครัวมีพื้นที่ใช้งานไม่เพียงพอ ทำให้มีการจัดเก็บและวางอุปกรณ์ครัวบนพื้น ส่วนครัวมีปัญหาความสะอาดและสุขลักษณะ ลักษณะกายภาพที่ทำให้เกิดปัญหา: 1) พื้นที่ใช้งานไม่เพียงพอ ขาดที่เก็บวัสดุและอุปกรณ์ครัว ลักษณะผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัย: ปัญหาความสะอาดครัวส่งผลให้เกิดเชื้อโรค กระทบกับสุขภาพของผู้อยู่อาศัย ข้อจำกัดการแก้ไข: พื้นที่บ้านมีขนาดเล็ก และจำกัด	ส่วนครัว แนวทางแก้ไข: 1) ออกแบบการใช้สอยพื้นที่ ให้ประหยัด และมีประสิทธิภาพสูงสุด 2) ปรับปรุงสภาพครัว ดังนี้ 2.1) ทำ Built in Furniture เพื่อใช้ประโยชน์พื้นที่ได้มากที่สุด โดยทำพื้นที่ตู้ชั้นวางของ และเปลี่ยนผนังเป็นที่เก็บอุปกรณ์ครัว 2.2) เลือกเฟอร์นิเจอร์ที่สามารถยึด-หด พับเก็บ เพื่อปรับการใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามช่วงเวลา 2.3) เพิ่มช่องระบายอากาศที่จั่ว เหนือส่วนครัว เพื่อให้มีอากาศหมุนเวียนดี 2.3) ทำม่านกันสัดส่วนนอนและส่วนครัว เพื่อให้เป็นสัดส่วน และป้องกันความสกปรกจากอาหารกระทบกับส่วนนอน

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ตาราง 6.3 ปัญหาสุขภาพลักษณะห้องน้ำ-ส้วม และแนวทางการปรับปรุงกายภาพ

สภาพปัญหาในปัจจุบัน	สภาพที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข
ห้องน้ำ-ส้วม ปัญหา: ห้องน้ำไม่ถูกสุขลักษณะ ความสะอาด มีกลิ่นไม่พึงประสงค์ เชื้อราและความชื้น ลักษณะกายภาพที่ทำให้เกิดปัญหา: 1) ไม่มีช่องเปิด สำหรับระบายอากาศ และให้แสงธรรมชาติเข้าถึง 2) เชื้อราที่ผนังและพื้น เกิดจากความชื้น 3) ท่อระบายน้ำมีสภาพไม่ดี ไม่มีฝาปิดท่อนที่อยู่ของสัตว์พาหะนำโรค เช่น หนู ลักษณะผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัย: เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค ส่งผลต่อสุขภาพของผู้อยู่อาศัย ข้อจำกัดการแก้ไข: ผนังห้องน้ำติดแนวเขตที่ดิน จึงต้องเลือกเปิดช่องหน้าต่างในจุดที่ไม่ชนบ้านอื่น	ห้องน้ำ-ส้วม แนวทางแก้ไข: 1) เพิ่มช่องเปิด ระบายอากาศบริเวณผนัง - หน้าต่างบานเกล็ดกระจกฝ้า หรือติดตั้งพัดลมดูดอากาศ 2) เปลี่ยนกระเบื้องหลังคาบางส่วน จากกระเบื้องทึบเป็นกระเบื้องใส เพื่อให้แสงธรรมชาติเข้าถึง 3) ปรับปรุงพื้นใหม่และผนัง ดังนี้ 3.1) ปรับระดับพื้นปูน และปูกระเบื้อง 3.2) ทำฝาท่อระบายน้ำให้มิดชิด เพื่อป้องกันสัตว์พาหะนำโรค 3.3) ปูกระเบื้องผนังจากพื้นขึ้นมาครึ่งห้อง เพื่อป้องกันการเกิดเชื้อราจากความชื้น
	Hand-drawn architectural diagram of a bathroom showing ventilation, floor slope, and wall improvements. The diagram includes labels for 'Ventilation', 'SLOPE', and 'ปูกระเบื้องผนัง' (wall tiling). It also shows a toilet and a water container. The diagram is annotated with Thai text explaining the improvements: 'เปลี่ยนผนังกระเบื้องทึบเป็นกระเบื้องใส' (Change opaque tiles to clear tiles), 'ติดตั้งหน้าต่างกระจกฝ้า ระบายอากาศ' (Install window with blinds for ventilation), 'ปูกระเบื้องผนัง พื้นกระเบื้อง ทำในดู แลสวิต และกันเชื้อราจากความชื้น' (Wall tiling, floor tiling, lighting, and anti-mold from moisture), and 'ปรับปรุงพื้น + สดปูน โดยการปูกระเบื้อง + ทำฝาท่อระบายน้ำให้มิดชิด (ป้องกันสัตว์พาหะนำโรค)' (Improve floor + concrete by tiling + seal drain pipe to prevent disease-carrying animals).

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ตาราง 6.4 ปัญหาสัตว์มีพิษ งู ตะขาและแนวทางการปรับปรุงกายภาพ

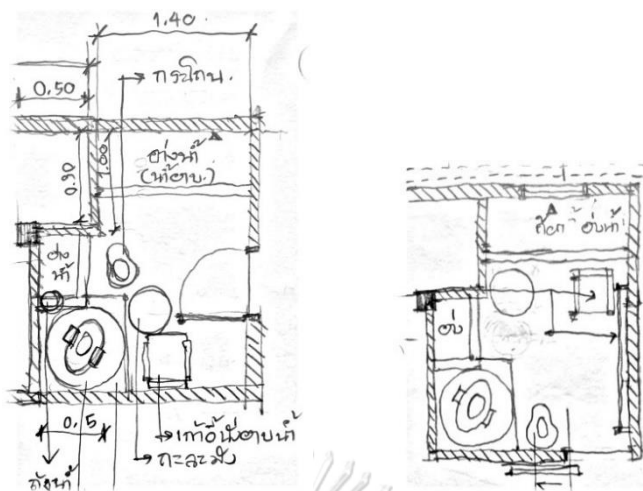
สภาพปัญหาในปัจจุบัน	สภาพที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข
บริเวณรอบบ้าน ปัญหา: งูและสัตว์มีพิษเข้าในตัวบ้าน ลักษณะกายภาพที่ทำให้เกิดปัญหา: 1) บ้านตั้งใกล้สวนและบึงน้ำ 2) บริเวณบ้านมีกองขยะ และวัสดุรีไซเคิลจำนวนมาก เนื่องจากครัวเรือนประกอบอาชีพหาของเก่า 3) เปิดประตูบ้านระบายอากาศตลอดเวลา (ไม่มีประตุมุ้งลวด) ลักษณะผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัย: เป็นอันตรายต่อการใช้ชีวิตประจำวัน	บริเวณรอบบ้าน แนวทางแก้ไข: 1) ปรับปรุงบริเวณบ้าน 1.1) จัดเก็บกองขยะให้สะอาดและเป็นระเบียบ เพื่อลดการเป็นที่อาศัยของสัตว์มีพิษ 1.2) ทำแนวรั้วตาข่ายกันงู บริเวณด้านที่ติดกับสวนและบึงน้ำ เนื่องจากปัจจุบันแนวรั้วไม่สามารถป้องกันได้มิดชิด 1.3) เว้นระยะห่างรอบบ้าน 1.5-2 เมตร เพื่อเป็นพื้นที่โล่ง เป็นลานดินหรือทราย เพื่อไม่ให้สัตว์มีพิษเข้ามาใกล้บ้าน 2) ปรับปรุงบ้าน โดยการติดตั้งประตุมุ้งลวด เพื่อให้เมื่อเปิดประตูระบายอากาศ ยังมีประตุมุ้งลวดป้องกันการเข้าบ้านของสัตว์มีพิษ

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ตาราง 6.5 ปัญหาห้องน้ำ-ส้วมกับช่วงวัยผู้สูงอายุ และแนวทางการปรับปรุงกายภาพ

สภาพปัญหาในปัจจุบัน	สภาพที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข
ห้องน้ำ-ส้วม ปัญหา: ลักษณะพื้นที่ห้องน้ำไม่สะดวกต่อการใช้งานของผู้สูงอายุ และผู้อยู่อาศัยในครัวเรือน ลักษณะกายภาพที่ทำให้เกิดปัญหา: 1) สุขภัณฑ์ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สูงประมาณ 50-60 ซม. จากระดับพื้นห้องน้ำ เมื่อใช้งานจึงไม่เกิดความสะดวก 2) ช่องระบายอากาศเป็นคอนกรีตบล็อก มีขนาดเล็ก ระบายอากาศได้น้อย ทำให้ภายในห้องน้ำชื้นและไม่ได้รับแสงธรรมชาติ 3) พื้นที่โชนแห้งและโชนเปียกในปัจจุบันอยู่รวมกัน ลักษณะผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัย: ใช้งานลำบากและอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุ ข้อจำกัดการแก้ไข: ห้องน้ำใช้ระบบส้วมซึม มีบ่อเกรอะ-บ่อซึม เหตุผลที่ครัวเรือนตั้งสุขภัณฑ์และก่อกองสูง เพื่อให้ส้วมสามารถรดลงเวลาน้ำในดินแฉะบ้านข้าง เนื่องจากบ้านตั้งในตำแหน่งใกล้บึงของสวนข้างโครงการ	ห้องน้ำ-ส้วม แนวทางแก้ไข: 1) ปรับปรุงห้องน้ำโดยใช้แนวคิด การออกแบบคำนึงถึงสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ (Universal Design) 2) ศึกษาสภาพและวิเคราะห์ปัญหาโดยละเอียด และเสนอแนวทางที่เหมาะสมกับลักษณะกายภาพเดิมและสามารถแก้ไขปัญหา โดยปรับปรุงดังนี้ 2.1) ประตู - เปลี่ยนประตูห้องน้ำจากบานเปิด เป็นบานเลื่อน และย้ายตำแหน่งเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้งานและสะดวกสำหรับการเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุ และแบ่งพื้นที่โชนแห้ง - โชนเปียกใหม่ เพื่อให้เกิดความปลอดภัย 2.2) ช่องแสงและช่องระบายอากาศ - เพิ่มบานหน้าต่างบริเวณช่องลมเดิม โดยใช้ลักษณะเป็นบานเกล็ดกระจก เพื่อให้มีอากาศถ่ายเทสะดวกและมีแสงสว่างในห้องเพียงพอ ทำให้ผู้สูงอายุมองเห็นได้ชัดเจน 2.3) อุปกรณ์อำนวยความสะดวก - โชนเปียก ขยับตำแหน่งเก้าอี้อาบน้ำไว้ข้างในโชนเปียก กระโถนดี๊ไว้โชนแห้ง และติดตั้งราวจับสำหรับพยุงตัว

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ภาพ 6.7 ผังพื้นห้องน้ำ-ส้วม ในปัจจุบัน (ซ้าย) เปรียบเทียบกับ ผังพื้นห้องน้ำ-ส้วม จากข้อเสนอการปรับปรุง (ขวา)

ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

6.2.3. ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

ก) การแก้ไขปัญหาสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย โดยชุมชนควรมีการแก้ไขปัญหา ดังนี้

1) สร้างทุนทรัพย์ในการปรับปรุงบ้าน โดยร่วมกันตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อปรับปรุงบ้าน เพื่อสนับสนุนการออมร่วมกัน เมื่อครัวเรือนในชุมชนมีการออมเงิน ส่งผลให้มีทุนและข้อมูลประวัติทางการเงินที่น่าเชื่อถือ จากนั้นขอสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำจาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เพื่อนำมาปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้น ในส่วนของครัวเรือนที่ค้างเงินกู้ ปลูกสร้างบ้านของปี พ.ศ.2544 ให้ครัวเรือนทยอยผ่อนชำระหนี้เก่า ควบคู่กับการออมเงินใหม่ เพื่อแสดงให้เห็นความสามารถในการผ่อนชำระเงินกู้

2) สภาพกายภาพที่อยู่อาศัย ต้องอาศัยข้อเสนอแนะในหลายด้านประกอบกัน โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1) ครัวเรือนควรมีการเพิ่มความรู้สุขลักษณะที่ดีในการอยู่อาศัย

ขอคำแนะนำความรู้เรื่องมาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำและสุขลักษณะที่ดีในที่อยู่อาศัยจาก และสภาพบ้านที่ไม่ถูกสุขลักษณะส่งผลเสียกับครัวเรือนอย่างไร โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สถาปนิกชุมชน ร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขใน

พื้นที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจภายในชุมชน โดยชี้แนะจากสภาพบ้านจริงของครัวเรือนโดยการลงสำรวจ เพื่อให้ครัวเรือนเกิดความตระหนัก

2.2) ครัวเรือนควรมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการบำรุงรักษา ซ่อมแซม และปรับปรุงบ้านเบื้องต้น

ขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญด้านที่อยู่อาศัย เช่น สถาปนิก วิศวกรโยธา ช่างฝีมือก่อสร้าง ในด้านวิธีการบำรุงรักษา ซ่อมแซม และปรับปรุงตามลักษณะของบ้านแต่ละครัวเรือน เช่น บ้านครึ่งปูนครึ่งไม้ ควรมีวิธีการดูแลและซ่อมแซมอย่างไร บ้านจากวัสดุรีไซเคิลควรมีการดูแลอย่างไร และบ้านก่ออิฐฉาบปูนควรดูแลอย่างไร เพื่อให้ครัวเรือนปรับปรุงบ้านได้เหมาะสมกับลักษณะของวัสดุก่อสร้างและอายุการใช้งาน และเพื่อให้ครัวเรือนสามารถก่อสร้างด้วยตนเอง ทำให้ครัวเรือนใช้ทุนน้อยลงสำหรับปรับปรุงบ้าน

2.3) ชุมชนควรมีการจัดตั้งกลุ่มช่างก่อสร้างของชุมชน

เพื่อปรับปรุงที่อยู่อาศัยและพื้นที่ส่วนกลางในชุมชนในงบประมาณไม่แพง และเพื่อเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจของครัวเรือนในชุมชน โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) **ส่งเสริมการรวมกลุ่มผู้ที่สนใจงานช่าง** โดยทำการสำรวจสมาชิกในชุมชน ที่มีความถนัดงานก่อสร้าง หรือเคยทำงานก่อสร้าง หรือมีความสนใจทำงานก่อสร้าง และยังมีสภาพร่างกายเหมาะสม ให้มารวมกลุ่มกัน

2) **ขอความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน เพื่ออบรมสร้างทักษะการก่อสร้างบ้าน** โดยให้หน่วยงานหรือบริษัทที่มีองค์ความรู้ในการก่อสร้างบ้าน ช่วยอบรมความรู้งานช่างก่อสร้างด้านต่างๆ ได้แก่ ช่างปูน ช่างไม้ ช่างก่ออิฐ ช่างปูกระเบื้อง ช่างเหล็ก ช่างทาสี ช่างประปา ช่างไฟฟ้า เป็นต้น เพื่อให้มีทักษะความรู้ในการก่อสร้างบ้านให้ถูกต้องตามมาตรฐาน

3) การพัฒนากลุ่มช่างชุมชนเป็นกลุ่มช่างมืออาชีพ

มีการวางแผนโครงสร้างบุคลากร โดยมีการคำนึงถึงโอกาสในการรับเหมางานในอนาคต คือ ในกลุ่มต้องมีช่างที่มีความถนัดแตกต่างกันหลากหลาย เพื่อให้สามารถรับก่อสร้างบ้านครอบคลุมทั้งหลัง และสามารถรับเหมาทำงานก่อสร้างได้ในอนาคต

มีการประสานกับหน่วยงานรัฐและเอกชน เพื่อสร้างช่องทางแหล่งงาน เช่น เป็นผู้รับเหมาย่อยของบริษัทรับเหมาก่อสร้าง เป็นต้น

2.4) ชุมชนควรจัดหาวัสดุก่อสร้างบ้านราคาถูกและคุณภาพดี

การประสานกับร้านค้าใน โดยรวมกลุ่มกันซื้อ ผ่านกลุ่มช่าง หรือผ่านกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน เพื่อให้ได้อำนาจในการต่อรองราคา

การประสานภาคเอกชน เช่น บริษัทพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ บริษัทรับเหมาก่อสร้าง ในการขอรับบริจาคเศษวัสดุก่อสร้างเหลือใช้จากโครงการใหญ่ เพื่อนำมาปรับปรุงบ้านในชุมชน และเพื่อเป็นการช่วยบริษัทจัดการกับขยะเศษเหลือในงานก่อสร้าง

2.5) แนวทางการต่อเติมและปรับปรุงบ้านราคาประหยัด

ชุมชนควรขอคำแนะนำจากสถาปนิกและวิศวกร ในการปรับปรุงบ้านให้มีราคาประหยัด สอดคล้องกับระดับรายได้ครัวเรือน โดยที่ได้ประโยชน์การใช้งานและคุณภาพบ้านสูงสุด โดยอาจใช้วัสดุมือสองในการสร้างบ้าน และใช้วัสดุรีไซเคิลในการสร้างบ้าน และโดยการออกแบบพื้นที่ใช้สอยที่มีจำกัด ใช้งานได้ดี มีความยืดหยุ่นในการใช้งาน ซึ่งช่วยลดต้นทุนการก่อสร้างบ้านลงได้มาก

3) ส่งเสริมเศรษฐกิจครัวเรือน

ชุมชนควรหาทางสร้างรายได้และลดรายจ่ายของครัวเรือนในชุมชน ซึ่งส่งผลให้ครัวเรือนมีเงินมาใช้ในการปรับปรุงสภาพบ้านให้ดีขึ้น โดยส่งเสริมการทำอาชีพที่มีรายได้สม่ำเสมอ และส่งเสริมการลดรายจ่ายภายในครัวเรือน เช่น การปลูกพืชผักสวนครัวกินเอง การจัดหาทุนเล่าเรียนบุตรให้ครัวเรือนในชุมชน การส่งเสริมการมีสุขภาพดีของคนในชุมชน เพื่อลดรายจ่ายค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น

ข) การแก้ไขปัญหากระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชน โดยชุมชนควรมีการแก้ไขปัญหา ดังนี้

1) กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัย

ชุมชนควรมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมในชุมชน ร่วมทั้งการแก้ไขปัญหาความมั่นคงในที่อยู่อาศัยใน

อนาคต (ที่ดินเช่า เหลือระยะเวลา 8 ปี) โดยขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานด้านที่อยู่อาศัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ คือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สถาบันชุมชน การเคหะแห่งชาติ สำนักงานเขตประเวศ และกรุงเทพมหานคร ในการพัฒนาที่อยู่อาศัย ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม

2) การสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน

ชุมชนควรมีเสริมการจัดกิจกรรมร่วมกันในชุมชนให้บ่อยครั้งมากขึ้น เพื่อสร้าง ความรู้จักและคุ้นเคยกัน เมื่อครัวเรือนในชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน จะทำให้สามารถ ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน

ชุมชนควรขอการสนับสนุนพัฒนาความสัมพันธ์ภายในชุมชน จากหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชนภายนอก เพื่อเป็นตัวกลางในการประสานความร่วมมือของกลุ่มต่างๆ ใน ชุมชน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สถาบันชุมชน เป็นต้น

3) การส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน

ชุมชนควรมีการสำรวจความถนัดในการหาเลี้ยงชีพของสมาชิกชุมชน เพื่อนำมา รวมกลุ่มอาชีพ และขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และภาคเอกชนที่มีความ ชำนาญในอาชีพนั้น ให้ความรู้และส่งเสริมทักษะ ให้สามารถประกอบอาชีพดีขึ้น พัฒนาเป็น กลุ่ม หรือเครือข่าย หรือวิสาหกิจในชุมชน รวมทั้งต้องมีการประสานกับแหล่งงานหรือตลาด เพื่อเป็นช่องทางงาน สร้างรายได้อย่างต่อเนื่องและให้กับชุมชน

เมื่อครัวเรือนในชุมชนมีรายได้ดีและสม่ำเสมอ ทำให้ครัวเรือนสามารถนำรายได้มา จ่ายค่าเช่าที่ดินอยู่อาศัย และผ่อนชำระเงินกู้สร้างบ้าน ปี พ.ศ.2544 จากสถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน (พอช.)

6.2.4. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ก) การแก้ไขปัญหาสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย

1) ควรมีการติดตามผลการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย และสนับสนุนการปรับปรุงบ้าน

ฝ่ายโยธา สำนักงานเขตประเวศ, สำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร และการเคหะแห่งชาติ ควรเข้าไปติดตามผลการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยของครัวเรือนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และให้การสนับสนุน โดยให้คำแนะนำ ส่งเสริมการมีทุนของครัวเรือนเพื่อปรับปรุงบ้าน ให้เป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนได้สะพานในอดีต ที่ให้ผู้อยู่อาศัยค่อยเป็นค่อยไปในการปรับปรุง ต่อเติมบ้าน ตามการเปลี่ยนแปลงฐานะเศรษฐกิจครัวเรือนที่ดีขึ้น

2) ควรส่งเสริมความรู้สุขลักษณะและมาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำสำหรับผู้มีรายได้น้อย

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย สถาปนิกชุมชน และหน่วยงานสาธารณสุข ควรให้เข้ามาสังเกตสภาพความเป็นอยู่ อบรมและให้ความรู้ความเข้าใจครัวเรือนในชุมชน เรื่อง มาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำสำหรับ ครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย และเรื่องสุขลักษณะที่ดีในที่อยู่อาศัย อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการเรียนรู้ในช่วงเตรียมการก่อนรื้อย้ายเมื่อ 22 ปีก่อน เป็นการเรียนรู้ในช่วงระยะเวลาสั้นๆ และเมื่อย้ายมาอยู่ใหม่ มีครัวเรือนบางส่วนที่ย้ายมาภายหลัง ซึ่งไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการ

ควรแนะนำและส่งเสริมการออกแบบสภาพแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้แนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชน (Universal Design) ในที่อยู่อาศัยและชุมชน เพื่อป้องกันการเกิดอันตรายสำหรับผู้สูงอายุ

3) ส่งเสริมอาชีพและรายได้ครัวเรือน

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) มูลนิธิการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน (3R)

ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจวัสดุรีไซเคิล และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรเข้ามาส่งเสริมอาชีพและการหารายได้จากพื้นฐานความถนัดของสมาชิกชุมชน และข้อจำกัดบุคคลนั้นๆ โดยควรมีการจัดทำข้อมูลความถนัดของสมาชิกแต่ละชุมชน และส่งเสริมอาชีพและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีความแตกต่างกัน เพื่อให้แต่ละชุมชนแลกเปลี่ยนสินค้ากันได้

ควรส่งเสริมการประกอบอาชีพของหาของเก่า ซาเล้ง และคนเก็บขยะในชุมชน รวมถึงร้านศูนย์บาท ให้สามารถอยู่รอดและแข่งขันกับตลาดวัสดุรีไซเคิลได้ รวมทั้งการ

เปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกที่ส่งผลต่อราคาน้ำมัน ทำให้ผู้ที่ประกอบอาชีพหาของเก่ามี ต้นทุนที่สูงขึ้น และราคากลางของขยะที่ลดลง

4) พัฒนาลินเชื่อการปรับปรุงที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้สินเชื่อ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรมีการคิดคั นสินเชื่อสำหรับผู้มีรายได้น้อยที่ปลูกสร้างบ้านบนพื้นที่ดินเช่า หรือปรับปรุงบ้านบนที่ดินเช่า เนื่องจากพบว่าครัวเรือนในชุมชน ที่มีความต้องการปรับปรุงบ้าน ไม่สามารถเข้าถึงสินเชื่อ เพื่อที่อยู่อาศัย ที่มีอัตราดอกเบี้ยสอดคล้องเหมาะสมได้ จึงใช้สินเชื่อบัตรเครดิตเงินสดในการซื้อ ของปรับปรุงบ้าน ซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยสูงถึง 28% ต่อปี

ข) การแก้ไขปัญหากระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชน

1) กระบวนการพัฒนาชุมชนควรบรรจุกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมด้วย

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สถาปนิกชุมชน และมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย กระบวนการพัฒนาชุมชนควรบรรจุกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมด้วย เพื่อให้เกิดการ พัฒนาพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน คือ การพัฒนาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนา สิ่งแวดล้อม ในที่นี้คือ กายภาพที่อยู่อาศัย ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ควรเข้ามามีส่วนในการสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชน เนื่องจากพื้นเพเดิม ของคนได้สะพานต่างมาจากคนละที่ แม้ได้รู้จักกันผ่านกระบวนการรวมกลุ่มพัฒนาชุมชนได้ สะพาน แต่ยังเป็นช่วยระยะเวลาสั้นๆ และยังขาดความคุ้นเคยในการอยู่ร่วมกัน รวมทั้ง พฤติกรรมการเลือกที่อยู่อาศัยของมนุษย์ มักมีการย้ายไปอยู่อาศัยใกล้แหล่งงาน ใน ระยะเวลา 22 ปีที่ผ่านมา จึงมีการเปลี่ยนย้ายผู้อยู่อาศัยอยู่บ่อยครั้ง ทำให้ขาดความคุ้นเคย กันระหว่างคนอยู่ใหม่และคนอยู่เดิม ดังนั้นการทำกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน จึงควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเข้าถึงทุกกลุ่มในชุมชน

ควรส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด (Stakeholders) ชาวชุมชน สำนักงานเขต กรุงเทพฯ มูลนิธิต่างๆ หน่วยงานภายนอก ภาครัฐ และภาคเอกชน

2) ควรมีการพัฒนากระบวนการจัดเก็บค่าเช่าที่ดินของชุมชน และกระบวนการแก้ปัญหาหนี้เช่าที่ดิน

การเคหะแห่งชาติ ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามค่าเช่าที่ดินในชุมชน ร่วมกับคณะกรรมการชุมชน และมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย เพื่อให้ทราบสาเหตุปัญหาการที่ครัวเรือนไม่สามารถชำระค่าเช่าได้ และหาแนวทางแก้ไข

ควรมีการพัฒนาวิธีการเก็บเงินค่าเช่าที่ดินและการทำรายการบัญชีชุมชน เพื่อให้ง่ายต่อการตรวจสอบและบันทึกข้อมูลการจ่ายของแต่ละบ้าน ผู้ทำบัญชีของชุมชนควรเป็นผู้มีความรู้และทักษะในการทำบัญชี เช่น รายการค่างชำระ ดอกเบี้ยแบบทบต้นทบดอก

6.3. ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านที่อยู่อาศัย สถาปนิกชุมชน และผู้นำชุมชน

ก) การแก้ไขปัญหาสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย

1) การออกแบบและรูปแบบบ้านสำหรับผู้มีรายได้น้อย

ควรมีการคำนึงถึงระดับรายได้และความสามารถในการจ่าย โดยออกแบบบ้านให้มีมาตรฐานในระดับความจำเป็นพื้นฐานเท่านั้น เพื่อเป็นการลดภาระทางการเงินของครัวเรือนในการสร้างบ้าน เนื่องจากการใช้มาตรฐานบ้านที่สูงตามการก่อสร้างทั่วไปมีราคาค่าก่อสร้างสูงกว่ารายได้มาก ถึงแม้ว่ามีระบบสินเชื่อที่ทำให้ครัวเรือนรายได้น้อยกู้ได้ แต่หากไม่สามารถชำระหนี้ได้จะเกิดผลกระทบในระยะยาว และเป็นการสร้างภาระค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยที่เกินควรให้กับครัวเรือน

ดังนั้นการออกแบบบ้านราคาถูกและอยู่ในคุณภาพที่สามารถยอมรับ จึงมีความสำคัญอย่างมากกับที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย

2) ที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยควรตั้งอยู่ใกล้แหล่งงาน

เนื่องจากผู้มีรายได้น้อยมีข้อจำกัดในการทำอาชีพจากสาเหตุคือ 1) ระดับการศึกษาไม่สูง 2) การไม่มีทุนทางการเงิน ทำให้การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นงานใช้แรง และไม่ใช้ทักษะสูงมาก เมื่อรายได้ไม่สูงจึงมีความจำเป็นต้องใกล้ที่ทำงานเพื่อลดค่าใช้จ่ายและระยะเวลาเดินทาง

3) ส่งเสริมอาชีพและรายได้ครัวเรือน

การส่งเสริมอาชีพไม่ใช่แค่การฝึกทักษะอาชีพ แต่ต้องมองไกลถึงช่องทางอาชีพนั้นที่สามารถทำให้ครัวเรือนมีรายได้อย่างสม่ำเสมอ และสามารถอยู่ได้นาน โดยมีสิ่งที่ควรต้อง

พิจารณาคบคู่กันดังนี้ 1) พื้นเพเดิมของชุมชน ความถนัด ทักษะที่คุ้นเคย ทำให้ลดระยะเวลาการฝึกฝน ส่งเสริมได้ง่าย และครัวเรือนไม่ต้องปรับตัวมาก 2) อาชีพที่เหมาะสม ควรมีรูปแบบรายได้ที่สม่ำเสมอ 3) ควรมีการคำนึงถึงวิธีการการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า หรือช่องทางการจ้างงานของชุมชน เพื่อให้เกิดรายได้ขึ้นจริงในเชิงปฏิบัติ 4) ควรคำนึงถึงคู่แข่งทางการตลาดและผลกระทบจากเศรษฐกิจ เมื่อครัวเรือนมีรายได้ดีขึ้น จะนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัย 5) อาชีพที่เหมาะสม คืออาชีพที่สามารถทำในชุมชนได้ ไม่ต้องเดินทางไกล และเป็นโอกาสให้กับผู้สูงอายุในชุมชน

ข) การแก้ไขปัญหากระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชน

1) การแก้ปัญหาคอมมูนิตีในชุมชน คือ หัวใจในการรวมพลังพัฒนาชุมชน

ปัจจุบันชุมชนมีปัญหา 2 ส่วน คือ 1) ปัญหาความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน และ 2) ปัญหาการอยู่ร่วมกันของคนใต้สะพานและคนย้ายมาใหม่ จึงต้องมีกระบวนการกระตุ้นการรวมกลุ่มซึ่งเกิดจากบุคคลภายนอก (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, สถาบันชุมชน) ที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องกระบวนการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยมีชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Development) โดยมีเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยทั้งชุมชน โดยสามารถเข้าถึงสมาชิกชุมชนได้ทุกกลุ่มไม่แบ่งแยก

ในอนาคตชุมชนอาจเกิดปัญหาความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เนื่องจากการค้ำชำระค่าเช่าที่ดินของการเคหะแห่งชาติ. ดังนั้นการกระตุ้นชุมชนให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกันและสามารถรวมกลุ่มกัน จึงมีความจำเป็นอย่างมาก เพื่อได้ร่วมกันคิดแก้ปัญหาชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2) การสร้างหลักประกันชีวิตร่วมกันของทั้งชุมชน

คนในชุมชนมีพื้นเพมาจากใต้สะพาน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ค่าขายเล็กน้อย และหาของเก่า ซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่มีรายได้แน่นอน จึงควรสนับสนุนกระบวนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน และพัฒนาจนกลายเป็นสหกรณ์ชุมชน เพื่อให้ครัวเรือนมีหลักประกันจากการร่วมกันออม เมื่อตกงานหรือเกิดเหตุสุดวิสัยให้เลิกจ้างจะยังมีเงินออมนี้ใช้ เงินในส่วนกลางนี้สามารถนำมารวมกันพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ อาทิ การทำวิสาหกิจชุมชน การปรับปรุงพื้นที่ส่วนกลางชุมชน และการจัดซื้อที่ดินสำหรับอยู่อาศัยใหม่ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนนี้ต้องดำเนินการควบคู่กับการสนับสนุนรายได้ของครัวเรือน เพื่อให้ครัวเรือนสามารถเข้าร่วมการออมได้สม่ำเสมอ และควบคุมให้จำนวนผู้ประสบปัญหาการเงินน้อยที่สุด จึงไม่เกิดการล้มกลุ่ม

3) การส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งและเป็นชุมชนมั่นคง โดยใช้ ‘หลักการบวนการบ้านมั่นคง’ ดังนี้

3.1) การรวมพลังกันของชุมชน โดยชุมชนสามารถทำ 3 สิ่งนี้ คือ ร่วมเงิน ร่วมงาน และร่วมคิด

3.2) การกำหนดเป้าหมายในอนาคตของที่อยู่อาศัยร่วมกัน 3) การรวมกันคิด เพื่อก่อร่างสร้างชุมชน

3.4) การร่วมดูแลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

โดยชุมชนที่มีความมั่นคงแล้วสามารถดูจาก (1) กายภาพ (ที่อยู่อาศัยและชุมชน) . (2) สังคมและเศรษฐกิจ (3) กรรมสิทธิ์ ในที่อยู่อาศัย มีกรรมสิทธิ์ที่ดินเช่าระยะยาว หรือซื้อที่ดินใหม่ และ (4) เป้าหมายการคิดร่วมกันของชุมชน

4) การวางระบบสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน

ผู้สูงอายุในชุมชนหลายคนยังต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ ซึ่งเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุทำให้ร่างกายไม่แข็งแรงเท่าวัยทำงาน ทำให้ทำงานลดลง ส่งผลให้รายได้ลดลง และในบางครั้งวัยสูงอายุยังทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ส่งเสียบุตรหลานจนเกิดเป็นปัญหาทับซ้อนของรายได้ครัวเรือน และในบางคนว่างงาน ไม่มีรายได้

ควรมีการวางระบบงานและรายได้สำหรับผู้สูงอายุและผู้ป่วยในชุมชน ให้มีรายได้แม้มีข้อจำกัดในการทำงาน และควรมีการคิดและเตรียมการร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาโดย การมีระบบ เช่น คนช่วยดูแล การนำอาหารมาให้ การหาของใช้จำเป็นมาให้ เช่น ผ้าอ้อมสำเร็จรูปสำหรับผู้ใหญ่ การออกกำลังกายสำหรับผู้สูงวัย เป็นต้น

5) ระบบการจัดเก็บค่าเช่าที่ดินและเงินกู้ พอช.

ในส่วนของชุมชน ควรมีวันนัดหมายในการชำระเงินในช่วงเวลาเดียว เพียง 1-3 วัน ในแต่ละเดือน (หรือแต่ละปี) โดยการเก็บเงินหลังสมาชิกเข้ามาจ่ายค่านำเงินเข้าธนาคาร ภายในวันนั้น ห้ามผิดผ่อนวัน ให้ใบเสร็จกับผู้จ่ายทุกครั้ง ควรมีการทำรายการบัญชีให้ภายนอกสามารถตรวจสอบได้ เพื่อแสดงความโปร่งใสและเชื่อใจให้กับสมาชิกชุมชน

ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐ งานการทำบัญชีเป็นงานที่ใช้ทักษะเฉพาะ ที่ต้องมีความเชี่ยวชาญพิเศษ ซึ่งอาจเกินระดับความสามารถของสมาชิกชุมชนที่จะทำได้ หน่วยงานภาครัฐจึงควรเข้าร่วมทำ

ในส่วนของหน่วยงานรัฐ ควรเข้าไปกระตุ้นระบบการจัดเก็บเงินของชุมชน โดยใช้ระบบการเงินแบบชาวบ้าน (มีการจัดเก็บและดูแลโดยชาวชุมชน โดยการจัดเก็บที่ละเล็กน้อย วันละ) โดยต้องเริ่มจากการสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถร่วมมือและร่วมใจกัน วันละ 10-20 บาท โดยที่ตัวแทนชาวชุมชนผู้เก็บมีสิ่งสำคัญคือต้องแสดงให้เห็นความโปร่งใสชัดเจน

6.4. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้พื้นที่ในชุมชนและอาชีพ เพื่อแนวทางในการส่งเสริมเศรษฐกิจของครัวเรือนในชุมชน เนื่องจากปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพของครัวเรือน ครัวเรือนอยู่หลายหลัง จึงมีความน่าสนใจว่าคนวัยทำงานของครัวเรือนในปัจจุบัน ประกอบอาชีพเหมือนในอดีตเมื่อ 22 ปีก่อนหรือไม่ และหากต้องการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจของครัวเรือนในบริบทปัจจุบัน ควรมีแนวทางการทำอย่างไร

2) ควรมีการศึกษาผลของการรับรางวัลชุมชนชาเล้งต้นแบบดีเด่น ที่ส่งผลต่อสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย และสภาพกายภาพชุมชน เนื่องจากงานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาที่ภาพรวมการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ จึงทำให้มีกรณีศึกษาไม่ครอบคลุมผู้ประกอบการชาเล้งทั้งหมดในชุมชน ซึ่งมีครัวเรือนบางส่วนที่ไม่เคยอยู่อาศัยได้สะพาน

3) งานวิจัยนี้พบว่าสภาพที่อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงดีขึ้นจำนวนมาก ขาดในเรื่องของสภาพที่เหมาะสมในการอยู่อาศัยตามมาตรฐานขั้นต่ำ ซึ่งปัจจุบันเวลาผ่านมา 22 ปี ทำให้เหลือเพียง 8 ปีจะครบกำหนดเช่า หากชุมชนยังติดค้างค่าเช่าส่งผลถึงความมั่นคงในที่อยู่อาศัยในอนาคต ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนและการเตรียมการต่อไปเมื่อหมดสัญญา 8 ปี

บรรณานุกรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- Atamewan, E., & Olagunju, R. (2017). Sustainable Low-Income Housing and Practicable Minimum Design Standards In Bayelsa State, Nigeria. *Journal of Sustainable Architecture and Civil Engineering*, 20(3), 14-24.
<https://doi.org/10.5755/j01.sace.20.3.18208>
- Ava Zekri. (2012). *Site and Service Schemes – an Overview*.
<https://habnet.unhabitat.org/sites/default/files/documents/OVERVIEW%20-%20Site%20and%20Sevice%20Schemes%202012.pdf>
- กองยุทธศาสตร์และสารสนเทศที่อยู่อาศัย ฝ่ายวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัย การเคหะแห่งชาติ. (2562). *ชุมชนผู้มีรายได้น้อยปี 2562*.
- กฎกระทรวง ว่าด้วยการยกเว้นผ่อนผัน หรือกำหนดเงื่อนไข ในการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคารสำหรับอาคารในโครงการที่รัฐจัดให้มีหรือพัฒนาเป็นที่อยู่สำหรับผู้มีรายได้น้อย พ.ศ.2554. (14 มกราคม 2554). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 128 ตอนที่ 2 ก. หน้า 1-9.
https://web.codi.or.th/printing_media/20151022-9450/
- คุณชลทิพย์ พาณิชภักดิ์, ฉันทัส เพียรธรรม, ศศิกุล อ่อนเฉวียง และวันเพ็ญ สิริยงสวัสดิ์. (2543). *แนวทางการจัดการที่อยู่อาศัยแก่ผู้ประสบปัญหาที่อยู่อาศัยตามโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยในกรุงเทพมหานคร. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- การเคหะแห่งชาติ. (2529). *มาตรฐานที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมการเคหะแห่งชาติ*. กคช.
- กรทิพย์ พุกษ์ประเสริฐดี. (2544). *การก่อสร้างที่อยู่อาศัยของผู้ที่ย้ายจากชุมชนใต้สะพาน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรณ์พงศ์ ทองศรี. (2552). *ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบบ้านมั่นคงชนบท ตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบท ตำบลดอนยอจังหวัดนครนายก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2559). *คู่มือการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน*
ปี 2560-2564. สืบค้น 20 กรกฎาคม 2565.

<http://pws.npru.ac.th/pheerathano/data/files/%E0%B8%84%E0%B8%B9%E0%B9%88%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B9%87%E0%B8%9A%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B8%A5%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%88%E0%B8%B3%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B8%90%E0%B8%B2%E0%B8%99%28%E0%B8%88%E0%B8%9B%E0%B8%90.%29%202560-2564.pdf>

ฉวีวรรณ เต๋นไพบูลย์. (2566, 15 พฤษภาคม). ผู้เชี่ยวชาญด้านที่อยู่อาศัย. สัมภาษณ์.

ทรงเดช ดารามาศ. (2537). *บ้านใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานคร*.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนีสร วรฉัตรธาร. (2556). *การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยของครัวเรือนพนักงานรัฐวิสาหกิจ:
กรณีศึกษา พนักงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยสาขาส่งกำลังไฟฟ้*

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิพนธ์ กลิ่นวิจิต. (2566, 16 พฤษภาคม). สถาปนิกชุมชนผู้ร่วมกระบวนการพัฒนาชุมชน
ใต้สะพาน. สัมภาษณ์.

นงนุช คำนวนฤทธิ. (2566, 15 พฤษภาคม). ประธานชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่. สัมภาษณ์.

เนตรธิดา บุนนาค. (2565). *SDG Vocab | 36 – Adequate and Affordable Housing – ที่อยู่อาศัยที่เพียงพอและมีราคาที่สามารถจ่ายได้*. สืบค้น 10 พฤศจิกายน 2565.

<https://www.sdgmovement.com/2021/07/20/sdg-vocab-36-adequate-and-affordable-housing/>

บรรณศิริกัญญา เมฆวิชัย และคณะ. (2547). *มาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย*.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บัวรินทร์ เสนีย์วงศ์. (2566, มีนาคม). ผู้ดูแลร้านศูนย์บาท. สัมภาษณ์.

ประทุม จันทร์จรัส. (2565, 27 มีนาคม). อดีตแกนนำชุมชนใต้สะพาน. สัมภาษณ์.

- ฝ่ายพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร. (2563). *แผนพัฒนาชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ประจำปี พ.ศ.2563*.
- พิมพ์กนก รินชะ. (2564). *การใช้พื้นที่ภายในบ้านและชุมชนก่อนและหลังกระบวนการบ้านมั่นคง : กรณีศึกษาโครงการบ้านมั่นคงไทยมุสลิมสามัคคี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พีรธร เสนีย์วงศ์. (2565, 30 กรกฎาคม). *แกนนำชุมชนได้สะพาน*. สัมภาษณ์.
- ภูติศ กุลนิจิไพบูลย์. (2552). *การวิเคราะห์กระบวนการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง : กรณีศึกษาชุมชนพัฒนาบ่อนไก่ กรุงเทพมหานคร*. (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มูลนิธิการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน. (2562). *ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ กทม*. สืบค้น 20 กรกฎาคม 2565. จาก <http://www.3r-foundation.or.th/th/network/network3r/central/detail/156/>
- มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย. (2546). *คนได้สะพาน*. มูลนิธิ.
- รจนา แสนมิตร. (2565, 26 ธันวาคม). *แกนนำร้านศูนย์บาท ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่*. สัมภาษณ์.
- วรชาติ คำแก้วฟู. (2543). *พัฒนาการของการต่อเติมที่อยู่อาศัยแบบสร้างบางส่วน : กรณีศึกษาที่อยู่อาศัยแบบ A ในโครงการเมืองใหม่บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลย์พร สายเสมา. (2560). *จาก“คนเก็บขยะ”สู่“กลุ่มอาชีพชาเลนจ์” : การสร้างการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์กรณีศึกษา ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วินิตย์ แก้วหนูนวล. (2550). *การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยในเมืองใหม่บางพลี ในวาระที่ 1 จังหวัดสมุทรปราการ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภชัย ถาวรสุภเจริญ. (2545). *การใช้พื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนที่ถูกรื้อย้ายจากบ้านได้สะพานในกรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์พัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสากล. (2562). *ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร*.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2562). *บ้านมั่นคงชนบทและเมือง*. สืบค้น 24 กันยายน 2565. จาก

https://web.codi.or.th/development_project/20190321-135/

สินีนากู วงศ์สวัสดิ์. (2545). *การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหลังการรื้อย้ายจากชุมชนได้สะพาน*.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมพร โทงวลิ้น. (2566, 30 กรกฎาคม). ประธานกลุ่มชาเล้ง ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่. สัมภาษณ์.

สมสุข บุญญปัญญา. (2537). *วิกฤตการณ์ปัญหาชุมชนแออัดในทศวรรษหน้า : บทบาทภาครัฐกับ*

องค์กรการพัฒนาเอกชน. *วารสารสังคมศาสตร์*, 29(3), 68-79.

สำนักงานโครงการบ้านมั่นคง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2558). *รายงานผลการ*

ดำเนินงาน โครงการบ้านมั่นคง ปี 2558.

หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน (ออนไลน์). (2558). "คนรู้" ผู้เป็นต้นแบบ - พีรธร เสนีย์วงศ์ - กับ

"ร้านศูนย์บาท" ชีวิตใหม่ของคนไร้บ้าน. สืบค้น 30 กรกฎาคม 2565. จาก

<https://mgronline.com/onlinesection/detail/9580000058463>

SCG Circular way. (2563). *ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่*. สืบค้น 20 กรกฎาคม 2565. จาก

[https://www.scg.com/sustainability/circular-economy/global-thailand-](https://www.scg.com/sustainability/circular-economy/global-thailand-practices/on-nut-14-rai-community/?utm_source=FBSCG&utm_medium=)

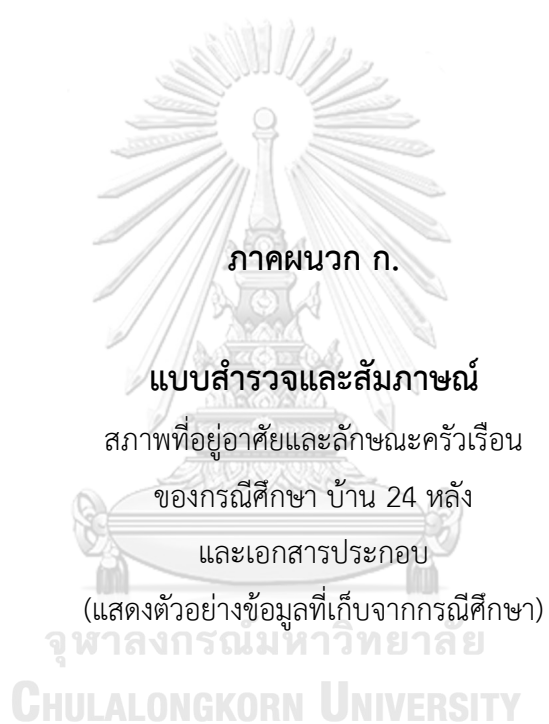
[practices/on-nut-14-rai-community/?utm_source=FBSCG&utm_medium=](https://www.scg.com/sustainability/circular-economy/global-thailand-practices/on-nut-14-rai-community/?utm_source=FBSCG&utm_medium=)

[Business_S368OnNut14&utm_campaign=AlbumPost_CES368_171020_UPZ](https://www.scg.com/sustainability/circular-economy/global-thailand-practices/on-nut-14-rai-community/?utm_source=FBSCG&utm_medium=)

[_&fbclid=IwAR1G54OoJvnRpZNwu6hyFS5QTCLR_eKxH3LANFzVTfCHpaKJef6FW](https://www.scg.com/sustainability/circular-economy/global-thailand-practices/on-nut-14-rai-community/?utm_source=FBSCG&utm_medium=)

[rpMA](https://www.scg.com/sustainability/circular-economy/global-thailand-practices/on-nut-14-rai-community/?utm_source=FBSCG&utm_medium=)

แบบสำรวจและสัมภาษณ์
ชุดที่...../ 30 ชุด

แบบสำรวจและสัมภาษณ์ การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพบ้านของครัวเรือนชุมชนใต้สะพานในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่
แบบสำรวจและสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัยจากชุมชนใต้สะพานสู่ชุมชนที่
ได้รับรางวัลชุมชนชาเล็งต้นแบบดีเด่น : กรณีศึกษา ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่

ผู้วิจัย นางสาววิจิตรา ยังมี รหัสสนិត 647 201 8925

การตอบแบบสัมภาษณ์นี้ข้อมูลต่างๆจะถูกเก็บเป็นความลับ การนำเสนอข้อมูลจะถูกทำเป็นบทสรุปภาพรวมโดยไม่แสดงข้อมูล
ที่เกี่ยวข้องกับรายบุคคล ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

คำอธิบายแบบสำรวจ

- 1.) ใบยินยอมการให้ข้อมูลสำหรับการวิจัย และข้อมูลทั่วไป
- 2.) แบบสำรวจสภาพกายภาพบ้าน
- 3.) แบบสัมภาษณ์ ส่วนที่ 1 : ลักษณะครัวเรือนและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกายภาพบ้าน
- 4.) แบบสัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 :ทัศนคติของผู้อยู่อาศัยต่อการปรับปรุงบ้าน

บทสรุปแนะนำงานวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงกายภาพบ้านของผู้อยู่อาศัยในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ตั้งแต่อยู่ในชุมชนใต้สะพานถึงชุมชนในปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ 1.) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงกายภาพบ้านในชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ จากการอยู่อาศัยในชุมชนใต้สะพานมาสู่ปัจจุบัน 2.) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกายภาพบ้าน 3.) วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงกายภาพบ้านและปัจจัยที่ส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพบ้านให้ดีขึ้น 4.) ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาบ้านควบคู่กับการพัฒนาชุมชน วิถีเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ครัวเรือนเจ้าของบ้านและสำรวจสภาพกายภาพบ้าน ประโยชน์ที่จะได้รับดังนี้ 1.) ชุมชนได้รับความรู้เพื่อนำไปปรับปรุงบ้านในชุมชน 2.) หน่วยงาน มูลนิธิและองค์กร ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนทั้งรัฐและเอกชน ได้รู้ผลลัพธ์ในการพัฒนาชุมชนในระยะยาวเพื่อนำไปพัฒนาแนวทางการปรับปรุงบ้านให้ควบคู่กับการพัฒนาชุมชน 3.) การต่อยอดงานวิจัยในอดีตซึ่งเป็นการติดตามผลลัพธ์การพัฒนาชุมชนผู้มีรายได้น้อยในระยะยาว เพื่อนำความรู้มาต่อยอดการพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในที่ต่างๆ ในอนาคต

ใบยินยอมการให้ข้อมูลสำหรับการวิจัย วันที่ให้คำยินยอม วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2566

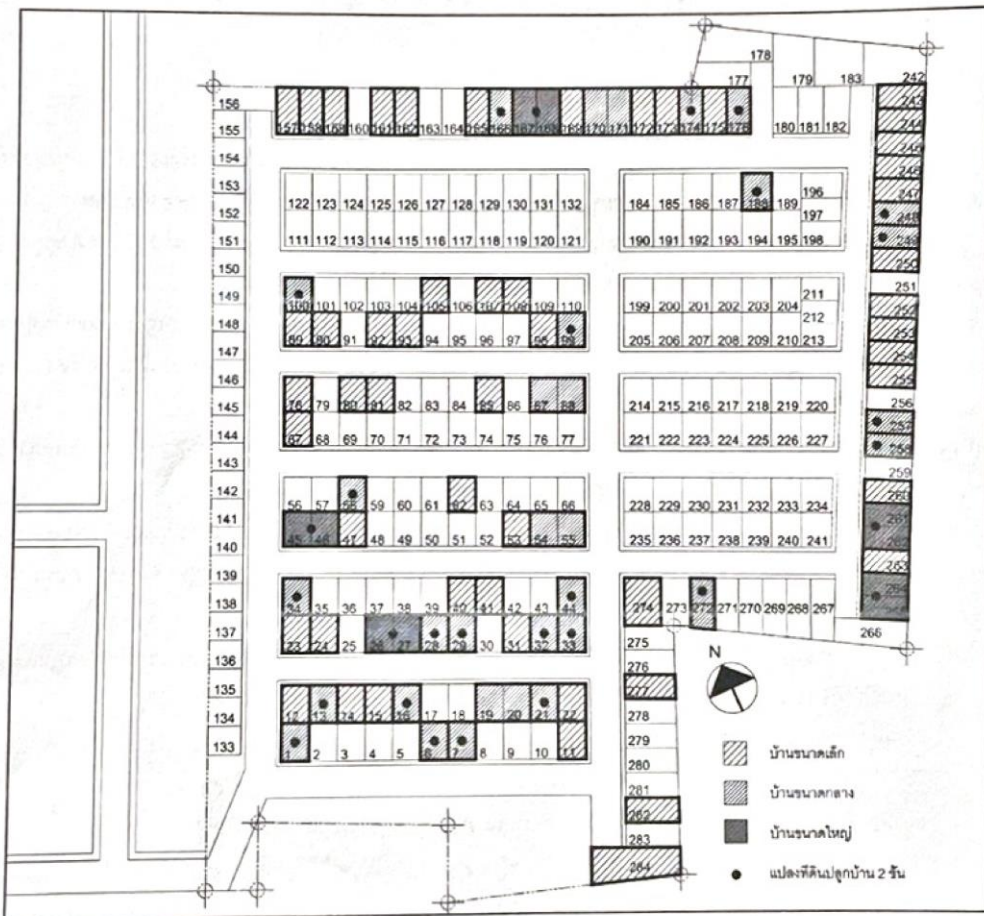
- 1.) ก่อนลงนามใบยินยอมการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายจากผู้วิจัยถึงวัตถุประสงค์การวิจัย วิธียวิจัยและมีความเข้าใจดีแล้ว
- 2.) ผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามและข้อสงสัยต่างๆ ของข้าพเจ้าด้วยความเต็มใจ ไม่ปิดบังซ่อนเร้น
- 3.) ข้าพเจ้ามีสิทธิ์ที่จะบอกยกเลิกการขอเก็บข้อมูล ทั้งการสัมภาษณ์และการสำรวจเมื่อใดก็ได้ และเข้าร่วมโครงการโดยสมัครใจ
- 4.) ผู้วิจัยรับรองว่าข้อมูลส่วนบุคคลของข้าพเจ้าจะเก็บเป็นความลับ และเปิดเผยได้ในรูปแบบสรุปผลการวิจัย การเปิดเผยข้อมูลของข้าพเจ้าต่อหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต้องได้รับการอนุญาตจากข้าพเจ้าแล้วจะกระทำได้เฉพาะกรณีจำเป็นด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น
- 5.) ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความขึ้นต้นแล้วและมีความเข้าใจดีทุกประการ และได้ลงนามในใบยินยอมนี้ด้วยความสมัครใจ

ลงนาม.....ผู้ยินยอม
(.....)

ลงนาม.....ผู้วิจัย
(นางสาว วิจิตรา ยังมี)

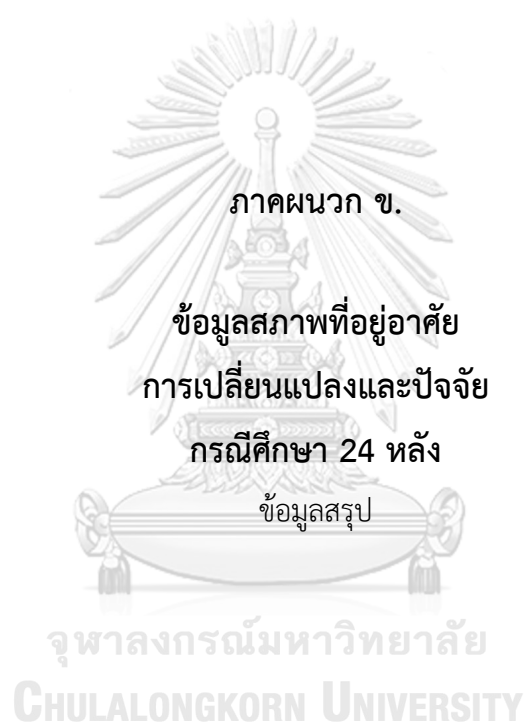
ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

- 1.) ชื่อ... นามสกุล.....อายุ.....ปี ศาสนา.....
- 2.) ที่อยู่สำหรับติดต่อปัจจุบัน.....
.....โทรศัพท์.....ไลน์ไอดี (Line ID).....
- 4.) อุตสาหกรรมที่ได้สะพาน.....ปี พ.ศ.....
- 5.) ที่ตั้งบ้านในชุมชน (ระบายนํ้า) จำนวนแปลงที่ดิน..... 1แปลง เลขแปลง..... 284 (แปลงใหม่) - 79.9 มร.๒
ลักษณะบ้าน (1) บ้าน 1 ชั้น 1 แปลง (2) บ้าน 1 ชั้น 2 แปลง (3) บ้าน 2 ชั้น 1 แปลง (4) บ้าน 2 ชั้น 2 แปลง

(รูปผังบริเวณใช้เพื่อระบุตำแหน่งบ้านที่ให้สัมภาษณ์)

5.) การสนับสนุนจากภายนอก -หน่วยงานรัฐ -หน่วยงานเอกชน / มูลนิธิ -การสนับสนุนอื่นๆ				
6.) การรับรางวัลชุมชน -รางวัลต้นแบบดีเด่น -ผลเศรษฐกิจในครัวเรือน -ผลสังคมในครัวเรือน -ผลกับบ้านของครัวเรือน -ผลกับเศรษฐกิจในชุมชน -ผลกับสังคมในชุมชน -ผลส่วนกลาง และ -สภาพแวดล้อมในชุมชน -ผลด้านอื่นๆ				

สภาพที่อยู่อาศัยของกรณีศึกษา บ้าน 24 หลัง ช่วงใต้สะพาน (พ.ศ. 2544)						
กรณีศึกษา	โครงสร้างและวัสดุ		ขนาดพื้นที่	ห้องน้ำ		ลักษณะที่อยู่อาศัย
	มั่นคง	ไม่มั่นคง		มี	ไม่มี	
L1		✓	10.5		✓	หลังคาท้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ไม่มีห้องน้ำ-ส้วม
L2		✓	23.0	✓		หลังคาท้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องส้วม 1, อาบน้ำหน้าบ้าน
L3		✓	36.0		✓	หลังคาท้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ไม่มีห้องน้ำ-ส้วม ใช้ร่วมกับของพนักงาน กทม.
M1		✓	20.0	✓		หลังคาท้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องน้ำ-ส้วมในบ้าน 1 ห้อง
M2		✓	22.5	✓		หลังคาท้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องส้วมในบ้าน 1 ห้อง, อาบน้ำชานบ้าน
M3		✓	16.0	✓		หลังคาท้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องอาบน้ำ 1 ห้อง, ห้องส้วม 1 ห้อง
M4		✓	28.0	✓		หลังคาท้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องน้ำแยกนอกสะพาน (ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง) มีประปา มีไฟฟ้าแบบต่อพ่วง
M5		✓	13.5	✓		หลังคาท้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องน้ำ-ส้วมในบ้าน 1 ห้อง
M6		✓	12.0		✓	หลังคาท้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ไม่มีห้องน้ำ-ส้วม *ใช้ของบ้านพี่สาว
M7		✓	12.0	✓		หลังคาท้องสะพาน วัสดุก่ออิฐ เทปูนพื้น ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง ในบ้าน มีประปา มีไฟฟ้าแบบต่อพ่วง
M8		✓	16.5	✓		หลังคาท้องสะพาน บ้านยื่นในลำคลอง วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องส้วม 1, อาบน้ำชานบ้าน ไม่มีประปา ไม่มีไฟฟ้า
M9		✓	11.5	✓		หลังคาท้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องน้ำใช้ร่วมกับพี่น้อง (ห้องอาบน้ำ 1 ห้อง, ห้องส้วม 1 ห้อง) ไม่มีประปา ไม่มีไฟฟ้า

S1		✓	12.5	✓		หลังคาห้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องน้ำใช้ร่วมกับพี่น้อง (ห้องอาบน้ำ 1 ห้อง, ห้องส้วม 1 ห้อง)
S2		✓	11.0	✓		หลังคาห้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องน้ำ-ส้วมในบ้าน 1 ห้อง
S3		✓	6.7		✓	หลังคาห้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ไม่มีห้องน้ำ-ส้วม *ใช้ของบ้านพี่สาว
S4		✓	10.5		✓	หลังคาห้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ไม่มีห้องน้ำ-ส้วม *ใช้ของบ้านญาติ
S5		✓	13.8		✓	หลังคาห้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ไม่มีห้องน้ำ-ส้วม *ใช้ของบ้านญาติ
S6		✓	16.0	✓		หลังคาห้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องส้วม 1, อาบน้ำหน้าบ้าน ไม่มีประปา ไม่มีไฟฟ้า
S7		✓	27.5	✓		หลังคาห้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องส้วมแยกจากบ้าน 1, อาบน้ำหน้าบ้าน ไม่มีประปา ไม่มีไฟฟ้า
S8		✓	17.0	✓		หลังคาห้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องส้วมแยกจากบ้าน 1, อาบน้ำในคลอง ไม่มีประปา ไม่มีไฟฟ้า
S9		✓	11.7	✓		หลังคาห้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องส้วมแยกจากบ้าน 1, อาบน้ำในคลอง ไม่มีประปา ไม่มีไฟฟ้า
S10		✓	15.5	✓		หลังคาห้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องส้วมแยกจากบ้าน 1 ห้อง, อาบน้ำในคลอง ไม่มีประปา ไม่มีไฟฟ้า
S11		✓	36.5	✓		หลังคาห้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องส้วมในบ้าน 1 ห้อง, ส่วนอาบน้ำในบ้าน
S12		✓	22.3	✓		หลังคาห้องสะพาน วัสดุไม่ถาวร ผนังไม้อัด ไม้กระดาน ห้องน้ำ-ส้วมแยกจากบ้าน 1 ห้อง
รวม	18	6	55.3	18	6	

สภาพที่อยู่อาศัยของกรณีศึกษา บ้าน 24 หลัง ช่วงย้ายมาใหม่ (พ.ศ. 2544)						
กรณีศึกษา	โครงสร้างและวัสดุ		ขนาดพื้นที่	ห้องน้ำ		ลักษณะที่อยู่อาศัย
	มั่นคง	ไม่มั่นคง		มี	ไม่มี	
L1	✓		111.0	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
L2	✓		103.0	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 2 ห้อง
L3	✓		157.0	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 2 ห้อง
M1		✓	42.6	✓		วัสดุถาวรผสมไม้อาคาร ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
M2	✓		77.4	✓		วัสดุถาวรผสมวัสดุรีไซเคิล ห้องน้ำ-ส้วม 2 ห้อง
M3	✓		67.3	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
M4	✓		69.5	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง มีไฟฟ้าแบบต่อพ่วง ไม่มีประปาชื่อน้ำเป็นถังๆ ครั้งละ 50 บาท
M5	✓		89.5	✓		วัสดุถาวรผสมวัสดุรีไซเคิล ห้องน้ำ-ส้วม 2 ห้อง
M6	✓		60.0	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
M7	✓		74.5	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
M8	✓		37.0	✓		บ้านใต้ถุนสูง วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
M9		✓	32.8		✓	*ตั้งในแปลงที่ดิน 250 วัสดุถาวรผสมไม้อาคาร ไม่มีห้องน้ำ (ใช้ร่วมกับญาติ)
S1	✓		44.5	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ 1 ห้อง, ห้องส้วม 1 ห้อง
S2	✓		40.0	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S3		✓	26.5	✓		วัสดุถาวรผสมไม้อาคาร *ส่วนอาบน้ำ-ส้วม 1 ส่วน
S4		✓	28.0	✓		วัสดุถาวรผสมไม้อาคาร ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S5	✓		26.4	✓		วัสดุถาวร ปูน ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S6	✓		30.0	✓		วัสดุถาวร ปูน ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S7		✓	30.0	✓		วัสดุถาวรผสมวัสดุไม้อาคาร ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S8	✓		34.5	✓		วัสดุถาวร ปูน ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S9		✓	32.8	✓		วัสดุถาวรผสมไม้อาคาร ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S10	✓		34.0	✓		วัสดุถาวรผสมวัสดุรีไซเคิล ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S11	✓		36.4		✓	วัสดุถาวร ปูน ไม่มีห้องน้ำ-ส้วม (ใช้ร่วมกับญาติ)
S12	✓		42.5	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
รวม	18	6	55.3	22	2	

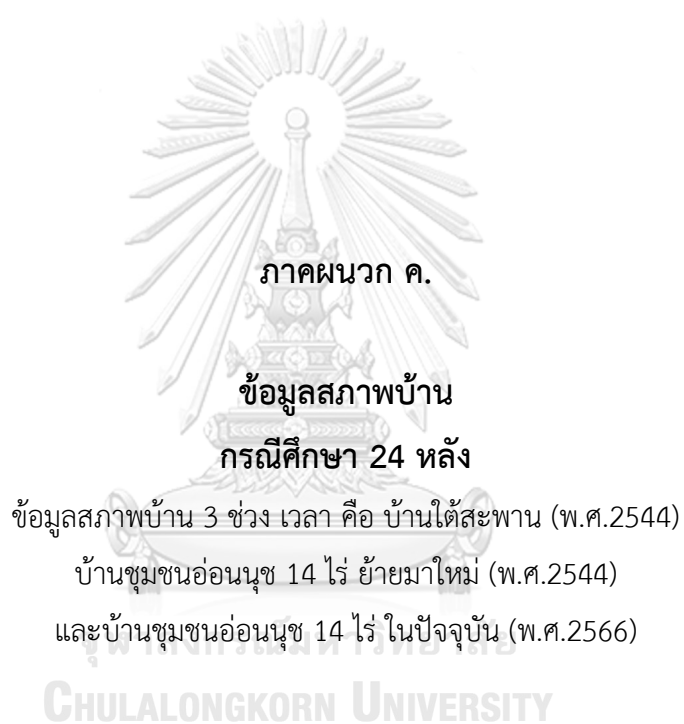
สภาพที่อยู่อาศัยของกรณีศึกษา บ้าน 24 หลัง ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2566)						
กรณีศึกษา	โครงสร้างและวัสดุ		ขนาดพื้นที่	ห้องน้ำ		ลักษณะที่อยู่อาศัย
	มั่นคง	ไม่มั่นคง		มี	ไม่มี	
L1	✓		140.0	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
L2	✓		119.5	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 2 ห้อง
L3	✓		191.0	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 2 ห้อง
M1	✓		95.0	✓		วัสดุถาวร ปูน ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
M2	✓		134.7	✓		วัสดุถาวรผสมวัสดุรีไซเคิล ห้องน้ำ-ส้วม 2 ห้อง
M3	✓		67.3	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
M4	✓		98.5	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
M5	✓		93.5	✓		วัสดุถาวรผสมวัสดุรีไซเคิล ห้องน้ำ-ส้วม 2 ห้อง
M6	✓		58.5	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
M7	✓		74.5	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
M8	✓		64.0	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
M9	✓		79.5	✓		*ตั้งในแปลงที่ดิน 249 วัสดุถาวร ปูน
S1	✓		53.5	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ 1 ห้อง, ห้องส้วม 1 ห้อง
S2	✓		47.0	✓		วัสดุถาวร ปูนและไม้ ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S3		✓	26.5	✓		วัสดุถาวรผสมไม้อาคาร ส่วนอาบน้-ส้วม 1 ส่วน
S4	✓		46.5	✓		วัสดุถาวร ปูน ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง, ห้องส้วม 1 ห้อง
S5	✓		26.4	✓		วัสดุถาวร ปูน ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S6	✓		40.0	✓		*ผู้อยู่ใหม่ เป็นคนได้สะพาน วัสดุถาวร ปูน และวัสดุไม้อาคาร ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S7		✓	34.4	✓		วัสดุถาวรผสมวัสดุไม้อาคาร ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S8	✓		44.5	✓		วัสดุถาวร ปูน ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S9	✓		40.8	✓		วัสดุถาวร ปูน ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S10	✓		41.0	✓		วัสดุถาวรผสมวัสดุรีไซเคิล ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S11	✓		53.4	✓		วัสดุถาวร ปูน ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S12	✓		77	✓		วัสดุถาวรผสมวัสดุรีไซเคิล ห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
รวม	22	2	72.8	24	0	

การเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย ช่วงที่ 2 จากชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)								
มาสู่ ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)								
	ประเภทหลัก	โครงสร้างและวัสดุ		ขนาดพื้นที่		ห้องน้ำ		รายละเอียด การเปลี่ยนแปลง กายภาพ
		เปลี่ยน	ไม่ เปลี่ยน	เปลี่ยน	ไม่ เปลี่ยน	เปลี่ยน	ไม่ เปลี่ยน	
L 1	ต่อเติม		●	+		+		พื้นที่เพิ่มขึ้นเป็น 140 (+30) ตร.ม. เปลี่ยนหลังคาซารูด ต่อเติมพื้นที่ อาชีพอ่างของเก่า, จอดรถซาเล้ง ห้องน้ำติดฝักบัว
L 2	ต่อเติม, เปลี่ยน		●	+		+		พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 119.5(+10)ตร.ม. ต่อเติมห้องครัว หลังคาบ้าน ต่อเติม ชายคาสำเร็จรูปมี2 กั้นห้องนอน ห้องน้ำติดตั้งส้วมนั่งราบ
L 3	ต่อเติม		●	+			●	พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 191 (+34) ตร.ม. ต่อเติมพื้นที่อาชีพอ่าง
M 1	ต่อเติม, ปรับปรุง	+		+		+		พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 95 (+52.4) ตร.ม. วัสดุเปลี่ยนใหม่เป็นวัสดุถาวร ขยาย บ้านปรับปรุงใหญ่ ห้องน้ำย้าย ตำแหน่ง และปรับปรุงใหญ่
M 2	ต่อเติม		●	+		+		พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 134.7(+60)ตร.ม. ต่อเติมพื้นที่ชั้น 3 เป็นห้องพระและ อบยาสมุนไพร และขยายตัวบ้านชั้น 1 ห้องน้ำปรับปรุงใหญ่ สำหรับเปิด คลินิกแพทย์แผนไทย และระบบน้ำ รีไซเคิล
M 3	●		●		●	+		พื้นที่เท่าเดิม ต่อเติมกันผนัง ห้องนอน ซ่อมเฉพาะจุดที่ เสื่อมสภาพ ห้องน้ำติดตั้งส้วมนั่ง ราบ
M 4	ต่อเติม		●	+			●	พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 98.5 (+29) ตร.ม. เปลี่ยนทางเข้าบ้าน ต่อเติมขยาย ห้องนั่งเล่น ต่อเติมครัว
M 5	ต่อเติม, เปลี่ยน		●	+		+		พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 93.5 (+4) ตร.ม. เปลี่ยนห้องน้ำ ชั้น 1 เป็นห้องเก็บของ ต่อเติม ห้องน้ำชั้น 2 ต่อเติมห้องเก็บของ (ห้องนอน ชั้น 1)
M 6	ต่อเติม, เปลี่ยน, รื้อถอน		●	+			●	พื้นที่ลดลง เป็น 58.5 (-1.5) ตร.ม. รื้อระเบียบไม้หน้าบ้าน ชั้น 2 ต่อเติม ครัวหน้าบ้าน
M 7	เปลี่ยน		●		●		●	พื้นที่เท่าเดิม เป็น 74.5 ตร.ม. มีการก่อกำแพงหน้าบ้าน ชั้น 1 เพื่อ เปลี่ยนการใช้พื้นที่
M 8	ต่อเติม		●	+			●	พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 64 (+27) ตร.ม. ก่อสร้างได้ถุนชั้น 1 ให้เป็นสัดส่วน มดชิด ถาวรขึ้น
M 9	สร้าง ใหม่	+		+		+		พื้นที่เพิ่มขึ้นเป็น 79.5(+46.7)ตร.ม. สร้างบ้านใหม่ทั้งหมด เป็นวัสดุถาวร บ้านปูน

S 1	ต่อเติม, ปรับปรุง	+ วัสดุ หลังคา		+ +10 ตร.ม.		+ ปรับปรุง ใหม่		พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 53.5 (+10) ตร.ม. ปรับปรุงใหญ่ ขยายห้องนอน ปรับปรุงห้องน้ำ ต่อเติมที่เก็บของ ช่างบ้าน วัสดุหลังคาเปลี่ยนใหม่ ทั้งหมด
S 2	ต่อเติม		●	+ +7 ตร.ม.			●	พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 47 (+7) ตร.ม. ขยายตัวบ้าน ต่อเติมชั้นลอยเก็บของ
S 3	เปลี่ยน		●				●	โครงสร้างไม่เปลี่ยนแปลง โครงสร้างไม่ชำรุดและเสื่อมสภาพ พื้นที่เท่าเดิม กั้นผนังห้องนอน ทึบผนังสูงเหนือหน้าต่าง
S 4	ต่อเติม, เปลี่ยน	+		+ +18.5 ตร.ม.		+ ต่อเติม		พื้นที่เท่าเดิมเป็น 46.5 (+18.5) ตร.ม. ขยายบ้าน ปรับปรุงใหญ่ สร้างห้องส้วมเพิ่ม 1 ห้อง กั้นห้องนอนบุตร
S 5	●		●				●	พื้นที่เท่าเดิม เป็น 26.4 ตร.ม. ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
S 6	ต่อเติม		●	+ +10 ตร.ม.			●	พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 40 (+10) ตร.ม. ต่อเติมที่เลี้ยงไก่ โครงสร้างวัสดุไม่ถาวร มีหลังคาคลุม
S 7	ต่อเติม		●	+ +4.4 ตร.ม.			●	พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 34.4 (+4.4)ตร.ม. ต่อเติมพื้นที่ใช้สอยหน้าบ้าน ต่อเติมหลังคาเหล็ก และพื้นคอนกรีต โครงสร้างและวัสดุเดิมชำรุด-เสื่อมสภาพ
S 8	ต่อเติม		●	+ +10 ตร.ม.			●	พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 44.5 (+10) ตร.ม. ต่อเติมห้องนอน หน้าบ้าน
S 9	ต่อเติม, เปลี่ยน	+		+ +8 ตร.ม.			●	พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 40.8 (+8) ตร.ม. กั้นผนังห้องนอน ต่อเติมรั้วหน้าบ้าน เปลี่ยนกระเบื้องหลังคาชำรุด
S 10	ต่อเติม, ปรับปรุง, เปลี่ยน		●	+ +7 ตร.ม.			●	พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 41 (+7) ตร.ม. กั้นผนังห้องนอน ต่อเติมรั้วหน้าบ้าน ปรับปรุงหน้าต่าง เปลี่ยนกระเบื้องหลังคาชำรุด
S 11	ต่อเติม		●	+ +17 ตร.ม.		+ ต่อเติม		พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 53.4 (+17) ตร.ม. กั้นผนังห้องใหม่ ต่อเติมหน้าบ้านและครัว ต่อเติมชายคาและ ฝ้านอน (แยกตัวโควิด) ต่อเติมห้องน้ำ-ส้วม 1 ห้อง
S 12	ต่อเติม, เปลี่ยน	+		+ +34.5 ตร.ม.		+ ปรับปรุง ใหม่		พื้นที่เพิ่มขึ้น เป็น 77 (+34.5) ตร.ม. ขยายบ้าน กั้นผนังห้องนอน ต่อเติมหลังคาคลุมวัสดุรีไซเคิลวัสดุมีการนำวัสดุรีไซเคิลมาซ่อมแซมบ้าน
รวม		7	17	20	4	11	13	

หมายเหตุ: + = เปลี่ยนแปลงสภาพ, ● = ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพ

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ช่วง 2 จากบ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544) มาสู่ชุมชนในปัจจุบัน (พ.ศ.2566) ของกรณีศึกษา บ้าน 24 หลัง																			
	□ = ความต้องการพื้นที่โดยเพิ่มขึ้น	■ = สภาพแวดล้อม (แดด, ฝน, ฟ้า, ฟ้า, ความปลอดภัย)	← = อากาศดีขึ้น	△ = การเปลี่ยนช่วงวัยของผู้อยู่อาศัย	◆ = การเลี้ยงดูจากบุตร	○ = การเก็บออม / ทุนทรัพย์เดิม	▲ = จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น	⊠ = ความรู้ในการก่อสร้างบ้าน	◇ = เครื่องใช้ในชุมชน	◇ = การสนับสนุนจากมูลนิธิ และภาคเอกชน	▣ = สภาพไม่เอื้ออำนวย / สภาพทำจุด	+	● = ญาติและมิตรหาย	◎ = การใช้สิ่งอื่นสื่อ (ในระบอบ, นอกกระบวน)	▣ = ก่อสร้างไม่ทันตามมาตรฐาน	★ = แสงสว่างและการระบายอากาศ	▼ = จำนวนสมาชิก ลดลง	⊛ = การรับรางวัลชุมชนจากสิ่งแวดล้อมดีเด่น	
L1	□	■	↑	△	◆		▲												4
L2	□	■	↑	△	◆		▲												6
L3	□	■	↑	△	◆	○						+	●						5
รวม	3	2	3	1	2	1	1					1	1						
%	100	67	100	33	67	33	33					33	33						
M1	□	■	↑	△	◆	○	▲					+		◎					8
M2	□	■	↑	△	◆			⊠											4
M3	□	■	↑	△	◆														3
M4	□	■	↑	△	◆		▲												5
M5	□	■	↑	△	◆	○		⊠	◇										4
M6	□	■	↑	△	◆					▣					★				6
M7	□	■	↑	△	◆				◇							▼	⊛		6
M8	□	■	↑	△	◆	○		⊠	◇										6
M9	□	■	↑	△	◆	○		⊠	◇	▣	+								8
รวม	8	5	5	6	3	4	2	3	2	3	2	2		1		1	1	1	
S1	□	■	↑	△	◆		▲	⊠	◇					◎					6
S2	□	■	↑	△	◆	○	▲												3
S3	□	■	↑	△	◆		▲												4
S4	□	■	↑	△	◆	○		⊠	◇	▣									7
S5	□	■	↑	△	◆										▣				2
S6	□	■	↑	△	◆								●						2
S7	□	■	↑	△	◆			⊠	◇	▣									5
S8	□	■	↑	△	◆	○	▲	⊠	◇	▣									5
S9	□	■	↑	△	◆			⊠	◇	▣					▣				6
S10	□	■	↑	△	◆			⊠	◇						★				4
S11	□	■	↑	△	◆		▲												4
S12	□	■	↑	△	◆	○													5
รวม	8	9	3	3	5	4	5	4	3	2	3		1		2	1			
ผล รวม ปัจจุ ย	19	16	11	10	10	9	8	7	5	5	5	3	2	2	2	2	1	1	11 8

ภาคผนวก ค.

ข้อมูลสภาพบ้าน

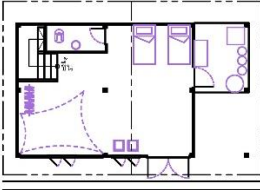
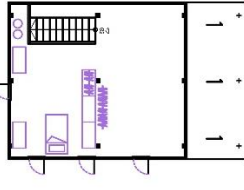
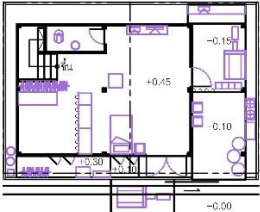
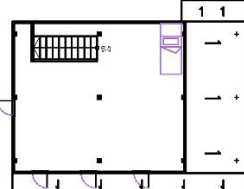
กรณีศึกษา 24 หลัง

ข้อมูลสภาพบ้าน 3 ช่วง เวลา คือ บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)

บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)

และบ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บ้านได้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
L1 แปลงที่ 026-027		
ห้องน้ำ-ซักผ้า ของชุมชนบ้านและ โถ้วาน บ้านได้สะพาน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 8 บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 2 0 1 2 3 4 5 8	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 8 บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 2 0 1 2 3 4 5 8
จำนวนสมาชิก : 4 คน	จำนวนสมาชิก : 4 คน (เท่าเดิม)	จำนวนสมาชิก : 1 คน (-3 คน)

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

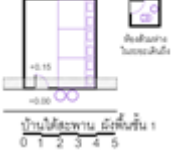
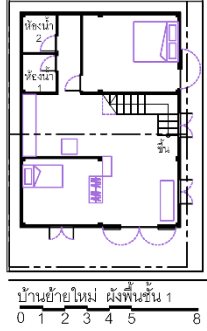
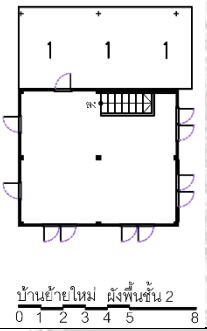
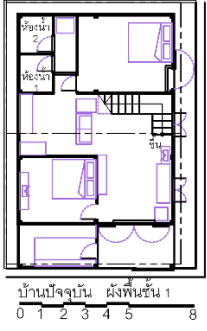
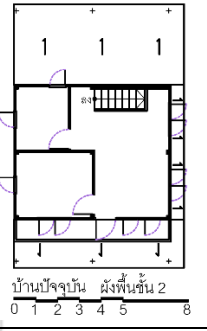
รูป 1 ภายในบ้าน

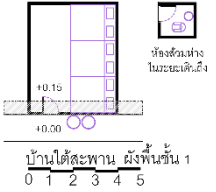

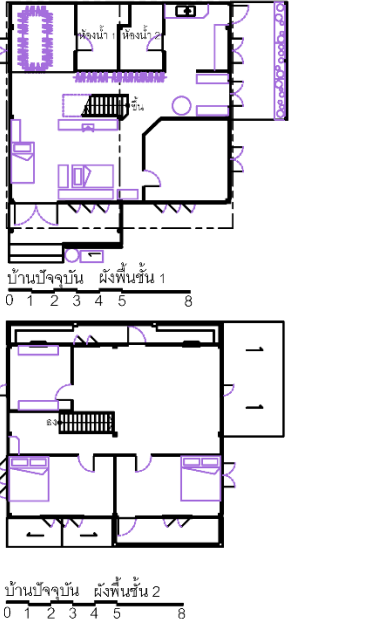

รูป 2 ห้องครัว/ส่วนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ และพื้นที่ซักล้าง

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
L2 แปลงที่ 045-046		
บ้านใต้สะพาน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 8 บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 2 0 1 2 3 4 5 8	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 8 บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 2 0 1 2 3 4 5 8
จำนวนสมาชิก : 10 คน	จำนวนสมาชิก : 10 คน (เท่าเดิม)	จำนวนสมาชิก : 6 คน (-4 คน)
อาชีพ : หาของเก่า, รับจ้างทั่วไป	อาชีพ : หาของเก่า, รับจ้างทั่วไป	อาชีพ : พนักงานบริษัท, ช่างรับจ้าง

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
L3 แปลงที่ 264-265		
บ้านใต้สะพาน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8 บ้านปัจจุบัน ผังพื้นชั้น 2 0 1 2 3 4 5 8

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

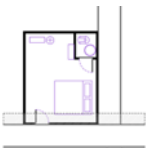

รูป 1 ภายในบ้าน

รูป 2 ห้องครัว/ส่วนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
M1 แปลงที่ 062-051 (เปลี่ยนแปลงดีขึ้นมาก)		
บ้านใต้สะพาน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5
จำนวนสมาชิก : 5 คน	จำนวนสมาชิก : 6 คน (+1 คน)	จำนวนสมาชิก : 3 คน (-3 คน)
อาชีพ : ลูกจ้างประจำ ราชการ	อาชีพ : ลูกจ้างประจำราชการ	อาชีพ : ลูกจ้างประจำราชการ

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

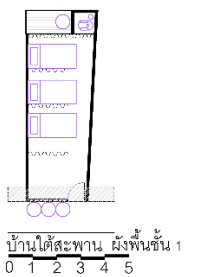
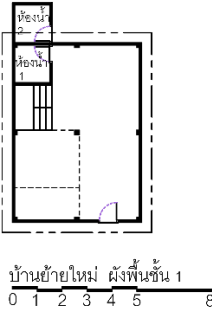

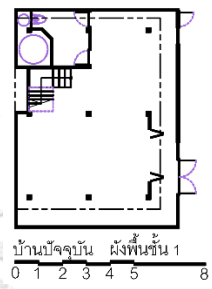
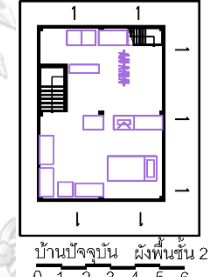
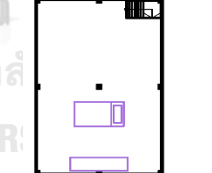
รูป 1 ภายในบ้าน

รูป 2 ห้องครัว/ส่วนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
M2 แปลงที่ 100		
บ้านใต้สะพาน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 8 บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 2 0 1 2 3 4 5 8	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 8 บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 2 0 1 2 3 4 5 6 บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 3 0 1 2 3 4 5 6

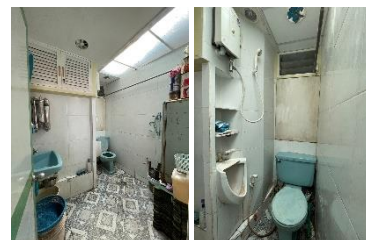
ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

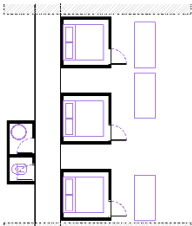
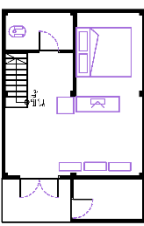
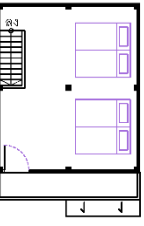

รูป 1 ภายในบ้าน

รูป 2 ห้องครัว/ส่วนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
M3 แปลงที่ 013		
บ้านใต้สะพาน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นชั้น 2 0 1 2 3 4 5	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 บ้านปัจจุบัน ผังพื้นชั้น 2 0 1 2 3 4 5

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

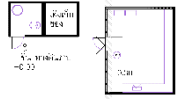
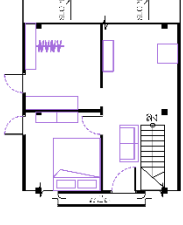
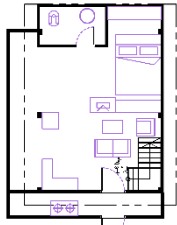
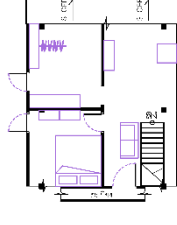
รูป 1 ภายในบ้าน ชั้น 1

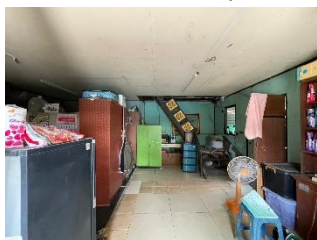
รูป 2 ภายในบ้าน ชั้น 2

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
M4 แปลงที่ 023		
บ้านใต้สะพาน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 2 0 1 2 3 4 5	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 2 0 1 2 3 4 5

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

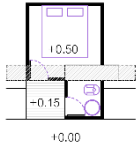
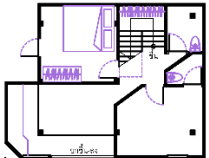
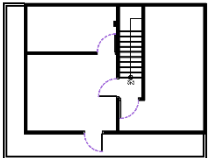

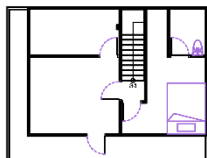
รูป 1 ภายในบ้าน ชั้น 1

รูป 2 ภายในบ้าน ชั้น 2

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
M5 แปลงที่ 033		
บ้านใต้สะพาน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8 บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นชั้น 2 0 1 2 3 4 5 8	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8 บ้านปัจจุบัน ผังพื้นชั้น 2 0 1 2 3 4 5 8

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

รูป 1 ภายในบ้าน ชั้น 1

รูป 2 ภายในบ้าน ชั้น 2

รูป 3 บ้นไต่และห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
M6 แปลงที่ 058		
ใช้ห้องน้ำ บ้านพี่สาว บ้านใต้สะพาน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 2 0 1 2 3 4 5	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 2 0 1 2 3 4 5

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

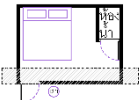

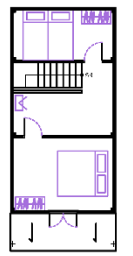
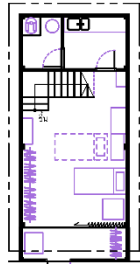
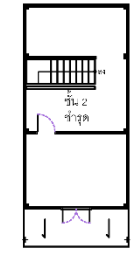
รูป 1 ภายในบ้าน ชั้น 1

รูป 2 ภายในบ้าน ชั้น 2

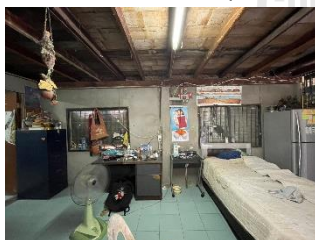

รูป 3 ห้องน้ำและครัว

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
M7 แปลงที่ 166		
บ้านใต้สะพาน ผังพื้นที่ชั้น 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8 บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ชั้น 2 0 1 2 3 4 5 8	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8 บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ชั้น 2 0 1 2 3 4 5 8

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

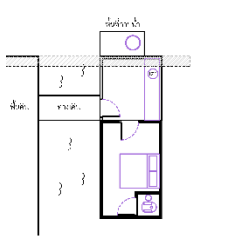
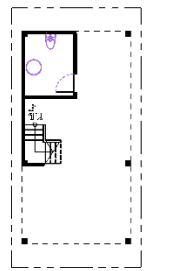
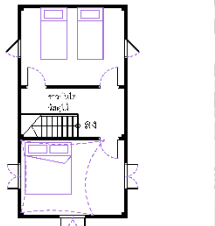

รูป 1 ภายในบ้าน ชั้น 1

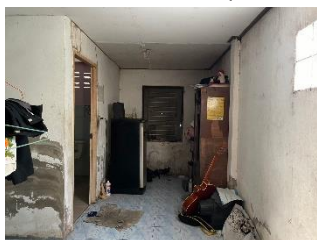
รูป 2 ภายในบ้าน ชั้น 2

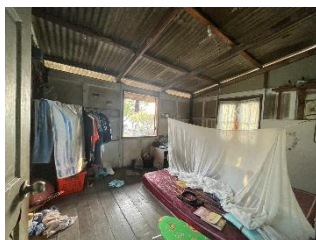
รูป 3 ห้องน้ำ และครัว

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
M8 แปลงที่ 176		
บ้านใต้สะพาน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 2 0 1 2 3 4 5	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 2 0 1 2 3 4 5

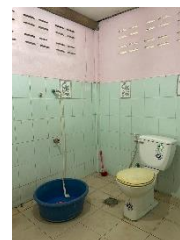
ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

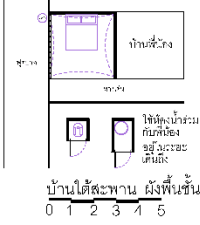

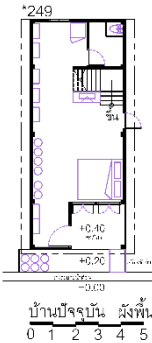
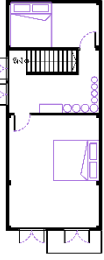
รูป 1 ภายในบ้าน ชั้น 1

รูป 2 ภายในบ้าน ชั้น 2

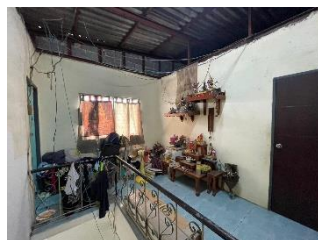
รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
M9 แปลงที่ 249(250)		
บ้านใต้สะพาน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 บ้านปัจจุบัน ผังพื้นชั้น 2 0 1 2 3 4 5

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

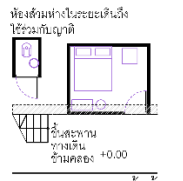
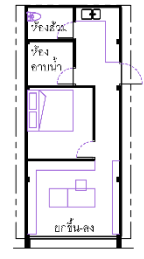
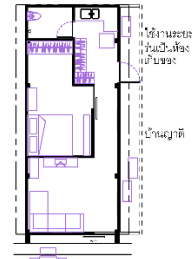
รูป 1 ภายในบ้าน ชั้น 1

รูป 2 ภายในบ้าน ชั้น 2

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
S1 แปลงที่ 245		
ห้องส้วมทำโถอะเซตเงิน ใช้ร่วมกับญาติ บ้านใต้สะพาน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 6	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8 *ผังพื้นปรับปรุงหลังภาพถ่าย แต่อยู่ใน ช่วงเวลาเดียวกัน	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

รูป 1 ภายในบ้าน

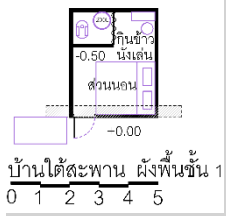
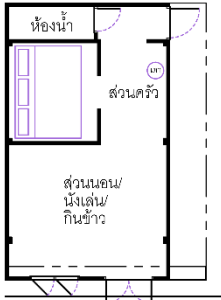
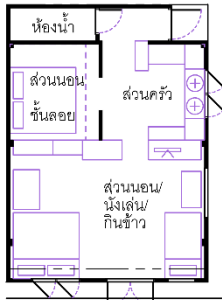

รูป 2 ห้องครัว/ส่วนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
S2 แปลงที่ 078		
บ้านใต้สะพาน ผังพื้นชั้น 1	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นชั้น 1	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นชั้น 1

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

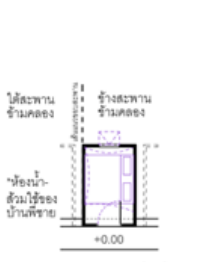

รูป 1 ภายในบ้าน

รูป 2 ห้องครัว/ส่วนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
S3 แปลงที่ 014 (ไม่เปลี่ยนแปลง)		
บ้านใต้สะพาน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 6	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 8	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 8
จำนวนสมาชิก : 3 คน	จำนวนสมาชิก : 3 คน (เท่าเดิม)	จำนวนสมาชิก : 4 คน (+1 คน)
อาชีพ : รับจ้างทั่วไป	อาชีพ : รับจ้างทั่วไป, หาของเก่า	อาชีพ : รับจ้างทั่วไป, ช่างก่อสร้างรายวัน

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

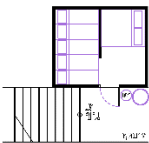
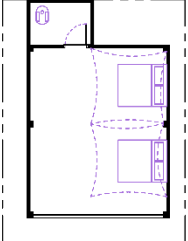
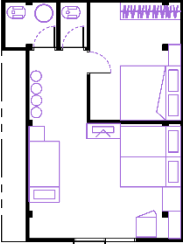
รูป 1 ภายในบ้าน

รูป 2 ห้องครัว/ส่วนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
S4 แปลงที่ 031 (ไม่เปลี่ยนแปลง)		
บ้านใต้สะพาน ผังพื้นที่ชั้น 1 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ชั้น 1 0 1 2 3 4 5	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ชั้น 1 0 1 2 3 4 5

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

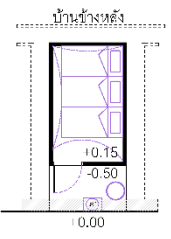

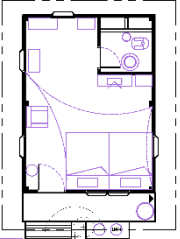
รูป 1 ภายในบ้าน

รูป 2 ห้องครัว/ส่วนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านได้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
S5 แปลงที่ 040 (ไม่เปลี่ยนแปลง)		
บ้านได้สะพาน บ้านได้สะพาน 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 6	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 6

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

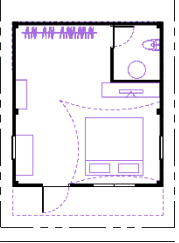
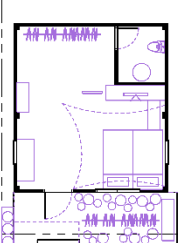
รูป 1 ภายในบ้าน

รูป 2 ภายในบ้าน

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านได้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
S6 แปลงที่ 092 (ไม่เปลี่ยนแปลง)		
แผนผังบ้านข้างเคียง บ้านได้สะพาน 0 1 2 3 4 5	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 6	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 6

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

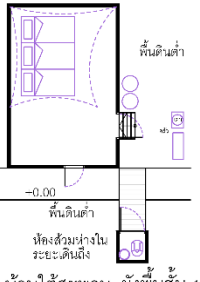
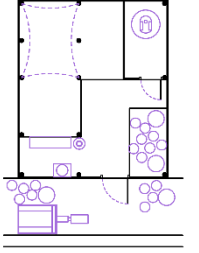
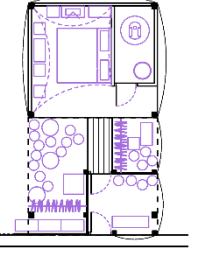
รูป 1 ภายในบ้าน

รูป 2 ห้องครัว/สวนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
S7 แปลงที่ 098 (ไม่เปลี่ยนแปลง)		
พื้นดินต่ำ -0.00 พื้นดินต่ำ ห้องส้วมฝังใน ระยะดินถึง บ้านใต้สะพาน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 6	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 8	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 8

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

รูป 1 ภายในบ้าน

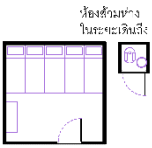
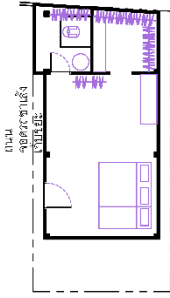
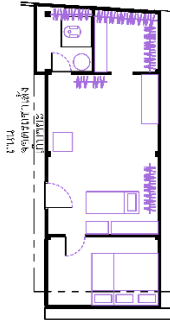

รูป 2 ห้องครัว/ส่วนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
S8 แปลงที่ 157	*ย้ายมาอยู่หลังการทำวิจัยของ ศุภชัย(2545)	
ห้องสามห้อง ในระยะเดินสี่ บ้านใต้สะพาน ผังพื้นที่ชั้น 1 0 1 2 3 4 5 6	ถนน จุดตรวจตาแดง บ้านใหม่ บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ชั้น 1 0 1 2 3 4 5	ถนน จุดตรวจตาแดง บ้านปัจจุบัน บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ชั้น 1 0 1 2 3 4 5

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

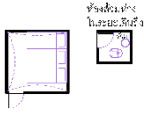
รูป 1 ภายในบ้าน

รูป 2 ห้องครัว/ส่วนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
S9 แปลงที่ 159	*ย้ายมาอยู่หลังการทำวิจัยของ ศุภชัย (2545)	
บ้านใต้สะพาน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 6	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 6	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 6

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

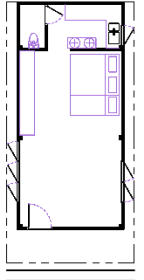
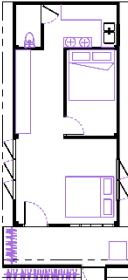
รูป 1 ภายในบ้าน

รูป 2 ห้องครัว/ส่วนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านได้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
S10 แปลงที่ 162	*ย้ายมาอยู่หลังการทำวิจัยของ ศุภชัย(2545)	
จาก นวัตกรรมของ ห้องครัววาง ในระยะดินฝัง บ้านได้สะพาน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 6	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

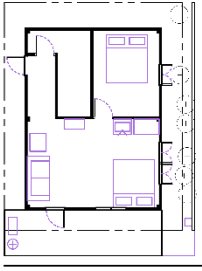
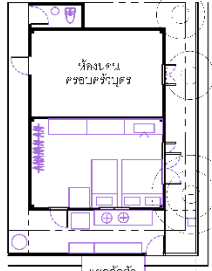
รูป 1 ภายในบ้าน

รูป 2 ห้องครัว/ส่วนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านได้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
S11 แปลงที่ 274		
บ้านได้สะพาน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 6	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นชั้น 1 0 1 2 3 4 5 8

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

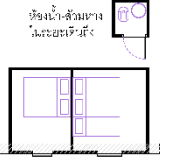
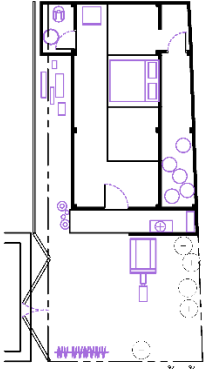

รูป 1 ภายในบ้าน

รูป 2 ห้องครัว/ส่วนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ

บ้านใต้สะพาน (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ย้ายมาใหม่ (พ.ศ.2544)	บ้านชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ ในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)
S12 แปลงที่ 284		
ห้องน้ำ-ส้วมต่าง ไม่รวมพื้นที่ บ้านใต้สะพาน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 6	บ้านย้ายใหม่ ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 6	บ้านปัจจุบัน ผังพื้นที่ 1 0 1 2 3 4 5 6

ภาพถ่ายสภาพบ้านในปัจจุบัน (พ.ศ.2566)

รูป 1 ภายในบ้าน

รูป 2 ห้องครัว/สวนครัว

รูป 3 ห้องน้ำ

ภาคผนวก ง.

ภาพถ่ายบ้านในปัจจุบันที่ครัวเรือนเคยอาศัยอยู่ใต้สะพาน
ภาพถ่ายเปรียบเทียบสภาพที่อยู่อาศัย พ.ศ.2544 กับปัจจุบัน พ.ศ.2566

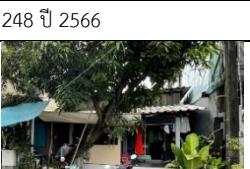

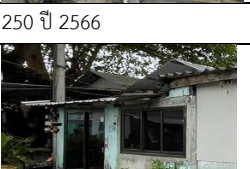

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพถ่ายบ้านในปัจจุบัน ที่ครัวเรือนเคยอาศัยอยู่ได้สะพาน เปรียบเทียบ พ.ศ. 2544 (ภาพเก่า) และ พ.ศ.2566 (ภาพใหม่)			
001 ปี 2544	001 ปี 2566	006 ปี 2544	006 ปี 2566
007 ปี 2544	007 ปี 2566	011 ปี 2544	011 ปี 2566
012 ปี 2544	012 ปี 2566	013 ปี 2544	013 ปี 2566
014 ปี 2544	014 ปี 2566	015 ปี 2544	015 ปี 2566
016 ปี 2544	016 ปี 2566	019 ปี 2544	019 ปี 2566
020 ปี 2544	020 ปี 2566	021 ปี 2544	021 ปี 2566
022 ปี 2544	022 ปี 2566	023 ปี 2544	023 ปี 2566

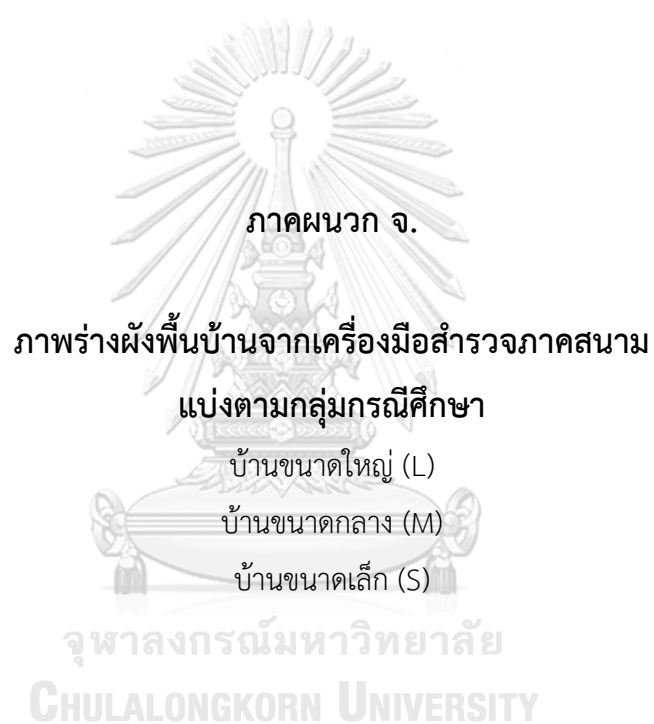
024 ပီ 2544	024 ပီ 2566	026-027 ပီ 2544	026-027 ပီ 2566
028 ပီ 2544	028	029 ပီ 2544	029
031 ပီ 2544	031 ပီ 2566	032 ပီ 2544	032 ပီ 2566
033 ပီ 2544	033 ပီ 2566	034 ပီ 2544	034 ပီ 2566
040 ပီ 2544	040 ပီ 2566	041 ပီ 2544	041 ပီ 2566
044 ပီ 2544	044 ပီ 2566	045-046 ပီ 2544	045-046 ပီ 2566
047 ပီ 2544	047 ပီ 2566	051 ပီ 2544	051 ပီ 2566

053 2544	053 2566	054-055 2544	054-055 2566
058 2544	058 2566	062 2544	062 2566
067 2544	067 2566	078 2544	078 2566
080 2544	080 2566	081 2544	081 2566
088-087 2544	088-087 2566	089 2544	089 2566
090 2544	090 2566	092 2544	092 2566
093 2544	093 2566	098 2544	098 2566

099 ជី 2544	099 ជី 2566	100 ជី 2544	100 ជី 2566
105 ជី 2544	105 ជី 2566	107 ជី 2544	107 ជី 2566
108 ជី 2544	108 ជី 2566	157 ជី 2544	157 ជី 2566
158 ជី 2544	158 ជី 2566	159 ជី 2544	159 ជី 2566
161 ជី 2544	161 ជី 2566	162 ជី 2544	162 ជី 2566
165 ជី 2544	165 ជី 2566	166 ជី 2544	166 ជី 2566
167-168 ជី 2544	167-168 ជី 2566	169 ជី 2544	169 ជី 2566
170-171 ជី 2544	170-171 ជី 2566	172 ជី 2544	172 ជី 2566

173 ปี 2544	173 ปี 2566	174 ปี 2544	174 ปี 2566
175 ปี 2544	175 ปี 2566	176 ปี 2544	176 ปี 2566
188 ปี 2544	188 ปี 2566	243 ปี 2544	243 ปี 2566
244 ปี 2544	244 ปี 2566	245 ปี 2544	245 ปี 2566
246 ปี 2544	246 ปี 2566	247 ปี 2544	247 ปี 2566
248 ปี 2544	248 ปี 2566	249 ปี 2544	249 ปี 2566
250 ปี 2544	250 ปี 2566	252-253-254 ปี 2544	252-253-254 ปี 2566
255 ปี 2544	255 ปี 2566	257 ปี 2544	257 ปี 2566

258 ปี 2544	258 ปี 2566	260 ปี 2544	260 ปี 2566
261-262 ปี 2544	261-262 ปี 2566	263 ปี 2544	263 ปี 2566
264-265 ปี 2544	264-265 ปี 2566	272 ปี 2544	272 ปี 2566
274 ปี 2544	274 ปี 2566	277 ปี 2544	277 ปี 2566
282 ปี 2544	282 ปี 2566	284 ปี 2544	284 ปี 2566

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	วิจิตรา ยังมี
วัน เดือน ปี เกิด	13 มกราคม 2536
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรี สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต(สถ.บ.) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่อยู่ปัจจุบัน	131/527 คอนโดไอดีโอ ท่าพระ อินเตอร์เซจ ถนนเพชรเกษม แขวงวัดท่า พระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร 10600

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY